Hıfzı Veldet
Velidedeoğlu

12 EYLÜL
Karşı-devrim

12 Eylül'ün 10. yılı
1980-1990

Evrim Yayınları

2. BASI

Hıfzı Veldet
VELİDEDEOĞLU

12 EYLÜL
Karşı–devrim

EVRİM YAYINLARI

Genel Dizi: 1

EVRİM YAYINEVİ VE TİC. LTD. ŞTİ.
Kadıköy İş Merkezi
Caferağa Mah. Neşet Ömer Sok. 10/74
Kadıköy/İstanbul
Tel: 347 49 63 - 347 76 12

Genel Dağıtım:
EVRİM DAĞITIM
Başmusahip Sok. Cemilbey İş Hanı
Kat:1 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 511 53 03 - 519 33 00

Bu kitabı, 12 Eylül sürecinin üzüntüsünü ve zaman zaman boğucu havasını benimle paylaşan; bu süreç içinde aylarca yattığım bütün hastahanelerde, gece gündüz, bir an bile yanımdan ayrılmayan sevgili eşim

MERİÇ VELİDEDEOĞLU'ya

adamakla mutluyum.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 1
BİRİNCİ BÖLÜM
Devrim ve Karşı-Devrim 7
I. Giriş ve Devrimin Anlamı 7
II. Devrim ve Koşulları 11
III. Devrim Koşulları Açısından Kemalist Devrim 15
IV. Atatürk Devriminin Amacı 19
V. Karşı Devrim Süreci 22

İKİNCİ BÖLÜM
12 Eylül Karşı Devrimin Ön Hazırlığı 28
Kuvvetli İcra Semineri-I 37
Kuvvetli İcra Semineri-II 41
Kuvvetli İcra Semineri-III 47
Kuvvetli İcra Semineri-IV 54
Kuvvetli İcra Semineri-V 60
Kuvvetli İcra Semineri-VI 65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
12 Eylül Karşı Devrim Süreci
Eski Hoyrata Dokunmayın!.. 73
Belli İdi!.. 79
Vurgunlar Niçin Sürüyor 84
Özgürlük İçinde Kalkınma 88
Demokrasiye Geçilirken 93
Senin Hukuk Dediğin!.. 98

Atatürk'ün Vasiyeti Bozulamaz 103
İnsan Hakları Bildirgesi 108
Niçin Atatürk Cumhuriyeti 114
"Mülkün Temeli" diye diye 119
Borç Karşısında Osmanlı Devleti Ve Yeni Türkiye 123
Laik Cumhuriyetimizi Saran Tehlike Çemberi 128
Törenler Törencikler 133
Şeriatçılığın Adını "Milliyetçilik" koydular! 142
Demokrasi Arayışı ve Askeri Eğitim 147
Demokrasi Arayışı ve Askeri Zihniyet 152
Demokrasi Arayışı ve Sivil Yönetim 157
Demokrasi Arayışı ve Siyasal Partiler-I 161
Demokrasi Arayışı ve Siyasal Partiler-II 167
Demokrasi Arayışında Soru ve Yanıtlar 173
Demokrasi Arayışında Soru: Niçin Olmuyor Demokrasi? 177
Demokrasi Arayışında Çıkan Sorunlar 181
Demokrasi Arayışında Halkın Uyanışı 186
Demokrasi Arayışında Adalet Üçlüsü 192
Adalette de Batı Standardı 197
Nerelerdeydiniz?... 202
Siyasette Taban 206
Çağdaş Devlet ve Demokrasi Kılığında Dikta 214
"Evet-Hayır" Oylaması ve Eski Liderler 218
Üç Lider 223
Evet mi Hayır mı? 230
Rabıta ve Bizler 236
Şeriatçıların Amacı 242
Şeriatçıların Stratejisi 247
Şeriat Devleti 253
Dem bu dem, Fırsat bu fırsat, Gün bugün!... 257
Sessiz ve derinden mi? 262
Alarm Çanları 269
Aydına Soluk aldırmamak!.. 272
"Dil"siz kalan Dil Kurumu ve bir meydan konuşması 277
Üniforma 284

Demokrasi Kılıflı Dikta 288
Katmerli Adaletsiz Seçim veya hakkın Suistimali 292
Kemalizm Suç mu oldu? 296
Cumhurbaşkanlığı Geleneği 300
İşkence Üzerine 306
Hukukçular ve Mukukçular 310
Niçin ille hukuk diyoruz 318
Neden ille Atatürkçülük 318
Laiklik devriminin başlangıcı iyi belirlenmeli 323
Haksızlığı yasallaştırmak 331
Devlet Yönetenin Yanılgısı 336
Karşı Devrimin Programı 341
Anap Grubuna düşen görev 345
Ulusal Egemenlik bayramı da elden gidiyordu 349
Kenan Evren'in Ulusal egemenlik anlayışı-I 354
Kenan Evren'in Ulusal egemenlik anlayışı-II 359
"Şeref-il Mekân Bil-Mekîn" 363
Şu anayasa ve Cumhurbaşkanlığı sorunu 367
Özal Gözü Kara gidiyor 375
Mitsotakis ve Evren 380

Birinci Basının
Önsözü

Atatürk Devrimi'nin temel yapısı, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başında Mustafa Kemal tarafından Türk halkına açıklanan şu ilkeye dayanır:

«Kuvayı milliyeyi âmil ve iradei milliyeyi hâkim kılmak» *Bunun anlamı, "Ulusal güçleri etkin ve ulusal istenci egemen kılmaktır."*

Ulusal savaş bu ilkeler doğrultusunda örgütlenip yürütülmüş, vatan kurtarılmış, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş, başta laiklik olmak üzere, Kemalist Devrim gerçekleştirilmiştir.

1789 Fransız Devrimi özgürlük, eşitlik, insan haklarının dokunulmazlığı, toplumsal ayrıcalıkların kaldırılması, mülkiyetin kutsallığı ilkelerine dayanıyordu ve bütünüyle «bireyci» *nitelik taşıyordu.*

1917 sosyalist devrim, burjuva sınıfının ve bireysel mülkiyetin tasfiyesi, asıl üretici durumunda olan emekçi sınıfının egemenliği ilkelerine dayanıyordu ve bu nedenle de «toplumcu» *nitelik taşıyordu.*

1920-1928 yılları arasında aşama aşama gerçekleşen Kemalist Devrim ise, bireyin ve bireysel mülkiyetin varlığını yadsımamakla birlikte düşünsel ve ekonomik kalkınma da devletin öncülüğünü benimsemişti. 1911 Trablus, 1912/1913 Balkan, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşları ve özellikle 1919-1922 Ulusal Kurtuluş Savaşı sonunda hemen hemen baştan başa yıkıma ve yoksulluğa uğramış Anadolu ve Trakya'da bireysel ve özel girişimle kalkınma olanağı yoktu. O halde Kemalist Dev-

rim'in genel karakteri toplumsal ve bireysel nitelikte idi; ancak bireyin çıkarları ile toplum çıkarının çatıştığı yerde toplumun çıkarı üstün tutulmuştu; İslam ülkesi olan Türkiye'de gerçekleştirilen devrimin çok önemli bir niteliği de bütün hukuk alanında ve devlet yönetiminde laiklik ilkesinin kabul edilmiş olmasıdır. Çok önemli diyorum, çünkü laiklik ilkesinin egemen olmadığı yerde herkes herkesin din ve inancına karışır, eşitlik ilkesi ortadan kalkar, özgürlükler yok olur, insan haklarına, çağdaş bilim ve sanatlara, düşünce özgürlüğüne açık olması gereken demokrasinin yolu tıkanmış olur. Atatürk'ün laiklik ilkesine büyük önem vermesinin nedeni bu idi.

* * *

12 Eylül 1980'de silahlı kuvvetlerce, Genelkurmay Başkanı'nın önderliğinde ve dört kuvvet komutanının eşliğinde, «emir-komuta» zinciri içinde devlet yönetimine el konulması, Kemalist Devrim'e yönelik tam bir karşı-devrim *süreci getirdi ülkemize.*

Kemalist Devrim'in temel ilkesi, başta belirttiğim gibi, «ulusal güçleri etkin ve ulusal istenci egemen kılmak» idi. 12 Eylül darbesinin icraatı gösterdi ki, onların ilkesi «parasal güçleri etkin ve ulusal istenci edilgin kılmak»*tır. Bu durum «karşı-devrim»den başka bir sözle nitelenemez. Üstelik laiklik ilkesine bu süreçte vurulan darbe, karşı-devrim'in öteki büyük göstergesidir. En acı olanı da, bütün bu karşı-devrim hareketinin* Atatürk *diye diye, Atatürkçülük adına yapılmış olmasıdır. Atatürk'ün oluşturduğu bütün çağdaş kurum ve kuruluşların kapatılması, öğrenim birliğinin kaldırılması, güya komünizmi önle-*

mek amacı ile Kuran Kursları adını taşıyan irtica yuvalarının çoğalmasına göz yumulması, dinsel gereksinmeler için aydın din adamı yetiştirmek amacıyla açılmış olan ve sonradan adları Liseye dönüştürülen ve sayıları gereğinden fazla çoğaltılan İmam Hatip Okulu mezunlarına –Harbiye dışında– bütün üniversite ve yüksek okul kapılarının açılmasının sürdürülmesi, bu karşı-devrim hareketinin belirgin icraatındadır.

Öyle sanıyordum ki, devlete el koyan beş orgeneral daha önceden beri bir karşı-devrim gerçekleştirmek planı ile hareket etmiyorlardı; ama yine de bu olguya kuşku ile bakıyordum. Nitekim pek çabuk anlaşıldı ki, 12 Eylül darbesini yapanlar kendilerinden sonra da bir kışla disiplini içinde yaşatmak, üniversiteleri YÖK ile aynı katı disipline bağlamak, özgürlükleri kısmak, 1961 Anyasası'nın getirdiği sosyal hakları ortadan kaldırmak planı ile yönetime el koymuşlardır. Ayrıca hazırlattıkları 1982 Anayası'na Atatürk'ün kurduğu ve ikiz evlat gibi üstlerine titrediği, mal varlığını vasiyet ettiği Türk Dil ve Tarih Kurumları'nı kapatma olanağı veren maddeler koydurmaları ne denli hazırlıklı bir planla geldiklerini göstermektedir.

İslam toplumlarının uyanmasını istemeyen dış güçler, özellikle ABD'deki odaklar ve onların ülkemizdeki işbirlikçileri Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Türkiye'de terörü, faili bulunmayan cinayetleri perde perde genişletmişler, o sırada iş başındaki sivil politikacılarımız da burunlarının dibindeki tehlikeyi görmeyip inatlaşarak parlamentoya başka deyişle «Ulusal istenci egemen kılmak» ilkesine sımsıkı sarılmamışlar ve böylece planlı hazırlıklar içinde bulunan karşı-devrim hareketine göz göre göre ortam hazırlamışlardır.

«Göz göre göre» dedim; bu kitabın içindeki yazılarda izleneceği gibi, önce devlet ve hükümet başkanına birer muhtıra

vermişler, daha sonra sivil hukukçular arasında, Tarabya Oteli'nde düzenlenen bir Anayasa Semineri'nde Anayasa tartışması başlatmışlar (bu seminerde büyük rol oynayan Prof. Orhan Aldıkaçtı darbeden sonra toplanan Danışma Meclisi'nde Anayasa Komisyonu başkanlığını yapmıştır), Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya bu seminere başarı telgrafı göndermiş, bütün bu ön hazırlıklar iktidarda bulunanlar tarafından göz ardı edilmiştir.

İşte bu durumdan da yararlanan silahlı kuvvetler 12 Eylül 1980'de yönetime el koyarak sözünü ettiğim iç ve dış odakların istekleri doğrultusunda icraata başlamışlardır.

Dış odaklar askeri yönetimleri pek tutarlar; çünkü askerler politikada deneyimsiz olduklarından kolayca oyuna getirilebilirler; nitekim getirilmişlerdir de. Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönmesinin, sadece Rogers'in sözlü olarak verdiği güvenceye dayanarak Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren tarafından onaylanması ve böylece elimizdeki çok önemli politik bir kozun kaybedilmesi bunun örneklerinden biridir.

Denebilir ki: «Eğer silahlı kuvvetler müdahale etmeseydi ülkedeki anarşi belki bir içsavaşa dönüşecekti; silahlı kuvvetler ülkemizi bu tehlikeden kurtardı.»

Bu bir olasılıktır, eğer silahlı kuvvetleri temsil eden Milli Güvenlik Konseyi anarşiyi yok ederek, faili bilinmeyen cinayetlerin açıklığa kavuşturulmasını sağlayarak görevini yapıp Kemalist Devrim'in ilke, kurum ve kuruluşlarına dokunmasaydı, sağ ve sol arasında ayrım gözetip ceza adaletini alt üst etmeseydi, insan haklarının kıyasıya çiğnenmesine göz yummasaydı ve işini bitirdikten sonra yerini sivil yönetime bıraksaydı belki bir diyeceğimiz olmazdı. Büyük Türk Devrimi'ni gerçekleştiren

Atatürk'ün çıktığı Harp Okulu'ndan yetişenlerin ve diploma törenlerinde Atatürk'ün Harbiye'deki numarası okunurken hep bir ağızdan «Burda!» diye bağıranların bir gün böyle bir karşı-devrim sürecini başlatmaları gerçekten çok acı ve üzücüdür.

Ne yazık ki, biçimsel olarak yeniden parlamenter yaşama geçtiğimiz halde, 12 Eylül 1980 darbesi ile planlı ve programlı olarak başlatılan karşı-devrim süreci bu gün hâlâ etkisini ve baskısını sürdürüyor. Sıkıyönetimin kaldırılmış olduğu illerimizde bile sıkıyönetim mahkemeleri kaldırılmamış, yargı faaliyetlerini, günümüze dek sürdürmüşler ve sürdürmektedirler; böyle bir durumun örneğine çağdaş Batı demokrasilerinde rastlamak olanaksızdır. 12 Eylül yasaları da hâlâ yürürlüktedir.

Atatürkçü aydınlara çok güç, ama kutsal bir görev düşüyor bu durumda. 26 Mart seçimlerinde halkımız onlara bu görevde destek olacağını gösterdi.

1789 Fransız Devrimi'nden sonra da karşı-devrim hareketleri görüldü ama sonunda devrim ilkeleri yine egemen oldu. Elbet Türkiye'de de bu oluşum sürecinden sonra Kemalist Devrim'in ilkeleri egemen olacaktır; bu, tarihsel bir zorunluktur; çünkü ülkemizin bağımsız olarak yaşaması buna bağlıdır. (24 Ağustos 1989)

İkinci Basının Önsözü

12 Eylül 1980 karşı devriminin niteliğini iyi anlayabilmek için devrim ve karşı-devrim kavramlarını bilimsel açıdan gözönüne koymak ve Türkiye'deki durumu bu açıdan incelemek yönteminin yararlı olacağı düşüncesiyle, kitabın ikinci basısının başına bu konuya ilişkin bilgi ve açıklamalar eklenmiştir.

Tuzla, 25 Haziran 1990

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu

Birinci Bölüm

DEVRİM ve KARŞI-DEVRİM

I. GİRİŞ ve DEVRİM'İN ANLAMI

1990 yılı Haziran ayının son haftalarında toplumun tümünü ilgilendiren haberlerden ikisi bence en önemliydi.

Birincisi, şeriatçı akımın, kısacası irticaın Türk Silahlı Kuvvetleri'nin havacılık personeli arasına sızdığı, orada yuvalanmak istediği ve bu yüzden 146 kişinin görevden alındığı haberiydi. Bu yolda bir bilgi daha önce de çıkmıştı.

İkincisi ise, Nakşibendi tarikatına bağlı olanların bağımsız bir parti kurma girişiminde olduklarını bildiren haberdi.

Nakşibendiler de "şeriatçı" olduklarından bu ikisi arasında bağlantı kurmamak olanaksızdı. Şeriatçılar silahlı kuvvetlerin içinde yuvalanacaklar, Nakşiler ise siyasal yaşamımızı etkileyip, Refah Partisi ile paralel olarak, Türkiye'de adım adım bir islamcı devlet kurma doğrultusunda çalışacaklardı. Orduya sızmış olan şeriatçı güçler ise ileride onlara destek olacaktı. Belki aralarında kesin ve somut bir plan yapmamışlardı ama, görünüş ve gidiş başka türlü yorumlanamazdı. İslam devletini kurmak için iktidarın gevşekliğinden, aldırışsızlığından, dahası vurdum duymazlığından, gözyummasından yararlanmak gerekiyordu.

İşte şeriatçılar bir kaç yoldan yürüyerek "zemin ve zamanın" kendileri için yarattığı fırsatlardan en geniş ölçüde faydalanma yolunu tutmuşlardı. Silahlı kuvvetler içindeki yuvalanma olgusu ile Nakşibendilerin siyasal parti kurma girişimlerinin tohumları çok daha önceleri atılmıştı.

1950 yılından beri tutucu iktidarların gafleti burada görülüyor. Şeriatçılara bu yolu açacak ödünler verilmesi, baş-

ka deyişle dinin politikaya alet edilmesi, öğretim birliği yasasının delinmesi ile sivil yönetim kurumlarına zorunlu din dersleri konulması, dahası, imam okullarının liseye dönüştürülerek şeriatçı zihniyetle yetiştirilmiş gençlerin yüksek okullara, üniversitelere girmelerine, buralarda öğrenimlerini bitirince de devletin türlü kuruluşlarında söz sahibi olacak yerlere getirilmesine olanak sağlayan bir politika, elbette bu günkü tehlikeli sonuçları doğuracaktı. Bu gidişin varacağı yeri görmemek için kör olmak gerekirdi. Bir devletin adliyesinde, mülkiyesinde, dahası temel eğitiminde, kültür ocağı denen kimi topluluklarında, şeriatçı zihniyet egemen olursa, devlet kuruluşlarının en önemlilerinden biri olan silahlı kuvvetlerin tek başına bunun dışında kalabilmesi olanağı var mıdır?

Nasıl ki, bir insanın organik yapısına her hangi tehlikeli bir mikrop, sözgelimi AİDS virüsü girdiğinde o insanın organlarından birine örneğin yüreğine ya da karaciğerine veya böbreklerine, dahası beynine o virüsün sızmasını, oralarda yuvalanmasını önleme olanağı yoksa, silahlı kuvvetlerin herhangi bir bölümüne şeriatçılık akımı sızarsa, bunun öbür bölümlere sıçraması da önlenemez. Bir kaç yıl önce askeri liselere sızma girişimi olmadı mı? Şimdi öteki askeri kuruluşlarda böyle yuvalanma girişimlerinin bulunmadığına kesinlikle güvenebilir miyiz?

Nakşibendi partisine gelince, tarikatlar ülkemizde yasak değil midir? Elbette yasaktır. Bu yasak değiştirilemez, çünkü devrim yasalarıyla konulmuş ve Anayasal nitelik kazanmıştır. Durum bu olunca nasıl oluyor da bir tarikatın siyasal parti kuracağından söz edilebiliyor. Solcular uzun yıllardan beri izlenip tutukevlerinde işkenceler altında yaşıyor. "Yasak" kavramı onlar için en acımasız biçimde kullanılıyor. Şeriatçılara gelince, ister parti kursun, ister orduya sızsınlar bu yasaklar gözardı ediliyor. Böylece Kemalist Devrim ilkelerine dayanan Türkiye Cumhuriyet'nin temel taşları birer birer yerinde oy-

natılıyor. Cumhuriyet'in çatısı çökerse bu gidişe göz yumanlar da onun altında ezileceklerdir.

Şimdi Türkiye Cumhuriyeti'ndeki devrim ve karşı-devrim süreçlerine göz atalım. Bu süreci iyi kavramak için başlangıçta soyut olarak devrimi ele almak gerekir. Çünkü bir devrim geçirmemiş olan ülkede karşı devrim sözkonusu olamaz.

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'ün altıncı basısında "devrim" şöyle tanımlanıyor: "Pek kısa bir zaman içinde meydana gelen temelli ve önemli değişiklik" ve bunun Arapça karşılığı olarak "İnkılap" sözcüğü gösteriliyor. Yine aynı sözlükte "ihtilal" şöyle tanımlanıyor: "Bir devletin ekonomik, sosyal ve politik yapısında birden bire ortaya çıkan düzen değişikliği" ihtilal karşılığında öztürkçe bir sözcük konulmamış. Böylece Türkçe sözlük inkılap ve ihtilal kavramlarını eşanlamlı değil, ayrı ayrı kavramlar olarak kabul etmiş, biri evrim, öteki devrim.

Türk Hukuk Kurumu'nca 1944'de yayımlanmış olan Türk Hukuk Lügati'ninde "ihtilal", Fransızca "revolution" karşılığında kullanılmış ve şöyle tanımlanmış: "Bir devletin siyasi teşkilatını, kanuni şekillere hiç riayet etmeksizin değiştirmek üzere cebir ve kuvvet ile yapılan geniş ölçüdeki halk hareketi" yine bu yapıtta "inkılap" sözcüğü karşılığında herhangi yabancı bir sözcük gösterilmemiş ve bu kavram şöyle tanımlanmış: "İnkılap devlet eliyle memleketin içtimai hayatının ve müesseselerinin makul ve ölçülü metotlarla köklü bir surette yenileştirilmesi demektir". Görülüyor ki burada da inkılap kavramı, reform, evrim ve ıslahat kavramı ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu tanımlamadan sonra şöyle deniyor: "İnkılap kelimesi yakın yıllara kadar ihtilal terimi yerine kullanılmıştır" Türk Hukuk Lügati'nde inkılap ve ihtilal kavramları birbirinden ayrılmak istenirken, inkilap ile reform kavramları karıştırılmış ve birleştirilmiş oluyor. "İnkı-

lapçılık"da şöyle tanımlanıyor: "İnkılapçılık, milleti her bakımdan layık olduğu yüksek mevkie ulaştırmak için zaman kaybı ile bağlı olmamak üzere Türk Milletinin tam bir şuur ve idrak ile hamleler yapmasına milletin inkişafına yarayan tarihi icraat ve prensiplerine sadakat göstermesine denir."

Bu, bilimsel olmaktan çok politik bir tanımlamadır.

Piccard-Thilo-Steiner, Dictonnaire Juridique (Hukuk Sözlüğü) adlı yapıtlarında "devrim" anlamına gelen "revolution" sözcüğünü "siyasal bir rejimin zorla ve birden bire yıkılması"olarak tanımlıyorlar. Bu tanım doyurucu değildir, çünkü bunda "devrim" kavramı "hükümet darbesi" kavramı ile karışmaktadır.

Stiler-Somlo- Elster'in yedi ciltlik büyük hukuk ansiklopedisinin 5. cildinde şu tanım veriliyor: "Devrim (revolution), hükümet darbesinin (putsch) tersine olarak, devlet düzeninin aşağıdan gelen eylemle, yani halk yığınlarınca zorla değiştirilmesidir. Eğer bu değişim yerleşir ve süreklilik kazanırsa, devrimin koyacağı hukuk kuralları, meşruluktan yoksun olmaz."

Görülüyor ki, bu tanım, daha doğrusu açıklamada devrim kavramı "Hükümet darbesi" kavramından ayrılmış, darbenin silahlı bir zümrenin eylemi, devrimin ise bir halk eylemi olduğu belirtilmiştir. Bu ansiklopediyi hazırlayan Alman hukuk bilginleri devrimin meşruluğunu, eski yönetimin başındakilerin yasaları çiğnemeleri, kamu yararını hiçe saymaları, devlet otoritesini kötüye kullanmaları durumunda halkın otoriteye karşı sahip olduğu "direnme hakkı'na dayandırmaktadırlar. Bu hak yasalarda yazılı değilse de doğal hukuk kurallarında kabul edilmiştir.

***

II. DEVRİM ve KOŞULLARI

Bizden ve Batı'dan vermiş olduğum yukarıdaki örnekler "devrim" konusunda tam bir aydınlık ve kesin tanıma varmıyor.

İnkılap ve ihtilal sözcükleri Osmanlıcada acaba ayrı ayrı mı, yoksa eşanlamlı olarak mı kullanılmıştır? Bunu araştırdığımızda da, kullanılış biçiminde birlik göremiyoruz. Örneğin "Fransız İnkılabı Kebiri" ve "Fransız İhtilali Kebiri" deyim
bunların her ikisi de "Büyük Fransız Devrimi" anlamına geliyordu. Buna karşılık Güney Amerika'nın filan ülkesinde "inkılap çıktı" veya "inkılap oldu" denmez "ihtilal çıktı" denirdi. Bu kullanışta "ihtilal" bir başkaldırma ya da bir hükümet darbesi anlamına gelirdi. İnkılap ise bir devletin iç yapısında uzunca bir süre oluşup gelişen ve gerçekleşen düzen değişikliği anlamını taşırdı.

İnkılap ve ihtilal sözcükleri yerine öztürkçe "devrim" sözcüğü geçtikten sonra da yukarıki durum pek değişmedi. Biz bu gün de "Filan ülkede devrim çıktı" demeyiz, "Bir hükümet darbesi oldu", ya da "İsyan çıktı" deriz.

O halde kavrama kesinlik getirmek için bunu biraz daha derinlemesine işlemek ve bilimsel görüşlere başvurmak gerekiyor:

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) in görüşü: Dialektik'in babası sayılan ve görüşleri bir yanda faşist diktasına öte yandan Marx felsefesine ve komünist ideolojiye dayanak olarak kullanılan Alman filozofu Hegel, "Philisophie der Weltgeschichte" (Dünya Tarihinin Felsefesi) adlı ünlü yapıtında devrimi "Özgürlük bilinci ve düşünsel oluşum doğrultusunda insanlığın yeni bir aşamaya ulaşması" biçiminde tanımlar. Onun devrim anlayışı tipik örneğinin Fransız Dev-

rimi'nde bulan "özgürlükçü devrim" ya da "özgürlük devrimi" ideolojisi ile bağlantılıdır. Alman hukukçusu Richter, 1965'te ikinci basısı çıkmış olan ve "Hegel und Französiche Revolution" (Hegel ve Fransız Devrimi) adlı kitabında Hegel'in devrim anlayışını şöyle yorumlar: "Hegel "Revolution" sözcüğünü sadece Fransız Devrimi ve benzerleri gibi özgürlükçü devrimler için kullanmıştır" Karl Marx (1818-1893) ve Friedrich Engels (1820-1895)'in görüşleri: Dialektik yöntem konusunda Hegel felsefesinden esinlenmiş olan Marx ve Engels devrime temel ve neden olarak "düşünsel oluşum" yerine "ekonomik gelişim"i göstermişlerdir ve böylece Hegel'in "aşamalar" görüşünü tek bir anlama, tek bir aşamaya yöneltmişlerdi. Devrim kavramını ilk kez "geçmişin bütün kuruluşlarının birden değiştirilmesi" gibi çok geniş kapsamlı olarak kullanan ve ekonomik düzende emeği esas alan, devrimi dünya olaylarının, daha doğrusu dünya olgusunun akışını -insanlığın son biçimini almı kesin ve değişmez toplumu kurma doğrultusuna yönelik- zorunlu yıkılış" olarak değerlendiren düşünürler Marx ve Engels'tir. Bu görüş ve ve düşünce onları evrensel devrim, dünya devrimi öğretisine götürmüştür. Onlara göre bu sonuç kaçınılmazdı.

Bu düşünüş, Osmanlıca'da "içtimai muayyeniyet" denilen bir sosyal determinizm, sosyal gerekircilik ifade etmektedir. Kısacası, Fransız Devrimi'ni, J.J. Rousseau (1712-1778) gibi düşünsel öncü ve hazırlayıcıları ve bu devrimden sonra Hegel gibi düşünürler "devrim"i topluma yansıyan ve eski düzenin köhnemiş kurumlarını değiştirmeye yönelik özgürlükçü bir toplumsal görüş ve değişim temeline oturttukları halde, Marx ve Engels devrime "sınıfsız bir insanlık dünyası kurmak" gibi uluslararası evrensel bir renk, bir nitelik vermişlerdir. Onlara göre asıl özgürlük böyle bir dünyada var olabilir ve asıl devrim, siyasal olmaktan çok, ekonomik nitelik taşıyan devrimdir.

İster özgürlükçü, ister ekonomik nitelik taşısın, toplumsal nitelikte büyük bir devrimin oluşabilmesi için bir takım koşulların bulunması gerekmektedir.

Devrim olgusunu soyut olarak inceleyen çağdaş kuramcılara göre bir toplumda tam anlamında, yani tabandan tavana, halktan otoriteye yönelik bir devrimin gerçekleşebilmesi ve başarılı olması için kimi koşulların bulunması gereklidir. Eğer bu koşullar varsa ve ilgili toplum yapısında oluşmuşsa orada gerçek anlamında bir devrim de oluşmuş demektir. Bu koşullar şöyle özetlenebilir:

1- Halkın karşı çıktığı rejimin, siyasal ve ekonomik bakımdan bir kriz, güçsüzlük, otorite bunalımı, suistimaller yüzünden kokuşmuşluk, çürümüşlük durumunda bulunması ve böylece bir çöküntünün eşiğinde olması gereklidir.

2- Bilimsel açıdan bir devrim koşulu da, böyle bozuk bir düzene karşı halk hareketini yönetme zorunluluğunu üstlenecek yüreklilikte ve bunu yürütecek yetenek ve güçte bir önderler kadrosunun bulunmasıdır.

3- Bir devrimin gerçekleşmesi için geniş halk yığınlarının ülkedeki kötü yönetim konusunda sürekli olarak aydınlatılması gereklidir.

4- Başka bir koşul da, devrimin gerçekleşebilmesi için halkı aydınlatılması, ulus bireyleri arasında bir dayanışma durumu yaratması ve aydınlatma eyleminin yerleşmiş ve doğal bir sistem olarak yürütülmesidir. Bu, az önce sözünü ettiğimiz üçüncü koşula bağlıdır.

5- Bir koşul da, devrimin zorla başlatılması durumunda, daha önce aydınlanmış olan halk yığınlarının karşısına umdukları ve bekledikleri sonucu gerçekleştirici köklü bir değişmi programıyla, hazırlıklı olarak çıkılmasıdır.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, devrim köklü ve sürekli bir düzen değişikliğini belirtiyor. Bu değişiklik yalnız siyasal alanda değil, ekonomik sosyal ve kültürel olmak üzere bü-

tün toplumsal alanda gerçekleşmektedir. Başlangıçta "isyan" niteliği taşıyan bir girişim zamanla devrime dönüşebilir. Ancak bunun için az önce belirtilen toplumsal koşulların oluşması lazımdır.

Bilindiği gibi Türk Hukuk Lügati'nin yayınlamış olduğu 1944 yılında, 1924 Anayasası yürürlükte, bulunuyordu ve Anayasanın ikinci maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilkeleri arasında "inkılapçılık" ilkesi de yer almıştı. O tarihte "umde" denilen ilkeler sırası ile şunlardı: "Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik, inkılapçılık" o dönem, Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek başına iktidarda bulunduğu tek parti dönemiydi ve yukarıda saydığım ilkeler bu partinin tüzüğünde yer aldıktan sonra Atatürk'ün sağlığında, 3 Şubat 1937 gün ve 3115 sayılı yasa ile 1924 Anayasasının ikinci maddesine eklenerek devlete mal edinmişti. Bu nedenle Türk Hukuk Lügati'nde "devrimcilik" soyut bir kavram olarak değil, Türk Anayasası'nda yer almış "devrimcilik" niteliği olarak somut bir kavram olarak tanımlanmıştı. Nitekim bu sözlükte harfi harfine şöyle deniyordu: "Cumhuriyet Halk Partisi'nin ana vasıflarından olan Devrimcilik, 5 Şubat 1937 tarihinden itibaren Anayasaya girmiştir." Bu açıklamada "devrimcilik" sözcüğünü görünce insan, Türk Hukuk Lügati'nin içinde doğal olarak "devrim" sözünü de arıyor, ama bulamıyor. Bu sözcük lügate konulmamış. Anlaşılan devrimcilik sözcüğü inkılapçılık anlamında kullanılmış. Ne var ki, oradaki tanımlamaya bakılırsa bunun devrimciliği değil, evrimciliği, reformculuğu dile getirdiği görülüyor.

***

III. DEVRİM KOŞULLARI AÇISINDAN KEMALİST DEVRİM

Yukarıda görülen devrim koşulları açısından Atatürk devrimini ele almadan önce, bu devrim üzerinde düşünürken bir noktaya önemle parmak basmak gerekir: Acaba niçin Tanzimattan bu yana gerçekleştirilen yenilikler, özellikle yasal değişiklikler sadece reform (ıslahat) sayılıyor da, Cumhuriyet dönemindeki değişiklikler, özellikle Anayasa ve Yurttaşlar yasası (Medeni Kanun) daki değişiklikler bir devrim oluyor? Bu sorunun yanıtını iki açıdan vermek yerinde olur.

Birincisi, Tanzimat'ın niteliğinden ileri gelir. Tanzimat hareketi bir devrim değil, bir reform hareketiydi. Çünkü bir üst yapı olgusuydu. Ne siyasal rejime ne de sosyal üst ve alt yapıya, ve böylece bütün topluma herhangi köklü bir değişiklik getirmemişti. Bu nedenle Tanzimat'ın gerçekleştirmiş olduğu yenilikler devrim sayılamaz.

İkincisi, Tanzimat yasalarının özel hukukta şeriatın yalnız muamelat bölümünü düzenleyip öbür bölümlerini, özellikle kişi, aile ve miras kısımlarını düzenlememiş, bunları eski Fıkıh kurallarına bırakmış olmasıdır. Mecelle'deki muamelat bölümü de dinsel temele dayanıyordu. İslam hukukunda miras ve özellikle aileye ilişkin kurallar dinsel hukukun en kutsal kuralları sayılıyordu. Bunlara el dokunulamazdı. Üzerinde durulması gereken tarihsel ve bilimsel bir gerçek varsa o da, Tanzimat ve ardından gelen Birinci ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde gerçekleştirilen yeniliklerin devrim koşullarına uymadığıdır.

Soyut ve objektif olarak devrim olgusunun bir koşulu, yukarıda belirtildiği gibi, halkın karşı çıktığı rejimin siyasal ve ekonomik bakımdan bir kriz, güçsüzlük, otorite bunalımı, suistimaller yönünden, kokuşmuşluk, çürümüşlük duru-

munda bulunmasıdır. Bu koşulu Atatürk devrimi bakımından incelersek görürürüz ki, Atatürk 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı zaman İstanbul'daki Osmanlı hükümeti büyük bir güçsüzlük, bir çöküş durumundaydı. Devletin başındaki Padişah Vahdettin yalnız güçsüz değil aynı zamanda İngilizlerle işbirliği yapan bir hayındı. Kendi tahtını kurtarmaktan başka birşey düşünmüyordu. Can düşmanlarımızla birlik olup, onlara yardımcı askeri birlikler göndererek, hayınlığını yalnız Anadolu'da yurdunu kurtarmaya çabalayan ve bu uğurda kan döken Türk halkına karşı değil, dünyaya karşı da begelemiş bulunuyordu. İşte Türk Kurtuluş Savaşı ve ardından gelen Türk devrimi böyle bir otorite krizi ve perişanlık içinde bulunan Osmanlı yönetimine karşı olduğu için, soyut ve objektif olarak nitelediğimiz bu devrim koşulu Atatürk Devrimi bakımından vardı.

Devrimin bir koşulu da bozuk düzene karşı halk hareketini yönetme sorumluluğunu üstlenecek güçlü lider ve liderler kadrasunun bulunmasıydı. Bu noktada Türk halk hareketini yönetme sorumluluğunu yüklenen yurtsever ve devrimci önderler kadrosu, Türkiye'de vardı. Bu kadro Abdülhamit'in istibdat döneminde oluşmuş, Meşrutiyet döneminde yoğrulmuş, Birinci Dünya Savaşı'nda gerek askersel, gerek siyasal alanda türlü sorumluluklar yüklenerek deneyimden geçmiş bir kardoydu, başında da mustafa kemal bulunuyordu. Şu halde bilimin, devrim için saptadığı bu koşul da Atatürk Devrimi'nde vardı.(1)

(1) Gerçi bu kadro, bağımsızlık savaşında düşman karşısında elele yürüdüğü halde büyük yengiden (zaferden) sonra siyasal ve sosyal devrim hareketi başlayınca bütünlüğünü koruyamamış, çözülmüş, dahası bu kadronun içinde devrime karşı çıkanlar bile olmuştu. Atatürk'ün devrimci liderlik dehası burada kendini göstermiş eski savaş arkadaşlarının direnişini etkisiz kılıp devrimi halka mal ederek Türkiye'de, adına bu nedenle Atatürk Devrimi dediğimiz, büyük devrim olgusunu gerçekleştirmiştir.

Devrimin başarılı olmasını sağlayan en önemli koşullardan birisi de geniş halk yığınlarının, eski rejimin kokuşmuşluğu konusunda sürekli olarak aydınlatılmasıdır. Türk devriminde görüyoruz ki, Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı halka mal etmek için daha Samsun'a ayak bastığı günden başlayarak harekete geçmiş, Havza, Amasya, Erzurum ve Sivas'ta, daha sonra Ankara'da bütün çabasını halk yığınlarının sürekli olarak aydınlatma doğrultusuna yöneltmiştir. Güdülen ilk amaç, saldırgan düşmanın vatandan atılmasıydı. Atatürk'ün asıl amacı bundan sonra Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak ve tasarladığı toplumsal devrimi gerçekleştirmekti. O, bu doğrultudaki aydınlatmayı, aşama aşama yaptı ve böylece Atatürk Devrimi çok köklü ve derin sosyal değişimler getirdiği halde en az kanla gerçekleştirilen bir devrim oldu.

Yukarıda vurguladığımız bir koşul da ulus bireyleri arasında bir dayanışma eylemi yaratmak ve halkı aydınlatmanın sistematik biçimde sürdürülmesini sağlamaktı. Atatürk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın hemen başında kurmuş olduğu örgütlerle halk arasında bu dayanışma havasını yaratmış, aydınlatma bakımından da yalnız okullarda ki eğitimle yetinmeyerek halkevleri ve halkodalarını kurarak halkı bu kültür ocaklarında eğitip aydınlatmakla devrimi kökleştirmek amacını gütmüştü.

Soyut ve bilimsel devrim koşullarından biri de halkın karşısına köklü bir değişim programıyla hazırlıklı olarak çıkılması idi. Mustafa Kemal Paşa daha Anadolu'ya ayak atmadan önce ileride ne yapacağını saptamıştı. Daha sonra Erzurum Kongresi'nde yakın arkadaşlarından Doktor Mazhar Müfit Kansu'ya not ettirdikleri arasında bu programının ana çizgileri vardı. Bu program sırasıyla şöyleydi: 1) İlk iş, vatanın düşmandan temizlenmesi, 2) Halkta Türklük, milliyetçilik bilincinin uyandırılması, 3) Cumhuriyetin ilanı, 4) Türk ulu-

sunun çağdaş, uygar uluslar düzeyine eriştirilmesi için gereken hukuksal ve toplumsal köklü değişimlerin gerçekleştirilmesi.

Buna bir "amaç program" denebilir. Atatürk her aşamanın gerçekleştirilmesi için halkta elverişli zemin ve zamanı aramış, bulmuş, devrimin gerektirdiği türlü değişimleri bu zamanlamaya göre halkla birlikte gerçekleştirmeyi başarmıştır. Türk Yurttaşlar Yasası'nı aydınlar ve gençlerle birlikte yürürlüğe koymuş, Latin temeline dayanan yeni Türk harflerinin kabülünü Sarayburnu gazinosunda halka ilan etmiş, şapka devrimini, en katı din bağnazlığı bölgesi sayılan bir ilimizde, kalabalık bir halk kitlesi önünde gerçekleştirmiştir.(2)

Bütün bunları anlattıktan sonra şu noktayı gözönüne koymak gerçekçi bilim adamının görevidir: Atatürk Devrimi ekonomik alanda köklü bir değişim getirmemiştir. Feodal kalıntılar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yıllardan beri söylenegelen toprak reformu henüz tam bir uygulama aşamasına girmemiştir. Gerçi Kemalist Devrimi'nin ekonomi alanına hiç bir yenilik getirmediği söylenemez. Bu devrimin ileri bir aşaması olan 27 Mayıs 1960 devriminden sonra gerçekleşen işçi

(2) Yazılarımda bir çok kez vurguladığım bir noktayı burada yeniden dile getirmek istiyorum: Türkiye'de ayrı ayrı devrimler değil, bir tek devrim, Atatürk Devrimi, ya da Kemalist Devrim vardır. Bu devrim, devlet biçimi, hukuk, dil, yazı, takvim, kılık kıyafet gibi türlü alanlarda köklü değişimler yaratmıştır. Örneğin hukuk devrimi dediğimiz olgu Kemalist Devrim'in bir yönü, dil devrimi dediğimiz olgu başka bir yönü, burada saymaya gerek görmediğim öteki köklü değişimler de devrimin yine başka yönleridir. Tıpkı ayrı ayrı yataklara bölünerek akıp giden başka başka ırmak ve dereleri oluşturmuş dev bir kaynağa benzer devrim. O ırmak ve derelerin hepsi bu dev kaynaktan oluşmuştu. Bütün büyük devrimler gibi Atatürk Devrimi de bu görünümdedir. Bu nedenle "Atatürk Devrimleri" değil, "Atatürk Devrimi" ya da "Kemalist Devrim" deyimini kullanmak bilimsel bir gerekliliktir.

haklarını koruyucu yasalar, sendika kuruluşları, sosyal sigortalar, devrimin sosyal ve ekonomik ürünleridir. Atatürk Devrimi ekonomik ve sosyal alanlarda da ürünlerini vermeye başlamıştı. 27 Mayıs 1961 Anayasasında da "sosyal devlet" ilkesi yer almıştır. Gerçi bu ilke bugüne değin tam olarak uygulama alanına konulamamışsa da, uygulama yolu açılmıştır. Çağın gidişi değiştirilemediği gibi bunun da önüne durulamaz. Karşı devrim akımları bu gidişi engelleyemez.

IV. ATATÜRK DEVRİMİ'NİN AMACI

Atatürk'e göre Türk devriminin amacı "çağdaş olmak" "yalnız teknik bakımdan değil soyekinsel (kültürel) bakımdan da Batı düzeyine ulaşmak" idi. Bu konuda şöyle demişti: "Türk ulusu uluslararası genel savaşım alanında kendisini vargücüyle yaşatabilecek olan aracın, ancak çağdaş çevrede, uygarlıkta bulunabileceğini değişmez bir gerçek olarak ilke edinmiştir."

Atatürk, Türkiye gibi bir islam ülkesinde büyük bir devrimin gerçekleştiricisi olduğu halde, kuramcısı, doktrincisi olmamıştır. Yaşamının uzunca bir bölümünü vatan savunması için cephelerde, savaş alanlarında geçirmiş olduğundan daha harp okulunda incelemiş olduğu Fransız Devrimi'nden başka devrim öğretilerini derinlemesine, araştırıp incelemeye belki fırsat ve olanak bulamamıştı. Bununla birlikte onun büyük sezgisi ve dehası, sosyal konulardaki görüşü devrim kavramı üzerinde belirgin bir fikir sahibi olmasına olanak sağlamıştır. Onun iktidarı döneminde Türk Devrimi ne Fransız Devrimi gibi tam liberal ve bireysel ne de Marksist devrim gibi otoriter ve toplumcu olmamıştı. Bununla birlikte halkçılık ve devletçilik ilkelerinin Anayasaya konulması ile siyasal ve sosyal yelpazenin solunda yer almıştı. Ankara Hukuk Fakültesini açarken yaptığı konuşmada: "Büyük ulusumuzun yaşayışın-

da beliren değişiklik herhangi bir ihtilalden daha güçlü, daha yüksek olan en büyük devrimlerdendir." demişti. Böylece O, Kemalist Devrim'in sıradan bir rejim değişikliği olmayıp, ulusun yaşayışında köklü değişim yaratan bir olgu, toplumsal bir olay olduğunu vurgulamaktadır. Yine aynı konuşmasının başka bir yerinde şöyle diyordu: "Türk Devrimi nedir? Bu devrim sözcüğünün birden bire akla getirdiği 'ihtilal' anlamından ileride ve ondan daha geniş bir değişmeyi dile getirmektedir. Bugünkü devletimizin biçimi, yüzyıllardır süregelen eski biçimleri bir yana iten en olgun en gelişmişidir. Ulusun varlığını sürdürebilmesi için bireyleri arasında düşündüğü ortak bağ, yüz yıllardan beri süregelen biçimini, niteliğini değiştirmiş, ulus bireylerini din bağı, mezhep bağı yerine Türk milliyetçiliği içinde toplamış, bir araya getirmiştir." Böylece Atatürk toplumdaki zihniyet değişimini, yani Türk Devrimi'nin, halkımızı ümmetçilik geleneğinden çıkarıp milliyetçilik düzeyine yükselttiğini ve böylece laik bir toplum durumuna geldiğini özellikle vurgulamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle son dönemlerinde imparatorluğu oluşturan bütün etnik gruplar kendi milliyetlerinin bilincinde oldukları halde sadece Türk halkı Türklüğünü tam olarak bilmiyordu. "Türk" nitelemesi çoğunca aşağı göreme, kaba görme, hakaret olarak kullanılırdı. Atatürk Devrimi bu zihniyeti yıktı ve milliyetçiliği kutsal bir kavram olarak yerleştirdi. Ancak Kemalist Devrim'in getirdiği milliyetçilik, kimi kısa görüşlülerin özendiği ırkçı milliyetçilik olmayıp, Türkiye toprakları üzerinde birlikte yaşama zorunluğundan doğan idealist milliyetçiliktir. Biz buna Atatürk milliyetçiliği diyoruz. Çünkü ırkçı milliyetçilik toplayıcı, bütünleştirip birleştirici değil, bölücü, ayırıcı ve bir bakıma "hayalci" bir milliyetçiliktir. Atatürk milliyetçiliği ise bu topraklar üzerinde yaşayan bireyleri, din ve mezhep bağlantısı yerine, genel anlamda Türk milliyetçisi bağlantısı ile birbirine bağlayıp toplayan bütünleyici bir milliyetçiliktir.

Atatürk niçin ve hangi nedenlerle çağın gerisinde k ğımıza ilişkin örnekler verip halkı uyarmaya çalışmıştır. Şöyle diyordu: "1453'de bütün bir dünyaya karşı İstanbul'u Türk toplumuna mal eden kuvvet, yaklaşık o yıllarda bulunan matbaayı ülkeye mal etmek için o zamanki hukukçularını uğursuz direnişini yenememiştir(....) Buna izin koparabilmek için üç yüz yıl kuşkular, kararsızlıklar, üzüntüler içinde beklemek zorunda kalmışızdır." Yine şöyle der: "Milletimizi çöküntüye sürükleyen, zaman zaman bağrından kopup da fikirleri düşünceleri için savaşmayı göze almış kimseleri yıldırıp usandıran gerici ve yıpratıcı güçler, eski kurallara içten bağlananlar olmuştur."

***

O halde Atatürk'e göre ülkemizin yaşayabilmesi için, Batı'ya yönelmek milliyetçiliği ve laikliği ülkede yerleştirmek, akılcı eğitimi ve pozitif bilimi her alanda egemen kılmak gerekmektedir. Gerçekleştirilmiş olan devrimin kökleşmesi ve yaşayabilmesi için bundan başka yol yoktur.

***

Atatürk Devriminde hiç bir zaman gözden uzak tutulmaması gereken nokta, bu devrimin artık olmuş, bitmiş, tamamlanmış bir değişimler toplamı olmadığıdır. Atatürk de bunu böyle sayıyordu. Atatürk için devrim, hiç durmayan bir olgu, bir çağdaşlaşma sürecidir. O, devrimin bu yönünü 1925'de şu sözlerle belirtmişti:

"Yıllardır süregelen Türk Devrimi, düşünüşünü, varlığını, sosyal yaşayışını üzerine kurulduğu yeni hukuk ilkelerini saptamak ve sağlamlaştırmak yoluna girmiştir."

Bu tümcedeki "yıllardan beri süregelen Türk Devrimi" nitelemesi devrimin bir süreç olduğunu, sürekli bir nitelik taşıdığını açıkca gösterir. Bu süreç yalnız Türk Devrimi'nde değil, her büyük devrimde vardır. Atatürk bunu Türkiye bakımından 1933'de Cumhuriyetin 10. yıl Söylevindeki: "Ulu-

sumuzu çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız." sözleriyle belirtmiş böylece sürekli devrim ilkesini bir kez daha ilan etmiştir. Demek ki, devrimin amacı çağın gerisinde kalmamak dahası, olanak ölçüsünde, çağın öncüsü olmaktır. Bu ise devrimin kalıplaşması ile değil, çağa göre oluşum ve değişim süreci içinde akıp gitmesi demektir.

V. KARŞI DEVRİM SÜRECİ

Çok partili rejim, Kemalist Devrimi'nin ileri bir aşaması olmak gerekirken böyle olmamış, özellikle 1950'den sonraki sözde demokratik rejim, karşı devrimin hız kazandığı bir dönem olmuştur, bu dönem son aşamasına 12 Eylül 1980 darbesiyle ulaşmıştır.

Devrim, toplum yapısında köklü bir değişimi, eski düzen yerine yepyeni bir düzen kurmayı, çağdaşlaşmayı amaçladığına göre, kendi tersi olna karşı devrim kavramını da özünde taşır. Tıpkı devrim kavramı gibi karşı devrim kavramı da bilimsel kitaplarda, ansiklopedilerde yer almıştır. Çünkü her devrim kendi kurallarını olduğu kadar o kurallara karşı direnişleri beraberinde getirir.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından önce ve sonra gericiliği ve karşı devrim girişimlerine hem düşünce, hem eylem alanında görmüş ve yaşamış bir lider olan Atatürk bu konuda şöyle der:

"Ulusun aralıksız ve ateşli devrim atılımları sırasında sinmek zorunda kalan eski yasa kuralları, eski hukuka bağlı adamlar, devrimcilerin ateşi ve etkisi yavaşlamaya başlar başlamaz heme canlanarak devrim ilkelerini, ona içten bağlı olanları, bunların kutsal ideallerini suçlayıp kötülemek için fırsat beklerler."

Büyük lider bu sözleri, günümüzdeki karşı devrim girişimlerini sanki elli yıl öncesinden sezip görerek söylemiştir.

Onun döneminde okumuş gençlik tümüyle devrimciydi. Türk subayları da devrimciydi. Türk bağımsızlığını ve Türk Devrimi'ni çökertmek isteyen yerli ve yabancı eller bu iki sağlam tabanı çökertmedikçe amaçlarında başarı sağlayamayacaklarını anladıkları için bir süreden beri kirli ellerini oralara uzatmışlar, ne yazık ki, bu sağlam ortamlarda türlü yöntemler kullanarak çürük yuvalar oluşturmayı başarmışlardır. Aşağıda bunun aşamalarını belirteceğim. Ancak daha önce karşı devrimcilerin yöntemine kısaca değineyim. Yöntem şudur: Devrimci toplulukların içine ajan sokup zayıf istençlileri (iradelileri) türlü yararlar sağlayarak elde etmek, baş eymeyen ülkücüleri o topluluktan uzaklaştırmak, ya da herhangi bir yolunu bularak ezmek ve böylece karşı devrimi aşama aşama gerçekleştirmek.

Görülüyor ki, karşı devrim, bir ön hazırlıktan sonra gerçekleşir. Türkiye'de bu ön hazırlığın bir süreden beri açık açık sürdürüldüğüne tanık olmaktayız. Tanzimat'ın, Meşrutiyet'in getirmiş olduğu reformları bile özümsemeyen, benimsemeyen kafalar, Cumhuriyeti ve Atatürk Devrimi'nin getirdiği çağdaşlaşma eylemini hiç bir zaman benimsememişlerdir.

Atatürk, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra gerçekleştirilmiş olan devrimin getirdiği yenilikler üzerinde "önemli-önemsiz" ve "yerleşmiş yerleşmemiş" ayrımı yapmaksızın, çok titiz, çok dikkatli bir koruyucu olarak her fırsattan yararlanıp ve Türk halkını sürekli biçimde uyarırdı.

Atatürk Devrimi'ne sıradan bir örnek olarak ailede ve kadın haklarında gerçekleştirilen büyük değişimi ele alalım. Eskiden bu alan kutsal sayılıyordu. Acaba niçin kutsaldı. Aslına bakılırsa, dünya ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralarının hiç bir bölümü öbüründen daha kutsal olamazdı. Dinsel ve kutsal nitelik ancak Tanrı ile olan vicdan ilişkilerini düzenleyen inanış ve ibadet kurallarında olabilirdi. Bütün hukuk kuralları bu niteliği taşımadıkları halde neden aile hukuku

bu denli kutsal sayılıyordu? İslam hukuku bilginleri ve Batılı doğubilim uzmanları; İslamlığın kutsal kitabı Kurân'da en çok aile hukukuna ilişkin buyruk ve yasaklar yer almıştır da bu nedenle bu alan kutsal sayılmaktadır; çünkü, Tanrı aileyi o denli kutsal bir kurum saymış ki, peygamberine indirdiği kitapta aile hukukuna böyle büyük ve geniş bir yer vermiştir, diye yorum yapıyorlar.

Bu yorum doyurucu değildir. Aile ilişkileri bir ibadet ilişkisi değildir ki, kutsal olsun. İnsanla insan arasındaki ilişkilerde dinsel bir kutsallıktan söz edilemez. Aile toplumsal ve ahlaksal bakımdan, dahası insansal bakımdan çok önemli bir kurumdur, ama dinsel yönden kutsal olamaz.

Karşı devrimcilerin bunu kutsal saymalarının nedeni şudur: Dinsel hukuktaki aile kuralları erkekleri ayrıcalıklı ve öncelikli saymış, kadını ise erkeğin yarı kölesi olarak ele almıştır. Bu nedenle müslüman toplumlarda erkekler bu kurallara bir kutsallık ve dokunulmazlık niteliği vermişler, hepsi de erkek olan islam hukukçuları bu doğrultuda yorum yapmışlardır. Nisa suresinde hep erkeklere hitap edilmesi ve kadınların ikinci plana görülmesi kutsallık yorumunun başlıca nedeni olmuştur. Böylece İslam Aile Hukuku'nda ayrıcalıklıklı ve öncelikli durumda olan erkek uzun yüzyıllar boyunca bu üstünlüğünü şiddetle korumuş ve korumaktadır.

Atatürk Devrimi, bir islam ülkesi olan Türkiye'de hukuksal yönden bu ayrıcalığı kaldırıp onun yerine çağdaş kadın-erkek eşitliği kavramına dayanan akılcı Yurttaşlar Yasası kurallarını koymuştur. Günümüzde Türkiye'den başka hiç bir İslam ülkesinin aile hukukunda bu denli köklü değişim yoktur. Şu halde Türk devriminin özel hukuk alanına getirdiği köklü değişiklik yalnız bir hukuk reformu değil, aynı zamanda bir din reformudur. Çünkü 1400 yıldan beri dinsel bakımdan kutsal sayılan aile hukukunun din kurallarından ayırıp laikleştirmiştir.

İşte fanatiklerin ve karşı devrimcilerin bir türlü kendilerine sindiremedikleri ve affedemedikleri durum hukukta laikliğin yerleştirilmesidir. Onların Atatürk düşmanlığının nedeni de budur.

Osmanlı dönemindeki 31 Mart 1909 ayaklanması, Cumhuriyet dönemindeki Şeyh Sait başkaldırması, Nakşibendi tarikatına bağlı Derviş Mehmet ve takımı tarafından yönetilen ve yedeksubay öğretmen Kubilay'ın yaşamına mal olan Menemen olgusu, hep özünde laikliğe karşı "şeriatçılık" yatan siyasal nitelikli ayaklanmalardır. Amaçları, ilerici yeni düzeni ve laikliği ortadan kaldırıp ülkede şeriat düzenini kurmaktır. Daha sonraları Bursa'da ki Arapça ezan olayı ile günümüz üniversitelerindeki türban olayları da aynı amaca yönelik siyasal nitelikli karşı devrim girişimleridir. Demek ki, Türkiye'de karşı devrim hareketlerinin özü ve amacı ülkemizde, yerleşmiş değişiyle "islamcı devlet" kurmaktır. Açık seçik ortada olan bu gerçeği kimşe yadsıyamaz.

Daha önceki başkaldırıların devletçe bastırılmasından ders alan karşı devrimciler son 45 yıldan beri yeni bir yöntem uygulamaya başladılar. Buna; "şeriatçılığı tabandan örgütleme yöntemi" denebilir. Bunun başarıya ulaşması için önce toplumsal ortamı hazırlamak, halkın düşünsel ve akılcı kalkınmasını sağlayacak olan kurumları ortadan kaldırmak gerekiyordu. 1950'den sonra, dahası 1946'lardan beri politikacılara yanaşarak böyle kurumları kaldırtmak için (alçakca iftiralar da içinde olmak üzere) türlü yollara ve kişilere başvurup önce köy enstitülerini, bir süre sonra halkevlerini ve halkodalarını kapattırma girişimine geçtiler. 1950'den sonraki Demokrat Parti iktidarı döneminde de başarıya ulaştılar, bu devrimci, halkçı, halkı yetiştirici ve aydınlatıcı kurumların kapılarına kilit vurdular.

Ortamı böyle hazırladıktan sonra açık ve gizli Kuran Kurslarını ülke boyutlarında yaygınlaştırıp, birtakım yurtlarda

bu kurslara yazılan çocukları barındırarak onları daha küçük yaştan şeriatçılık düşüncesiyle yetiştirdiler.

Bununla yetinmeyip, halkın ibadet, cenaze kaldırma, mevlut okutma gibi dinsel gereksinmelerini karşılamak için aydın din adamı yetiştirmek amacıyla kurulmuş olan imam okullarının sayısını çoğaltmak, daha sonra bu okulları liseye dönüştürüp buralarda şeriat öğrenimini yaygınlaştırmak yolunu tuttular. İş orada kalmadı, şeriat öğrenimi görmüş gençleri üniversite ve yüksek okulların türlü bölümlerine yerleştirip ülke yönetiminde vali, kaymakam, savcı, yargıç gibi çeşitli etkin görevlerin başına bunları getirme yöntemini uyguladılar. Eğer ellerinden gelseydi, harp okullarına ve askeri liselere de, imam hatip liselerinden çıkanları sokacaklardı. (Nitekim bu askeri eğitim ve öğretim kuruluşlarına sızan şeriatçılık akımı için kavuşturma açıldığını -yazının başında belirtildiği gibi- gazeteler bir kaç kez yazdı) Bütün bu eylemler tamamlanıp ortam olgun ve elverişli duruma gelince de hiç bir engele rastlamaksızın şeriat devletini kurmayı düşünmektedirler. Bu ön hazırlığı yapmak için gereken para içerdeki kolay kazançlardan ve dışarıdaki petrol devletlerinin Rabıta gibi örgütlerden ve başka dolaylı yollardan bol bol akıyordu. Karşı devrimciler vurgulamaya çalıştığım bu aşamaya ulaşmak için şu öğelerden yararlandılar:

En başta, ülkemizde estirilen komünizm korkusundan ve komünizme ancak din kuvvetiyle karşı konabileceği görüşünden yararlandılar.

Atatürkçülerin güçbirliği yapmamasından, bu tehlikeli gidişe zamanında karşı çıkma yürekliliğini göstermemesinden, uyuşukluk, korkaklık ve nemelazımcılığından, bir kısmının da dönekliğinden yararlandılar.

Dogmatik Marksistlerimizin Atatürkçülüğü küçümsemesinden, yıpratmasından, laik devleti korumak için Atatürkçülerle işbirliği yapmamasından yararlandılar.

Feodal kalıntıların ve yeni palazlanan kapitalist sınıfın siyasal iktidarlar üzerindeki etkinliğinden yararlandılar.

Arap ülkelerindeki medreselere Türk gençlerini gönderip onların Araplaştırılıp laiklik düşmanı olarak yetiştirilmelerinden yararlandılar.

Birtakım aydın kişinin Türk-İslam sentezi altında çelişkili ve neidüğü belirsiz düşün takımını kimi gençler arasında yaygınlaştırmasından yararlandılar.

Böylece yalnız sağ iktidarların değil, sağ aydınların da dinsel propagandaya yönelik tutumlarından yararlandılar.

Ve son olarak laiklik ilkesine, Atatürk'çülüğe en büyük darbeyi vuran 12 Eylül 1980 generallerinin, 27 Mayıs 1961 Anayasası'nı ortadan kaldırıp hazırlattıkları 1982 Anayasasına, ortaöğretimde zorunlu din dersleri koydurmalarından geniş ölçüde yararlandılar. Çünkü böylece dinsel eğitim kurumlarında da şeriat öğrenimi görmüş kişileri, laik öğretim kurumlarındaki din derslerine öğretmen atamak fırsatını ele geçirdiler. Bu yolla şeriat devleti düzeni konusunda laik öğretim kurumlarında propaganda yapmak olanağını sağladılar.

Şimdi artık tehlikeli bir aşamadayız. İktidar partisi bütün bu gelişim ve oluşumlara göz yummuştur ve yummaktadır. Yapılacak iş, bütün Atatürkçü kişi ve kuruluşların, laik cumhuriyeti kurtarma doğrultusunda el ve güçbirliği yapmalarıdır. Bu konuda hiç bir fırsatı kaçırmamak gerekir. Tıpkı şeriatçılar gibi, onlar da kendi görüşleri alanında her fırsattan yararlanmalıdırlar.

Şeriatçılar hiç bir fırsatı kaçırmayıp günümüze değin programlarını uygulama olanağını buldular. Demokrasiye vicdan ve fikir özgürlüğüne karşı çıkmak korkusu içinde bulunan Atatürk'çü bilim adamları ise çoğunlukla suskun kalarak meydanı şeriatçılara açık bıraktılar. Şimdi artık savaşım zamanı gelmiştir. Eğer laik cumhuritemizin ayakta kalmasını istiyorsak.

İkinci Bölüm

12 EYLÜL KARŞI DEVRİMİNİN ÖN HAZIRLIĞI

MUHTIRA

Sayın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren ile – Jandarma dahil – dört Kuvvet Komutanınca Sayın Devlet Başkanımıza, Türk Silahlı Kuvvetleri adına sunulan muhtıranın tam metnini radyo ve televizyonda dinledim ve ertesi günü gazetelerde okudum, Muhtıra'nın metni aynen şöyle:

KENAN EVREN
ORGENERAL **ANKARA 27-12-1979**
Genelkurmay Başkanı

SAYIN CUMHURBAŞKANIM,

Ülkemizin içinde bulunduğu ortamda Devletimizin bekası, milli birliğinin sağlanması, halkın mal ve can güvenliğinin temini için; anarşi, terör ve bölücülüğe karşı parlamenter demokratik rejim içerisinde anayasal kuruluşların ve özellikle siyasi partilerin, Atatürkçü milli bir görüşle müştereken tedbirler ve çareler aramaları kaçınılmaz bir zorunluk olarak görülmektedir.

Milli Güvenlik Kurulunun muhtelif toplantılarında bu konuda alınan kararların muhalefete mensup siyasi partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden olumlu sonuçlara götürülmediği yüksek malumlarıdır.

Kuvvet Komutanları ile beraber yaptığım son gezilerimde ordu ve Kolordu Komutanı seviyesindeki general ve amirallerin görüşmelerimde milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde süratle bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacı ile tüm anayasal kuruluşlar ve siyasal partilerin bir kere daha

de ordu ve Kolordu Komutanı seviyesindeki general ve amirallerin görüşmelerimde milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde süratle bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacı ile tüm anayasal kuruluşlar ve siyasal partilerin bir kere daha uyarılması bütün komutanlarca müştereken dile getirildi.

Bu karar ışığında Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini, Milli Güvenlik Kurulu Başkanı olarak zatıâlilerine sunuyorum.

Gereğini yüksek takdirlerine arz ederim.

Saygılarımla

Kenan EVREN
Orgeneral
Genelkurmay Başkanı

Aslı gibidir.
2/OCAK/1980

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN GÖRÜŞÜ

Ülkemizin içinde bulunduğu son derece önemli siyasi, ekonomik ve sosyal ortamda her geçen gün hızını biraz daha artıran anarşi, terör ve bölücülüğe karşı milli birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için, Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke yönetiminde etkili ve sorumlu anayasal kuruluşları ve özellikle siyasi partileri göreve davet etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Kahramanmaraş olaylarının yıldönümünde, henüz ilk ve ortaöğretim çağındaki evlatlarımızın örgütlü eylemciler tarafından zorla sürüklendikleri anarşik olaylar ibretle müşahade edilmektedir.

Anayasamızın getirdiği geniş hürriyetleri kötüye kullanarak, İstiklâl marşımız yerine Komünist enternasyonali söyleyenlere, şeriat düzeni davetçilerine, demokratik rejim yerine her türlü faşizmi getirmek isteyenlere, anarşiye, yıkıcılığa ve bölücülüğe milletimizin tahammülü kalmamıştır.

İktidar olan siyasi partilerin bütün devlet kademelerini kendi siyasi görüşleri doğrultusundan hareket edecek kişilerle doldurması kamu görevlilerinin ve vatandaşların bölünmesini zorunlu hale getirmektedir. Siyasi partilerce yaratılan bu bölünme giderek anarşi ve bölücülüğü destekleyen iç kaynakların şekillenmesine, himayesine; polis, öğretmen ve diğer birçok kuruluşun birbirine düşman kamplara ayrılmalarına neden olmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ülkemizin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarına bir çözüm getiremeyen, anarşi ve bölücülüğün ülke bütünlüğünü tehdit eden boyutlara varmasını önleyemeyen, bölücü ve yıkıcı gruplara tavizler veren ve kısır siyasi çekişmeler nedeni ile uzlaşmaz tutumlarını sürdüren siyasi partileri suyarmaya karar verkmiştir.

Bölgemizdeki gelişmeler Ortadoğu'da her an sıcak bir çatışmaya dönüşebilecek durumdadır. İçte anarşist ve bölücüler yurt sathında genel bir ayaklanmanın provalarını yapmaktadırlar.

Ülkede birlik ve beraberliğin, vatandaşın can ve mal güvenliğinin süratle sağlanabilmesi için gerekli kısa ve uzun vadeli tedbirlerin Yüce Meclislerimizde en kısa zamanda kararlaştırılması bugünkü ortam içinde hayati bir önem taşımaktadır.

Diğer yandan meclislerin açılışından bir buçuk ay sonra komisyonların ancak teşkil edilebilmesi ve ülkenin acilen çözüm bekleyen konularını müzakere için bugüne kadar müşterek bir gündemin saptanmaması üzüntü ile izlenmektedir.

Atatürk milliyetçiliğinden alınan ilham ve hızla vatandaşlarımızı kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütünhalinde milli şuur ve ilkeler etrafında toplamanın; iç barış ve huzurun sağlanmasından temel unsur olduğu apaçık bir gerçektir. Ülkenin içinde bulunduğu bu durumdan bir an evvel kurtulması hükümetler kadar diğer siyasi partilerimizin de görevleri arasındadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, iç hizmet yasası ve kendisine ve-

rilen görev ve sorumluluğunun idraki içinde ülkemizin bugünkü hayati sorunları karşısında siyasi partilerimizin, bir an önce milli menfaatlerimizi ön plana alarak, Anayasamızın ilkeleri doğrultusunda ve Atatarkçü bir görüşle bir araya gelerek anarşi, terör ve bölücülük gibi devleti çökertmeye yönelik her türlü hareketlere karşı bütün önlemleri müştereken almalarını ve diğer anayasal kuruluşların da bu yönde yardımcı olmalarını ısrarla istemektedir.

Kenan Evren	Nurettin Ersin	Bülent Ulusu
Orgeneral	Orgeneral	Oramiral
Genelkurmay Başkanı	Kara Kuvvetleri K.	Deniz Kuvvetleri K.

Tahsin Şahinkaya	Sedat Celasun
Orgeneral	Orgeneral
Hava Kuvvetleri K.	Jandarma Genel K.

---

12 Mart 1971 muhtırasını bu sütunlarda alkışlamakta ivedi davrandığımı çok geçmeden acı acı anladığım için, bu kezki müdahale üzerinde şimdiden olumlu, ya da olumsuz kesin bir düşünce ileri sürmekten kaçınmak ve olayların gelişmesini beklemek daha doğru olacak sanıyorum. Çünkü böyle askeri müdahalelerden sonra siyasal durumun ne yolda gelişip hangi evrelerden geçerek hangi doğrultuya yöneleceği, o müdahaleyi yapanlarca bile kestirilemez.

Dış görünüşüne göre, daha doğrusu, sözleri bakımından muhtıranın olumlu yanları şöyle özetlenebilir:

- Muhtıra metni Atatürkçülük ruhunu taşımaktadır;

- Sağ ve sol uçlar karşısında yansız bir tutum içinde olup, enternasyonal komünizm ve bölücülüğe olduğu kadar faşizme ve ümmetçiliğe de karşıdır.

- Muhtıra siyasal partileri olduğu kadar öbür anayasal güçleri de uyarmak amacını gütmektedir. Bu anayasal güç-

ler arasında yalnız yürütme (icra) değil yargı da vardır.

Burada birinci ve ikinci cephe iktidarlarına ve daha eskiye gidip o zaman da yürütmenin başında bulunan bugünkü Başbakan: «Yürünmekle kaldırımlar aşınmaz» deyişine ve ülkedeki gizli silahlanma karşısındaki umursamazlığına, faili hiçbir zaman bulunamayan ve hep meçhul kalan siyasal cinayetler dönemine ayrıntılı olarak değinmek istemiyorum. Yalnız aynı kişinin son muhtıra karşısında: «Bugünkü durumu biz yaratmadık, bunda bizim kusurumuz yok. Biz bunu düzeltmek için ihlâs ile iş başına geldik. Bu olaylar 30 gün içinde olmadı.» deyişi karşısında acı acı gülümsemekten de kendimi alamadım. Bakalım öbür parti liderleri muhtırayı nasıl yorumlayacaklar?

Doğrudur, bu olaylar son 30 gün içinde olmadı, son on yıl içinde de olmadı. Kökleri 1957'lere, yani «Vatan Cephesi» uygulamalarına, rahmetli İnönü'ye karşı düzenlenen Uşak, Topkapı, Yeşilhisar olaylarına kadar iner. Ama, o zamanki siyasal ve ekonomik görüş doğrultusu ile şimdiki yöneticilerin izledikleri doğrultu, birbirinin tıpkısıdır. Zaten bunu AP de yadsımıyor ve eski Demokrat Parti'nin devamı olduğunu her sırası düştükçe liderinin ağzıyla, övünerek haykırıyor.

Diyeceğim şu ki «partizanlık» dediğimiz hastalık bir kez devlet yönetimine, devlet kadrolarına girince, eğer bunun önü vaktinde alınmazsa, azgınlaşarak sürüp gider. Bunun önünü alma fırsatı 1961'den sonra oldukça iyi kullanılmış, İnönü'nün koalisyon hükümetleri devlet makinasını yansız bir davranış içinde yürütmeye çalışmıştı. 1965'ten sonra AP'nin tek başına iktidara gelmesiyle bu hastalık yeniden nüksetmiş ve gittikçe hızını artırarak Birinci ve İkinci Cephe iktidarları döneminde devleti adeta parselleyip bölüşme aşamasına ulaşmıştır. Her bakanlık sanki Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin bakanlığı olmaktan çıkarak, cephe iktidarlarını oluşturan partilerden birinin veya öbürünün bakanlığı durumuna gelmiştir. İşte bu cephe iktidarlarının başı da

«Biz iktidar aşıklısı değiliz, hizmet etmek için buraya geldik. Bugünkü durumu biz yaratmadık» diye rahatça konuşmaktan hiç çekinmeyen Sayın Süleyman Demirel'dir.

*

Muhtırada sözü edilen «Anayasal güçler» arasında yalnız parlamento ve hükümet değil, elbette yargı da vardır. Şimdi içinde bulunduğumuz dönem gibi olağanüstü dönemlerde yargı erkinin önemi de olağanüstü artar. Bu erki kullananların, vatan tehlikesi karşısında çok uyanık ve olağan zamanlara oranla çok daha tetikte olmaları gerekir. «Geciken adalet, adaletsizlik yaratır» özdeyişi yargı erkinin en küçük kademesinden en yüksek kademesine değin bütün görevlilerce hiç unutulmaması gereken bir özdeyiştir. Bilindiği gibi yargının «bağımsızlığı» demek, «keyfiliği» demek değildir. Kimi mahkemeler ve yargıçlar, yargılamalarda daha ivedi, yürekli ve yiğit davransalardı ve yargının yüksek yetkililerinden bazısı ve Cumhuriyet Savcılığı, anarşi tahrikçiliğiyle suçlanıp kendi makamına türlü başvurular yapılan bir parti hakkındaki araştırma ve kovuşturmaları hızlandırarak bu ihbarların olumlu veya olumsuz bir sonuca bağlanmasını sağlasaydı, ülkemizde o günden bugüne dek belki de birkaç yüz kişi kurtulur ve bugün hâlâ yaşamlarını sürdürürlerdi.

Demek ki bugüne gelişimiz; bir yandan özel çıkarlara dayalı çarpık bir ekonomi politikası izlenmesi; öte yandan, sözünü ettiğim partizanlık hastalığının önünün alınmaması ve yürütmenin suçlular karşısında yansız bir tutum takınarak onları gereken ciddiyetle izliyerek en kısa zamanda bütün kanıtlarıyla adalete teslim etmemesi, son olarak da, bazı adalet yetkililerinin olağanüstü durumumuzu gereği gibi değerlendirerek görevlerinde tetik ve çevik davranmamaları sonucunda olmuştur denilebilir.

*

27 Mayıs 1960 Devrimi halk ile ordunun Atatürkçülük

doğrultusunda elele vererek gerçekleştirdiği bir devrimdi. Ülkeye sosyal adalet düzenini getirecek bir Anayasal ortam hazırladı.

12 Mart 1971 müdahalesi, Atatürkçülük doğrultusunda gözükürken tek yönlü uygulamayla kısa süreli bir faşizme dönüştü.

27 Mayıs müdahalesi kendisini demokratik olarak niteleyen DP iktidarının, demokratik özgürlükleri ve insan haklarını kısması sonucunda doğdu, insan hak ve özgürlüklerinin yanı sıra sendika dernek kurma özgürlüklerini getirdi.

Aynı doğrultuda gözüken 12 Mart askerî müdahalesi, eski uygulamaya dönerek, sözünü ettiğim özgürlükleri önemli ölçüde kıstı.

27 Aralık 1979 tarihli Muhtırayı izleyen 1 Ocak 1980 ziyaretinin simgelediği müdahale ise yasama, yürütme ve yargı erkleri içinde olmak üzere devlet makinesinin bütün çarklarının günümüzün iç ve dış koşullarına uygun bir tempoda işlemediği ve işletilmediği görüşünden ve bu durumun ülkemiz için gösterdiği yakın tehlikelerden kaynaklanmış görünmektedir. Benim anlayışıma göre bir «göreve çağrı» muhtırasıdır bu. Ama – başta söylediğim gibi – ne getireceği belli olmaz. Yürekten dileğimiz, iyilik getirmesidir.

*

Muhtıranın en ferahlatıcı yanı Atatürk ilkeleri doğrultusunda oluşudur. Geçen haftaki yazımda Atatürk ideolojisini: 1) Vatanın tam bağımsızlığı, 2) Ülke bütünlüğü, 3) Yönetimde bilimin, yani aklın egemenliği, 4) Halkın efendiliği, yani ulusal egemenlik olarak özetlemiştim. O gün okurlarımdan olduğunu söyleyen bir emekli albay telefon ederek, kendisinin Atatürk ilkelerini «Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Layiklik, Halkçılık, Devletçilik ve Devrimcilik» olarak bildiğini, benim o günkü yazımda söylediklerimle bunlar arasında tam bir benzerlik bulunmadığını bildirerek aydınlanmak isteğinde bulundu. Ona anlattıklarımı burada da yinelemek is-

terim:

Evet, sayın Albay'ın söylediği ilkeler, Atatürk'ün kurmuş olduğu CHP'nin ilkeleri olup: Ata henüz sağ iken o zamanki Anayasamıza da konulmuş idi. Bunlardan bir kısmı 1961 Anayasasında yer almamış olmakla birlikte, yine de Atatürkçülüğün temelini oluşturmaktadır. Geçen haftaki yazımda sözünü ettiğim «vatanın bağımsızlığı» ve «ülke bütünlüğü» Cumhuriyetçilik, ve Milliyetçilik ilkelerinden; «Aklın egemenliği» lâiklik ve devrimcilik ilkelerinden; «halkın efendiliği» de devletçilik ve halkçılık ilkelerinden kaynaklanmaktadır.

Bugün Türkiye'de yönetim başında veya muhalefette bulunanlar – MSP hariç – hep Atatürkçü olduklarını ileri sürerler. Bu partilere bağlı kişilerden acaba kaçta kaçı, tam bağımsızlık başta olmak üzere, Atatürkçülük ilkelerini bütünüyle içeren Büyük Söylev'i tümüyle okumuştur, dersiniz!. Çok yaygın olan ulusal bir eksikliğimiz, hep kulaktan dolma bilgilerle yetinmek eğilimimizdir. Bu, bir tür kafa tembelliğidir.

*

Atatürkçülüğü herkes kendine göre yorumlamaktadır. Tıpkı her biri filin ayrı ayrı organlarını tutan körlerin onu birbiriyle ilgisi olmayan ayrı ayrı nesnelere benzettikleri gibi.

Bunlar Atatürkçülüğün tümünü birden görmeyen, göremeyen, ya da görmeyi işlerine uygun bulmayan sözde Atatürkçülerdir.

Konuyu biraz daha açayım: Gardrop Atatürkçüsü denilen Atatürkçüler, onun ilkelerinden yalnız Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik ve Lâyikliği benimserler. Öbür ilkelere yan çizerler. Örneğin, Atatürkçülüğün temel ekonomik ilkelerinden biri olan devletçiliği kabul etmezler. Kısaca (KİT) denilen iktisadi devlet teşekküllerini ve devlet fabrikalarını, devlet madenlerini, ellerinden gelse, devlet ormanlarını cafcaflı

adıyla «Hür teşebbüs» dedikleri özel menfaat kuruluşlarına devretmek isterler. Bize dışarıdan borç para vizesinin mührünü kendi elinde bulunduran İMF'nin gözü de bu KİT'lerdir. Amaçları, devlet kuruluşlarını özel sektöre devrettirmek ve böylece bizim gibi geri kalmış ülkelerin ancak devlet girişimleri sayesinde kalkınabileceği ve ağır sanayiini kurabileceği umudunu temelinden baltalamaktır.

Bu tutum, Atatürkçülüğün yalnız devletçilik ilkesine değil, tam bağımsızlık ilkesine de aykırıdır.

Halkçılık ilkesi sadece demokrasiye kaynaklık etmekle kalmaz, sosyal adaletin ve ülkede fırsat eşitliğinin kurulmasına da kaynaklık eder. Gardrop Atatürkçüleri için bu ilke de yok sayılır. Oysa bu ilke, Cumhuriyetin bağımsızlığının ve ülke bütünlüğünün temelini oluşturur. Bu temel, yani halkın sosyal adalet içinde yetiştirilip eğitilmesi ne denli sağlam tutulursa yukarki ilkeler de o denli sağlam olarak ayakta kalır. Halkın eğitilmesiyse her Türk bireyinde bağımsız bir kişiliğin oluşturulmasıyla mümkün olabilir. Bu da özgürlüklerin kısılmasıyla değil, kişileri özgür düşünceye alıştırmakla ve karşısındakinin düşüncesine saygı göstermeyi, katlanmayı onlara öğretmekle olur. Böyle yetişmemiş kafalara ve toplumlara, her ideolojinin damgası kolayca vurulabilir ki, bu çok tehlikelidir.

Devrimcilik ilkesine gelince; bu, Atatürkçülüğün durağan, statik bir ideoloji olmayıp, çoğul, dinamik, çağın gidişine ve isterlerine göre yeni bir düzen arayıp kuran bir ideoloji olduğunu gösterir. Bu da, Atatürkçülüğü, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik ve Lâyiklik üçgeni içinde donduran gardrop Atatürkçülerinin hiç işine gelmemektedir. Onlar için her yenilik atılımı, her reform isteği, her sosyal adalet uygulaması komünistliktir. Ellerinde bu karalama oldukça ulusun bir adım ileri gitmesini sağlayamazlar. Sağlamak isteyenleri de karaya bulayarak engellerler. Halk düşmanıdır bunlar.

*

Bütün dileğim son muhtırada önemli bir yer olan Atatürkçülüğün bu anlatmış olduğum bütünlük içinde ve hiç saptırılmadan uygulanıp yürütülmesidir. Eğer -her zaman yinelediğim gibi- Atatürk'ün ölümünden beri, onun ideolojisi öğretide ve uygulamada geliştirilseydi hem Türkiye ileri bir aşamaya ulaşmış olur, hem de Atatürk ideolojisi Üçüncü Dünya ülkelerinin -kapitalizm ve komünizmin dışında yer alan- ortak ideolojisi olurdu. (6 Ocak 1980)

KUVVETLİ İCRA SEMİNERİ - I

- Geçen ayın sonlarında azınlık hükümetinin İçişleri Bakanı ülkede bir «Vur emri» çıkardı (25 Mart 1980). Bu konu ayrı bir yazıda ele alınmaya değer.

- Geçen haftanın sonunda da hükümet yanlısı Tercüman gazetesi, Boğaziçi'ndeki lüks Tarabya (eski Tokatlıyan) Otelinde «Anayasa ve Seçim Sistemi» konulu bir seminer düzenledi (19 Nisan 1980). Televizyonda ayrıntılı haber biçiminde verilen bu seminerin temel sloganı, gazetelerde okuduğumuza göre, «Kuvvetli İcra» idi.

*

Garip, ya da hazin diye niteleyebileceğimiz bir raslantı olarak belirtelim ki, 1920 yılının 19 Mart cuma günü ile 23 Nisan cuma'sı arasındaki günler, ulusal egemenliğe dayalı ilk demokratik Türk devletinin Ankara'da kuruluş günleriydi.

Demek ki o tarihten günümüze kadar 60 yıl geçmiş. 1920 yılının 25 Martında Ankara'da herhangi bir «Vur emri» çıkarılmamıştı.

Ama 60 yıl önceki 16 martta İngiliz - Fransız - İtalyan askeri birliklerince işgal edilmiş olan İstanbul'da, Türk askerleri vurulmuş, Türklerin can güvenliği kalmamıştı. Düş-

manların buyruğu altında işleyen ve «Nemrut Mustafa» adıyla anılan Kürt Mustafa Paşa Harp Divanı da Türk aydınlarını, Türk yurtseverlerini tutukluyordu. Düşün özgürlüğü, anayasa ve yargı güvencesi diye bir kavram söz konusu değildi ve İstanbul'da sözde «Kuvvetli bir icra» vardı.

Kişi hakları için yargısal güvence bulunmayan bir ülkede «icra» her zaman «kuvvetli»dir.

60 yıl geçtikten sonra biz de yine bir «Divanı Harp» kurulmasını isteyen ve böylece icranın güçleneceğini sanan, sözüm ona, bazı profesörlerin az önce sözünü ettiğim seminerde konuştuklarını kısa gazete haberlerinden öğrenmiş bulunuyoruz.

*

Ülkemizde «Vur emri» çıkarılması, «Kuvvetli İcra» istenmesi ve anayasamızın bu doğrultuda değiştirilme girişiminde bulunulması, alttan alta bağlantılı olan ve birbirini bütünleyen olaylardır. Seminerde konuşulanların hepsini okumadan, orada ileri sürülen görüş ve düşünceler üzerinde fikir yürütmeyi doğru bulmam. Tercüman gazetesi, konuşulanları çarşamba gününden başlayarak yayımlayacakmış. Ben ise bu ikinci sayfa yazısını -basım tekniği nedenleri yüzünden- gazeteye en geç çarşamba günü vermek zorundayım. Bu nedenle şimdi sadece biçim üzerinde durarak esas konuya ilişkin düşüncelerimi gelecek yazıya bırakıyorum.

*

• Tercüman gazetesine göre: «Siyasi rejimin işler hale getirilmesi, Anayasa ve Seçim Sistemimiz Semineri'ni, öğretim üyeleri, işadamları, siyasi partilerin temsilcileri, parlamenterler, bakanlar, TRT ve basın mensupları ile davetli grubu takip etti.»

«Davetli grubu» dedikleri kişiler içinde acaba memur, öğretmen, sanayi ve tarım işçisi gibi emekçi ve üretici kesimin temsilcileri var mıydı?

Sanmam. Olsa yazarlardı.

Bu eksiklik, bizce, yalnız biçimsel değil, temele ilişkindir.

• Seminerde bulunanlar arasında Bayar - Menderes dönemine son verip yeni Atatürkçülük çağını açan 27 Mayısçılardan Orhan Kabibay ile devrik Cumhurbaşkanı Celal Bayar da varmış. Bunu eleştiri olarak değil, bir gözlem olarak yazıyorum. Ülkemizde çok oluyor böyle şeyler. Kim ne diyebilir? Aynı 27 Mayısçılardan -hem de devrimin sözcüsü ve spikeri- Türkeş ile devrimin devirdiği Celal Bayar'ın dostça yanyana oturduklarını gösteren resim, rahmetli Abdi İpekçi'nin öldürülmesinden bir süre önce, onun tarafından Milliyet gazetesinin birinci sayfasındaki başyazı köşesinde «Yazısız Başyazı» olarak, yayımlanmadı mı?

• Senato Başkanı ve Cumhurbaşkanı Vekili İhsan Sabri Çağlayangil'in bu seminere kutlama ve başarı dileği telgrafı göndermesi de yadırganamaz. Çünkü son yıllarına doğru gittikçe sertleşerek siyasal muhalefeti «Ehli Salib» diye nitelendiren ve bu muhalefeti «Karınca gibi ezmek»ten söz eden Bayar - Menderes iktidar dönemi Bursa Valisinin görüşü de elbette «Kuvvetli İcra» doğrultusunda olacaktı. Bu nedenle yadırgamadık onun telgrafını.

• Ama şunu belirtmekten kendimizi alamıyacağız ki, Türkiye'nin en eski, en büyük Hukuk Fakültesinin Dekanlık sandalyasında oturan ve vaktiyle «Temel Hak ve Özgürlükler» konusunda yazmış olduğu kitapta bilimsel ve çok demokratik yargılara varan, şimdi de İstanbul Üniversitesi'ne seçilecek rektör adayları arasında bulunan eski öğrencimiz ve bugünkü dost ve meslektaşımız Profesör İlhan Akın'ın, bütün ağırlığı «Kuvvetli İcra» ilkesine dayalı, tek yönlü bir seminerde başkanlık etmesini gerçekten çok yadırgadık. Çünkü Anayasa'nın halk kitleleri yararına olan sosyal kurallarını uzun yıllar süren iktidarları döneminde hiç işletmeyerek sınıf zıddiyetlerini (karşıtlıklarını) sivrileştiren kimi poli-

tikacıların yırtına yırtına istedikleri «Kuvvetli İcra»nın hangi amaca yönelik olduğunu herkesten iyi Sayın Prof. İlhan Akın'ın bilip sezmesi gerekir. 1971 faşizmi döneminde Prof. Orhan Aldıkaçtı Hukuk Fakültesi Dekanıyken, İstanbul Üniversitesi Senatosu'nun büyük bir haksızlıkla bana uyguladığı – sonradan Danıştayca iptal edilen – emeklilik işleminden İlhan Akın'ın ne büyük bir üzüntü duyduğunu ve bunu belirtmek için evime kadar zahmet etmek lütfunda bulunduğunu hâlâ bugün minnetle anımsarım. Eğer hukuk garantisi olmasaydı «Kuvvetli İcra»nın bu haksızlığı onarılmadan sürüp gidecekti.

• Eylemli olarak kuvvet komutanlığı görevinde bulunan Hava Paşası, Sayın orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın Tarabya Oteli'ndeki Tercüman gazetesi seminerini düzenleyenlere kutlama ve başarı telgrafı yollamasını da yadırgadık. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görev başında bulunan bir komutanı kimliğiyle, kendisinin günlük politikada eski DP ve şimdiki AP'nin paralelinde olduğunu ve onların görüşünü desteklediğini düşünmek aklımızın kıyısından geçmez. Bize öyle geliyor ki, Sayın Orgeneral, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin içinde, Süleyman Demirel'in başını çektiği bir grupça yıllardan beri yaratılmak istenen bunalımın ardındaki amacın farkında olmadığı ve Cumhurbaşkanlığı seçiminde süregelen «nafile» turlardan bezmiş olduğu için, Kuvvet Komutanı kimliğiyle değil, sade bir vatandaş kimliğiyle çekmiş olacak o telgrafı.

• Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cahit Karakaş'ın «Kuvvetli İcra» seminerini düzenleyen Tercüman gazetesi'ne kutlama ve başarı telgrafı yollamasına da hiçbir anlam veremedik. Tek yönlü bir tartışma zemini ve bir anayasa değişimi tabanı hazırlamaya yönelik böyle bir seminere, başarı dileğinde bulunması, hangi yönden bakılırsa bakılsın, bu zatın tarafsız resmî kimliğiyle bağdaşmaz. Bu nedenle Sayın Cahit Karakaş'ın davranışına bir mazeret düşünemiyo-

rum ve bunun nedenini bir türlü bulamıyorum.

*

Cumhuriyet gazetesi'nin kuruluşunun 50. yılı dolayısıyla 10 Mayıs 1974'te bu gazete, Gazeteciler Cemiyeti konferans salonunda «Bilim Özgürlüğü ve Fikir Gazeteciliği» konulu bir açık oturum düzenledi ve orada konuşulanları bir EK içinde yayımladı. Bu açık oturuma konuşmacı olarak rahmetli Şevket Süreyya Aydemir, geçen yıl acımasızca öldürülen Profesör Cavit Orhan Tütengil, Profesör Tarık Zafer Tunaya, Aziz Nesin, Sabahattin Selek ve İlhan Selçuk katılmışlardı. Açış ve kapanış konuşmasını da, gazetenin en kıdemli yazarı ve açık oturumun başkanı olarak, ben yapmıştım. Oturumu kaparken sözü şöyle bağlamıştım:

«Eğer Türkiye'mizde kalkınma yöntemi konusunda birbirinden ayrı, hatta birbirine karşıt düşünce taşıyan aydınlar (ve politikacılar) arasında içtenlikli bir diyalog kurulabilseydi, son 25-30 yılımız boş ve gereksiz tartışmalarla, üzüntüler, düşmanlıklar ve acılarla havaya uçup gitmezdi.»

Bu açık oturumdan şimdi söz edişimizin nedeni, az önce belirttiğim düşüncenin bugün de geçerli olduğunu göstermek içindir. O tarihte bu açık oturuma ekranlarında ayrıntılı haber olarak yer vermeyen TRT şimdi Tercüman gazetesi'nin seminerine uzun uzun yer verdi. Tek yönlü düşünce hâlâ yürürlüktedir. TRT'nin bu tutumunu politikacılardan Sayın CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, yazarlardan da genç dostum, bilgili, yürekli insan Uğur Mumcu yeterince eleştirdikleri için, ayrıca üzerinde duracak değilim. (27 Nisan 1980).

KUVVETLİ İCRA SEMİNERİ - II

Üç hafta önceki yazımda: «Hükümet yanlısı Tercüman gazetesi, Boğaziçi'ndeki lüks Tarabya Oteli'nde (Anayasa

ve Seçim Sistemi) konulu bir seminer düzenledi... Bu seminerin temel sloganı (Kuvvetli İcra) idi... Ülkemizde (Vur emri) çıkarılması, (Kuvvetli İcra) istenmesi ve Anayasamızın bu doğrultuda değiştirilme girişiminde bulunulması, alttan alta bağlantılı olan ve birbirini bütünleyen olaylardır. Seminerde konuşulanların hepsini okumadan, orada ileri sürülen görüş ve düşünceler üzerinde fikir yürütmeyi doğru bulmam» demiştim.

Seminerde konuşulanların Tercüman gazetesinde yayımlanması tahminimden de uzun sürdü ve 7 Mayıs 1980'de bitti. Gazetenin Başyazarı Nazlı Ilıcak'ın daha sonraki değerlendirmelerini de hesaba katarsak bu yayınların 13 mayısta bittiğini de söyleyebiliriz.

Tercüman gazetesinde 20 Nisan - 7 Mayıs 1980 tarihleri arasında yayımlanan bütün konuşmaları bir tek yazıda ele almak olanağını bulamadığımdan, bugün seminerin yalnız açış konuşmasını ele alıp, sonrakileri gelecek yazılara bırakıyorum.

*

Konuya geçmeden önce şu çok ilginç noktaya dikkati çekmek isterim: 1961 Anayasasının düşmanları onun önemli kurallarını değiştirme girişimine geçmek için, nedense, hep sıkıyönetim dönemlerini seçerler. Bilindiği gibi, Anayasanın demokratik ruhunu zedeleyen en büyük değişiklik 12 Mart faşizmi döneminde gerçekleştirilmiştir; sanılmıştır ki artık ondan sonra ülkede huzur sağlanacak, memleket ileriye gidecektir.

Ama böyle olmamıştır; tersine, o tarihten bu yana huzursuzluk artmış, anarşi tırmandıkça tırmanmış, ülkemiz altından kalkılamayacak ölçüde ağır dış borç yükü altına girmiş iktidar ve ana muhalefet partileri hiçbir konuda memleketçi, yurtsever ve iyi niyetli diyalog kuramamış, hele şu son aylardaki devalüasyon ve enflasyondan sonra halkımızın pek büyük çoğunluğu ekonomik bakımdan çaresizlik içinde

açlık ve yoksulluğun cehennemine itilmiştir.

Bütün bu olumsuz gelişmelerden sonra ve her gün kan gövdeyi götürürken, sorumluluk yine 1961 Anayasasına yüklenmiş, politikacıların, özellikle iktidar partisi liderinin ve onu körü körüne izleyenlerin başından beri süregelen olumsuz, zararlı ve ülke için tehlikeli tutum ve davranışları örtbas edilmek istenmiştir.

20 Nisan 1980 tarihli Tercüman'da Nazlı Ilıcak'ın şöyle konuştuğu yazılmaktadır:

«1970 yılından bu yana ülkemizde 12 hükümet işbaşına geldi. Kısa ömürlü hükümetlerin kısa vadeli çözüm yollarıyla iktifa etiği ortadadır. Ağır meselelere eğilecek uzun vadeli kararlara vakti olmadığı, bu sebeple de buhranların ve problemlerin derinleşerek ve büyüyerek elden ele geçmesi zaman kaybıdır.»

Aynı yazar, 13 Mayıs 1980 tarihli başyazısında da şöyle diyor:

«Cumhurbaşkanı bir türlü seçilemiyor. Sebep, iki büyük partinin anlaşamaması – Rejimin tıkanıklığını çözmek için erken seçime gidilemiyor. Sebep, iki büyük partinin anlaşamaması – Geniş tabanlı ve istikrarlı bir hükümet kurulamıyor. Sebep, iki büyük partinin anlaşamaması – Vergi kanunları çıkamıyor. Sebep, iki büyük partinin anlaşamaması – Meclis, gerekli nisabı (226) bulamadığı için, sık sık çalışamaz duruma düşüyor. Sebep, iki büyük partinin anlaşamaması... Siyasi partileri, insanların eğilimlerini ve yapılarını değiştirmek mümkün olmadığına göre, kanunları tâdil edip rejime işlerlik kazandırmak gerekir.»

Görülüyor ki, birçok kimse gibi bu genç yazar da gidişin kötüleşmesini ve olayların tehlikeli boyutlara ulaşmasını başta Anayasa olmak üzere yasal kuralların bozukluk veya eksikliğinde arıyor. AP'nin tek başına iktidara geldiği 1965'-ten beri bu partinin, özellikle onun lideri Süleyman Demirel'in 1961 Anayasasını uygulamamak, onun ekonomik ve sosyal kurallarını hepten yok saymak, kişi hak ve özgürlükle-

rine ilişkin kurallarını kısıtlamak, kısacası Anayasayı felce uğratıp işlemez duruma getirmek için sürdürdüğü açık ve sinsi çabaları halkın gözü önüne sermek birçok kişinin ve bir kısım basının işine gelmiyor. Biz bu liderin içten pazarlıklı olumsuz tutumunu daha ilk girişimlerinden sezdiğimiz için, birçok yazımızda «Süleyman Demirel AP lideri kaldıkça, AP'ne ve dolayısiyle bu ülkeye felâh yoktur» diye yazdık durduk. Bütün olaylar görüşümüzü doğruladı. O'nun 14 mayıs konuşması, 27 mayıs ve Anayasasına olan düşmanlığının son belgesidir.

*

12 Mart 1971 muhtırası, ilk anda bir umut kapısı açmıştı. Çünkü o muhtırada şöyle bir cümle yer almıştı:

«Parlamento ve hükümet, süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak umudunu kamuoyunda yitirmiş ve Anayasa'nın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.»

Bu cümlede sözü edilen «hükümet», bilindiği gibi, o tarihte iktidarda bulunan AP hükümeti olup, muhtıradaki suçlamaların hepsi ona yöneliktir. Çünkü AP iktidarı parlamento çoğunluğuna dayanıyordu. Öteki bütün partiler birleşse bile -226 oyu bulamadıkları için- hükümeti düşüremezler ve böylece muhtırada belirtilen Anayasal reformları gerçekleştiremezlerdi.

Muhtıra'yla AP iktidardan düştü ve Başbakan Süleyman Demirel şapkasını alıp Meclis'ten ayrıldı ama, muhtıra sonunda kurulan «Reform hükümeti» türlü evre ve değişikliklerden geçerek faşist bir karaktere büründü. Bu durum Cumhuriyet gazetesi'ni de içinden etkiledi ve başta Nadir Nadi olmak üzere, ilerici yazarları onun sütunlarından çekilmek zorunda bıraktı. Yasa dışı eylemcilerle Atatürkçü ay-

dınlar, komünistlerle, hümanistler birbirine karıştırılarak aynı potanın içinde eritilip ezilmek istendi ve ezildi. Bunu Yeni Ortam Dergisi'nin 22 Kasım 1971 sayısında çıkan «Pota» başlıklı yazımda şöyle dile getirmiştim:

«12 Mart'tan beri Türkiye'mizde Atatürk Devriminin düşmanı ve Mütareke artığı kimi politikacılar (...) yürürlükteki yasalarımıza göre suç olan eylemlerde bulunanlarla birlikte bütün Atatürkçü aydınları aynı potaya koydurarak eritip yok etmek isteğiyle hınçlı yüreklerini yakıp tutuşturmaktadırlar. (...) Politika, bir bakıma «Uzağı görme sanatı»dır. Ülkemiz bakımından bu, «Yakın geçmişe bakıp yakın geleceği görme sanatıdır» biçiminde daha kolay bir kalıp içinde tanımlanabilir. İşte bunda aldanılmış, bir yandan 27 Mayıs Anayasası (önemli boyutlarda değiştirilerek) elden gitmiş; öte yandan «iki ayda» gerçekleştirilmesi beklenen reformlar askıda kalmış, öbür yandan da kimi Atatürkçüler Atatürkçülüğü açıkça reddeden ideoloji sahipleriyle aynı potaya konularak derin acılar çekmişlerdir ve bu da ne hazindir ki, eski bir üniversite öğretim üyesinin (Prof.Dr. Nihat Erim'in) başbakanlığı döneminde olmuştur.»

Bu yazı çıktıktan sonra Yeni Ortam Dergisi de kapatıldı ve artık Cumhuriyet gazetesi eski ilerici doğrultusuna – okuyucularının baskısıyla – dönünceye değin yani ağustos 1972 tarihine kadar hiçbir yerde bu konuları içeren yazımız çıkmadı.

*

Başta belirttiğim gibi şimdiki sıkıyönetim döneminde yine Anayasa değişikliği girişimleri yapılıyor. 1971'e değin Süleyman Demirel kendi yapamadığı değişiklikleri 12 Mart sıkıyönetim rejimine yaptırmayı başardı. Şimdi kendisi iktidardayken gözleri, türlü yollardan yine Anayasa'ya çevirtmek istiyor. Geçen gün televizyonda: «Kaidesini koymamışsınız, bir de Cumhurbaşkanı seçilemiyor, diyorsunuz.» biçiminde bir söz söyledi. Belki demek ister ki Cumhurbaşkanı

uzun süre seçilemezse – Yunanistan'da olduğu gibi, Meclisin feshedileceği biçiminde – bir yaptırım kuralı Anayasa'ya konulmuş olsaydı Cumhurbaşkanı seçilirdi.

*

Tank sürmek tutkusunda olan bir şoföre çok ince ve teknik hesaplarla yapılmış motorlu bir otomobil veriyorsunuz. Ben bunu sürmem demiyor, direksiyonun başına geçiyor. «Bu otomobilin frenleri çok sıkı» diyor. Azıcık gevşetiyorsunuz; bu kez «Debriyaj gevşek» diyor. Onu sıkıştırıyorsunuz. «Bu otomobil istediğim yollardan gidemiyor» diyor. «Yanına senin gibi usta bir şoför yardımcı verelim, onunla elbirliği ederek arabayı sür» diyorsunuz, buna hiç yanaşmıyor. «O halde in birader, bu arabayı başka bir şoför tek başına veya ortaklaşa işletsin» diyorsunuz, öfkeleniyor ve bu olasılığı aklının kıyısından geçirmiyor. Onun istediği, fren, debriyaj, yol, yordam söz konusu olmaksızın tanka atlayıp dağ taş, dere, tepe demeden ve hiçbir engel tanımadan yolculuk yapmaktır. Bu tank USA markalıdır. Ama, ABD şoförleri oranın topraklarında işletemez bunu. Brezilya, Arjantin, Şili, Filipinler, Endonezya, G.Kore gibi ülkelerin bazı şoförleri ABD desteğiyle işletebiliyor bu tür tankları.

İşte 1965 yılında işbaşına geldiğinden beri sayın Süleyman Demirel'in bütün özlemi budur ve ülkedeki bir kısım emekli komutanlar onun bu özleminin yardımcısıdırlar. Anayasa değişikliği istemlerinin ardında yatan çıplak gerçek budur.

Bütün vatandaşlar, bütün aydınlar, Demirel'i destekleyen bütün kişiler ülkenin durumunu ve politikanın gidişini kıyıdan seyreden emekli veya görevli bütün askerler Demirel'in dış politikada hangi akımın güdücüsü, içte ise hangi kesimin siyasal temsilcisi olduğunu düşünerek artık onun özlemlerine karşı yasal engelleri işletmelidirler. (18 Mayıs 1980).

KUVVETLİ İCRA SEMİNERİ - III

Geçen yazılarda ele almış olduğum «Anayasa Semineri»nin ilk konuşmacıları olan sayın Prof. Aldıkaçtı ve Sayın Prof. Karayalçın'ın tebliğlerindeki düşüncelere geçmeden, Tercüman gazetesinde onyedi gün süreyle yayımlanan seminer ayrıntılarının önce şematik çerçevesini çizmekte belgesel yarar vardır.

Seminerin düzenleyicisi : Tercüman Gazetesi
Seminerin yeri : Tarabya Oteli
Seminerin günü : 19 Nisan 1980 Cumartesi
Seminerin adı : Siyasi Rejimin İşler Hale Getirilmesi, Anayasa ve Seçim Sistemimiz
Seminerin Başkanı : Prof.Dr. İlhan Akın İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı
Açış konuşması : Nazlı Ilıcak (Tercüman Gazetesi Yazarı)
İlk konuşmacılar : Prof.Dr. Orhan Aldıkaçtı, (İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyesi) (Öğleden sonra bir kez daha konuşmuştur). Prof.Dr. Yaşar Karayalçın, (Ankara Hukuk Fakültesi öğretim üyesi) (Öğleden sonra iki kez daha konuşmuştur.)
Öğleden sonra konuşanlar: Prof.Dr. Turhan Feyzioğlu, (C.G.P. Genel Başkanı), Prof. Aydın Yalçın - Adnan Başer Kafaoğlu - Prof. Feridun Ergin - Doç. Mukbil Özyörük (Tercüman yazarı) - Sancar - Sebati Ataman (Eski DP Bakanlarından) - Prof. Fethi Çelikbaş (Es-

ki Bakanlardan) - Celal Yardımcı (Eski DP Bakanlarından) - Prof.Dr. İsmet Giritli (İst.-Huk.Fak.Öğ. üyesi) - Cihat Baban - Orhan Kabibay (M.B.K. eski üyesi) - Ord.Prof.Dr. F.K. Gökay - Aslan Başer Kafaoğlu - Necmettin Önder - Faruk Güventürk (emekli general) - Oral Çalışlar (yazar) - Cahit Acar.

Biz bugünkü yazımızda sadece ilk iki bildiriyi ele alıp «Feyzioğlu ve ötekileri»nin düşüncelerini gelecek pazar özetlemeye çalışacağız.

*

Sayın Aldıkaçtı ile önce düşünce birliği içinde olduğum noktaları, onun bildirisinden, harfi harfine aşağıya aktaracağım tümcelerle açıklamak isterim:

- «Hiç şüphesiz bir devletin Anayasası zaman zaman değiştirilebilir; ancak yaşadığımız krizin oluşunda Anayasamızın payını tesbit etmek ve gereğini ondan sonra yapmak lâzımdır. Soyut ilkelerden hareketle toplumumuzun yapısına uymayacak müesseseler oluşturmak, Anayasa düzeninin daha fazla bozulmasına, dolayısıyla belki de daha tehlikeli bir gelişmeye yol açabilir.
- Memleketimizde iktidarların da Anayasayı bütünüyle gereği gibi uygulamadıklarını veya uygulayamadıklarını da belirtmek gerekir.
- Bir yetkinin Anayasada bulunması veya bir tasarrufun yapılmasının anayasada teminat altına alınması, Anayasada öngörülen düzeni gerçekleştirmeye yetmemektedir. Sorun iktidarların, iktidarları yöneten liderlerin tutumlarının değerlendirilmesine dönüşmektedir. Bir iktidar ve liderleri anayasa hükümlerinin bilincine varmak ve bu hükümlere iş-

lerlik kazandıracak güce sahip olmakla yükümlüdürler. Bu nitelikten uzaklaştıkça, Anayasa sloganlar toplamı haline dönüşür ve bütün uzantıları ile temel kanun olmaktan çıkmağa başlar. Şu halde önemli olan, Anayasa hükümlerinin uygulanması ve ondan sonra bir değerlendirme yapılmasıdır.

- Türkiye'mizde yeni anayasa konurken, otokratik idarelerin daima «Yürütme Kuvveti»nden geldiği dikkate alınarak bu organa şüpheyle bakılmış ve Yürütme Kuvveti tamamen yasama organına bağlı olarak düzenlenmiştir. Yasama ve yürütme kuvvetleri arasında öngörülen eşitlik ve denge sağlanamamıştır.
- Önemli olan Anayasanın kendisine verdiği yetkileri aşarak veya yetki gaspı yapıp, daha üstün bir denetim organı bulunmamasından yararlanarak, devlete hâkim olmak eğiliminden sıyrılabilmektir. Anayasanın oluşturduğu bütün müesseselerin insanlar tarafından işletildiği ve insanların kültürleri, diğer insanların varlıklarına, düşüncelerine olan saygıları ölçüsünde geliştirildikleri hiçbir zaman unutulmamalıdır.

*

Yukarıki alıntıları iki gün ard arda Tercüman gazetesinin hemen hemen tüm sayfasını kaplayan uzun bildirisinden aktardım. Bunları okuyanların varacakları doğal sonuç şu olması gerekir: *«Ülkemizde iktidarlar Anayasayı bütünüyle ve gereği gibi uygulamamış veya uygulayamamışlardır. Şu halde içinde yaşadığımız bunalımın oluşumunda Anayasamızın payını saptamak ve gereğini ondan sonra yapmak lâzımdır. Bir yetkinin anayasada bulunması, Anayasada öngörülen düzeni gerçekleştirmeye yetmez. Sorun iktidarın ve iktidarları yöneten liderlerin tutumlarına bağlıdır. Çünkü yasaları işleten insanlardır.»*

Bunlar gerçekçi ve somut düşünceler olduğu için, alıntılarda belirtilen görüşlerde beraber olduğumu söyledim.

Şimdi de beraber olmadıklarımı açıklıyayım: Aldıkaç-

tı'nın düşüncesine göre –ki bizimde düşüncemiz budur– Anayasamız gereği gibi uygulanmamıştır. Ama Aldıkaçtı bu düşünceyi ileri sürerken, örnek olarak, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin hâlâ uygulama alanına konulmadığını gösteriyor. İşte bunu doğru bulmuyoruz. Sürekli okurlarım anımsayacaklardır ki, daha «Devlet Güvenlik Mahkemesi» kavramı ortaya atılır atılmaz biz ona karşı çıkmış ve ülkenin sürekli bir sivil sıkıyönetim sistemi altında yaşatılmak istendiğini vurgulamıştık. Ondan sonraki birçok yazımızda bu karşı çıkmanın nedenleri üzerinde durarak, yürütme organının, her ne yolla olursa olsun, etkisi altında kalacak olan yargının hiçbir zaman yansız ve güvenceli olamıyacağını açık açık anlatmıştık. Bu noktayı gözönüne alan Sayın Aldıkaçtı da bildirisinde: «Gerçi Anayasada yargıç adaylarının Bakanlar Kurulu tarafından gösterilmesi, Yüksek Hakimler Kurulu müessesesini kabul eden Anayasamızla pek bağdaşmaz görünebilir» diyerek, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin büyük sakıncasını ortaya koyuyor. Ama hemen ardından şöyle diyor: «Fakat yapılması gereken Anayasayı değiştirmek, eğer gerekli çoğunluk sağlanamıyorsa Anayasa hükümlerini uygulamaktır. Çünkü bir hukuk devletinin temel niteliklerinden biri, Anayasa hükümlerine uyması, onlara işlerlik kazandırmasıdır.» Sayın konuşmacı birkaç satır yukarda: «Anayasanın uygulanmıyan bir hükmü de Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasını âmir 136 maddesinin 2,3,4,5,6 ve 7. fıkralarıdır. Kanunlaşması sırasında yapılan usul hatası dolayısiyle iptal edilen kuruluş kanunu yerine, Anayasa Mahkemesinin verdiği süreye rağmen, yenisi konamamıştır» dediğine göre, Aldıkaçtı'nın «Anayasamızla pek bağdaşmaz görünebilir» bulduğu Devlet Güvenlik Mahkemelerinin 12 Mart 1971 faşizminden sonra Anayasamıza konulduğunu ve onun sistemini yaraladığını unutarak, bu maddelere işlerlik kazandırılmasını istemesi, bizce bir Anayasa hocasına pek yaraşmayan bir davranıştır. Anayasa hocaları, bağımsız yargı sistemi üzerinde durmalı ve bunun gelişmesi için alınması

gereken önlemler üzerinde kafa yormalıdırlar; bu bağımsızlığı zedeleyici uygulamalar üzerinde değil. Ben beklerdim ki, Sayın Aldıkaçtı, yukarıya aktarmış olduğum tutarlı düşüncelerden sonra, bu tutarlılığı sürdürmek için, Anayasamızın layiklik ilkesinin uygulanmadığını, işkence yasağı ilkesine önem verilmediğini, eski medreselerin hortlatılmak istenildiğini, ekonomik ve sosyal reformların, özellikle toprak reformunun yapılmadığını, mülkiyet hakkının kullanılması konusundaki «kamu yararı» ilkesinin hepten çiğnendiğini, Anayasadaki «vergi adaleti» sisteminin hiçbir zaman kurulmadığını söylesin ve Anayasa'nın uygulanmadığını ve bu nedenle de konuyu bu yönlerden vurgulayarak: «Hele şu Anayasamızın bütün kurallarını gerektiği biçimde bir kez uygulayalım; bu uygulamalardan sakıncalar çıkarsa, ancak o zaman değiştirme ve icrayı güçlendirmeyi demokratik yollardan arıyalım» desin. Örneğin din ve vicdan özgürlüğüyle ilgili 19. maddenin bugünkü «kuvvetsiz icra!» tarafından nasıl ihlâl edilerek ilkokullardan itibaren zorunlu din dersleri konulduğunu belirtsin. Sahil yağmasını önleyememek «İcranın güçsüz olmasından» mıdır? Ülkemizde yabancı bankaların şube açmalarına engel olmak, bunlardan biri olan Osmanlı Bankası'nın tarihimizdeki yerini bilenlerce bir görev olduğu halde, buna engel olamamak, «İcranın güçsüz olmasından» mıdır?

Sayın Aldıkaçtı yürütme görevinin yasama erkine bağlı olmasını, ikisi arasında denge kurulmamış bulunmasını eleştiriyor. Yürütme erki, yasamadan büsbütün ayrı soyut bir varlık değildir. Yürütme, yani hükümet parlamentoda çoğunlukta olan, ya da çoğunlukça desteklenen bir iktidarın icra organıdır. Anayasamızda yürütme organının zayıf yetkili olduğu, bu nedenle de gerektiği gibi iş göremediği söyleniyor. Bir hamlede 65 ilin valisini birden değiştirebilen, her türlü diyalog için uzatılan elleri geri iterek Cumhurbaşkanlığı seçimini kilitleyebilen «zayıf» yetkili Demirel hükümeti, güçlü bir «icra» yetkisiyle acaba daha neler yapardı?

Bu sütunların dar ölçüsü içinde verebildiğimiz bu küçük örnekler, sorunun bir anayasa meselesi değil, AP lideri Süleyman Demirel'in ve onun ardında gözü kapalı sürüklenenlerin uzlaşmaz, yasa tanımaz tutumu meselesidir. Bu tutumun gerçek nedeni de, varlıklı sınıfları ülke içinde tümüyle egemen kılmak, emekçi sınıflarına göz açtırmamaktır. Nasıl ki, emekçi sınıfları tümüyle egemen kılarak ülkedeki hak ve özgürlüklerin yokedilmesi karşısında isek, varlıklı sınıfların, hak ve özgürlükleri ve insanlık güvencesini tehlikeye atacak girişimlerinin de öylece karşısındayız. Eğer Anayasa, gereği gibi işletilerek bu iki sınıf arasında denge kurulup, özgürlükçü Batı'da olduğu gibi, gerçek demokrasinin temellerini içeren Anayasa art düşüncelerden uzak biçimde uygulanageldseydi, bugünkü huzursuzlukların yüzde doksanı olmazdı. Yüzde onu ise, bütün özgür ülkelerde olduğu gibi, yansız devlet güçlerince giderilmeğe çalışılırdı. Ama ne yazık ki, bizde sağ partiler, bir takım partizanca kuruluşlar aracılığı ile devleti tümüyle ele geçirmek amacını güttüklerinden, suçun kendilerinde olduğunu görecek yerde, Anayasamızın bu amacı engelleyen kurallarına, özellikle yargı denetimine gözlerini dikmişler, keyfi davranışlarına karşı hukuksal bir fren ve güvence olan bağımsız yargı organlarına, özellikle Anayasa Mahkemesi ve Danıştaya düşman olmuşlardır. Kimi politikacıların ard niyeti amaçlarına hiçbir hukukçunun âlet olmaması gerekir.

*

Sayın Prof. Yaşar Karayalçın'ın görüşlerine gelince; Ona göre «1961 Anayasası modeli, yürütme gücünün güçlü olmaması gerektiği ilkesine göre hazırlanmıştır. Bugün bu ilkenin çok partili rejimin bekası için tehlike yarattığı ortaya çıkmıştır. Bunun için, ya parlamentoya dayalı hükümet sistemini işler hale getirmek üzere (Nisbi Seçim Sisteminden) çoğunluk sistemine dönmek, ya da başkanlık sistemini (yani ABD örneğini) benimseyerek yürütme gücünü «görev» ol-

maktan çıkarıp, Tük Milletinden alınan açık yetkiye dayandırmak lâzımdır.» (Gördük ki 4 gün önce Başbakan Demirel de bu sisteme yandaşlığını açıkladı. Böylece Cumhurbaşkanı seçiminin neden savsaklandığını da öğrenmiş olduk.)

Biz bu görüşlere – yukarıda açıkladığımız nedenlerle ve bu uygulamanın Türk vatanını felâkete sürükleyeceği düşüncesiyle – hepten karşıyız. Ayrıntılar üzerinde durmayı gereksiz görürüz.

Ancak kendisinin konuşmasındaki şu satırların içerdiği düşünceye katılmamak olanaksızdır:

«Unutulmamalıdır ki hangi model seçilirse seçilsin başarı, onu uygulayacakların ve temel kuruluşlarda görev alacak yöneticilerin gücüne, kişiliğine, fikir ve ahlâk düzeyine de bağlıdır.»

Yukarıki düşünce bugün yürürlükte olan Anayasa modeli için de geçerli değil mi? sorusu ister istemez geliyor insanın aklına.

Aslında Karayalçın'ın fikirlerini bu sütunlarda hiç ele almamak gerekirdi. Çünkü o, konuşmasının bir yerinde harfi harfine şöyle diyor: «1961 Anayasası hazırlanırken yürütme gücünün güçlü olması istenmemiş ve model bu esasa göre düzenlenmiştir. Bunun sebebi 27 Mayıs'tan önceki uygulamaların uyandırdığı tepki ve endişe veya siyasi bilim gerçeklerinden yoksun kişilerin hukuka bağlı devlet anlayışı olabileceği gibi, ileriye dönük ve Türk Devletini zayıflatacak, güçsüz ve parçalanacak hale getirecek hesaplar da olabilir. Bu hususta kesin bir kanaate sahip değilim. Belki de bu üç sebebin sonuçta az veya çok etkisi olmuştur.»

Bu Anayasayı hazırlayan kişiler şunlardır: İstanbul Hukuk Fakültesinden rahmetli Ord.Prof. Sıddık Sami Onar, Prof. Hüseyin Nail Kubalı, rahmetli Prof. Naci Şensoy, Prof. Ragıp Sarıca, Prof. Tarık Zafer Tunaya, Prof. İsmet Giritli, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ankara Hukuk Fakültesinden de Anayasa Profesörleri Muammer Aksoy, Bahri Savcı ve İlhan Arsel.

Sayın Karayalçın bu kişilerin hepsini yakından tanır. Hele benim dosyamda saygı ve sevgi dolu, anlamlı mektupları vardır. Yine bilir ki, Anayasa'nın ilk taslağı, Bilim Kurulunun direktifiyle, benim tarafımdan kaleme alınmış, daha sonra Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonunda redaksiyon (yani maddeleri yazma) komitesi başkanı niteliğiyle madde madde ve kelime kelime benim elimden geçmiştir. Nasıl olur da az önce «ahlâk»tan söz eden bir Karayalçın bana ve meslektaşlarına kara sürerek, «ileriye dönük ve Türk Devletini zayıflatacak, güçsüz ve parçalanacak hale getirecek hesaplar» suçlamasını reva görebilir! Biz Karayalçın gibi kara sürme alışkanlığında olmadığımız için, durumun nasıl değerlendirilmesi gerektiğini okuyucularımıza bırakıyoruz. (25 Mayıs 1980)

KUVVETLİ İCRA SEMİNERİ - IV

Birkaç haftadır konu edindiğimiz, «Tercüman'ın Anayasa Semineri»nin amacı – Başbakan Demirel'in rejim değişikliği getirebilecek olan önerisiyle– pek çabuk ortaya çıktı. Böylece seminerin, o zaman sunulduğu gibi, masum, yansız ve bilimsel bir amaçla değil, Demirel'in art niyetine hizmet edici siyasal bir amaçla düzenlediği anlaşıldı. Bu seminerde konuşanlardan Prof. Aldıkaçtı ve Prof. Karayalçın'ın düşüncelerini geçen hafta özetlemiştim. Şimdi Prof. Turhan Feyzioğlu'nun görüşlerine geçiyorum.

Önce şu noktayı belirtmek isterim ki, Sayın Feyzioğlu'nun, genellikle yerinde olan konuşmasında:

- Anayasamızın sosyal ve ekonomik kurallarının ve Anayasada öngörülen reformların ta başından beri kösteklenmesi gerçeğine hiç değinmemiş olması;
- Demirel'in ilk iktidara geldiği günden beri sürekli olarak bir gerilim politikası izleyip Anayasayı geriye ittiğine

Feyzioğlu yakından tanık olduğu halde, ülkedeki huzursuzluklardan söz ederken, bu noktaya hiç değinmemesi, büyük bir eksiklik ve gerçekleri tam yansıtmaktan kaçıştır.

● MC hükümetlerinden birine katılmış olması, daha önce 12 Mart faşizmi dönemindeki ara rejime kendi partisinden bir başbakan vermesi, çok daha önceleri, ülkede tam bir kalkınma sağlayacak olan «Köy Enstitüleri» uygulamasına gönülden destek olmaması;

● Bir ara çok sosyal görüşlü olduğu izlenimini vermişken, daha sonra sosyal içerikten yoksun şekilci, Atatürkçülüğe dönmesi ve sadece hukuk kalıpları üzerinde durması:

Onun siyasal kişiliğini belirleyen ögeler olduğu için, konuşmasında eksik bulduğumuz noktaları yadırgamadık. Yine de –eğer kabul ederse– Tercüman seminerindeki konuşmasından ötürü kendisini kutlarnak isteriz. Çünkü sözünü ettiğim seminerde en olumlu konuşmayı Turhan Feyzioğlu yapmıştır. Bunu, Tercüman gazetesinde dört gün arka arkaya yayımlanan, uzun konuşma metninden anlıyoruz. Bize öyle geliyor ki, semineri düzenleyenler Feyzioğlu'nun böyle konuşacağını bilselerdi, belki de onu çağırmazlardı. Kendisinin bildirisinden alıp noktalayarak aşağıya geçirdiğim düşünceleri okuyunca bana hak vereceksiniz:

*

★ *«En iyi kanun kötü hakim elinde, kötü uygulayıcı elinde en fena kanun olur.*

● Kusurlu bir Anayasa, kusurlu bir kanun iyi uygulayıcılar elinde oldukça başarılı sonuçlar verebilir.

★ *En iyi kanun, insan meziyetinin, insan ahlâkının yerini tutamaz.*

● Anayasa kutsal bir kitap değildir. Anayasaların değişmezliği söz konusu olamaz... Anayasa «değişmez» olsaydı, Anayasanın içinde nasıl değiştirileceğine dair hükümler bulunmazdı.

★ *Ancak bir tehlikeye dikkati çekmek istiyorum. Yanlış*

teşhisler koymayalım. Türk idaresi esasen partizanlığın pençesinde bu derecede perişan olmuşken, idareyi daha da perişan hale getirecek yanlış reçeteler uygulamayalım.

● Başvurulması gereken asıl reçete, Anayasa değişikliğinden önce, Atatürkçü bir milli beraberlik ortamının sağlanmasıdır. Millete öncülük etmek veya tercüman olmak isteyen bütün siyasetçilerin, bazı temel konularda samimiyetle elele vermelerine ihtiyaç vardır... Milli bütünlük olmayan yerde demokrasi payidar olmaz. Milli bütünlük elden giderse seçim mücadelesi devleti ve milleti parçalama kavgası halini alır. Demokrasi ancak milli bütünlük ortamında yeşerip büyüyebilecek bir nebattır.

★ *Türkiye'de herkesin, vicdanına, dinine, mezhebine, ibadetine tam saygı duyan layik cumhuriyet ilkesini, yeniden, üzerinde ittifak edilen bir ilke haline getirmek zorunluğu vardır. Mustafa Kemal'in sözüyle «Layiklik, herkesin din, vicdan ve ibadet hürriyetinin mükemmel hale getirilmesidir». Layiklik hiçbir şekilde din düşmanlığı değildir, böyle anlaşılamaz.*

● Ne yazık ki, bazı politikacılar mezhep ayrılıklarını sürdürme, mezhep kavgalarını kışkırtma, bir gurup vatandaşa sahip çıkar görünerek ve onların başka guruplarla arasını açarak, kolay yoldan topluca oy sağlamak, oy torbalarına oy doldurmak hevesine kapılmışlardır... Yurdun çeşitli köşelerindeki kanlı olaylar, oy sömürüsü amacı güden bu çeşit propaganda ve kışkırtmaların sonucudur.

★ Devleti yeniden devlet yapmak, idaredeki çürümeyi durdurmak zorundayız. Bunun için idareyi partizanlık illetinden kurtarmak lâzımdır.

● Şimdi her gelenin kendi taraftarlarını bütün kademelere yerleştirmesi, iktidar değişince bütün kadroların alt-üst olması, hatta devletin, militanların işgaline terkedilmesi, devlet parasiyle militan beslenmesi noktasına sürüklendik. Bu korkunç durumdan çıkış yolunu bulmalıyız.

★ Hükümetlerin parlamento denetimi ile değiştirilmesini imkânsızlaştıracak usullerle memleketin bir şey kazana-

cağını sanmıyorum. Türkiye'de (demokratik) *rejim iki defa inkitaa uğradı. Her iki defasında da Meclis'te bir siyasi parti tek başına çoğunluktaydı (*). Bunun içindir ki, «İstikrarsızlığın tek çaresi bir partiyi tek başına iktidara getirmektir» derken, geçirdiğimiz tecrübeleri gözden uzak tutmamalıyız...*

● Türkiye'de bugün demokratik düzene inanarak yetişenler yanında Marks ve Lènin'in adeta peygamber gibi benimsetildiği, sapık bir ideoloji uğruna silaha sarılmaya hazır şekilde yetiştirilenler var. *(Sayın Feyzioğlu bununla herhalde sol uç anarşistleri kastediyor).* Bir tarafta teokratik düzen özlemi içinde yetiştirilenler *(Burada da her halde Akıncıları kastediyor),* bir tarafta da silahlı devrim heveslileri var. *(Burada ise herhalde faşist çeteleri kastediyor.)*

★ *Sorunların ilacı beyaz kâğıt üzerine birkaç satır kara yazı yazmakla, birkaç Anayasa maddesini değiştirmek için tasarı hazırlamakla bulunamaz. Kâğıt üstündeki yazı sorumluluk taşıyanların görev duygusunun yerini tutamaz.*

● 1924 Anayasasında yürütme organının gücü 1961 Anayasasından çok daha fazla değildi... T.B.M.M, (parlamentoyu) fesih yetkisini Atatürk'e vermemiştir. Bu konuda 1924 Anayasasını yapanlar titiz davranmıştır. İcranın yetkisi tek parti sisteminden doğmuştur. 1961 Anayasasında icraya verilen yetkiler biraz daha geniştir. Hatta 1971 değişiklikleriyle, parlamentoların en titiz oldukları *vergi* alanında bile icraya yetkiler tanınmıştır. Hükümete *kanun kuvvetinde kararname* çıkarma yetkisi verilmiştir.

★ *Türkiye bugün büyük tehlikelerle karşı karşıyadır. Buna rağmen durumun gerektirdiği milli beraberlik şahlanışını gerçekleştirmek için gereken yapılmıyor. Meselelere Türk Milletinin yüksek yararları açısından bakmaları gerekenlerin bir kısmı, hâlâ, küçük taktiklerle parti içi veya partilerarası oyunlarla zaman kaybediyorlar.*

(*) Sayın Feyzioğlu'nun söylemek istediği bu partiler 27 Mayıs 1960 Devrimi ile düşen Demokrat Parti ve 12 Mart 1971 müdahalesiyle iktidardan çekilen Adalet Partisi'dir. (1 Haziran 1980)

● Kısa zaman önce yaşanmış ve henüz sıcaklığını koruyan olaylardan çekilen bazı sıkıntılardan duyulan tepkiler Anayasayı etkilemiştir. bir bakıma, her Anayasa böyle bir tepkinin eseridir.

★ *Danıştay'ın birçok kararlarından şikayetçi olmak, bazı kararlarını ilmi açıdan tenkit etmek mümkündür. Fakat madalyonun öteki yüzünü de görmek gerekir. ...Alınan idarî kararlar ne ölçüde kanuna uygundur. İdare ne hale gelmiştir? Bunu da görmek lâzımdır.*

● Cumhurbaşkanını tek dereceli seçimle halka seçtirmek meselelerimizi çözer mi? Bu yola girildiği takdirde çeşitli bölücü propagandaların köy kahvelerine kadar götürülmesinden korkarım. Cumhurbaşkanı seçimi TBMM yerine, doğrudan doğruya seçmen kitlesine hitab edilerek yapıldığı zaman, bu seçim bambaşka bir hüviyete bürünecektir. *Devletin başı, milletin bütünlüğünü temsil eden tarafsız kişi olma hüviyetini tamamen kaybedecektir.* Başkanlık seçimi, bugün tasavvuru bile güç olacak ölçüde bölücü, ayırıcı propagandaların konusu haline getirilecektir. Böyle bir gelişmenin Türkiye'nin yapısında yaralar açmasından korkarım... Güçlü ve müreffeh bir *Kuzey Amerika* ülkesinde işleyen başkanlık sistemi bunu taklit eden *Güney Amerika* ülkelerinde, genel olarak, tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sık sık darbelere ve diktatörlüklere müncer olmuştur. Fransa'nın ilk başkanlık sistemi denemesinin de, III. Napolyon'un diktatörlüğü ve kendisini imparator ilan etmesiyle sonuçlandığı bilinmektedir... Cumhurbaşkanlığının, *devletin birliğini temsil eden, günlük siyasi çatışmaların dışında, tarafsız bir üst makam hüviyetini kaybedip doğrudan doğruya siyasi polemiklerin içine girmesi* ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin en ilkel, en bölücü propagandalara konu teşkil etmesi; üzerinde durulması gerekli noktalardır. Şüphesiz, bugün TBMM'nin sonu gelmez turlarla Cumhurbaşkanı seçimini geciktirmesi elem verici bir manzaradır. Ancak bunun çözümü, parlamenter rejimi kaldırıp başkanlık sistemine geçmeden de bulunabilir.

★ *Seçimlerde dar bölge sistemi, çoğunluk sistemidir. Çoğunluk sisteminin bütün adaletsizlik ve sakıncalarını bünyesinde taşır... Dar bölge sistemi, Türkiye için başlıca tehlike haline gelmiş olan bölücü akımları daha da güçlendirir. Irk ve mezhep bölücülüğüne hız katar.*

● *Nisbi temsil* demokratik mücadeleyi kavgasız ve sertliklerden uzak şekilde yürütmeye henüz alışmamış, *karşılıklı hoşgörü geleneği yerleşmemiş ülkelerde, mücadeleyi büyük ölçüde yumuşatan bir özellik taşır.* ...Her iki sistemle seçim geçirmiş kimse olarak belirteyim ki, nisbi temsil, çoğunluk sistemine kıyasla siyasi ilişkileri yumuşatan mücadeleyi medenileştiren bir sistemdir.»

*

Sayın Feyzioğlu'nun seminerdeki konuşmalarından harfi harfine yaptığım bu alıntılarda ileri sürülen düşüncelere biz de aynen katılıyoruz. Acaba Başbakan Demirel, CGP'nin lideri Feyzioğlu'nun yaklaşık dört büyük gazete sayfasını kaplayan bu konuşmasını dikkatle okumuş mudur?

Eğer okumamışsa, onun hesabına bu bir eksikliktir.

Eğer, okuduğu halde Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi girişimine geçmiş bulunuyorsa, bu da büyük bir siyasi hatadır. Olmayacak işe amin demekten öteye geçmeyen bu girişimin ülkeye çok büyük zararlar getirebilecek bir siyasi taktik niteliği taşıması, Demirel'in bu ülkeye yapmış olduğu kötülüklere bir yenisini daha katacaktır.

Türk Parlamentosunu oluşturan üyeler Demirel'in bu tür taktiklerini etkisiz bırakacak bir vatanseverlik duygusundan tümüyle yoksun değildir elbet.

*

Biz Anayasaya hiç dokunulmaz ve dokunulmamalıdır tezini hiçbir zaman savunmadık. Böyle bir sav, öteden beri savunduğumuz bilimsel gerçeklere aykırıdır. Bütün yasalar gi-

bi Anayasa da, beliren sakıncalara ve gelişen toplumun yeni gereksinmelerine göre elbette değiştirilebilir ve değiştirilmelidir. Örneğin, Meclislerin daha rahat ve kolay çalışmalarını sağlamak için toplantı ve karar yetersayılarında değişiklik yapılabilir. Böyle değişiklikler ileriye dönük değişikliklerdir.

Buna karşılık temel hak ve özgürlükleri kısmak, emekle sermaye arasında kurulması gereken dengeyi emeğin zararına ve sermayenin yararına bozmak doğrultusuna yönelik değişiklikler, geriye doğru gitme ve çağdan uzaklaşma niteliğindedir. (1 Haziran 1980)

KUVVETLİ İCRA SEMİNERİ - V

Bütün yurttaşlar, özellikle aydınlarımız Anayasa'nın önemli konuları üzerinde kendilerine özgü bir görüşe sahip olmalı, bunun için de, herşeyden önce, tartışma konusu yapılmak istenen anayasal sorunları bilmelidirler. *İnsanlık hak ve özgürlüklerine sahip çıkmayan uluslar, koyun sürüsünden farksız insan topluluklarına dönüşür ve bağımsız varlıklarını koruyamazlar.* Son bir kaç yazımızı, Tercüman gazetesinin düzenlediği Anayasa Seminerinde ele alınan tartışmalı konulara özgülemekliğimizin nedeni budur. Yürekten dileğimiz, aydınlarımızın bunları okuması, okumayanları da aydınlatmasıdır.

Geçen iki yazıda Prof. Orhan Aldıkaçtı, Prof. Yaşar Karayalçın ve MGP lideri Prof. Turhan Feyzioğlu'nun konuşmalarını özetlemiş ve bunlar üzerindeki düşüncelerimi açıklamıştım. Bugün panelde söz alan 21 kişinin görüşlerini ve bunlardan bazılarının Prof. Feyzioğlu'na yönelttiği soruları özetlemeğe çalışacağım.

*

- Prof. Aydın Yalçın, *kısa konuşmasının başlarında:*

«Ben iktisatçıyım, bununla beraber kendimi bu meselelerin içinde hissediyorum» *diyerek, çağdaş anayasaların baş sorunlarından birinin ekonomik sorunlar olduğunu bilmediğini kendi ağzıyla vurguladıktan sonra, Türkiye'nin bugünkü bunalımının; örneğin, icra organına Genelkurmay Başkanı gibi yüksek görevlilere geniş yasal yetkiler verilmesiyle, gerekirse (İstiklâl Mahkemeleri) ve (Divanıharpler) kurulmasiyle yani «tenkif» ile giderilebileceğini sanıyor.*

★ *Adnan Başer Kafaoğlu (Kontenjan senatörü),* Şimdiki «Anayasamızda yasama, yürütme ve yargı organlarının gerek görev, gerek yetki, gerekse sorumlulukları tam anlamıyla tespit edilmiş midir?» dedikten sonra, «Türkiye'nin Anayasa reformuna ihtiyacı vardır» sonucuna varıyor.

● Prof. Feridun Ergin, *«Bugünün şartlarına daha uygun olan sistem, 1960 öncesinin (Anayasal) sistemidir» diyerek, 1924 Anayasasında «Yürütme»nin daha güçlü olduğunu sanıyor.*

● *Doç. Mukbil özyörük* (Tercüman Yazarı), «Anayasa bir kuvvetler ayırımı değil, en başında *(yargı)* bulunan bir kuvvetler hiyerarşisi tesis etmiştir.», görüşünü ileri sürdükten sonra, «Teorik olarak diyebiliriz ki, yargı fonksiyonunun devlet eliyle icra edilmediği bir toplum mümkündür, tarihte de vaki olmuştur. Yasama da böyledir... Bu iki organ pasif organlardır... Devletin üç organı içinde sadece bir tek organ vardır ki inisiyatifi kendi zatında muhafaza eder; o da hükümettir... Bizde hükümetin, yani yürütmenin geriye çekilmesi Anayasanın en büyük zaafını teşkil etmiştir» diyerek, düşüncesini «kuvvetli icra gerekliliği» temeline oturtuyor.

● *Sancar (Eski DP milletvekili), «1961 Anayasasının galip karakteri milli iradeden kopmadır, halk iradesinden kopmadır» dedikten sonra, bu Anayasa'nın Başlangıcındaki «Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidar» sözü ile «Bütün fertlerin kaderde, kıvançta ve tasada ortak ve bölünmez bir bütün olduğu» sözü arasında çe-*

lişki bulunup bulunmadığını ve tabii senatörlük müessesesinin, sınıf ve imtiyazı reddeden Anayasa kuralıyla çatışıp çatışmadığını soruyor.

★ *Celal Yardımcı* (Eski DP bakanlarından). «1961 Anayasasını getirenler o Anayasa ile devletin bütün gücünü parsellemişlerdir... Otorite parçalanmış ve tüm kuvvetler zaafa uğramışlardır,» dedikten ve semineri yönetenlerin bu görüşe katılıp katılmadıklarını sorduktan sonra, «Bu Anayasa, Anayasa Mahkemesini yasama organına ortak etmiş, bir bakıma da yasama organının üstüne çıkarmıştır» diyerek «Bu gerçeğin aksini iddia edebilirler mi?» sorusunu yöneltmiş ve «Bu Anayasa toptan değişmelidir» sonucuna vararak 1961 Anayasasına karşı olan kesin tavrını belirtmiştir.

● Prof. Orhan Aldıkaçtı, *(İkinci kez söz alarak) «Anayasa Mahkemesinin de yanılması mümkündür... Bu Mahkemenin dehşet veren yanlışlığı, Af Kanununun iptali değil, Anayasa bu Mahkemenin belli konularda, belirli durumlarda süre tanımasına imkân verdiği halde, bu sefer süre tanımamış olmasıdır. Gerekçesi de şuydu: (Bu süre içinde yasama meclisi Af Kanununu çıkarabilir. Af Kanununu çıkarma ihtimali olduğu için ben, Anayasa Mahkemesi olarak, bir adamın daha çok içeride kalmasına razı değilim. Derhal kanunu yürürlükten kaldırıyorum). Bu noktadan hareket ederseniz, bütün mahkûmların derhal serbest bırakılması lâzımdır. Çünkü her mahkûm hakkında daima meclislerden af kanunu çıkabilir» diye konuşmuştur.*

★ *Sebati Ataman* (Eski DP bakanlarından). şu iki soruyu sormuştur: «Yargı idareyi denetler, siyaseti de denetler mi?». İkincisi: «Yargının sorumluluğu var mıdır? Hata işlediği zaman ne yapacağız?... Sorumsuz yargı organı olmalı mıdır? Olmayacaksa sorumluluğa nasıl tevdi edeceğiz?»

● Prof. Fethi Çelikbaş *(MGP üyesi ve eski bakanlardan). «Anayasa behemehal değiştirilmeli, organların vazifeleriyle ilgili maddelere sarahat getirilmelidir» sözleriyle son bulan konuşmasında, «Acaba icra ile yargı arasında bir irtibat kur-*

mak maksadına mahsus olarak Yüksek Hakimler Kurulunun başına Cumhurbaşkanı geçirilemez mi, Anayasada böyle bir tadilat yapılamaz mı» diye soruyor.

★ *Prof. İsmet Giritli,* «Anayasa'nın birçok maddesinin değiştirilmesi» düşüncesinde olduğunu söyledikten sonra şu soruyu soruyor: «Türkiye'de eğer işler yürümüyorsa, kanunlar çıkmıyorsa, ekonomik hayat işlemez hale gelmişse, acaba bunun sebebi nisbî temsil ve Anayasa'nın hükümleri midir?»

● Cihat Baban, *«Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu, başkanın hâkim olduğu partiler sistemi, milletvekillerini çok âciz duruma, liderlerine boyun eğen adam durumuna getirdi... Organik kusurlarımızı hal etmeden kanunlarda değişiklik yapmakla aradığımız neticeye ulaşmamız mümkün değildir» görüşünü savunuyor.*

★ *Orhan Kabibay* (Eski MBK üyesi): «Benim bu Anayasanın ne teklifinde imzam vardır, ne de kabulünde oyum vardır. Sayın, Feyzioğlu'nun Kurucu meclis üyesi olarak bu Anayasa'nın yapımında hizmeti vardır... Kendi eserini savunması gayet doğaldır... Bu Anayasa'nın altyapısı yoktur... Kavramsal altyapı bugün Türkiye'nin en çok muhtaç olduğu ahlâk, namus, fazilet, dürüstlük, çalışkanlıktır. İnsanı insan yapan değerler çok noksanlaşmıştır... Bu sonuçları elbette verecektir... 1961 Anayasası mutlaka değişecektir. Sağduyu istikametinde değişecektir» biçiminde konuşmuştur.

★ *Prof. Karayalçın, (İkinci kez söz alarak) şunları söylemiştir: «Bugün Türkiye'de işçileri tarafından devlet sermayesinin sömürüldüğünü de söylememiz gerekir. Ama söylemedim. Neden?... Çünkü sendikal meseleler ayrı konulardır... Eğer bir toplum Anayasa hükümleri dolayısiyle savunmasız bir hale gelirse bu modelin yaşama hakkı yoktur... Anayasa Mahkemesi, Af Kanunu hakkında karar verdiği vakit bütün hukukçuların, bilhassa Anayasa hukukçularının, kamu hukukçularının ayağa kalkması lâzımdı. Hareket olmadı... Aynı şey Danıştay için de söz konusu... Bazı meslektaşlarımız (Yüksek Danıştay) diye*

diye Danıştay'ı bu hale getirmişlerdir...»

● *Ord.Prof.Dr. Fahrettin Kerim Gökay,* Rumelinin elimizden çıkmasiyle sonuçlanan Balkan Savaşı felaketini anımsatarak «Bu memleket felaketlerden hiç ders almaz mı» diye sorduktan sonra «Türkocakları kapatıldı, arkasından Halkevleri kapatıldı, gençlere elatacak kimse kalmadı... Bu millete iyiyi anlatacak olursanız daima muvaffak olacaktır. Atatürk nasıl muvaffak oldu?...» demiştir...

● Arslan Başer Kafaoğlu: *«Anayasa'da öngörülen reformların yapılmayışının rejimin işler duruma getirilmeyişinde bir rolü yok mudur?...» sorusunu yönelttikten sonra, vergi adaletsizliğini örnek göstermiş, kredi politikasiyle gelir düzeninin bozulduğuna değinmiş ve «Hükümet partileri, Batı ülkelerine göre toplumun isteklerinden daha geride kalmıştır» görüşünü ileri sürerek konuşmasının sonunda: «İktidarlar anayasalarının etkisiz olduğunu savunursa, silahını kullanamayan adam durumuna geçebilirler» demiştir...*

● *Necmettin Önder:* (Eski DP'lilerden), Üniversiteleri, «içine girilmez bir Vatikan» sanan öğretim üyelerini eleştirdikten sonra, tedbirler düşünülürken üniversiteler üzerinde de durulmasının zaruri olduğunu ileri sürmüş adaletin yavaş işlediğinden, parlamentonun da bir tane infaz kararını uzun zamandan beri tasdik etmediğinden yakınarak «Bunlar terör ve anarşiye cesaret veren faktörlerdir» düşüncesini ileri sürmüştür...

● Prof. Aydın Yalçın (ikinci kez söz alarak) *«Türk devleti güçlenmelidir dediğimiz zaman Türk demokrasisinin güçlendirilmesini kastediyoruz» demiştir.*

● *Faruk Güventürk:* (Emekli General), Önseçimin kaldırılması kararına varılıp bunun basına intikal ettirilmesini önermiştir...

● Prof. Karayalçın: *(Üçüncü kez söz alarak): «Türkiye, köyünden, mahallesinden en üst kademelere kadar meseleler üzerinde konuşan bir ülke haline gelmiştir ve bundan Türkiye'ye zarar gelmektedir. Demokrasinin Türkiye için faydalı ol-*

duğuna inanan bir insanım ama (Türkiye mi, demokrasi mi?...) diye bir tercih karşısında bırakılacak olursak, ben memleketime elbette başka birşeyi tercih etmem» diye konuştu.

● *Oral Çalışlar:* «Türkiye'nin problemi konuşmak değil konuşmamak. Özgürlüklerden şikâyet edersek o zaman onun yerini anarşi alır... Nitekim öyle olmuştur... Türkiye'nin varlığı, özgürlük ve demokrasinin varlığıyla mümkündür. Türkiye eğer demokrasisini kaybederse, özgürlükleri ortadan kaldırırsa, tartışma ortamını yok ederse, dış düşmanlar bundan çok yararlanacaklardır. Türkiye'nin konusu (demokrasi mi, Türkiye mi?...) değil, (demokrasi içinde bir Türkiye'dir. Özgürlük içinde bir Türkiye'dir) ancak böyle olursa Türkiye, dış tehditleri alt edebilir» demiştir.

● Cahit Acar: *Bir yasayı çıkarırken parlamenterlerin biçim kurallarına gerektiği gibi uymadıklarını, bazı yasaların bu yüzden iptal edildiğini belirterek, «Ondan sonra tutuyor birtakım çevreler (Anayasa Mahkemesi Parlamentonun iradesinin yerine geçiyor) diye yazıp çiziyorlar. Devlet ve politika adamları 1961 Anayasasını gerçekten işletselerdi bugün Türkiye'nin durumu başka olabilirdi. 1961 Anayasası terörü ve anarşiyi Türkiye'ye getirmek amacıyla vazedilmemiştir.» biçiminde konuşmuştur.*

(8 Haziran 1980)

KUVVETLİ İCRA SEMİNERİ - VI

Geçen yazılarda özetlediğim bildiri, görüş ve soruların ardından söz alan Prof. Turhan Feyzioğlu, –Tercüman gazetesinin Anayasa Seminerinde– beş kez konuşarak yanıt verdi. Tebliğlerden sonraki panelde türlü meslek ve görüş-

ten 19 kişinin düşüncelerini geçen hafta bu sütunlarda izledik. Aslında bu konuşmacılardan bir bölümünün, Feyzioğlu'nun ilk konuşmasını dikkatle izlemedikleri anlaşılıyordu; çünkü dokundukları noktalardan çoğunun yanıtları ilk konuşmada zaten vardı. Bu duruma Feyzioğlu da zaman zaman işaret etmek zorunda kalmıştır. Paneldeki konuşmacılardan kimisinin de sırf laf olsun diye söz aldıkları izlenimi uyanıyordu. Belki de gazeteye geçen konuşmaları fazlaca özetlenmişti de ondan.

Biz bugünkü son yazıda, Feyzioğlu'nun zorunlu olarak yaptığı yinelemelerle dolu yanıtlarından en önemli gördüğümüz noktaları aktaracağız.

*

★ *«Meclis'te bulunan bazı zevat ve siyasi partiler gereken sorumluluk duygusu ile hareket etmezlerse ne olur? tarzındaki soruların cevabını kesinlikle verebilecek durumda değilim.*

● Bugün siyasi ilimlerde *«iktidar»* denildiği zaman yalnız bakanlar anlaşılmaz. İktidar, hükümetle birlikte o hükümeti işbaşına getiren ve orada tutan meclis çoğunluğudur.

★ *Yargının durumu farklıdır. Yargı kuvveti ikinci derecede bir kuvvet olarak görülemez. Yargı bağımsızlığı olmadan demokrasi olmaz... İnsan hakları ve temel hürriyetler olmaz. Bağımsız mahkemeler bulunmazsa, ne basın hürriyeti, ne toplantı hürriyeti, ne söz hürriyeti, ne kişi hürriyeti, ne de evinde başını yastığa koyup rahatça uyuma hürriyeti kalır; ne çalışma hürriyeti, ne mülkiyet hakkı, ne yarına güvenle bakma imkânı kalır.*

● Hukuk devletinin doğuşu, yargı kuvvetinin icraya karşı bir ölçüde bağımsız hale gelmesiyle başlamıştır. Yürütme gücünün hem savcı, hem hâkim olduğu bir düzende kişinin hiçbir hürriyeti teminat altında değildir.

★ *1924 Anayasasında mahkemelerin parlamentodan ve hükümetten emir almayan müstakil bir kuvvet teşkil ettiği açık-*

ça belirtilmiştir... Kanunlardan ve Anayasadan başka kimseden emir almayan, vicdanından ve Allahtan başka kimseden korkmayan hâkim, demokrasinin ve hukuk devletinin vazgeçilmez unsurudur. En güzel Anayasayı yazınız; mahkemeler bağımsız değilse Anayasada yer alan haklar kâğıt üstünde kalır.

● Komünist ülkelerde eksik olan başlıca organ nedir? Bağımsız yargı organıdır. Komünizme karşı olmak, bağımsız mahkemeye inanmayı gerektirir.

★ *İcranın ceberut bir kuvvet haline dönüşmesini önlemenin başta gelen çaresi, müstakil mahkemelerin varlığıdır ve onlara tanınan denetim hakkıdır. Keyfi idareyle hukuk devleti arasındaki başlıca farklardan biri bu noktada toplanır... Hızlı ve etkili işleyen bağımsız yargıyı inançla savunmaya mecburuz.*

● Elbette hakim «layüs'el» olamaz sorumsuz olamaz. Bir bağımsız teftiş ve denetleme usulu ile hakimlerin de teftişi gereklidir... Hakim de insandır, şaşabilir. Kusurlar yaptığı zaman kanunların öngördüğü müeyyideler işlemelidir... Yüksek Hakimler Kurulu'nun bu amaçla güçlü ve etkili bir teftiş kadrosuna sahip olmasını daima ve ısrarla savunduk.

★ *İktidarın çürümeğe yol açmaması onu sınırlamakla, bazı frenler getirmekle mümkündür. İktidarın denetimini meclis yapacaktır, hür basın yapacaktır, siyasi kuvvetler dışındaki bazı Anayasa kuruluşları, yargı organları yapacaktır.*

● Bağımsız ve tarafsız hakim hür ve dürüst seçimin de başlıca teminatıdır.

★ *Danıştayın bazı tartışmalı kararlarına bakıp da yargı kuvvetinin, yargı bağımsızlığının değerini gözden kaçırmıyalım.*

● Bağımsız mahkeme yalnız siyasi iktidara karşı değil, başka partilere ve her türlü baskı gruplarına karşı da bağımsız olmalıdır... Mahkemenin siyasi tercihi olamaz. Onun görevi siyasi tercih yapmak değil, hukuk kurallarını gayelerini uygun ve tarafsız şekilde uygulamaktır.

★ *Türkiye'yi bölmek isteyen, komünist dikta rejimi kurmak veya lâyik Türkiye Cumhuriyeti'ni yok edip teokratik devlete gitmek isteyen siyasi partileri kapatan Anayasa Mahkeme-*

si olmuştur. Devletin başka organlarının ayni hassasiyeti her zaman gösterdikleri söylenemez. Anayasa Mahkemesi'nin, Anayasa değişikliklerini özü ve muhtevası bakımından denetleyemeyeceği inancındayım. Anayasa Mahkemesi, Anayasada yapılacak bir değişikliğin «Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu» denetler, fakat Anayasa yapıcısının tercihlerine karışamaz bu değişikliklerin özü ve esası hakkında denetim yapamaz. ...Bu sebeple Anayasa'nın 38. maddesinde kamulaştırma ile ilgili olarak 1971 yılında yapılan değişikliğin Anayasa mahkemesince iptal edilişi anlaşılır ve hukuk bakımından savunulur bir karar değildir. Anayasa yapıcısı, 38. maddeyi TBMM'nin üçte ikiyi çok aşan çoğunluğu ile değiştirmişti. Değişikliğin amacı şu idi: Vergi öderken mülkünün değerini bin lira gösteren bir kişinin, baraj, yol veya havaalanı yapılacağı zaman bu değeri on kat, yüz kat fazla göstermeğe teşebbüs etmesini önlemek...

● Bugün Anayasa Mahkemesi sayesinde siyasi iktidarla muhalefetler arasında «Anayasa'yı ihlâl» iddiaları zehirli ve sürekli bir hal almaktan kurtulmuştur... Anayasa Mahkemesi, Anayasayı ihlâl ettiği iddia edilen bir kanunun veya içtüzük hükmünün Anayasa'ya uygun olduğuna karar verince tartışma sona ermekte, ithamlar bütün ağırlığını kaybetmektedir... Anayasa Mahkemesi olmasa ve Anayasa'yı çiğneme iddiaları, 1960'tan önceki gibi, bir yüksek mahkemenin hükmüyle sonuca bağlanmasaydı, Türkiye şimdiye kadar çoktan ikinci, üçüncü rejim patlamalarına uğramış olurdu.

★ *Anayasa Mahkemesi üyelerinin Meclisce zamanında ve ciddiyetle seçilmesi lâzımdır. Fakat öyle siyasi iktidarlar gördük ki, Senatoda ve Mecliste yeterli çoğunluğa sahip iken bir türlü Anayasa Mahkemesine üye seçme görevini yerine getirmemiştir.*

● Sayın Ergin «Türkiye'nin meseleleri çok büyümüştür; bütün siyasi partiler bu meseleleri çözmek için elele verip bir milli beraberlik şahlanışı ile konuları çözmeğe çalışmalıdırlar» tarzındaki sözlerimizi benimseyerek «Pekiy, bu

yapılmazsa ne olur?» diye soruyorlar. Buna verebileceğim cevap şundan ibaret: Bu yapılmalıdır, mutlaka yapılmalıdır. Ya bu deveyi gütmeli... Bu diyardan gidemeyiz.

★ *Sayın Sancar, 1960'tan önce kendisinin başkanlığında bir süre çalışan Geçici Komisyonu hatırlattı... Ne yazık ki, Komisyonun hazırladığı seçim kanununun metni bir türlü Meclis gündemine getirilmedi. Keşke Seçim Kanunundaki bazı aksaklıklar düzeltilerek 1960 mayısından önce seçime gitme imkânı bulunsa ve rejim hiç kesintiye uğramasaydı... O günlerin olayları bugün ibret dersi olmalı... Başbaşa verilerek dertlere elbirliğiyle yapıcı şekilde çare aranmalı. Bugün sözkonusu olan, yalnız rejim değildir. Türk devletinin bütünlüğüdür.*

● Sayın Ataman'ın açık sorusuna açık cevap vermeğe çalışacağım: İlk konuşmalarımda bu noktayı büyük bir açıklıkla belirtmiştim: Mahkeme, hukuka uygunluk açısından denetim görevini yapar. Onun görevi kendi siyasi veya ekonomik tercihini, yetkili siyasi merciin veya heyetin tercihlerinin yerine geçirmek değildir...

Anayasa Mahkemesine verilen yetki de üstün hukuk kaynağı olan Anayasa'nın çiğnenmesini önlemektir... Bir Anayasa maddesi, normal bir kanun maddesiyle fiilen hiçe sayılacak olursa, Anayasa Mahkemesi, kaideler hiyerarşisinde yeri daha üstün olan Anayasa'nın hükmünü savunacaktır. bu, kendi siyasi tercihini uygulamak veya siyaseti denetlemek sayılmamalıdır... Sayın Ataman kabul ederler ki, insan kusurunu örtecek kanun maddesi yoktur. Bağımsız yargıdan başka çözüm yolu da yoktur... Anayasa Mahkemesi Türkiye'yi birçok badirelerden koruyabilecek bir müessesedir.

★ *Sayın Kabibay, sabahtan beri aramızda mı idiler? Bilmiyorum. İlk konuşmamda «Anayasalar kutsal kitap değildir, ihtiyaca göre değişir» demiştim. Sayın Kabibay bütün bunları duymamış olmalı... Benim Anayasa değişikliği konusundaki bazı tekliflere itirazım ve bugünkü Anayasa'nın bazı müesseselerini savunmam hiçbir hissi sebebe dayanmaz. Sadece aklî se-*

beplere dayalıdır... Kaldı ki 1960 Anayasasının maddelerinin yazılışında benim doğrudan doğruya ilgim, sayın Kabibay'ın sandığından ve genellikle sanıldığından daha azdır. Kurucu Meclis'te Anayasa Komisyonu üyesi değildim... Bu noktayı Sayın Kabibay'a hatırlattıktan sonra yararlı olabileceğini düşündüğüm değişikliklerden birkaçını belirteyim:

★ *Parlamenter rejimi daha iyi çalıştırmak için işlemez haldeki fesih hakkı işler hale getirilebilir.*

★ *Olağanüstü hallerle ilgili kanun çıkmalıdır... Anarşiyle, terörle, devletin bütünlüğünü yıkmağa çalışan örgütlerin faaliyetiyle mücadele için devlete yeni imkânlar verilmelidir... Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkıp onun yerine bir komünist baskı rejimi veya teokratik idare getirmek isteyenlerle, her türlü totaliter rejim taraftarı şiddet (Sayın Feyzioğlu burada bir türlü «faşist» sözcüğünü söyleyemiyor, örgütüyle mücadele için yeni yetkiler verilmelidir.*

★ *Ön seçim konusu düzeltilmelidir.*

● Aşırı sağı, aşırı solu daha da güçlendirecek, Cumhurbaşkanı seçimini bölücü propagandaların aracı haline getirebilecek, devleti kemiren partizanlık illetini daha denetimsiz ve daha tehlikeli boyutlara ulaştıracak önerilere karşıyım... Tek dereceli Cumhurbaşkanlığı seçimi devletin başkanını bir partinin temsilcisi haline getirir.

★ *Hastalıkların tek sebebi, hukuk maddeleri değildir. İyi siyaset adam, iyi idareci, iyi hâkim, iyi öğretmen olmadıkça iyi kanun nasıl uygulanacaktır?*

● Geçmişin yaralarını da fazla kurcalamayalım. Unutalım.

★ *Soru sahibi (Cahit Acar) oylama usullerini daha iyi inceleseydi, Af Kanunu ile ilgili Anayasa Mahkemesi kararının yanlış olduğunu görürdü. Ayrıca, Af Kanunu şekilden iptal edildiğine ve af yetkisi TBMM'nde olduğuna göre, şekil hatasının düzeltilebilmesi için 12 aylık süre tanınabilirdi... Af Kanununun esası da hatalı idi... Yalnız bazı, cinayet sanıkları değil, terör, devlet bölücülüğü, gizli örgüt kurarak Cumhuriyeti yık-*

ma teşebbüsünden alt mahkemelerce mahkûm edilmiş nice kimse, dosyaları Yargıtay'da iken aftan yararlanmışlardır. ..Sayın soru sahibine vereceğim cevap bundan ibarettir.»

• Benim bu seminer boyunca belirtmeğe çalıştığım şudur: Her kusuru Anayasada aramıyalım. Gelip geçici parti çıkarları uğruna devleti tahrib etmenin bugün varılan sonuçlardaki payını gözden kaçırmıyalım.

*

Öteden beri önyargıların tutsağı olmaktan korkarım. Bu nedenle Tercüman gazetesinin düzenlediği Anayasa Seminerindeki konuşmaların tam metnini görüp okumadan kesin yargıya varmaktan kaçındığımı 18 Mayıs 1980 tarihli yazımda belirtmiştim. Onların hepsini dört haftadan beri bu sütunlarda birer birer irdeledik, bildirileri, görüşleri, soruları ve yanıtlarını özlü biçimde yansıtmağa çalıştık. Dikkatli okurlarım fark etmişlerdir ki, *1961 Anayasasını eleştirenlerden* hemen hemen hiç birisi bu Anayasanın AP iktidarınca gereği gibi uygulanmadığından söz etmediler. Hele 1957 yılından sonra gittikçe hızlanan sertlikleri ve Anayasa dışı tutum ve davranışlarıyla işi 27 Mayıs Devrimine getirip dayıyan eski DP'lilerden bazısı 1961 Anayasasına karşı bir kan davacısı gibi konuştular. Prof. Feyzioğlu bile: *«Geçmişin yaralarını fazla kurcalamıyalım, unutalım»* demek zorunda kaldı.

Şimdi Cumhurbaşkanlığı seçimini tıkayan politikacılar, özellikle Başbakan Demirel de ülkedeki huzursuzlukların bütün sorumluluğunu 27 Mayıs 1961 Anayasasına yüklemektedir. Sanki kendisi bu ülkede tam 10 yıl bu Anayasa güvencesi altında Başbakanlık yapmamış gibi!...

*

Dokuz yıl önce de bu Anayasaya karşı azgın bir kampanya açılmış ve yine Anayasa suçlanmıştı. Biz o vakit bu sütunlarda «Suçlu bir Anayasa» başlığı altında (19 Mayıs

1971 günü) yayınladığımız yazının son satırlarını şimdi de yinelemek istiyoruz: *«Suçlu olan, Anayasa ve onu yapanlar değil, bu vatanı özel bir çiftlik ve devlet güçlerini de özel muhafız sananlardır.»*

Eski bakanlardan, dürüst ve tecrübeli politikacı Sayın Ahmet Tahtakılıç'ın 1971'deki bir yazısını içeren ve Mayıs 1980'de yeniden yayınlanan «Anayasaya Dokunmayalım» başlıklı bir kitapçığının girişinde dediği gibi:

«... Her devletin insan haklarına yönelmek zorunluğu ile kıvrandığı bir dönemde siyaset alanında (Anayasa değişikliği) hevesine kapılanlar, halkı aldatmak yoluyla sonuç almak hevesine düşmüşlerdir yeniden. Bu akıma, başta Anayasa üstüne yemin eden TBMM üyeleri olmak üzere, herkes karşı çıkmalıdır.» (22 Haziran 1980)

Üçüncü Bölüm

12 EYLÜL KARŞI-DEVRİM SÜRECİ

ESKİ HAYRATA DOKUNMAYIN!...

Arapça *«hayrat»* sözcüğü, *«sevap kazanmak amacıyla vakıflar, kurumlar, cami, medrese, köprü, okul ve çeşmeler gibi kamunun yararına olarak meydana getirilen yapıtlar»* için kullanılır. Bütün eski Osmanlıca sözlükler ve Dil Kurumu'nca bastırılan büyük Türkçe Sözlük «hayrat»ı böyle betimler. Kimbilir kimin, vaktiyle hayrat niteliğindeki yapıtlara dokunmaya kalkışması üzerine namuslu bir yurttaşça söylenmiş olan *«Eski hayrata bari dokunmayın»* sözü dilimizde bir atasözü gibi yüzlerce yıldan bu yana varlığını ve etkisini sürdürmüştür. Ayrıca, bir durumu düzelteceğim derken büsbütün bozanlar için de *«Eski hayratı da berbat etmek»* deyimi kullanılır. Geleneklerimizde «hayrat» kavramının o kadar önemli bir yeri vardır ki, halkın kullanması için çeşme, sebil gibi küçük ölçüde yapıtlar meydana getiren kişilerin bile mezar taşlarına *«Sahib-ül hayrat vel-hasenat»* sözü -ölenin adından önce- yazılır. *«Hayırlı vakıflar ve iyilikler yapmış kişi»* demektir bu. Çünkü tarihimizin eski döneminde iyi işler yapmış olan kişilerin tutumu da *«hasenat»* sözcüğü ile belirtilirdi. Bunun karşıtı *«seyyiat»* olup «kötülükler», «kötü işler yapma» anlamına gelir. İyilik yönü ağır basan, ama yaşamında kimi kötü işlere de karışmış olanlar için: *«Hasenatı seyyiatından fazladır»* denirdi.

*

Bunu böylece belirttikten sonra, *Atatürk'ün «hayratından» olan Türk Dil Kurumu'*nu kapattırmak için devrim düşmanı «kara aydın»ların son haftalarda yeniden yoğunlaşan saldırılarına gelmek istiyorum. Bu uğurda ellerinden gelen her türlü «seyyiat»a başvurmakta ve bu çirkin emellerinin gerçekleşmesi için çaba harcayarak bugünkü yönetimi de «eski hayratı berbat etmek», «seyyiatına» ortak yapmak amacını güdüyorlar. Asıl amaçları, devrimlerini yok edemedikleri Atatürk'ü ve O'nun ilkelerini yıpratmaktır. *Türk Dil Kurumu sadece herhangi bir dernek değil, ölümsüz, Atatürk'ün ulusumuza armağan ettiği en büyük «hayrat»tan biri ve belki de birincisidir.* Çünkü Türkçemizin kökenlerini, tarihsel gelişimini inceleyip araştırmak, onu yabancı ve özellikle Arapça salgınından kurtarıp özbenliğine ve -O'nun deyimiyle«İstiklâline kavşuturmak» amacıyla kurulmuştur. *Bunun altında Türk Devrimi'ni kökleştirmek, Türk halkını ümmetçilikten milliyetçiliğe geçirip bu yolda bilinçlendirmek gibi kutsal bir amaç da yatar.*

Bu istek ve arzu yeni değildir. Ziya Gökalp 1920'lerde «Kendine Doğru» başlıklı bir koşuğunda şu dizelere yer vermişti:

«Başka dile uymaz annenin sesi,
Her sözün ararsan vardır Türkçesi.»

Belki buna *«özel»* bir arzu diyebilirsiniz. *«Resmi»*sini de söyleyeyim: Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920'de açılmış, onbeş gün geçmeden kendi içinden ilk Bakanlar Kurulu'nu seçmiş ve bu kurulun bir üyesi olan Milli Eğitim Bakanı Dr. Rıza Nur, Meclis'in açılışından onaltı gün sonra, 9 Mayıs 1920'de Bakanlar Kurulunun (yani ilk hükümetin) programını Meclis karşısında okumuştu. Bu programın Milli Eğitimle ilgili bölümünde: *«Halk kitlesinden lûgatları toplayarak dilimizin kamusunu yapmak...»* amacı, çok önemli bir ulusal erek olarak vurgulanıyordu. Hükümet programının

okunmasından sonra söz alanlardan Kütahya Milletvekili Besim Atalay şöyle konuştu:

«.. Elimizdeki çorba dil, dünyanın hiç bir yerinde, bir zamanında, hiç bir anında gelmiş görülmüş şeylerden değildir. (...) Nasıl ki bir Arap Arabistan'dan gelir maşlahiyle dolaşır, bir Frenk, Frengistan'dan gelir şapkasıyle gezer; herhangi bir kelime ve terkip bizim lisanımız içine girdi mi kendi hususiyetini, kendi kavaldini (kurallarını) muhafaza eder durur, aldırılmaz. Avam (halk) lisanı arasında esaslı kelimeleriniz kaybolup gidiyor» (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, Cilt I, S. 276/280). İşte bütün bu özlemleri -yıllar boyu süren çok büyük emeklerle- cilt cilt tarama dergileri ve sözlükler içinde gerçekleştiren kurum, Atatürk'ün Türk ulusu için en kutsal nitelikli hayratından biri olan Türk Dil Kurumu'dur. Bu kurumun, dilimizin serpilip gelişmesi doğrultusunda yayınladığı eserlerin listesi bunun gibi birkaç yazıya sığdırılamaz.

İşte şimdi Atatürk'ün ve Türk Devrimi'nin azılı düşmanları Atatürk'ün armağanı olan bu devrimci kurumu kapattırmak istiyorlar. Dil Kurumu'nda aralıksız ondört yıl Genel Yazmanlık görevini yapmış ve kendisi de yorucu bir çalışma ile oluşturduğu üç ciltlik *«Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü»* ve bunlara benzer yapıtlarıyla Kurum'un bilimsel hazinesine değerli katkılarda bulunmuş olan Sayın *Ömer Asım Aksoy*'un birkaç ay önce yayınladığı yazının başlığında dediği gibi, *«Türk Dil Kurumu'na Kıyılır mı?»*

Bilmem kaç yıl önce bu Kurum'un bir üyesi Avrupa'daki bir sosyalist kongresine katılmış!... Şu halde Kurum'a komünistler dolmuşmuş!... Yeni suçlama bu.

Ben Dil Kurumu'nun onbir yıllık üyesiyim. İki dönem de Yönetim Kurulunda çalıştım. Böylece onun iç yapısını tanımış olduğum için, yukarıki suçlama ve genellemeyi çok iğrenç buluyorum.

Şunu da özellikle belirtmek isterim: Geçen yılın başında, Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde yattığım sırada be-

ni yoklamaya gelen eski arkadaşım rahmetli *Enver Ziya Karal* ile aramızda Türk Dil Kurumu üzerine geçen konuşmayı 7 şubat 1982'de bu sütunlarda çıkan *«Devrimci Kurumlar ve Karal»* başlıklı yazımda anlatmış ve Karal'ın bana: «Şimdiki iyi niyetli yöneticiler Atatürkçü kisvelerini çıkarmadıkça er geç gerçeği görecekler ve bu Kurumları kapatmayacaklardır» dediğini açıklamıştım. Yazmadığım bir noktayı da şimdi açıklamak isterim. Rahmetliye sordum: «Söylentiye göre, Türk Tarih Kurumu üyelerini ve müdürünü, kurulacak olan Bilimler Akademisi'ne doğrudan doğruya üye olarak alacaklarmış ve bu nedenle Türk Tarih Kurumu kapatılmaya rıza göstermiş.»

Türk Tarih Kurumu Başkanı olan Enver Ziya, iğrenç bir şey görmüş gibi, yüzünü buruşturup: *«Hıfzı Veldet, bizim Kurum'dakiler Atatürk'ün emanetini bir akademi üyeliği uğruna satacak kişiler değildir. Bunu böyle bilmeni isterim»* diyerek beni rahatlattı. Şimdi yine böyle bir söylenti var mı, yok mu bilmiyorum.

*

Bilindiği gibi, *Karamanoğlu Mehmet Bey, 1277'de Türkçeyi ülkesinin resmi dili olarak kabul ve ilan etmişti. Hemen hemen aynı tarihlerde Yunus Emre en güzel ve arı Türkçeyi kullanıyor ve şiirlerinden birinde şöyle diyordu:*

Dağ ne kadar yüksek ise
Yol onun üstünden aşar
Yunus Emrem yolsuzlara
Yol gösterdi ne hoş eder.

O tarihten yaklaşık ikiyüz yıl sonra ünlü *«Şikâyetname»*sini kaleme alan Fuzuli bunda, hemen herkesin bildiği şu tümceye yer vermişti: *«Selâm verdim, rüşvet değildir deyu almadılar.»*

Aynı yıllarda derlenmiş olan *Süleyman Kanunnamesi*'nde şu kurallar yer alıyordu: *«Örüde, yani mer'a yerlerinde tayin-i hudut yoktur. Kadimden ne yerde davar yürüyegelmiş ise ol mahallerde yürür. Kadim kırkelli yıla denilmez, kadim oldur ki anın evvelin kimesne bilmeye».* Bu hukuk kuralının yazıldığı dönemden hemen hemen yüzyıla yakın bir zaman önce ilan edilmiş olan *Fatih Kanunnamesi*'nin başlangıcında: *«Ve herkes müstefid olmak için ıstılah ve ibarattan feragat olundu»* denilmiş ve Kanunname'nin başındaki Padişah buyrultusunda da: *«Bu kanunname atam ve dedem kanunudur ve benim dahi kanunumdur. Evlad-ı kiramım neslen baade neslin (kuşaktan kuşağa) bunun̲la âmil olalar»* tümcesine yer verilmiştir.

Bu küçük örnekler gösteriyor ki, o çağlarda yalnız halkın *yazın dili* değil, devletin hukuk dili de -yer yer- oldukça duru bir Türkçe idi. Ama, ne yazık ki, bu alanda tersine bir gelişme olmuş -Besim Atalay'ın 1920'de «Çorba dil» diye nitelediği- ağır ve ağdalı bir Osmanlıca, hem yazın hem tüze (hukuk) alanını kaplamıştır.

*

Şimdi bir de yazdıklarımdan örnek vereyim. Bundan *43 yıl* önce bir incelememde şöyle demiştim: *«Bir kanunun hakiki müeyyidesi devlet sultası değil maşeri vicdan olmalıdır. Bir memlekette içtimai vicdana uymayan ve cemiyet menfaatlerini karşılamayan bir kanunun ömrü muhakkak ki muvakkat ve çok defa onu koyanların ömrüyle mukayyettir. Bu sebepledir ki kanun tarif edilirken bunun umumi menfaatlere müteallik kaideler ihtiva etmesi ve içtimai müeyyedeye malik bulunması, bir şart olarak ilave olunmaktadır.»* (Tanzimat Cilt I, 1939 S. 142.)

Bundan sadece *beş yıl sonra,* bu sütunlarda çıkan *«Hukuk Dilimiz Türkçeleşirken»* başlıklı yazıya şöyle girmiştim: *«Öz dilimizin toprağını bulan fidanlar veya özenle beslenen yavrular gibi yıldan yıla serpilip güzelleştiğini hatta üstün ve seçkin yazarlarımızın kaleminde günden güne gelişip olgunlaştığını her Türk aydını gibi biz de, sevinçle takip ediyoruz; çünkü yüzyıllardan beri Türkçenin kaba sayıldığı, aşağı görüldüğü ve eski aydın ve bilginlerce durmadan baltalandığı bu yurtta fertlerarası tam bir kaynaşma, perçinleşme ve bütünleşmenin, herşeyden önce özleşmiş ve her kolda bütünleşmiş Türk dili ile gerçekleşeceğine inanıyoruz. 26 Eylül Dil Bayramı vesilesiyle geçen hafta Ankara ve İstanbul'da söylenip yazılanlar, milli dil akımına katılanları sevindirecek ve elindeki kalemle bu akım içinde tersine kürek çekenleri de zorlayıp sürükleyecek olgunluk ve dolgunluktadır.»* (Cumhuriyet 7 Ekim 1944).

Aradan 29 yıl geçtikten sonra çıkan «Dil Üzerine Bir Söyleşi» başlıklı yazımda şu tümceler var: *«Dilimizin kısa zamanda çok geniş bir anlatım gücü kazanmasında, Büyük Önder tarafından kurulan Türk Dil Kurumu'nun, O'nun işaret ettiği doğrultuda sürdüregeldiği bilimsel ve sabırlı çalışmanın rolü çok büyüktür. (...) Gerçek Türk milliyetçileri ve aziz Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu* -kara aydınların bütün karşı çabalarına rağmen- *hep dilin gelişmesinin arayışı içindedir ve içinde olacaktır. Devrimci anlayış budur işte.»* (Cumhuriyet, 23 eylül 1973).

Bir insan ömrünün son 43 yıllık parçasının türlü evrelerinden aktardığım yukarıki yazılar ve bugünkü yazı, yalnız Türkçemizin serpilip gelişmesinin örneklerini değil, *«kara aydın»* diye nitelediğim gericilerin Türk Dil Kurumu karşısında zaman içinde süregelen düşmanca tutumlarını da sergiliyor.

*

Bugünkü yönetimin başında bulunanlar Atatürkçü ordunun üyeleridir. Durum bu olunca onlar *«Atatürk'ün hayratı-*

nı» yıkmak isteyen gericilerin icra âleti ve onların izlediği yolun yolcusu olamazlar. Aziz Ata, Büyük Söylev'inin sonuna doğru harfi harfine şöyle demiştir:

«Siyasa alanında birçok oyunlar görülür. Ama, kutsal bir ülkünün simgesi olan Cumhuriyet yönetimine ve çağdaşlaşmaya karşı, bilmezlik, bağnazlık ve her türül düşmanlık ayağa kalktığı zaman, özellike ilerici olanların yeri, gerçek ilerici olanların yanıdır; yoksa gericilerin umut ve çalışma kaynağı olan yer değil...» (16 Mayıs 1982)

BELLİ İDİ!...

Birkaç ay önce çıkan bir yazımda, 1961 Anayasası'nın Türkiye'de şimdiye değin kabul edilmiş olan en ileri ve çağdaş Anayasa olduğu ve bunun Türk Anayasa Hukuku alanında tarihsel bir kilometre taşı oluşturduğu düşüncesini taşıdığım için, bunda yapılacak birkaç küçük değişiklikle, Türkiye'nin çağdaş yolda yürümesini sürdüreceğini belirtmiş ve böylece yeni bir anayasa yapımına gerek olmadığını vurgulayarak artık Anayasa konusu üzerinde yazmak istemediğimi açıklamıştım. Olmadı. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun taslağını baştan aşağı okuyunca, kimi noktalar üzerinde bir kez olsun durmak gereğini duydum.

*

Tasarı'nın, gerçek demokrasiye değil, parti hegemonyasına, otoriter bir rejimin kurulmasına yol açacağını görmemek için, ya siyaset ve hukuk bilgisinden yoksun, ya da böyle bir hegemonyadan yana olmak gerekir. Bu ikinci olasılık, daha 12 Eylül 1980 müdahalesinden önceki *Tercüman Gazetesi Anayasa Semineri*'nde sayın *Prof. Aldıkaçtı*'nın ileri sürdüğü görüşlerle, kendisinin, DM kurulduktan sonra Anayasa Komisyonu Başkanlığı'na seçilmesi olgusu birbirine bağla-

nınca, artık Anayasa tasarısının hangi doğrultuda düzenleneceği açık-seçik belli olmuştu. Anayasa hukuku tarihimizde bunun örnekleri var çünkü:

- İkinci *Abdülhamit* Osmanlı milletinin henüz 1876 Anayasası'nın (yani ilk Anayasamızın) getirdiği özgürlükleri kullanacak olgunluğa erişmediğini söylemiş, hemen bunun ardından Anayasa tam 32 yıl rafa kaldırılmıştı. Her yıl yayınlanan *«Sâlnâme»* (yani devlet yıllığı)nın başında yer alan Anayasa, sadece kâğıt üzerinde vardı.
- 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti, *«Padişah'ın yetkileri kısılmalı ve parlamento, O'nun çağrısı üzerine değil, kendiliğinden toplanmalı»* deyince, Anayasa bu doğrultuda değiştirilmişti.
- Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk'ün çağrısı üzerine toplanan TBMM *«Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletinindir»* ilkesini kabul edince, *1921 Anayasası* bu ilkenin ekseni üzerine oturtulmuş ve saltanat kaldırılıp *Gazi Mustafa Kemal* «Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz» deyince de bu Anayasa değişikliğe uğrayarak *«devlet biçiminin Cumhuriyet olduğu»* ilkesi kabul edilmişti.
- 1921 Anayasası 1876 tarihli Anayasanın hak ve özgürlüklere ilişkin ilkelerini ortadan kaldırmayıp, sadece devlet biçimine ve yönetimine ilişkin kurallarını ortadan kaldırdığından, buna tam anlamıyla bir *«Cumhuriyet Anayasası»* denemezdi. Atatürk başından sonuna dek Cumhuriyet dönemini düzenleyecek olan yepyeni bir anayasa yapılmasını istemiş, bunun üzerine *1924 Anayasası* hazırlanıp kabul edilmişti.
- 1946'da çok partili demokratik sisteme geçilip bu sistemde yapılan 2. seçimler sonucunda, 1950'de, iktidara gelmiş olan DP'nin gittikçe, tek parti egemenliği doğrultusuna yönelip, özellikle 1957'den sonra, insan hak ve özgürlüklerini kısan ve yargı yetkisinin TBMM'ince gaspına yol açan yasalar kabul etmesi üzerine, 27 Mayıs 1960 Devrimi'ni ger-

çekleştiren askeri yönetimin, bu özgürlüklerin güvence altına alınmasını istemesi ve *Devrim Lideri*'nin türlü zamanlardaki demeçleriyle bunu belirtmesi üzerine, 1961 *Anayasası*'nın bir daha tek parti egemenliğine meydan vermeyecek kurallar taşıyacağı, gerek yürütme gerek yasama organlarının eylem ve işlemlerinin yargı denetimine bağlanacağı belli olmuştu ve bu sonuç doğaldı. 1961 Anayasası'na *«Tepki Anayasası»* denmesinin nedeni budur.

● 1961 Anayasası – başta toprak ve vergi reformu olmak üzere– ülkede türlü reformlar yapılmasını, mülkiyet hakkının kamu yararı doğrultusunda kullanılması gerektiği ilkesini; sermaye ile emek arasında denge ve bireyler arasında fırsat eşitliği kurulmasını; kısacası, özgürlükçü, sosyal bir demokrasinin bütün koşullarıyla gerçekleştirilmesini öngörüyordu. Oysa, 1965 ve 1969 seçimlerinde tek başına iktidara gelenler bunlara karşı olduklarından, Anayasa'nın sözünü ettiğim ilkelerini uygulamayıp, daha ilk günden «özgürlükleri koruma» (aslında boğma) tasarısı hazırladılar; bunda başarı sağlayamayınca da *«Bu Anayasa ile ülke idare edilemez»* demeye başladılar ve bunu bir slogan durumuna getirip her fırsatta ve her yerde yinelemeğe koyuldular. Anayasa'nın sosyal kurallarının uygulanmaması üzerine çıkan karışıklıklar sonucunda 1971 askeri müdahalesi gerçekleştikten sonra Başbakan olan rahmetli bir politikacı: *«Bu Anayasa Türkiye için lüks bir Anayasa*'dır» deyince, Anayasa'da kısıntılar yapılacağı da belli oldu; nitekim getirilen değişikliklerle bu kısıntılar gerçekleşti.

● Bir süre geçtikten sonra aynı zihniyeti taşıyanlar ve ülkeyi 1971 müdahalesine getirenler yeniden iktidara gelince, gerekli önlemleri almayıp sağ ve sol anarşinin yaygınlaşmasına neden oldular ve ülkeyi bir iç savaşın eşiğine getirip dayadılar. 12 Eylül 1980 müdahalesi işte bu çok tehlikeli durumun bir sonucudur. Askeri yönetimin başkanı Sayın Orgeneral *Kenan Evren,* bir süre sonra: *«Bu Anayasa bize bol geldi»* deyince ve *«12 Eylül 1980'den sonra çıkarılacak yasaların*

Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülemeyecek; eğer böyle bir aykırılık olursa, Anayasa'nın ilgili maddesi değiştirilmiş sayılacaktır» kuralı, çıkarılan bir yasada yer alınca, artık yeni Anayasa'nın hangi doğrultuda ve hangi dar boyutlar çerçevesinde biçimleneceği belli olmuştu. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun sayın bir üyesi. «Bize Anayasa'nın hazırlanması sırasında yukarıdan herhangi bir telkin yapılmadı» demiş; gazetelerde okudum. Az önce işaret ettiğim koşullar altında yeni bir telkin yapılmasına gerek var mıydı?

Yeni Anayasa tasarısı, 1961 Anayasası'na oranla daha uzun, daha ayrıntılı, görünüş bakımından daha geniş, ama, çağdaş hak ve özgürlükler açısından bu kez «Türk ulusuna çok dar gelecek bir tasarı» niteliğini taşımaktadır.

*

İlk Anayasa'nın kabul edildiği 1876'dan beri tam 106 yıl geçti. O dönemi bilemiyorum. 1908'de Osmanlı Anayasası özgürlükçü yönde değiştirildiği zaman ise bunun anlamını bilecek çağda değildim; sadece, o sırada bulunduğumuz İstanbul'da bir takım genç grupların: *«Yaşasın hürriyet, adalet, müsavat»* diye bağırarak sokaklardan geçtiğini, kopuk kopuk görünümler biçiminde anımsıyorum. Ama ondan sonra, henüz bir lise öğrencisiyken, 23 Nisan 1920'de ilk TBMM'nin açılışından, 1928 yılının sonuna değin –sadece iki yıl ara vererek– bu Meclis'te memurluk yaptığımdan; yeni bir Anayasa'ya giden yoldaki yasal düzenlemelerin (örneğin: Hıyaneti Vataniyye Kanunu, Vekiller Heyeti'nin Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Kanun, Nisab-ı Müzakere Kanunu gibi yasaların) kabulü ve ilk ulusal hükümetin kuruluşu olgularından başlayarak, 1924 Anayasası'nın Meclis'teki –yer yer çok sert ve ateşli– görüşmelerine yakından tanık oldum. 1961 Anayasası'nın hazırlanışında ise, başından sonuna dek, olayların içinde bulundum. Bu Anayasa'nın her sözcüğü tek tek elimden geçti. Şimdi de 1982 Anayasası'na tanık oluyorum.

Ülkemizdeki ortalama ömrün üzerinde bir yaşama sahip olmak bana, yukarıda sıraladığım olayları da yakından görüp yaşamak fırsatını verdi ve beni bu alanda oldukça zengin bir deneyim sahibi kıldı. Bu deneyimlerime dayanarak, bundan sonra ne olabileceği konusunda şu öngörüyü ileri sürebilirim:

Basın ve düşün özgürlüğü konusunda yazarların ve düşün adamlarının; sendikal kısıtlamalar konusunda sendikacıların; temel haklar konusunda Barolar'ın ve -belki- Üniversitelerin; dil ve anlatım düzensizliği ve başıbozukluğu konusunda dilcilerin; pek çok konunun gereksiz yere özel yasalara yollanması noktasında kimi yurttaş ve hukukçuların ileri sürecekleri karşıt düşüncelerin bir bölümü Danışma Meclisi Genel Kurulu'nda, bir bölümü de tasarının daha sonra gidecek olduğu Milli Güvenlik Konseyi'nde gözönüne alınıp bazı pürüzler giderilecek ve Türk halkı da «Ohh!...» deyip rahatlayarak bu tasarıya -çoğunlukla- «evet» diyecektir. *Böylece yeni, otoriter bir demokrasi dönemine gireceğiz.*

Anayasa konusundaki görüş ve düşüncelerimi, Tercüman gazetesinin Anayasa Semineri'nden sonra yayınladığım 4-5 yazı içinde ayrıntılı olarak açıklamış olduğum için, şimdi 1982 anayasa Tasarısı üzerindeki *bu tek yazımı* Hoca Nasrettin'in filozofik, psikolojik ve çok ince esprili bir fıkrası ile noktalamak istiyorum. (1 Ağustos 1982)

*

VURGUNLAR NİÇİN SÜRÜYOR?

Vurgunlar sürüyor, çünkü kitapların her yaprağını yazıların her tümcesini büyüteçle izleyip bunların ardında «fikir suçu» arayan ve böyle nitelendirdikleri suçlar için hemen sert önlemler alan kimi yetkililer, halkımızın geçim zorluğu içinde bulunan bir kesitini çökertici «vurgun» suçları karşısında çok önceden alınması gereken önlemleri bir türlü almadılar. Bu, her dönemde böyle oldu. Anımsayacağınız gibi bu konuda ilk örnek HASTAŞ olayıdır.

Bir adam çıkıyor, herkesi «ev sahibi yapmak» gibi çekici bir amaca yönelik şirket kuruyor, onbinlerce ortaktan yüz milyonlarca para toplayıp milyarder yaşamı sürüyor ve aradan on yılı aşkın bir süre geçtikten sonra hükümet –birçok şikâyet üzerine– işe el koyuyor ve o zaman anlaşılıyor ki, ortada ne bir «ev» var ne de bir «kulübe»!... Ama beri yanda dişinden tırnağından para artırıp şirkete yatıran onbinlerce ailenin varlığı «deve» olup gitmiş. İşte devlet ancak o zaman uyanıyor ve şirketi kuran kişinin yakasına yapışıyor; ne var ki, «Atı alan Üsküdar'a geçmiş» oluyor.

*

Bir dönem geliyor «liberal ekonomi» diye dış kaynaklı bir ekonomi politikası uygulanmaya başlıyor, faizler serbest bırakılıyor; yerden mantar biter gibi, küçüklü büyüklü «banker» büroları açılıyor ve binleri aşan böyle kuruluşlara halk –en yüksek faizi verdiği için– bütün varını yoğunu yatırıp aydan aya aldığı faizi –eğer varsa– kendi gelirine ekleyerek, korkunç enflasyon canavarı karşısında, ailesinin yaşamını, kör topal sürdürmeğe çalışıyor. Birkaç ay önceki *«Vuran Vurana, Kıran Kırana»* başlıklı yazımda belirttiğim gibi, bankerler batağında bütün varlığı yok olanların sağlıklı ve gerçek bir istatistiği yapılabilseydi görülecekti ki, çok yüksek faiz veren banker reklamlarına ve bunların tellallarına kapılarak varını yoğunu bankere yatıranların ancak binde biri, bel-

ki de daha azı, elindeki kara parayı işletmek isteyen doymak bilmez servet düşkünleridir. Geri kalan büyük çoğunluğu, aldığı maaş veya ücretle bugünkü enflasyon ortamında evini geçindiremiyen memur, işçi ve emekli gibi dar ve değişmez gelirlilerdir. Kentlerde artan otobüs, dolmuş, vapur ücretleri bile kendisine ağır gelen bu zümre, çoluk-çocuğunu beslemek, giydirmek ve okutabilmek için bir yangelir sağlamak amacıyla birikmiş parasını, ya da evini, bir iki parça mücevherini satıp banker kasasına yatırmıştır. Onları bu yola iteleyen etken, az önce belirttiğim gibi, enflasyon ortamındaki yaşama güçlüğüdür. Bu enflasyonist ortam ise devletin güttüğü liberal ekonomi politikasının sonucu olarak doğduğuna göre, ne yanından bakılırsa bakılsın, bu acıklı toplumsal durumdaki sorumluluk doğrudan doğruya devletin bu işleri yöneten yetkililerindedir. Bu nedenle facianın ilacını mahkemelerin, tasfiye kurullarının değil, doğrudan doğruya devletin bulması, banker alacaklılarının alacağını hükümetin ödemesidir. Böyle bir çözüm yalnız bankerde parasını batıranların değil, bütün namuslu yurttaşların yüreğine su serpecek en kestirme yoldur.

Çağdaş ceza hukukunun kurucularından ünlü İtalyan cezacısı *Carrara,* dolandırıcılık suçu için şöyle diyor:

«... Dolandırıcılık, ne tam bir hırsızlık, ne tam bir inancı kötüye kullanma, ne de tam bir sahteciliktir. Ancak o, başkasının malvarlığına zarar verdiği için biraz hırsızlık; başkasının iyi niyetini sömürdüğü için biraz inancı kötüye kullanma; aldatma ve hileyle işlendiği için de biraz sahteciliktir.»

Bu satırları Yargıtay C.Başsavcı Yardımcısı Sayın Hukuk Doktoru *Sami Selçuk*'un yeni çıkan *«DOLANDIRICILIK»* adlı doyurucu monografisinden aldım (*).

(*)Yasa Yayınları: 46. Bilim/Bilgi Dizisi: 5 (İstanbul 1982). Şimdiye kadar dolandırıcılık üzerine sayın dostum Prof.Dr. Faruk Erem'in 1955'te Ankara'da basılmış olan yapıtından başka bir kitap anımsamıyorum. Sayın Dr. Sami Selçuk'un 168 sayfalık bu bilimsel monografisini, ceza hukukuyla uğraşan bütün tüzecilerin okumasını salık veririm. Yasa Yayınlarını da kutlarım.

Efendim «paralarını bankere yatırmasalardı; yatıranlar aptallıklarının cezasını gördüler» deyip bu facianın üzerine bir sünger çekemeyiz. Hükümetin işi, devleti yönetmek, yani politika yapmaktır. Bu ise *«yalnız bugünkü değil, özellikle ileriyi görme sanatıdır»*. Ülke çapında, yukarıda anlattığım türden büyük sömürü ve dolandırıcılıklar birbiri ardınca baş verdikten sonra, Kastelli gibi büyük bankerlerin işleri sıkı bir denetime bağlanmalı, kendileri de her olasılığa karşı izlenip gözetim altında bulundurulmalı ve onların – elini kolunu sallıyarak «atını alıp Üsküdar'a» değil ama – uçak biletini alıp rahatça İsviçre'ye kaçmalarına olanak sağlanmamalıydı.

Bunun sorumlusu kimdir veya kimlerdir?

12 Eylül 1980 müdahalesiyle güzel yurdumuzu silahlı vuruşma ortamından ve bir iç savaştan kurtaranlar, artık bu işe kesinlikle el koymalıdırlar. Yukarıda adı geçen yazımda özellikle belirttiğim gibi, bizim halkımızın büyük çoğunluğu devleti yönetenlerin yaptığı her işte bir keramet olduğuna inanır. Çünkü Türk milletinin büyük göçlerle gittiği her yerde, önderlerinin yöresinde birleşip devlet kurma; yöneticilerine saygı duyma ve inanma geleneği vardır. Bu, tarihsel bir gelenektir. Devlet yetkilileri serbest piyasa ekonomisiyle düzlüğe çıkacağımızı ilan etmiştir. İş bununla da kalmamış, yüksek faiz yarışına çıkan banka ve bankerlerin uzun süreden beri ardı arası kesilmeyen çekici ve özendirici reklamlarını halkımıza devletin radyo ve televizyonu sunmuştur. Şu halde bu facianın sorumlusu, devletine inanan halkın «aptallığı» değildir. Bu sorumlar faiz yarışına uzun süre seyirci kalıp, küçüklü büyüklü bir takım bankerlerin yüksek faiz oltası ile halktan para toplaması yolunu açan liberal ekonomi politikasını yönlendirenlerin ve dolayısiyle de devletindir. Artık hükümete düşen ödev gereken bütün önlemleri alıp en ağır yaptırımları uygulayarak devletin onurunu kurtarmak ve ona bağlı halkın inancını yeniden güçlendirmektir. Eğer son Kastelli olayı ile de gözlerimiz açılmayacaksa, söylenecek

çok söz vardır ama bugünkü siyasal ortam buna elverişli değildir.

Sözünü ettiğim yazımda, Fransa'da 1933 yıllarında ortaya çıkan *«Stavisky Skandalı»* diye bir rezaletin ortaya çıktığını anlatmıştım: Stavisky adında Rus kökenli bir Fransız işadamı, temeli değerli taşlara dayanan yüksek faizli bonolar çıkarıp halka satmış. Birçok kuruluş ve banka ile ilişkiler kurmuş. Hükümetten ve yargı çevresinden bazı etkin kişilerle de dostluk ilişkilerine geçmiş ve böylece yürüttüğü işlerde onların desteğini sağlayıp milyarder yaşamı sürmeğe başlamış. Bir süre sonra «değerli taşlar»ın sahte olduğu ortaya çıkıp faizli bono alacaklıları Stavisky'nin bürosuna topluca başvurup hükümet yetkililerine de şikâyetlerde bulununca, mahkeme Stavisky'nin iflasına karar vermiş. Alacaklılar sokaklara dökülmüş, çıkan çatışmalarda ölenler bile olmuş. Stavisky dolandırıcılık suçundan polisçe yakalanacağı sırada kendini öldürmüş; yüksek bir yargıç da yaşamına kendi eliyle son vermiş.

Önlem eksikliği yüzünden halkın çok geniş boyutlarda dolandırılmasına ve birbirini izleyen iflaslarla Fransız ekonomisinin sarsılmasına sebep olmakla suçlanan hükümet çekildi ve bu sonucu doğuran Stavisky skandalı ile onu izleyen olaylar yalnız Fransa'da değil bütün Avrupa'da çok geniş yankılar uyandırdı; hemen her ülkede –ve o sırada benim doktora öğrencisi olarak bulunduğum İsviçre'de– gazete manşetlerinden haftalarca düşmedi. Daha sonra da «Stavisky Skandalı» adını taşıyan bir kitap yazıldı, birçok dile ve Türkçeye de çevrildi. Eğer o sırada Fransa'da düşünce özgürlüğü olmasaydı, hükümet içinden kendisine birçok yardımcı sağlayan Stavisky örgütünün üzerine kimse gidemezdi.

*

Bereket versin içinde bulunduğumuz - siyasal özgürlükleri kısıtlayan - olağan üstü dönemde ekonomik eleştiri öz-

gürlüğü kısıtlanmadığı için, bizler bu konulardaki düşüncelerimizi yazma olanağı bulabiliyoruz.

Stavisky'de yine az-çok bir «onur kırıntısı» kalmış ki, kendi canına kıymayı göze alabilmiş. Bizim suntacı mobilya sahtekârları, «evsizlere ev kurma» dolandırıcıları, şimdi de «yüksek faiz» batırıcıları hiçbir duyunç (vicdan) sızısı olmadan ellerini kollarını sallıyarak varlıklı – Osmanlıca deyişle – «ferih-fahur» yaşamlarını sürdürüyorlar.

Dileriz ki Kastelli olayı artık son olsun. Halktan büyük bir kesiminin devlet karşısında sarsılan güveni büsbütün yok olmadan, yeniden kurulsun. Ve artık «Vurgun Dönemi» bir daha hortlamamak üzere kapansın; bürokrasi içinde faiz vurgunculanını destekleyen ve alttan alta haber uçuranlar varsa, onlar da yakalanıp lâyık oldukları cezalara çarptırılsın.

Lütfen saflığıma vermeyin; türlü bankaların her il ve ilçede şubeleri açılıp dururken, ayrıca bir de «bankerlik» diye adlandırılan kuruluşlara benim taaa başından beri aklım ermedi: zaman zaman bana akıl danışanlara ve emeklilere hep devlet bankalarını salık verdim. Çünkü biz babadan, dededen gelme bir alışkanlıkla «devlet baba»ya inanmış, herkesi de bu yolda inandırmağa çalışmış bir hukuk emeklisiyiz. (27 Haziran 1982)

ÖZGÜRLÜK İÇİNDE KALKINMA

54 yıl önce *Neuchâtel* Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenciliğim sırasında devletler hukuku hocamız Prof. *Béguelin,* derslerimizde ve seminerlerde bizi devletler hukukunun temel ve tarihsel kaynaklarından da sorumlu tuttuğu zaman çok yadırgamıştım. Biz Türkiye'deki hukuk öğrenimimizde böyle bir zorunlukla karşılaşmamıştık. «Filan antlaşmanın falan maddesi şöyledir» tümcesinin arkasından aktarılan o mad-

deyi öğrenmekle yetinirdik. Örneğin, kapitülasyonlar gibi, ülkemiz için çok önemli bir konuyu bir kitabın 7-8 satırlık bölümünde verilen bilgiden öğrenmiştik. Lozan Antlaşması'nın –çok önemli konulardaki– görüşme ve tartışmalarını herhangi bir kaynaktan öğrenme olanağımız yoktu; çünkü bu antlaşmanın tutanakları Türkçe'ye çevrilmemişti (Bu iş sevgili dostum rahmetli Prof. Seha Meray'ın kişisel çalışma ve çabaları sonunda Lozan Antlaşması'ndan ancak 50 yıl sonra gerçekleşebildi).

Atatürk'ün Büyük Söylev'inin, çok önemli olan ve üçüncü cildini oluşturan BELGELER bölümü de –çok ağdalı Osmanlıca metinleri içerdiğinden– yeni kuşakların bu kaynaktan yararlanma olanağı yoktu. Cumhuriyetimizin kurucusu o büyük insanın 100. doğum yılına küçük bir katkıda bulunabilmek için o belgeleri bugünkü Türkçe'ye çevirip 1981'de yayımladım. Çünkü bir dönemin tarihsel ve toplumsal durumunu gerektiği gibi öğrenmek için konuyu, ikinci, üçüncü ağızlardan değil, doğrudan doğruya ilk ve temel kaynaklardan araştırma gereğini, yukarıda saygıyla adını andığım hocam *Béguelin*'den öğrenmiştim. O tarihte dünyaca ünlü devletler hukuku uzmanı, Paris Üniversitesi profesörlerinden *Louis LE FUR* ile bir arkadaşının 757 sayfalık *«Recueil de Textes de Droit International Public»* (Devletler Hukuku'na İlişkin Metinler Derlemesi) adlı yapıt, bugün bile yararlandığım değerli bir kaynaktır.

*

«Özgürlük içinde kalkınma» bugün bizim uyguladığımız ekonomik ilkedir. Bu ilkenin kaynağı neredeydi? Bir *Friedmann Teorisi*'dir gidiyor. Fıkra anlatmayı pek sevmediğim halde, güzel uydurulmuş bir tanesini şuracığa aktarmak gereğini duydum: Vaktiyle bir Arnavut köylüsü, kendi köyünde hergün kuru fasulye yemekten bıkmış. Biraz değişiklik olsun diye en yakın kasabadaki bir aşçı dükkânına gitmiş. Okur-yazar olmadığından garsona yemekleri sormuş ve

onun saydıkları arasından, o zamana kadar hiç duymadığı «börülce» yemeğinden istemiş. Gele gele önüne küçük boyda, göbeği kara benekli kuru fasulye gelince, birden öfkelenerek altıpatlar'ını çekip önündeki tabağa çevirmiş ve «More, kılık değiştirip burada da karşıma çıktın» diyerek tabancasının kurşunlarını börülce tabağına boşaltmış.

«Friedmann'ın serbest piyasa ekonomisi» denildikçe hep bu fıkra aklıma gelir. Bu ekonomi politikası 18 ve 19. yüzyılın Fizyokratlarının da katıldığı liberal ekonomi sloganı olan *«Laisser faire Laisser passer»* (Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) ilkesinin uluslararası kılığa bürünmüş yeni modelidir. Öyle bir model ki mantıklı ve akılcı görünümü altında, yeryüzünün ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerini, sanayide ilerlemiş olan ülkelerine her zaman bağımlı durumda tutmak amacını güdüyor. Dibinde beş santim çapında bir delik bulunan dolu bir havuz düşününüz. Oradan akıp giden suyu kıyıdaki lüleden aynı miktarda akıtılan su karşıladığı için, havuzun yüzeyi değişmiyor; yalnız deliğin bulunduğu yerde, basınçlı akıntı yüzünden küçük çapta bir burgaç oluşuyor. Bu havuzun üstüne küçüklü büyüklü, sudan hafif plastik nesneler atarsanız ne olur? Küçükleri yavaş yavaş burgaca yaklaştıkça onun çekimine kapılıp hızla dönmeye başlar ve sonunda merkezine varıp yutulur gider. Burgacın çapından büyük olan nesneler ise havuzun yüzeyinde sürekli olarak döner durur.

İşte Friedmann modeli kalkınma, küçük ekonomileri yutup büyükleri yüzdüren bu burgaçlı havuza benziyor. Şimdiye değin bu burgaçtan kurtulup ekonomik çapını büyütmüş, dış borçlardan kurtulmuş geri bir ülke anımsamıyorum ben.

*

Yazının başında «kaynak»lardan söz etmemizin nedeni sadece Friedmann kuramının 18 ve 19. yüzyıllardaki liberal ekonomi sisteminden kaynaklandığını belirtmek değildir. O kaynağı geliştiren çok önemli bir belgeyi, yani Fransız toplu-

munun eski feodal sistemden yeni burjuva egemenliğine geçişini sağlayan büyük Fransız Devrimi ideolojisinin temel ilkelerini içeren 1789 *«İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi»*nin tam metnini –bir kaynak belge olarak– okurlarıma sunmak istiyorum. Liberal ekonomiyi destekleyen en önemli siyasal belge budur; ancak bir tek yazıya sığmayacağı için, bugün onun *BAŞLANGIÇ* bölümünü, gelecek hafta da –on yedi maddeden oluşan– metin bölümünü vereceğim. BAŞLANGIÇ bölümü şöyledir:

«Fransız halkının Ulusal Kurultay olarak toplanan temsilcileri, insan haklarını bilmemeyi, unutmayı veya hor görmeyi, kamusal felâketlerin ve hükümetlerdeki kokuşmuşluğun tek nedeni görerek insanın doğal, devredilmez ve kutsal haklarını kamusal bir bildiri içinde belirtmeye karar vermiştir:

Şu amaçla ki, bu bildiri toplum yapısının bütün üyelerinin her zaman gözleri önünde bulunsun, onlara sürekli olarak hak ve ödevlerini anımsatsın;

Şu amaçla ki, yasama ve yürütme gücünün işlemleri, bütün siyasal kurumlarının amaçlarıyla karşılaştırılıp bu haklara daha çok saygı gösterilsin;

Şu amaçla ki, bundan böyle yalınç ve karşı gelinemez ilkeler üzerine oturtulmuş bulunan yurttaş istekleri, her zaman anayasanın desteği ve kamunun mutluluğu doğrultusuna yönelmiş olsun.

Sonuç olarak Ulusal Kurultay, yüce Tanrı'nın karşısında ve korunması altında, insanın ve yurttaşın aşağıdaki haklarını tanır ve ilan eder.»

*

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra ülkenin kalkınması için ekonomik yöntemler araştırılmasına geçildi. Kuzey komşumuzda egemen olan marksist ekonomi ülkemiz için söz konusu olmadığından, bu araştırmalar hep liberal ekonomi doğrultusunda sürdürülüyordu. İlk İktisat Kongresi'nin eğilimi de bu yöndeydi. Ama hemen anlaşıldı

ki, *Adam Smith* (1723-1790) *Ricardo* (1772-1823) gibi klasik ekonomistlerin liberal ekonomi sistemiyle hızlı kalkınma olanağı yoktu; çünkü Türkiye'de anamal birikimi olmadığı gibi, sanayi devrimine ayak uydurma gücü de yoktu. Bu koşullar altında, devlet desteği olmaksızın *«serbest yarışma»* ve *«sunu ve istem»* (arz ve talep)'yasalarıyla özel girişimin beklenen ve istenen hızlı kalkınmayı başaramıyacağı meydanda idi. Ülkemizde iktisatçı geçinenlerin daha *Keynes* (1883-1946) ekonomisinden bile haberleri yoktu. Oysa Keynes, bir ölçüde ve faizleri ayarlama yoluyla devletin ekonomiyi ayarlamasını kabul ediyordu. Yanlış anlaşılmaması için hemen belirtmeliyim ki, Keynes özel girişimcilere karışmak ve bu alanda kısıtlama veya destekleme işlemleri yapmak biçiminde görüşler ileri sürmüş bir iktisatçı değildi. Temelde o da – az önce belirttiğim moneter sistem düzenlemeleri dışında – serbest piyasa ekonomisi, yani tıpkı Smith, Ricardo ve şimdiki Friedmann gibi piyasa ekonomisi yanlısı idi.

Sözünü ettiğim araştırma döneminde Türkiye'nin kalkınması için en uygun sistemin, «güdümlü ekonomi sistemi», yani devletin güdümünde desteğinde bir ekonomi politikasını benimseyen «devletçilik ilkesi» kabul edildi ve sonradan bu ilke 1924 Anayasası'na da girdi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Türk halkının bir çok gereksinmesi devletçilik ilkesine göre yapılan fabrikaların ürünleriyle karşılandı ve Türk parasının değer gücü böyle korundu. Yarım yüzyıl önce ben İsviçre'de öğrenim görürken bir İsviçre frankı kırk kuruş idi; başka bir deyişle, bir Türk Lirası ile iki buçuk İsviçre frankı satın alınıyordu. *Bugün yüz küsür Türk Lirası ile bir tek İsviçre Frankı alınabiliyor.* Demek ki Türk Lirası, serbest piyasa ekonomisi sonucunda yabancı paraya oranla yarım yüzyıl içinde iki yüz elli kat değer yitirmiştir ve biz hâlâ *«hür teşebbüs»* sayesinde, devlet müdahalesi olmadan kalkınma düşlemi içinde yaşıyoruz. Asıl üzücü olan acı nokta da, başı sıkışan «hür teşebbüs»çülerin devlet desteğine sığınmaları oluyor.

Atatürk ilkelerinden ayrılmanın bizi nereye getirdiğinin somut ve acıklı örneklerinden biridir bu!...

DEMOKRASİYE GEÇİLİRKEN

Demokrasi – Sayın Devlet Başkanı'nın dediği gibi– elbette *herkesin her istediğini yapabileceği bir rejim demek* değildir. Öyle bir rejim hukuk devleti rejimi de olamaz. Çünkü hukuk, kaba çizgileriyle, toplumu düzenleyen yazılı ve yazısız kuralların tümü demektir. Bunun gerekliliğini hukuk öğrenimine ilk başlayanlara anlatabilmek için, Fransız düşünürlerinden *Bossuet*'nin şu sözleri öğretilir: *«Hukuk düzeni olmayan yerde herkes başınabuyruk ve* herkesin başınabuyruk olduğu yerde de *herkes köle olur.»* Bu nedenledir ki demokrasi, bir yanda özgürlük düzeni, öte yanda ise hukuka bağlılık düzenidir. Demokrasi «Herkesin her istediğini yapabileceği» bir karışıklık ortamı olmadığı gibi tek kişinin ya da birkaç kişinin egemenlik dizginini elinde tutarak, hiçbir sorumluluk taşımadan her istediğini yapabileceği bir rejim de değildir.

Bir süre önce çıkan bir yazımda: «Bugün devleti yönetenler 45 milyonluk Türk Ulusu'nun uzun süre kapalı bir kışla disiplini içinde yönetilemeyeceğini bildikleri için anarşi ortamının yok edilmesinden sonra demokrasiye geçileceğini açıklamışlardır» demiştim. Aldanmışım. Çünkü Danışma Meclisi'nden çıkan tasarı Türk Ulusu'nun, adına «Anayasa» denilen bu tasarı ile kapalı bir kışla disiplini içinde yaşatılmasını öngörüyor ve «icrayı kuvvetlendirelim» derken Devlet Başkanı'na 1876 Anayasası'ndan beri hiçbir Anayasa'da görülmemiş olan yetkiler veriyor. Bu yetkilerin ileride ne gibi rejimlere dönüşebileceğini düşünmek bile insanı ürpertiyor.

Evet bir askeri müdahaleden sonra demokrasiye geçiş döneminde: 1) O müdahalenin nedeni. 2) Müdahaleyi yapanların demokrasiye geçişten sonraki durumları, çok önemli iki sorun oluşturur. Bu sorunlar görmezlikten gelinemez. Otoriter bir müdahale rejiminden birdenbire ve hiç bir önlem almaksızın özgürlükçü rejime geçilirse, müdahaleyi zorunlu kılan anarşik ortamın yeniden hortlaması olasılığı hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır. Ama böyle bir duruma olanak tanımamanın yolu devlette tek kişi egemenliğinin kurulması olmayıp, ileride çıkması olası bulunan anarşinin üzerine halkla birlikte gitmenin ortamını yaratmak olmalıdır. Nitekim çağdaş Batı demokrasilerinde bütün siyasal partiler anarşi ve teröre kesinlikle karşı çıkma noktasında birleşmişlerdir. Herhangi bir parti şu veya bu yoldaki anarşiye karşı çıkmak için «milis kuvvetleri» veya «komando birlikleri» gibi örgütler kurma girişimine geçmemiştir. Çünkü anarşik durumlara son vermek bir partinin işi değil, doğrudan doğruya devletin görevidir. 12 Eylül müdahalesinden önce devleti yönetenler bu noktada yanılgıya düşmüş oldukları için anarşi, içsavaş boyutlarına uzanmış ve müdahale bu nedenle zorunlu olmuştur. Demokrasimizin bir süre için askıya alınmasının nedeni işte budur. O halde yeni açılacak demokrasi döneminde bu deneyimden ders almak gerekir.

Demokrasiye geçişteki ikinci soruna gelince: Olağanüstü durumdan olağan duruma, yani demokrasiye geçerken, askeri müdahalede bulunanların hukuksal güvenlikleri sorununu çözecek ve sağlama bağlayacak bazı kuralların konulması doğaldır. Ama bunu yaparken Anayasal görünümlü bir askeri rejimin temeli atılırsa, ülkenin geleceği bakımından bunun tehlikeleri şimdiden kestirilemeyecek kadar büyük olur. Çünkü böyle bir düzenleme, silahlı kuvvetleri politikanın ortasına atmak demektir; orduyu politize etmek demektir.

Nasıl ki üniversitelerde akademik kariyere asistan ola-

rak adım atan her gencin yıllarca çalışarak ileride ulaşmak istediği hedef «doçentlik» «profesörlük» ve kendi dalında kürsü veya bölüm başkanlığı ise Harbiye'yi bitirip subay ve Harp Akademisi'ni bitirip Kurmay olan her genç rütbelinin hedefi de yıllarca çalışarak yüksek rütbelere ve sonunda Genelkurmay Başkanlığı'na ulaşmaktır. Bu doğaldır ve bir haktır. Ama ordu mensupları tümüyle politize olursa, her Genelkurmay Başkanı'nın hedefi de «Cumhurbaşkanı olmak» noktasında odaklaşır. O zaman –yıllarca önce bir kez daha yazdığım gibi– Cumhurbaşkanlığı makamı Genelkurmay Başkanlığı'ndan sonra bir terfi makamı durumuna gelir. Böylece politize olmuş bir ordunun savaş güç ve yeteneği zayıflar. Hele çevresi Türk Ulusu'na pek de dost olmayan devletlerle sarılmış ülkemizde bu durumun yaratacağı tehlike «korkunç» sözcüğüyle bile anlatılamaz. Bu nedenledir ki Atatürk, Cumhuryet'in ilanından kısa bir süre sonra ordu ile politikayı birbirinden ayırmış ve bunu Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkesi durumuna getirmişti. Çünkü O, Türk tarihini, Yeniçeriler'in, Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemindeki uğursuz rolünü; orduya karışan politika yüzünden Rumeli'yi yitirdiğimizi ve Birinci Dünya Savaşı'na yine bu yüzden girdiğimizi çok iyi biliyordu.

Ordunun politikaya karışmaması demek devletin varlığının içte tehlikeye girmesi durumunda silahlı kuvvetlerin ellerini kavuşturup duruma seyirci kalması demek değildir. Bir yeteneksizler, beceriksizler ya da hainler şebekesinin devleti çökertmesi durumuyla karşı karşıya gelindiğinde ordu elbette görevini yapacak ve yurdu çöküntüden kurtaracaktır, bu onun görevidir. *Böyle bir durumda müdahale edenlerin güvencesi, halkın şükran dolu yüreğidir.* Müdahale edenler, olağanüstü yetkilerle yönetim başında kalmasalar da, halkın sevgi ve minnet dolu kucağında yerlerini aldıkları gibi, tarihin en şerefli yapraklarında da yer alırlar.

Ordunun politize olmasının büyük tehlikelerinden biri de, silahlı kuvvetler içinde gizli cuntaların oluşması ve birbi-

rini izleyen müdahalelere yol açılmasıdır. Güney Amerika'nın adları «cumhuriyet» olan birçok ülkesinde bu durum, geçen yüzyıldan beri yaşanmaktadır. Bu konuda daha başka kanıt vermeyi gereksiz bulurum. Böyle yıkıcı, tehlikeli ve uğursuz bir durumu önlemenin tek yolu, ülkemizde son yüzyıldan beri demokrasi yolunda oldukça deneyim görmüş olan halkımızı en geniş ölçüde yönetime ortak edecek, ülke sorunlarını ona anlatıp benimseterek topyekün kalkınma yolunu bulacak bir yöntemde saklıdır ki, bu da Batı'nın, özgürlükçü, çoğulcu çağdaş demokrasi topluluğuna katılmaktır. Atatürk'ün amacı ve ülküsü bu yolda idi. 1922 yılından beri halkı bu yönde hazırlıyordu. Cumhuriyet Halk Partisi'ni kurmadan önce çıktığı uzun yurt gezisindeki konuşmaları hep bu doğrultuda olmuştu.

O'nun döneminde de, şeriatçı yobazların ve dış düşmanların kışkırtması ile Doğu'da birkaç kez, kimisi içsavaş boyutlarına varan, başkaldırmalar oldu ve bunlar devleti aylarca uğraştırdı. Din sömürüsüne başlamış olan Terakkiperver Cumhuriyet Partisi de bu yüzden kapatıldı; İstiklâl Mahkemeleri kuruldu; ama Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kapatıp onun bütün yetkilerini Atatürk'e vermek, başta Mustafa Kemal olmak üzere kimsenin aklına gelmedi.

Ulusal tarihimizde Meclis kapatılmadan kendi yetkilerinin Mustafa Kemal Paşa'ya verilmesi olayına bir tek kez raslanır ki, o da, bilindiği gibi, Sakarya Savaşı sırasında olmuş ve kısa sürmüştür. Bu yetkiyi O'na veren yasa birkaç saat içinde değil, TBMM'nde yapılan birkaç günlük görüşme ve şiddetli tartışmalar sonunda kabul edilmiştir. O meclis, yani birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, kendi içinde demokrasiyi en geniş biçimde gerçekleştirmiş olan bir meclis idi.

*

Devletin sağlamlığı ve sürekliliği bakımından Atatürk'ün üzerinde durduğu en önemli bir ilke de, ülkede şeriat öğreniminin kaldırılması ve dinin dünya işlerine ve özel-

likle politikaya karıştırılmaması ilkesiydi. Laiklik ilkesi herkesin dinsel inanışlarında özgür olması demektir ki, bunun birinci koşulu eğitim kurumlarında zorunlu din derslerinin bulunmamasıdır. Türkiye gibi zaman zaman mezhep ayrılıklarının hortladığı ve çok kanlı çatışmalara neden olduğu bir ülkede okullara zorunlu din derslerinin konulması, ulusal bütünlüğü sarsacak tohumların atılması demektir. Ne yazık ki Danışma Meclisi'nden çıkan tasarı bu tarihsel ve toplumsal gerçeği gözardı ederek, Atatürk'ün layiklik ilkesini de yıkmıştır.

Atatürk Büyük Söylev'inin sonunda, birkaç sayfa içinde Türkiye Cumhuriyeti'nde 1924/1925'te çağdaş doğrultuda gerçekleştirilen devrimin ve 1926'da kabul edilmiş olan Türk Yurttaşlar Yasası'nın (Medeni Kanun'un) «Takrir-i Sukûn Kanunu»nun (Dirlik ve Düzenliği Sağlama Yasası'nın) yürürlükte olduğu zamana rastlamasını özellikle belirtir. Demek ki O, iç isyanlar üzerine Meclisçe kabul edilen olağanüstü bir yasanın çağdaş Türkiye'nin kurulması yönünde uygulandığını özellikle ve açıkça vurgulamaktadır. Çünkü şeriat kurallarını, yani dinsel hukuku uygulamadan kaldırıp onun yerine bazı değişikliklerle İsviçre'den alınan laik Yurttaşlar Yasası'nı koymak o dönemde çok büyük bir «Devrim» niteliğinde idi. Halkın ve aydınların büyük çoğunluğu «Bu gâvur yasası bizim yapımıza uymaz» diyordu. Gerçekten de bundan 56 yıl önce Medeni Kanun kuralları bizim toplumumuz için «bol» hem de çok bol nitelik taşıyordu. Bugün ise, halkımız bu laik ve çağdaş yasanın uygulanışına çoktan alıştı. Demek ki yasalar, Atatürk'ün deyimiyle «Muasır medeniyet seviyesi» (çağdaş uygarlık düzeyi) çerçevesinde oldukça, Türk halkı onu benimseyip uygulamakta güçlük çekmiyor. 27 Mayıs 1961 Anayasası bu düzeyde idi. Ama Türkiye'de anarşinin oluşmasından onu gereği gibi uygulamayanla değil doğrudan doğruya Anayasa sorumlu tutuldu.

Atatürk, az önce belirttiğimiz gibi, olağanüstü dönem yasalarından, Türkiye'de çağdaş ve ilerlemeye açık, bir or-

tam yaratmak, devlette laiklik ilkesini her bakımdan yerleştirmek için yararlanmıştı. Bu günkü olağanüstü ortamda ise – eğer Anayasa tasarısı Danışma Meclisi'nden çıktığı gibi yasalaşır ve kesinlik kazanırsa – Atatürk ilkelerinin birer birer silinip yok edilişine ve Atatürk Cumhuriyeti'nin büsbütün başka bir biçim alışına tanık olacağız demektir ki, bunun tarihsel sorumluluğu ve tehlikesi de, en az 12 Eylül müdahalesinin yapıldığı günde yüklenilen sorumluluk ve göze alınan tehlike kadar büyük olacaktır.

Sonunun hayırlı olmasını dileyelim. (10 Ekim 1982)

SENİN HUKUK DEDİĞİN!...

İkinci Dünya Savaşı sırasında iki yıla yakın askerlik yaşamım vardır. 33. Tümenin 43. topçu alayında muhabere takım komutanı ve aynı zamanda alayın «adli subay»ı idim. Benim sivil yaşamdaki görevimin İstanbul Hukuk Fakültesi doçentliği olduğunu öğrenen alay komutanı Albay Bahattin Bey, bu adli subaylığı bana ek görev olarak vermişti. Alaydaki üst rütbeli subaylar beni kısaca «Hâkim» diye çağırır, bir kısım genç subay ve yedek subaylar ise «Hocam» derlerdi. Alay komutanının emir subayı Yüzbaşı Mustafa Bey, muhabere takımında benim birinci derecede amirimdi. Bütün batarya komutanı üsteğmen ve yüzbaşılarla olduğu gibi, Mustafa Bey'le de çok iyi anlaşıyorduk. Tümen komutanımız, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın genç kahramanlarından olup daha sonra generalliğe kadar yükselmiş olan ve Atatürk'ün Büyük Söylev'inde adı geçen Osman Tufan Paşa idi. Her iş ve

işlemin yolunda, zamanında ve düzenli olarak yapılmasını isteyen, gevşeklik gösterenlere karşı hoşgörüsü olmayan sert bir komutandı Osman Tufan Paşa. O'nun merkezi Kırklareli'nin Kavaklı bucağı (şimdi ilçe), bizim bizim 43. alayın merkezi ise bu bucağa bağlı Lefeci köyü idi. Bölüklerden her biri çadırlı ordugâhta, ayrı ayrı yerlerde görev yapıyorlardı. Batarya komutanlarıyla ancak pazar günleri bizim köye geldiklerinde veya benim atıma atlayıp onların bölüklerini ziyaretimde karşılaşabiliyorduk.

*

43. topçu alayı, şimdikiler gibi, motorize değildi. Top arabaları kadanalarla çekildiği için bizim alaya «Koşulu Topçu Alayı» denilirdi. Tabur komutanımız binbaşı İsmail Hakkı Bey, saçları ağarmış, küskün duruşlu, ama iyi kalpli bir insandı. Batarya ve bölük komutanları ise çakı gibi çevik ve yiğit, aynı zamanda çalışkan gençlerdi. Bunlardan birinin bana fısıldadığına göre, tabur komutanımızın küskünlüğü, yarbaylığa yükseltilmemesinden ve yakında emekliliğini beklemesinden ileri geliyormuş.

Tabur komutanı da, alay komutanı gibi Lefeci köyünde oturduğundan, en sık onunla karşılaşıyorduk. Alayın mahfel çadırındaki bu karşılaşmalarda kimi zaman başbaşa, kimi zaman başka subaylarla birlikte türlü konular üzerinde söyleşilerde bulunurduk. Bu söyleşilerin odak noktasını Almanların savaştaki başarıları oluştururdu. Bir gün konu, nasılsa, «hukuk»tan açıldı ve Hitler'in savaştaki başarılarının nedenini binbaşı onun diktatörlüğüne ve büyük yetkilerine bağladı.

«Ben söze karışarak «Binbaşım» dedim, «Büyük yetki değil, sınırsız yetki onunkisi. Tarihin deneyimleri göstermiştir ki hukuka bağlı olmayan şeflerin yönetimi ergeç çöker ve ardında sefalet ve perişanlık içinde yüzen bir toplum bırakır. Çünkü diktatörlerin her sözü, her buyruğu, ona körükörüne uyanlarca 'Allah kelamı, sayılarak, hukuk denetiminden geçmeksizin yeri-

ne getirilir; diktatörlerin ülkesinde her türlü kıyım ve adaletsizlik yaygınlaşır; diktatör ne denli namuslu olsa, bu uygunsuzluklar onun kulağına kadar varamaz, çünkü vardırmazlar. Bir gün varsa bile, artık iş işten geçmiş, olan olmuş, ölenler de ölmüştür. Bu nedenle ülke yönetiminde hukuksal denetim, adaletin önkoşuludur.»

*

Söylediklerimi sabırla dinleyen tabur komutanımız: *«Hâkim, hâkim senin hukuk dediğin şey bir mantık işidir. Kafasını işleten herkes o mantığın yolunu bulur. Biz askerler birliklerimizi böyle yönetiriz. Zaten ben sana bir şey söyliyeyim mi, bu memlekette her ilçenin başına bir teğmen veya üsteğmenden kaymakam, her vilayetin başına bir binbaşı veya yarbaydan vali, her müsteşarlık ve bakanlığa bir general getirilmedikçe Türkiye'nin işleri düzelmez»* dedi.

Söyleşinin akış doğrultusu, yatağından çıkmış ve değiştirilmişti. «Aman Binbaşım, silahlı kuvvetler sadece mantıkla yönetilmiyor ki. Başta «İç Hizmet Yönetmeliği» olmak üzere «Askeri Ceza Yasası» gibi birçok hukuk kuralları var. Bütün askeri görevliler hep bunlara uymak zorunda. İlçeler, iller yani bütün ülke sadece bu kurallarla yönetilemez ki. Ben şimdi kalkıp da size desem ki, bu memlekette her ordunun başına bir ordinaryüs profesör, kolordulara ve tümenlere birer profesör, alaylara birer doçent kumanda etsin; siz bana gülmez misiniz?» Binbaşı öfkeyle: *«Elbette gülerim; çünkü bu söylediklerin mantık dışı. Askerlik bir uzmanlık işidir. Bu uzmanlık bilgisi olmadan ordu yönetilemez»* dedi.

Gerçekten çok sevip saydığım bu kibar insanın böyle birdenbire öfkelenmesine akıl erdirememekle birlikte, onu kırmamak için alttan alarak: «Sayın komutanım bütün dedikleriniz doğrudur; askerlik, bilgi ve uzmanlık ister, bu olmayınca ordu elbette yönetilemez. Ama ben Türkiye'de ve Avrupa'da yıllarca hukuk öğrenimi görmüş bir insan olarak müsaadenizle şunu söyliyeyim ki, bütün bir toplumu yönet-

mek de bir uzmanlık işidir. Bu işin adliyesi var, maliyesi var, ekonomik yönü var, halkın eğitim ve öğretim işi var, sağlık işi var, dış ilişkiler sorunu var. Bunların her biri ayrı ayrı uzmanlık isteyen işlerdir. Bu nedenledir ki, hukuk biliminin de «Medeni Hukuk, Ceza Hukuku, Ticaret Hukuku, Havacılık Hukuku, Maliye Hukuku, Genel ve Özel Devletler Hukuku v.b. gibi birçok uzmanlık dalları ve kolları var. Bütün bunlar yüzyıllar boyunca süren bir gelişmenin ürünüdür. Uygar toplumlarda bu gelişme her toplumun kendi içyapısına ve gereksinmelerine göre yön almıştır. Bunların hepsini bir kalemde çizip *«Hukuk sadece bir mantık işidir»* demek bu sebeple *«mümkün değildir»* dedim. Benim bu söylediklerime karşı: «Bütün bunlar, avukatlık lafları» diye yanıt verdi. Artık anladım ki, tartışma uzarsa sonu tatsızlaşacak. Sustum ve mahfelden ayrılıp köyde kiralamış olduğum odaya gittim.

*

Aradan bir ay geçmeden beni tümen merkezinde üçüncü şubede görevlendirdiler. Kavaklı'ya gittim. Üçüncü şube, tümende askeri adalet işlerine bakan şubedir. Müdürü Hakim Yüzbaşı Cezmi Bey idi. Sınıfımı değiştirip «topçuluk»tan yedek «Askeri Hakim» sınıfına geçmemi istediler. Ben istemedim. Tümen komutanı Osman Tufan Paşa'nın emri varmış, hemen makamına gittim. Emireri ile haber yollayıp «maruzatım» olduğunu bildirdim. Bekletmeden çağırdı. Girdim. Selam vaziyetinde künyemi söyleyerek kendimi tanıttım. Beni «Yedek Hakim» sınıfına ayırmaması ricasında bulundum. Nedenini sorduğunda: «Yarın bir savaş olursa cephe gerisinde değil, «muharip sınıf» saflarında savaşmak istediğimi söyledim. «Ama sen üniversitede hukuk doçentiymişsin, geri hizmet daha iyi değil mi?» diyerek gözlerime baktı. «İzin verirseniz «hayır» diyeceğim komutanım» yanıtını verdim. Hoşuna gitti, yanındaki sandalyede yer göstererek: «Otur» dedi. Ben oturmamakta direnince: «Tümen komutanın

sıfatıyla emrediyorum, otur!» diye sertlendi. Sandalyenin ucuna iliştim. Benim üniversitede yalnız Medeni Hukuk değil Türk Devrim Tarihi dersinin de doçenti olduğumu ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarında Ankara'da bulunduğumu öğrenice, o savaş yıllarından söz açtı ve kısa cümlelerle duygularını anlattıktan sonra: «Şimdiki nesilde o zamanki heyecan yok» dedi ve sustu. Artık ayrılmak zamanının geldiğini düşündüm, ayağa kalkıp «hazır ol» durumuna geçerek izin istedim. «Peki git, ama bir savaş çıkıncaya kadar burada üçüncü şubede çalışacaksın. Savaş olursa asıl kıt'ana katılırsın» dedi.

33. tümendeki görevimin en güzel anısı, Atatürk'ün Büyük Söylev'inde adının geçtiğini yukarıda belirttiğim bu Milli Mücadele kahramanı ile, türlü nedenlerle, birkaç kez karşılaşmam ve bir de orada yedek subaylık görevini yerine getirmekte olan -rahmetli Yargıtay Başkanı- Recai Seçkin ile buluşup oda komşuluğu yapmam oldu.

*

Bana Lefeci köyündeki mahfelde: «Senin hukuk dediğin, sadece mantıktır» diyen tabur komutanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey, eğer şimdi hayatta ise kendisine uzun ömürler, değilse Tanrı'dan rahmet dilerim. İnşallah hayattadır. Bütün ülkede güvenliğin ve hukuk düzeninin bozulması ve devletin varlığının tehlikeye düşmesi üzerine silahlı kuvvetlerin gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 müdahalesini görmüş ve böylece «hukuk» kavramının sadece bir mantık işi olmadığını anlamıştır. Çünkü bu müdahaleyi yapanlar bir yandan anarşiyi yok etmeye çalışırlarken öte yandan «hukuk» kavramına sarılarak yeni bir Anayasa hazırlığı ortamını yaratmak istemişlerdir. Bugün bu Anayasa yürürlüğe girmiş ve böylece eskisinden farklı yepyeni bir Anayasal düzen ortamı doğmuştur; daha da doğacaktır. Bütün dileğimiz bu yeni düzen içinde *«Hukukun üstünlüğü»* ilkesinin hiçbir zaman gözden uzak tutulmamasıdır. Bir İtalyan hukukçusu *Piero Calaman-*

deri şöyle der: *«Hukuk, kimse tarafından saldırıya uğramadığı ve bulandırılmadığı sürece, soluk aldığımız hava gibi, görünmez ve tutulmaz bir biçimde yöremizi kaplar. O, ancak yitirdiğimiz zaman değerini anladığımız sağlık gibi, sezilmez bir şeydir.»* Gerçekten de hukukun ve hukuk düzeninin varlığını, gerekliliğini herhangi bir haksızlığa uğrayan kendisine veya malına saldırılan kişi -hiç okumamış olsa bile- hemen anlar. Tıpkı sağlığının varlık ve değerini hasta olunca anlayan insanlar gibi... Ancak nasıl ki sağlığın değeri önceden bilinmekle birçok hastalığın önü alınabiliyorsa, hukukun değeri de toplumda yöneten ve yönetilen herkesçe önceden bilinip değerlendirilmekle birçok düzensizlik, haksızlık ve kıyımların önü alınabilir. Bu ülke, hukuk diploması olup da hukuk ilkelerine ihanet edenlerin ülkesi olmamalıdır. (9 Ocak 1983)

ATATÜRK'ÜN VASİYETİ BOZULAMAZ

Sayın Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Bakaşkanı ve Fahri Hukuk Doktoru Orgeneral Kenan Evren'e arz olunur.

Öyle tarihi anlar vardır ki, bu anlarda susmak, insanı ömrünün sonuna kadar kendi nefsine karşı suçlu duruma düşürür. Böyle bir duruma düşmemek için, bugün devletin mukadderatını elinde tutan siz muhterem büyüğümüzü şu satırlarımla rahatsız etmek hususundaki cüretimi, içi vatan ve millet aşkıyla yanan, hiçbir artdüşüncesi ve mevki hırsı bulunmayan bir insanın samimiyetine bağışlayınız.»

Yukarıki satırları, rahmetli Cumhurbaşkanı Orgeneral Cemal Gürsel'e, henüz Milli Birlik Komitesi Başkanı bulunduğu sırada, sunmuş olduğum 28 Temmuz 1961 tarihli mektuptan aldım. Bu mektupta MBK tarafından yurtdışı görevlere atanarak 13 kasım 1960'ta hemen dışarıya gönderilen (sürgün edilen) «14'ler»in ülkeye geri getirilmesi ricasında

bulunuyordum. (*)

Ne hazindir ki, birçok yabancı ülkede ve Türkiye'de toplanan bilimsel kongrelerde Türk hukukçuluğunu temsil etmiş ve bunların bir kısmında başkanlık, genel raportörlük gibi görevlere seçilmiş kıdemli bir hukukçu niteliğiyle, yukarıda andığım mektuptan yirmi bir yıl sonra Zatı Devletlerine yine önemli bir konuda başvurup ricada bulunmak zorunluğunu duyuyorum. Ama bu defa sorun siyasal değil, tümüyle hukuksal olduğu için siz Cumhurbaşkanımıza hitap ederken kendimi daha rahat hissediyorum. Çünkü Türkiye'nin bütün üniversiteleri birleşerek önceki gün Zatı Devletinize *«Fahri Hukuk Doktorluğu»* pâyesini verdi; böylece sizi de – elli sekiz yıldan beri mensubu olmakla övünç duyduğum – Türk hukukçular ailesine kaydettiler. İki gündür bu ailenin onurlu üyesi bulunuyorsunuz.

Üniversitelerimiz bu fahri doktorluğu size bir formalite veya seremoni gereği olarak değil, ülkemizde yılarca süren terör, yani güvensizlik ve hukuksuzluk ortamına son vererek, içinde bulunduğumuz koşullara göre kısa sayılacak bir sürede yeni Anayasa'nın hazırlanması ve halkın büyük çoğunluğunca kabul edilmesinde kuşkusuz en büyük çabayı harcayan devlet büyüğü olmanız dolayısiyle verdi. Siz de bu pâyeyi, herhalde rütbelerinize yeni bir rütbe, uvanlarınıza yeni bir unvan katmak arzusuyla değil (çünkü buna ihtiyacınız yoktur), Anayasasa'ya, yasalara ve özellikle hukukun üstünlüğü ilkesine inandığınız için kabul buyurdunuz ve iki günden beri Fahri Hukuk Doktoru unvanını da taşıyorsunuz.

Zatı Devletinize, hem Cumhuriyetimizin Başkanı hem de Türk Hukukçular Ailesinin bir üyesi olarak hitap ederken büyük rahatlık duymaklığımın nedeni budur.

Yeni Anayasamızın 134. maddesi kamu tüzel kişiliğine sahip *«Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu»* adıyla

(*) Bu mektup Cumhuriyet gazetesinin 27 Mayıs 1979 günlü sayısında yayınlanmıştır.

bir kurum oluşturulacağını, bu kuruma bağlı olacak Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatlerin bu kurumlara özgüleneceğini, yetkilerin ve öbür ayrıntıların özel bir yasa ile düzenleneceğini öngörmektedir.

Gazetelerde okuduğumuza göre, buna ilişkin yasa önerisi Danışma Meclisi'ne verilmiş olup, 17 Ocak pazartesi günü bu mecliste görüşülecektir. Bu tasarıda: *«Atatürk tarafından kurulan Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun günün gereksinmelerine göre reorganize edilerek* (yani yeniden düzenlenerek) *devletle bunlar arasında organik bağ kurulacaktır.»* deniliyormuş.

Bu yasa önerisine göre, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Genel Müdürü atanır atanmaz Türk Dil ve Tarih Kurumları bu Genel Müdüre bağlanıyor ve Türk Tarih Kurumu'nun bünyesindeki *«Atatürk ve Türk Devrimi Araştırma Merkezi»* yeni atanacak Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı'na bağlanıyor.

Türk Dil ve Tarih Kurumları'nda çalışanlar arzu ederlerse devlet memuru statüsüne geçirilerek intibakları yapılacak.

Bir de şöyle bir kural düşünülmüş: Türk Dil ve Tarih Kurumları tüzük ve yönetmeliklerinin *«Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yasası»*na aykırı olmayan kuralların uygulanması sürdürülecektir.

Eğer bu önerideki kurallar gerçekten böyle ise ve böyle kanunlaşırsa, Türk Dil ve Tarih Kurumları ortadan kalkmış olacağı için, onların – yeni yasaya aykırı olsun olmasın – bütün eski tüzük ve yönetmelikleri de bu kurumlarla birlikte ortadan kalkar. Çünkü Türk Dil ve Tarih Kurumları bu yasa önerisi ile özel hukuk alanından çıkarılıp kamu hukuku alanına sokulmakta, kısacası birer resmi daire olmaktadır. Bu durum, önerinin yukarıya geçirdiğim kurallarında olduğu gibi, şu kuralında da açıkça görülüyor:

«Kurulacak olan Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Ku-

rumu'na şu kuruluşlar bağlanacaktır: 1) Atatürk Araştırma Merkezi, 2) Türk Dil Kurumu, 3) Türk Tarih Kurumu, 4) Atatürk Kültür Merkezi.»

Durum bu olunca artık eski tüzük ve yönetmeliklerin hükmü kalır mı?

Bu tasarıda Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun görev ve yetkileri, kuruluş kadroları, parasal kaynakları ayrıntılı olarak düzenlenmiş. Ayrıca Atatürk'ün vasiyetnamesi ile Türk Dil ve Tarih Kurumları'na sağlanan gelir kaynağı bu kurumların giderlerini karşılamazsa aradaki farkın devlet tarafından ödeneceği belirtilmiş.

Bunu okuyunca insanın *«Gölge etme başka ihsan istemem»* diyesi geliyor.

Öneri yasalaşırsa Gazi Mustafa Kemal'e *«Atatürk»* adını çok görenlerin ve Türk vatanını kurtarıp Cumhuriyeti kuran bu büyük insana bir zamanlar doğrudan ve sonraları dolaylı olarak dil uzatanların özlemleri gerçekleşecek ve onun ikiz evlat gibi üstlerine titrediği Dil ve Tarih Kurumları *Atatürk'ün kurmuş olduğu biçimleriyle* ortadan kalkıp politikanın emrine girecektir. O zaman da bunların hangi doğrultuya yönelecekleri, gelecek iktidara göre değişecektir.

*

Bu işin Atatürk'e bağlılığımızla ilgili duygusal yönünü bir yana bırakarak bir de hukuksal yönünü ele alalım. Burada önemli iki nokta var:

Birincisi, bir dernek veya vakıf, bunları düzenleyen Medeni Kanun'da ve Dernekler Kanunu'nda yazılı kapatma sebepleri olmadan, ayrı bir yasa ile kamu kesimine *aktarılıp eski özel statüsüne son verilerek kapatılabilir mi?*

Her şeyi yapmağa gücü olan devletin, ortada hiçbir sebep yokken, bir yasa ile bunu yapabileceği ileri sürülebilir; ama böyle bir yasa, hukukun temel ilkelerine aykırı düşer. Çünkü o zaman her Türk vatandaşı kuracağı derneğin veya vakfın her an çıkarılacak bir yasa ile devlete mal edilebileceği korkusu ve

kuşkusu içinde yaşar. Böyle bir tasarruf, abdestsiz namaz kılan Bektaşi'nin, *«Ama ben kıldım oldu»* demesine benzer. Ülkemizde hukuk ilkelerini egemen kılmak için harekete geçenlerin, hukukun üstünlüğü prensibine herkesten çok saygılı olması gerektiği kanısındayım.

İkinci önemli nokta, Atatürk'ün vasiyetnamesinin çıkarılacak bir yasa ile bozulup bozulamıyacağı konusudur. Bu soru yalnız Atatürk için değil her yurttaş için geçerlidir. Vasiyetnameler ancak yasaya veya ahlâka aykırı hükümler içerirse o zaman geçersiz olur ve uygulanmazlar. Atatürk'ün vasiyetnamesinde böyle bir durum yoktur ve olamaz. Bir yasa çıkarıp, özel hukuk kurallarına uygun olarak hazırlanmış olan Türk Dil ve Tarih Kurumları'nı birer resmî daire durumuna koyduktan sonra bunu gerçekleştiren yasada:

«Atatürk'ün vasiyetnamesi ile bu kurumlara özgülenen mali kaynaklar yine bu kurumlara harcanacaktır.» denmekle bu uygulamadaki hukuka aykırılık kamufle edilemez.

Kısacası, bu öneri yasalaşırsa, hem Türk Dil ve Tarih Kurumları'nın, Atatürk'ün *özel hukuka göre kurmuş olduğu biçimleriyle* varlıkları yok olacak, hem de vasiyetnamesi ortadan kalkmış bulunacaktır. Böyle bir tasarruf Atatürk ilkelerini benimsemiş bir yönetimin yapabileceği tasarruflardan değildir.

*

Şurasını önemle not etmek isterim ki, ben, çıkarılması önerilen böyle bir yasaya karşı değilim. Onun bünyesinde resmî bir Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu da kurabilir. Böylece bir yanda Atatürk'ün *özel hukuk kurallarına göre* kurduğu Türk Dil ve Tarih Kurumları, öte yanda da, devlet tarafından bir yasa ile meydana getirilen resmî Türk Dil ve Tarih Kurumları aynı amaçla ülkeye hizmet ederler. Başta spor dernekleri olmak üzere ülkede böyle paralel olarak çalışan birçok kuruluş var. Bu çoklukta zarar değil yarar vardır; elverir ki bu kuruluşları yönetenler, kuruluş amaçla-

rından şaşmasınlar.

Türk Dil ve Tarih Kurumları kuruldukları günden beri Atatürk'ün kendilerine gösterdiği hedef doğrultusunda çalışmış ve Türk kültürüne az zamanda çok hizmet etmiş ve yayınlarıyla büyük değerler kazandırmış *özel kurumlardır.* Dilerim ki, bu sütunlarda bir kez daha yazmış olduğum gibi, *eski hayrata dokunulmasın;* hele Atatürk gibi dünya çapında büyük ve tarihe mal olmuş bir kurtarıcının hayratına, hiç el sürülmesin. Devlet, yürürlükteki yasalar gereğince bunlar üzerindeki denetimini her zaman yapar. Bu doğaldır. Ama bunları ortadan kaldırmak, O'nun başka eserlerini de yıkmak çabasında olan Atatürk düşmanlarına cesaret verir.

*

Sayın Cumhurbaşkanımız; bir siyasal parti, Atatürk'ün servetinin kendisine bağışlandığı gerekçesiyle 6-7 yıl önce mahkemeye başvurarak Türk Dil ve Tarih Kurumları'nın mâli kaynaklarını kurutmak girişimine geçmişti. Türk adaleti buna izin vermedi. Şimdi Fahri Hukuk Doktorluğu'nu kabul etmiş olan Zâtı Devletinizin de bu kurumların ortadan kaldırılıp politika dalgalarına maruz olabilecek birer daire durumuna getirilerek eritilmelerine izin vermemenizi saygılarımla dilemekteyim. Çünkü, bu önerinin gerçekleşmesiyle yalnız Atatürkçülük değil Türk hukukçuluğu da yara alacaktır. 12 Eylül Harekâtı ise bu iki kavramı korumak için gerçekleştirilmiştir. (16 Ocak 1983)

İNSAN HAKLARI BİLDİRGESİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni 10 aralık 1948'de Paris'te kabul etmiştir; Türkiye bu bildirgenin altına imza koyan devletlerden biridir. Bildirge, günümüz uygarlık evreninin, insan hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlayan en ayrıntılı, tarihsel belgesidir.

«Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; insan topluluğunun bütün bireyleri ve örgenleri ile bu bildirgeyi her zaman gözönünde tutarak, öğretim ve eğitim yoluyla aşağıdaki hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeğe, gittikçe artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek doğrudan doğruya üye devletler halkları, gerek bu devletlerin yönetimi altındaki ülkelerin halkları arasında bu haklarını bütün dünyaca eylemli olarak tanınıp uygulanmasını sağlamak için çaba harcamaları amacıyla işbu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni ilan eder:

MADDE 1 – Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve duyunç (vicdan) sahibidirler; birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

MADDE 2 – a) Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasal veya başka herhangi bir inanış, ulusal veya toplumsal köken, varsıllık (servet), doğuş veya herhangi başka bir ayrım gözetilmeksizin bu bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.

b) Bundan başka, gerek bağımsız ülke uyruğu olsun, gerek bağımlı bulunan özerklikten yoksun veya başka bir egemenlik sınırlamasına bağlı ülke uyruğu olsun, hiç kimse hakkında, uyruğu bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, tüzesel (hukuksal) veya uluslararası statüsü bakımından, hiçbir ayrım gözetilmeyecektir.

MADDE 3 – Yaşamak, özgürlük ve kişi güvencesi herkesin hakkıdır.

MADDE 4 – Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti, her türlü biçimiyle yasaktır.

MADDE 5 – Hiç kimseye işkence yapılamaz; acımasız, insanlık dışı, onur kırıcı ceza verilemez ve böyle davranışlarda bulunulamaz.

MADDE 6 – Herkesin, her nerede olursa olsun, tüzesel (hukuksal) kişiliğinin tanınmasını isteme hakkı vardır.

MADDE 7 – Herkes yasa önünde eşittir ve ayrımsız olarak yasanın korumasından eşitçe yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin, bu bildirgeye aykırı her türlü ayrımlı işleme karşı

ve böyle bir ayrımlı işlem için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

MADDE 8 – Herkesin Anayasa veya yasa ile kendisine tanınan temel haklara aykırı işlemlere karşı, eylemli sonuç verecek biçimde, ulusal mahkemelere başvurma hakkı vardır.

MADDE 9 – Hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonulamaz veya sürülemez.

MADDE 10 – Herkes haklarının, borçlarının veya kendisine karşı ceza niteliği taşıyan herhangi bir suçlamanın saptanmasında, tam bir eşitlikle davasının bağımsız ve yansız bir mahkemece, hakseverlikle ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir.

MADDE 11 – a) Bir suç işlemekten sanık olan herkes, savunması için kendisine gerekli bütün düzenlemelerin sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama sonunda yasaca suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.

b) Hiç kimse, işlendikleri sırada ulusal veya uluslararası tüzeye (hukuka) göre suç olmayan eylem veya eylemsizliklerinden ötürü mahkûm edilemez. Bunun gibi, kimseye, suçun işlendiği sırada (o suç için) uygulanmakta olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

MADDE 12 – Hiç kimse özel yaşamı, ailesi, konutu veya yazışması konularında keyfi karışmalara, onur ve ününe karşı saldırılara uğratılamaz. Herkesin böyle karışma ve saldırılara karşı yasal korunma hakkı vardır.

MADDE 13 – a) Herkesin herhangi bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.

b) Herkesin, kendi ülkesi de içinde olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkı vardır.

MADDE 14 – a) Herkesin, kıyım karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelerce kendisine sığınık (mülteci) olarak davranılmasını isteme hakkı vardır.

b) Bu hak, olağan (adi) bir suça veya Birleşmiş Milletler ilkesi amaçlarına aykırı eylemlere gerçekten dayanan kovuştur-

malar durumunda ileri sürülemez.

MADDE 15 – a) Her bireyin bir yurttaşlığa hakkı vardır.

b) Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

*

MADDE 16 – a) Evlilik çağına varan ner erkeğin ve her kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından hiçbir kısıtlamaya uğramaksızın, evlenme ve aile kurma hakkı vardır.

b) Evlenme sözleşmesi ancak evleneceklerin özgür ve tam istençleriyle (iradeleriyle) yapılır.

c) Aile, toplumun doğal ve temel öğesidir; toplumca ve devletce korunma hakkı vardır.

MADDE 17 – a) Herkesin tek başına veya başkalarıyle ortaklaşa mal ve ve mülk edinme hakkı vardır.

b) Hiç kimse mal ve mülkünden yoksun bırakılamaz.

MADDE 18 – Herkesin düşün, duyunç (vicdan) ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, din veya inanışını değiştirmek özgürlüğünü, dinini veya inanışını tek başına veya toplu-ca, açık olarak veya özel biçimde, öğrenim, uygulama, tapınma ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü kapsar.

MADDE 19 – Herkesin düşün ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, düşüncelerinden ötürü rahatsız edilmemek, ülke sınırları sözkonusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir.

MADDE 20 – a) Herkesin silahsız ve saldırısız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.

b) Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

MADDE 21 – a) Herkesin doğrudan doğruya veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkenin kamu işleri yönetimine katılma hakkı vardır.

b) Herkesin, ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.

c) Halkın istenci, hükümet gücünün (otoritesinin) temelidir; bu istenç, gizli olarak veya serbestliği sağlayacak benzeri bir yönteme uyularak genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak ve belirli aralıklarla yinelenecek olan dürüst seçimlerle belirlenir.

MADDE 22 – Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Herkesin onuru ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, toplumsal ve ekinsel (kültürel) hakların, ulusal çaba ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgüt ve kaynakları ile orantılı olarak, gerçekleştirilmesi hakkı vardır.

MADDE 23 – a) Herkesin çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adaletli ve elverişli çalışma koşullarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.

b) Herkesin, hiçbir ayrım gözetilmeksizin, eşit çalışma karşılığında eşit ücrete hakkı vardır.

c) Çalışan herkesin kendisine ve ailesine insanlık onuruna yaraşır bir yaşam sağlayan ve gerektiğinde her türlü sosyal güvenlik önlemleriyle tamamlanan adaletli ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

ç) Herkesin, çıkarlarının korunması için sendikalar (meslek örgütleri) kurma ve bunlara katılma hakkı vardır.

MADDE 24 – Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izine çıkmaya hakkı vardır.

MADDE 25 – a) Herkesin, gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyim, konut, hekim bakımı ve gerekli sosyal hizmetleri de içermek üzere, sağlığını ve gönencini (refahını) sağlayacak elverişli bir yaşam düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık durumlarında veya kendisini geçim olanaklarından istenci dışında yoksun bırakacak başka durumlarda güvenceye hakkı vardır.

b) Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görmeğe hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

MADDE 26 – a) Herkesin eğitime hakkı vardır. Eğitim parasızdır; hiç değilse ilk ve temel eğitim evrelerinde böyle olmalıdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve meslek öğretiminden herkes yararlanabilmelidir. Yüksek öğretim, yetenek ve becerilerine göre, herkese tam ve eşitlikle açık olmalıdır.

b) Eğitim, insan kişiliğinin tüm gelişmesi ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygının güçlenmesi amacına yönelik olmalıdır. Bütün uluslar ırk ve din toplulukları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğa özendirmeli ve Birleşmiş Milletler'in, barışın sürekli olması yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

c) Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana babanın hakkıdır.

MADDE 27 – a) Herkesin, toplumdaki ekinsel (kültürel) yaşama serbestçe katılma, güzel sanatların zevkini tatma, bilimsel alandaki ilerleyişe katılma ve bundan yararlanma hakkı vardır.

b) Herkesin, sahibi bulunduğu her türlü bilim, yazın (edebiyat) veya sanat yapıtlarından, doğan tinsel (manevi) ve nensel (maddi) çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

MADDE 28 – Herkesin bu Bildirge'de öngörülen hak ve özgürlüklerin tümüyle uygulanmasını sağlıyacak toplumsal ve uluslararası bir düzene hakkı vardır.

MADDE 29 – a) Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesi ancak içinde yaşaması ile olanaklı bulunan topluluğa karşı ödevleri vardır.

b) Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken ancak yasanın, salt başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınmasını ve bunlara saygı gösterilmesini sağlamak ve demokratik bir toplumda aktörenin (ahlâkın) kamu düzeninin ve genel gönencin (refahın) haklı gereklerini yerine getirmek amacıyla, koymuş olduğu kısıtlamalarla bağlı olur.

c) Bu hak ve özgürlükler hiçbir yoldan Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

MADDE 30 – Bu Bildirge'nin hiçbir kuralı, onda açıklanan hak ve özgürlüklerin, bir devlet, topluluk veya kişi tarafın-

dan yok edilmesi amacını güden bir girişime geçme ya da böyle bir işi eylemli olarak yapma hakkını oluşturduğu anlamında yorumlanamaz.

*

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi burada bitiyor. Bu bildirgenin sadece kuramsal alanda kalmayıp eylemli olarak uygulanmasını amaçlayan başka anlaşmalar da yapıldı. (1 ve 8 Mayıs 1983)

NİÇİN ATATÜRK CUMHURİYETİ?...

Dün Cumhuriyetimizin 60. yılına eriştik. Hepimize kutlu ve mutlu olsun!

İçve dış düşmanlarımızın bütün çabalarına karşın Cumhuriyet'in bugüne değin ayakta durması, onun temellerinin Atatürk tarafından çok sağlam bir tabana oturtulmuş olmasındandır.

Yeryüzünde birçok devletin adı "Cumhuriyet"tir. Zaman zaman *«Atatürk Cumhuriyeti»* dediğimiz bizim Cumhuriyetimizin «Öbürlerinden ne ayrımı var?» diye düşünenler olabilir. Çünkü onların da bir parlamentosu, cumhurbaşkanı, parlamentoya dayanan bir hükümeti var. Belirli zamanlarda seçimler yapılarak bunlar yenilenir. O halde bizim cumhuriyetimizin onlardan ayrı nesi var ki, bizimkini «Atatürk Cumhuriyeti» diye nitelendiriyoruz.

Konuyu daha somut biçimde göz önüne koyup belirginleştirmek için Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'ndan öncesini anımsayalım. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan önce yeryüzü büyük imparatorluklar arasında bölüşülmüştü. Bunlar İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, İtalya, Fransa ve 1905'ten sonra- Japonya idi. Bütün bu devlet-

lerin başında «imparator», «kral», «çar» gibi sanlar taşıyan hanedan başları bulunduğu halde, Fransa'nın başında, tıpkı şimdi olduğu gibi, bir cumhurbaşkanı vardı. Böyle olduğu halde o da bir imparatorluktu; çünkü dünyanın başka bölge ve anakaralarında, kıtalarında sömürgeleri bulunuyordu. Şunu da ekleyeyim ki, Belçika, Hollanda, Portekiz gibi kimi küçük devletler de, kendilerine göre birer imparatorluk niteliği taşıyorlardı; çünkü bunlardan kimisi Afrika'da, kimisi Asya'da geniş sömürgelere sahipti.

Almanya, İtalya ve Japonya gibi kimi büyük devletler sömürge bölüşümünde geç kalmışlardı.

ABD ise işgal ettiği topraklardaki kızılderilileri ve zenci ticareti sonucunda Amerika'da gittikçe çoğalan karaderili halkı sömürdüğü için kendi sınırları dışında toprak edinme gereksinmesini henüz duymamıştı. Ancak Güney Amerika anakarasına Avrupa devletlerince herhangi bir biçimde el atılmasını önlemek için 2 Aralık 1823'te *James Monroe* tarafından konulmuş olan *«Amerika, Amerikalılarındır»* doktrinine sıkı sıkıya sarılmıştı. Ama kendisi dünyanın dört bucağı, bu arada Osmanlı İmparatorluğu'na misyonerler göndermek, oralarda kolejler, hastaneler açmak gibi yöntemlerle özellikle geri ülkelerde sinsi bir sızma politikası izliyordu.

Sömürge edinmedeki gecikmeler emperyalist devletler arasında ekonomik ve politik çıkar çatışmalarına neden oluyordu; geniş sömürgeli imparatorluklar kendi durumlarını koruma; sömürgesi az olanlar ise, bunları çoğaltıp genişletme kaygısında oldukları için, aralarında gittikçe belirginleşen kutuplaşmalar oluşuyordu. İşte her iki dünya savaşının patlak vermesinin nedeni, kısaca değindiğim çıkar çatışmaları sonucunda oluşan kutuplaşmalardır.

*

Bu olgu karşısında Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu şöyleydi: İstanbul, Selanik, İzmir, Beyrut gibi kentlerde 19. yüzyılda ticaret merkezleri kuran Hıristiyan ve Musevi azın-

lıklar, kuşaktan kuşağa Türkiye'de büyüdükleri halde yabancı uyruklu olan levantenler, kapitülasyonlardan yararlanan batılı ülkeler Osmanlı topraklarında ekonomik bir sömürü düzeni oluşturmuşlardı. İmparatorluğun gövdesi olan Anadolu'da ise kentler harap, geniş halk yığınları yoksul ve perişandı. Asıl acı olanı, Türk halkının, içine düştüğü yoksulluğun nedenini bilmemesi, bu durumu, Tanrı'dan gelen bir «yazgı» olarak kabullenmesiydi. Yüzyıllardan beri «Bu dünyanın geçici ve yalan bir dünya» olduğu inancıyla aşılanan fakir halk kendisini «sürekli ve gerçek nitelik taşıyan öte dünya»ya hazırlıyordu. Daha da acısı, imparatorluğu oluşturan öteki Müslüman ve Hıristiyan topluluklarında ulusal bilinç gittikçe gelişip güçlendiği halde, imparatorluğu kuran Türk halkında bu bilincin gelişmemiş olmasıydı. Bu halk «Ben Türküm» demesini bilmez, «Elhamdülillah Müslümanım» derdi.

Az çok tarih okumuş yurttaşlarca bilinen yukarıki gerçekleri Cumhuriyetimizin 60. yıldönümünde yeniden göz önüne koymayı, yazının başlığındaki soruya verilecek yanıtı anlatmak için gerekli gördüm:

- Anadolu'da milliyetçilik bilinci, Türk birliği, tam bağımsızlık ilkesi, Türk Kurtuluş Savaşı sonunda kazanılan büyük utku ve onu izleyen Cumhuriyet rejimi sayesinde gerçekleşmiştir.
- Kurtuluş Savaşı sonunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti son altmış yılda Asya ve Afrika'nın ezilmiş halklarına örnek ve böylece yeryüzü haritasının değişmesinde etken olmuştur.
- Genç Türkiye Cumhuriyeti, çağdaş yolda ilerleme ve yükselmenin ancak akılcı ve laik yönetimle gerçekleşebileceğini bütün İslâm dünyasına kanıtlamıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti din işleriyle devlet işlerini birbirinden kesinlikle ayırmış, dinsel hukuku yürürlükten kaldırıp akılcı ve laik sistemi benimsemekle Türkiye'de kısmi bir

«din reformu» gerçekleştirmiş, böylece İslâmda aydınlık çağının kapısını aralamıştır. İşte Cumhuriyetimiz bütün bu nitelikleriyle, durağan değil devrimcidir.

• Öteki imparatorlukların dağılması sonunda kurucular cumhuriyetlerle Atatürk Cumhuriyeti arasındaki ayrım da, yukarda belirttiğim noktalarda ve özellikle vurguladığım *«devrimcilik»* ilkesinde yatar. Bunu somut olarak göstermek için Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte dağılıp tarihe karışan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu örneğini ele alalım: Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan halklar kendi topraklarında nasıl ayrı ayrı devletler kurmuşlarsa ve imparatorluğun gövdesi olan Anadolu'da Türk birliğine dayalı yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulmuşsa, Avusturya-Macaristan İmparatorluğundan ayrılan halkların yeni devletler oluşturmasından sonra geriye kalan Alman kökenli Avusturyalılar da bugünkü Avusturya Cumhuriye-'ni kurmuşlardır. Dıştan bakılınca birer imparatorluktan doğan her iki cumhuriyetin doğuşu benzerlik gösterir. Ama içten incelenince şu iki büyük ayrım hemen göze çarpar: 1) Avusturya Cumhuriyeti, devletlerarası antlaşmalarla masa üzerinde kurulduğu halde, Türkiye Cumhuriyeti üç buçuk yıl süren çetin bir bağımsızlık savaşı sonunda kurulmuştur. 2) Bugünkü Avusturya Cumhuriyeti'nin devrimci karakteri olmadığı halde, Türkiye Cumhuriyeti'nin mayası, özyapısı devrimcidir. Çünkü küçük Avusturya Cumhuriyeti'nin içyapısında, yasalarında, gelenek ve göreneklerinde toplumsal kurumlarında, hukuk ile din arasındaki ilişkilerinde imparatorluk dönemine göre büyük bir ayrım bulunmadığı halde, yukarıda belirtildiği gibi Atatürk Cumhuriyeti'nin iç yapısında, yasalarında ve öteki toplumsal kurumlarında, hukukla din arasındaki ilişkilerinde, Osmanlı dönemine göre, çok büyük ayrım ve değişimler vardır. Bu cumhuriyetin özünde, tam bağımsızlığı gerçekleştiren bir Kurtuluş Savaşı, sorunlarının çözüm yönteminde bilim ve akılcılık; devlet yönetiminde laiklik; her konuda çağdaşlığa yönelik bir devrimcilik ve

ulusçuluk ruhu yatar. Cumhuriyetimize ilerici Türk aydınlarının «Atatürk Cumhuriyeti» demesinin nedeni işte budur.

*

Biz yukarıki ruhtan uzaklaştıkça iç ve dış tehlikeler bize yakınlaşır. Vaktiyle bu noktada birçok kez uyarı görevimizi yapmış, örneğin: *«Türkün Çilesi Dolsun artık»* başlıklı yazımızda şöyle demiştik: *«Emperyalizmin ve Yunan Megalo İdea'sının yeniden azgın bir biçimde hortladığını ve yurdun ufuklarını yine karanlık bulutların kaplamağa başladığını gösteren açık işaretler vardır. (...) Biz Türkler bu defa da gözlerimizi dört değil sekiz açmazsak, ufuklarımızda dolaşan tehlikeler pek çabuk yaklaşacak ve bir gün ansızın tepemize inecektir. (...) Halkımıza Türklüğünü, Kuvâyi Milliye ruhunu yeniden aşılayalım»* (Cumhuriyet, 22 Aralık 1965).

Bu yazının üzerinden on sekiz yıl geçti. Atatürk'ün önderliğinde Türk ulusunun yırtıp attığı Sevr Antlaşması Batı'nın şurasında burasında kimi Yunanlı ve Ermenilerce yeniden gündeme getirilmek ve Türkiyemiz parçalanmak isteniyor. Daha dün kurulan ve mayasında emperyalizm yatan şu İsrail bile bizi gözüne kestirerek kendi *«yaşam alanı»* (vaktiyle Nazilerin kullandığı deyimle *«Lebensraum»*) çerçevesine sokmak istiyor.

*

Bu duruma niçin ve nasıl düştük? Günümüzde bunun ayrıntılarına girmek dünün siyasal olaylarını tartışmak sıkıyönetimce yasak. Yalnız yasak olmayan bir tekini söyleyeyim: Atatürk döneminin tasfiye ettiği «dışa borçlanma ekonomisi» batağına, hesapsız kitapsız yeniden saplandık ve bu yüzden gittikçe bağımlı duruma gelerek saygınlığımızı yitirdik de ondan düştük. Ama umutsuzluğa kapılmayalım. Büyük Türk milleti, dahal elverişsiz koşullar altında daha büyük tehlikelerin üstesinden gelmeyi nasıl başardı ise, şimdikilerin de öylece üstesinden gelecektir. Tıpkı bizi iç savaşa

doğru götüren son anarşi durumunun üstesinden geldiği gibi.

Cumhuriyetimizin bu yıldönümünde «Daha mutlu koşullarla, daha nice altmışıncı yıllara!» diyerek yazımızı noktalayalım. (30 Ekim 1983)

"MÜLKÜN TEMELİ" DİYE DİYE...

Toplumsal ve dinsel görüşlerinden ötürü ölüm cezasına çarptırılan *Sokrates*'in; *«Seni haksız yere ölüme mahkûm ettiler»* diyerek ağlayan karısına söylediği *«Sus kadın, haklı olarak mahkûm etselerdi daha mı iyi olurdu?»* sözü, o zamandan beri geçen 2400 yıldan beri hiç aşınmamıştır. Haklı olarak mahkûm etselerdi, Sokrates «suçlu» damgasını yiyecek ve çoktan unutulup gidecekti. Eğer o bugüne değin unutulmayıp gerçek insanın en soylu varlığı olan *«özgür düşünce»*yi savunanlarca her zaman baş tacı edilmişse, bu «haksız olarak» hüküm giymesindendir.

Bilindiği gibi, bir zindan karanlığı içinde geçen ortaçağ döneminde kilise kurallarına, dahası, kilisenin «resmi» bilim görüşüne karşı çıkan herkes -hem davacı, hem savcı, hem de yargıçlık görevini kendisinde birleştiren- engizisyon papazlarından kurulu mahkemelerce zindana attırılır, astırılır, hatta diri diri yaktırılırdı. İtalyan filozofu Giordano Bruno «dinsel sapkınlıkla» suçlanarak, 1600 yılında böyle bir mahkemenin kararıyla Roma'da diri diri yakılmıştı.

*

Osmanlı tarihi, padişah buyruğu ile boğdurulan vezirlerin ve -bir kısmı henüz kundaktaki- birçok şehzadenin kanlı öyküleriyle doludur. Şehzade katlinin dayanağı, Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesi'ndeki *«Her kimesneye evladımdan saltanat müyesser ola, karındaşların nizam-ı âlem için katletmek münasiptir ekser-i ulema dahi tecviz etmiştir anınla*

âmil olalar» ibaresidir. Bu, özü bakımından, hukuksal değil siyasal bir kural niteliğindedir. Acı olan nokta, bu kurala «ulema» denilen din bilginlerinin karıştırılmış olmasıdır. Padişahların siyasal nitelikli idam buyruklarına dayanak olan «ulema» fetvalarının son örneği, *hain padişah Vahdettin*'in, Anadolu'da Yunanlılara karşı Kurtuluş Savaşı'nı sürdüren Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında hain şeyhülislam *Dürizade Abdullah*'tan aldığı idam fetvasıdır. Böyle fetvalarla din adamları birçok siyasal cinayet işlenmesine ve böylece *«Adalet mülkün temelidir»* ilkesinin ayaklar altında çiğnenmesine ortak edilmiştir.

Vahdettin'in büyük ağabeyi *Kızıl Sultan Abdülhamit* de kurduğu özel mahkemeyi, «Mithat Paşa Cinayeti»ne ortak ederek devletin temeli olan adaleti derin biçimde yaralamıştır. Üstelik o mahkemeye yalancı tanık bulmak için doğrudan doğruya kendisinin ve o dönemin üst düzeydeki bazı yöneticilerinin gözü önünde bir takım kişilere korkunç işkenceler uygulattırmıştır. Tahttan indirildikten sonra intihar etmiş olan amcası Abdülaziz'in mabeyincisi *Fahri Bey,* Türk Tarih Kurumu'nca bastırılan *«İbretnüma»* adlı anılarında bu işkencelerden bir bölümünü, insanın insanlığından utanç duymasına neden olacak kertede acı sahneleriyle ve bütün çıplaklığıyla anlatır. Bu işkencelerden birinde dayanılmaz acılardan dolayı yere yığılan Fahri Bey'in sesi soluğu kesilince, Abdülhamit şöyle der: *«Adam sen de, rahim atar, toprak yutar.»*

Ünlü tarih araştırıcısı Ord. Prof. *İsmail Hakkı Uzunçarşılı*'nın yine Türk Tarih Kurumu'nca bastırılan *«Midhat Paşa ve Yıldız Mahkemesi»* adlı kitabında bu mahkeme ayrıntılı olarak anlatılmıştır. 27 Haziran 1881'de başlayan yargılama, Yıldız Köşkü bahçesinde Malta Karakolu'na yakın bir alana kurdurulmuş, birkaç yüz kişilik çadırda sürdürülmüştür. Dinleyicilere verilen giriş izni kartlarında, ancak bir tiyatro temsili için bastırılan biletlerde rastlanabilecek şu tümce yer almıştır: *«Malta karakolhanesindeki mahkemenin seyr*

ve temaşasının mezuniyetini hâvi duhuliye biletidir.»

Bir ortaoyunu düzenlemesi biçiminde başlayıp sürdürülen yargılama sırasında din bilgini ve dönemin Adalet Bakanı Cevdet Paşa'nın, padişahın istediği doğrultuda oynadığı yakışıksız rol, adalet tarihimizin sayfalarında bir kara leke olarak durmaktadır.

İstanbul'daki yabancı devlet elçileri, biraraya gelerek Yıldız Mahkemesi'nin verdiği idam kararlarının uygulanmaması için padişaha başvurmayı kararlaştırdılar ve elçilerin en kıdemlisi olan İran Büyükelçisi *Muhsin Han'ı* sözcü olarak saraya gönderdiler. Abdülhamit bu bağışlama ricasını iyi karşılamadı ve mabeyn kâtibi ile verdiği yazılı yanıtta, mahkûmları bağışlayıp bağışlamamanın kendisini ilgilendiren bir sorun olduğunu belirtirken, «İnsanların hiç yargılanmadan idam edildiği İran Devleti»nden söz ederek İran Elçisi'nin bu tutumuna hayret ettiğini bildirince, Elçi Muhsin Han, şu yanıtı vermiş: *«Yıldız Sarayı'nda seyr ve temaşa olunan muhakeme gibi bir muhakemenin İran'da cereyan ettiğini zâtı şâhâne bildirecek olursa medyun-i şükran olurum.»* Bu yanıt o tarihte Avrupa gazetelerinde yayımlanmış. Çünkü, sorun bir hükümdarın keyfi isteğiyle bir insanı idam ettirmesi değil, isteğini gerçekleştirmek için adalet kurumunu alet etmesidir.

*

Şimdi ülkemizde çok şükür ne padişah, ne padişahlık, ne de onun buyruğunu körü körüne yerine getirecek düzmece mahkemeler bulunuyor. Gerçi sıkıyönetim rejimi ve sıkıyönetim mahkemeleri varsa da, bunlar düzmece değil, Anayasa'ya göre olağanüstü dönemlerde kendi kuralları uyarınca yargı görevi yapan yasal mahkemelerdir. *Dönemin «olağanüstü» nitelik taşıması, bu mahkemelere yasa dışı keyfi yetkiler vermez.* Örneğin, mahkeme verdiği bir mahkûmiyet kararını gerekçesiyle birlikte tebliğ etmek için usul yasasında konulmuş olan süreyi aşamaz. Aşarsa, hükümlülerin karara karşı

üst mahkemeye başvurma haklarının bir an önce kullanılmasını engellemiş olur ki, böyle bir tutum yasaya aykırı düşer ve «Adalet mülkün (yani devletin) temelidir» yazılı kocaman levhanın önünde oturup adalet dağıtan yargıçların yansızlıklarına ve dolayısıyla halkın hak ve adalete olan güvenine gölge düşürür. Bu durum ise, hukuk ve adalete inanmış, vicdan ve insaf sahibi kişilerin eleştirilerine yol açar. Şu halde sıkıyönetim mahkemelerinin gerek yargılamada, gerek işkencelerin önlenmesinde çok titiz, normal zamanların sivil mahkemeleri kadar titiz olmaları gerekir. «Bizde işkence yok» denemez; çünkü sanıklara işkence yapmaktan hüküm giyen güvenlik görevlilerinin gazetelere yansıyan yargılanma ve cezalandırılma haberleri, işkencenin varlığını gösteren kanıtlardır. Bunlar sadece dört duvar arasından dışarıya taşıp yayılan örnekler. Ya taşmayanlara, sızmayanlara, sızdırılmayanlara ne demeli? Şu halde işkenceyi, ancak üst düzeydeki görevlilerle savcıların sıkı denetimleri önleyebilir. Eğer bu yapılmazsa, gün gelir, yukarıda adlarını yazdığım biçimde kitaplar, incelemeler, anılar yayınlanarak gizli kalmış kıyımları gün ışığına çıkarır ve böyle kitaplarda *«On iki Eylül döneminde terör önlendi, Türkiye bir iç savaş tehlikesinden kurtarıldı ama insan hakları ve adalet zedelendi»* gibi satırlar, eleştiriler yer alır. «Adalet mülkün temelidir» diye diye bu noktaya varmayalım. Adalet ve hukuk inancının diploma veya cüppe ile oluşan yaldızlı bir görünüm değil, gerçek insanın içini, bütün benliğini aydınlatan soylu ve ışıklı bir duygu olduğunun her zaman bilincinde olalım.

Görüyorsunuz, Fransız ağır ceza mahkemesinin Ermeni terörist ve katilleri yargılarken takındığı tutum ve verdiği gülünç ceza, bütün Türk ulusunun vicdanında nasıl büyük bir yara açtı ve Fransız adaletine bütün dünya kamuoyu karşısında nasıl bir gölge düşürdü.

Hele Fransa gibi uygar geçinen bir ülkede devlet başkanının, görülmekte olan bu davada mahkemeyi etkilemek için, işlenen suçun âdi değil, siyasal nitelikli olduğunu söyle-

mesi ve böylece Fransız yasalarını bile çiğnemesi bir *«Cumhurbaşkanı»* için ibretle not edilecek olgulardandır.

Ülke dışında uğradığımız bu haksızlık ve adaletsizlik, nasıl içimizi sızlatıyorsa, ülke içinde kendi halkımızın yargıçları tarafından gelecek bir adaletsizliğin vicdanlarımızı çok daha derinden yaralayıp sızlatacağını hiçbir zaman gözden uzak tutmayalım. Haksızlıklar karşısında eleştiriye geçmek için, ille kendimizin bir haksızlıkla karşı karşıya kalmamızı beklemeyelim. Büyük bir ulus olarak en büyüğümüzden en küçüğümüze kadar hukuk ve adaletin gerçekten «devletin temeli» olduğuna inanalım. Hakkımızı arayarak ve -ister sade vatandaş, ister bir görevli olalım- insanlara ve devlete karşı hukuk ve adalete aykırı davranışlardan her zaman sakınalım. Hukuka inanmak ancak böyle olur. (15 Şubat 1984)

BORÇ KARŞISINDA OSMANLI DEVLETİ VE YENİ TÜRKİYE

İkinci Dünya Savaşı bütün korkunçluğuyla sürüp gidiyordu. O tarihte hükümet sözcülüğünü yapan *ULUS* gazetesinin 5 Haziran 1944 günlü sayısı, büyük puntolarla şu manşeti atmıştı:

«1854 YILINDAN BERİ DEVAM EDEN DÜYUNU UMUMİYE, EBEDİ OLARAK TARİHE KARIŞIYOR»

«Düyunu Umumiye» kavramının anlamını, yarın devlet dümeninin başına geçecek olan gençlerimizin çok iyi bilmeleri gerekir. Eğer bilmezlerse onların arasından *«Türkiye'yi küçük Amerika yapacağız»* gibi özlemlerle veya *«Amerikalılar bize yardımı askıya alıp Kıbrıs için bir baskı aracı olarak kullanmazlar. Onları iyi tanırım. Kıbrıs'ta üç sene bulundum. Tahsilimi de Amerika'da yaptım»* gibi duygusal bir mantıkla Türkiye'yi yönetmeğe sıvanan parti başkanları yetişir: Eğer onun partisi iktidara gelseydi, Amerikalıların yukarıki ön-

görüye ters düşen baskı yöntemleri karşısında bu başkan ne derdi, orasını bilemem.
Savaş sırasında, başta Hitler olmak üzere Alman Nasyonal Sosyalistleri, Sovyetler Birliği topraklarını *«Lebensraum»* dedikleri kendi *yaşam alanları* olarak, savaşı da Almanya'nın «bin yıllık geleceği»ni sağlayacak bir olgu olarak görüyorlardı. Günümüzde de ırkçı ve emperyalist Yunanistan ile yayılımcı ve Siyonist İsrail'in Türk topraklarını «yaşam alanı» gibi gördüklerine ve en başta ABD olmak üzere, kimi Batılı ülkelerin bu görüşü desteklediklerine ilişkin belirtiler, uzak ve karanlık çevrenin yükseklerinde bir jet izi gibi açıkça görünüyor.
«Devlet yönetmek, uzağı görmek sanatıdır». Bu sanat, geçmişi iyi bilen, siyasal ve ekonomik çıkarların dürbünü ile uzağı iyi gören yetenekli politikacılara ihtiyaç gösterir. Son dönemlerinde bu nitelikten yoksun bulunan Osmanlı yöneticileri yüzünden koca imparatorluk batıp gitti. Bu batışta «Düyunu Umumiye»nin büyük payı olduğundan bunun üzerinde, bastıra bastıra durmak gereğini duyuyorum.
«Düyunu Umumiye,» en yalın *sözcük anlamıyla,* genel borçlar (yani *devletin dış borçları*) demektir. *Kavram olarak* Düyunu Umumiye ise, Osmanlı devleti maliye ve ekonomisinin yabancı alacaklılar temsilcilerinin denetimi altında bulunması demektir; daha doğrusu, devletin önemli kimi gelir ve vergilerini, atadığı görevlilerle toplayan devlet içinde devlet niteliğindeki yabancı bir kurulun adıdır. İşte bu nokta iyi bilinirse, başta sözünü ettiğim *ULUS* gazetesindeki manşetin altında yatan ulusal sevincin nedeni ile Lozan Antlaşması temeline dayalı bağımsız dış politikanın gerekliliği açık seçik görülür ve günümüze de ışık tutar.

*

Düyunu Umumiye üzerinde *-rakamlara boğulmadan-* biraz daha yakından bilgi sahibi olmak için, yine *ULUS*'un 5 Haziran 1944 günlü sayısında *Esat Tekeli* imzasını taşıyan

«Düyunu Umumiye Tarihe Karışırken» başlıklı yazıya göz atalım. Bu baş yazıda özetle şöyle deniliyor:

«Osmanlı İmparatorluğu'nun dış borçlarından payımıza düşen bölümünün tamamının birden ödenmesine 25 mayıs 1944'te başlanmış bulunuyor...). İmparatorluğun yabancı ülkelerden aldığı borçların tarihini ve sonucunu belirten Düyunu Umumiye sorunu, devlet maliyesinin yönetimindeki bilgisizliğin ve yabancı kapitalistler karşısında ülke çıkarlarını korumakta gösterilen aczimizin (zavallılığımızın) hikâyesidir. Devletin olağan ve hatta olağanüstü giderlerini karşılamak için vergi kaynağından gelebilecek en büyük verimi almak yoluna gittikten sonra ancak demiryolu ve sanayi kuruluşları gibi verimli işler için caiz görülebilen borçlanmayı İmparatorluk maliyesi cari giderlerin açığını kapatmanın bir aracı durumuna getirmişti. 1854'den, 1874 tarihine değin yirmi yıl içinde on dört borçlanma yapılmıştı. Borç şartları tefecilik ölçüsünde ağırdı (...). Şartların en ağırı da, bu borçlanmaların maddi garantiye bağlanması, yani bir kısım devlet gelirlerinin borca karşılık gösterilmesi idi. Bir devletin borç alırken ayrıca maddi garanti vermeye razı olması, devlet itibarının zayıflığını kendisinin kabul etmesi demektir. Böyle şartlarla yapılan borçlanmalar devleti yirmi yıl içinde iflasa sürükledi. Hükümet 1875'te borçlarını ödeyemeyecek duruma düştü ve taksitlerin ödenmesini durdurdu (...). 1881'de imzalanan karamameye göre yabancı alacaklıların vekillerinden yedi kişilik bir meclis kuruldu: (Osmanlı Düyunu Umumiyesi İdare Meclisi). Bu meclis altı çeşit devlet gelirini alacaklılar hesabına ve kendi buyruğundaki memurlar eliyle toplayacak ve bu gelir masraflar çıktıktan sonra yabancı alacaklıların faiz ve amortismanını ödemeye tahsis edilecekti (...). Kurulan rejim açıkça bir «mali kontrol» idi. Devletin vergi toplamak gibi egemenlik haklarını kemiren bir yabancı kontrol.»

*

Özetlediğim yazının yayınlanmasından bu yana yaklaşık

kırk yıl geçmiş. Onda *«ebedi olarak tarihe karıştığı»* bildirilen Düyunu Umumiye kılık değiştirerek *«Konsorsiyum»*, *«IMF»* gibi alafranga adlarla hortlayıp yeniden karşımıza dikildi. Hem de 1923 yılında Lozan Barış Konferansı'nda İngiliz delegesi olan (İngiliz sömürge imparatorluğunun deneyimli ve kurnaz yöneticilerinden, eski Hindistan nazırı, dışişleri bakanı) *Lord Curzon*'un bizim baş delegemiz İsmet İnönü'ye: *«Ama paranız yok, borç almak için yine bize başvuracaksınız. Burada verdiğimiz ödünleri o zaman geri alacağız»* biçimindeki sinsi ve alaylı sözünü unutarak. Oysa bu sözde saklı olan büyük tehlikeleri her zaman ve hiç unutmamacasına yinelememiz gerekirdi.

Lozan barış görüşmelerinden yaklaşık üç buçuk yıl önce TBMM Başkanı *Mustafa Kemal Paşa* tarafından padişaha gönderilmesi Meclisçe uygun bulunan bir yazı 28 Nisan 1920 günkü toplantıda Antalya milletvekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) tarafından okundu ve onaylandı (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, cilt I, Sh. 123/124). Yazıda şu satırlar da vardı:

«Kendi hükümetimizin idaresi altında bedbaht ve fakir yaşamak, ecnebi esareti pahasına nail olacağımız huzur ve saadete bin kere müreccahtır.»

Bu satırlar Mustafa Kemal Atatürk'ün, *«Tam bağımsızlık»* ilkesinin her türlü zenginlik ve varsıllığın üstünde olduğunu vurgulayan bir vasiyeti idi Türk Milletine. İşte biz bunu da unuttuk ve *«Borç yiğidin kamçısıdır»* diye diye bu günlere geldik. Ünlü Johnson mektubundan beri kamçı üstüne kamçı yiyip duruyoruz; bakalım daha kaç tanesini yedikten sonra uyanacağız.

Düyunu Umumiye döneminde kendilerine veya banka şirket ve bankerlerine borçlu olduğumuz devletler karşısında boynumuz büküktü. Uzun yıllar tarih öğretmenliği yapmış olan babam: *«Bir vakitler yabancı devlet elçileri sadrazamın huzurunda titrerken Düyunu Umumiyeden sonra koca Osmanlı devletinin sadrazamı alacaklı devletlerin sefirleri karşı-*

sında eğik boyunlu oldu. Ne hazin tecelli!» derdi.

Johnson'un mektubu yalnızca Başbakan İsmet İnönü'ye değil, O'nun şahsında bütün Türk Ulusuna yönelik, küçültücü bir mektuptu. Sert yanıtını İnönü'den aldı. ABD Büyükelçisinin geçen ay bizim iç politikamıza yönelik -bir azar niteliğindeki- eleştirisi Cumhuriyet'te Hasan Cemal'in bir yazısına konu oldu. Resmi yönlerden hâlâ yanıtsız duruyor.

NİÇİN?

Borçluyuz ve dolar bekliyoruz da ondan. Girdik bir kez bu batağa. Atalarımız çok yanlış yapmışlardı. Atatürk ve İnönü bu yanılgının izlerini sildiler ama, aradan otuz yıl geçmeden eski yanılgı-boyacıların kullandıkları bir deyimle-kustu.

Borç batağının baskısını azıcık hafifletmek için Kıbrıs'ta Rumlar yararına-gerçekte Yunanistan yararına-ödün istiyorlar.

Oysa Kıbrıs sorunu yalnız oradaki soydaşlarımızın yaşam sorunu değil, *Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın ve uzak gelecekteki yaşamsal sorunudur. Yunan adalarıyla çepeçevre kuşatılmış olan Türkiye ileride Anadolu'ya doğru uzanan Kıbrıs sivrisiyle böğründen hançerlenmek isteniyor. Bu, bizim için yaşamsal bir korunma hakkıdır; panhelenist ve Siyonist yayılımcılara karşı, tıpkı bütün öteki sınırlarımızdaki korunma hakkı gibi bir haktır bu.* Hiç değilse bundan sonra yanılgıya düşmeyelim ve halkımızı, özellikle *sağcı-solcu ayırımı yapmaksızın bütün gençlerimizi her yönden gelebilecek tehlikelere karşı her zaman uyanık tutalım.* TBMM'de 7 mart 1984 günü bütün partilerin oybirliğiyle kabul ettiği bildiriyi -biraz geç kalmış da olsa- gerekli bir uyanıklığın ve dış borç belasını da bir an önce tasfiye etmek isteğinin ilk adımı sayabilir miyiz? Dileğimiz budur. (8 Nisan 1984)

LAİK CUMHURİYETİMİZİ SARAN TEHLİKE ÇEMBERİ

İki gün sonra, 29 Ekim 1985'te, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 62. yıldönümünü kutlayacağız. Bütün halkımız için kutlu ve mutlu olsun.

Ben bu 62. yılda ülkemizi kuşatan tehlike çemberine parmak basmak ve elimden geldiğince okurlarımı uyarmak istiyorum. Önce herkesçe bilinenleri söyleyeyim.

- İkinci Dünya Savaşı'ndan beri kuzey komşumuz SSCB ile ilişkilerimiz düşmanca değilse de dostça da yürümüyor;
- Bulgaristan ve Yunanistan ile olan ilişkiler – onların düşmanca tutumları yüzünden – bozuk gidiyor;
- Güney Kıbrıs'taki Rumlar, «Türk kanı içmek» için fırsat kolluyor;
- Güney komşumuz Suriye, Türk düşmanı Ermeni ve Kürt militanlarının terör eğitim kampları kurması için onlara kucak açıyor;
- Sureyi'nin hemen güneyindeki İsrail, bizimle sınırdaş olmamakla birlikte, ülkemizi kendi *yaşam alanı* içinde görüyor. Bunu onların bir politika adamı açıkça söyledi;
- İran savaşı dolayısiyle zor durumda bulunan Irak, Türkiye ile şimdilik dost geçinmek istiyor; ama geçmişteki deneyimlere bakılırsa, pek güvenilir durumda değil;
- İran İslâm Cumhuriyeti, Atatürk'ün kurmuş olduğu laik Türkiye'yi Müslüman saymıyor. Üstelik mezhep ayrımı dolayısiyle tarihsel bir karşıtlık var arada. Şimdi, Irak ile olan savaş ve ekonomik zorunluklar dolayısiyle, Türkiye ile

ilişkilerini düzeltmek istiyor. Ama İran topraklarında Ermeniler – her nedense! – meydanı boş buluyor.

Bu kısa tablo Türkiye'nin yakın yöresindeki çemberin ne durumda olduğunu gözler önüne koymaya yeter.

*

Cumhuriyet'in 62. yılında bu durumu niçin özet olarak bir daha anımsatmak gereğini duydum? Hemen söyleyeyim: Türkiye'yi uzaktan kuşatan bir çember daha var da ondan.

Bu uzak kuşatıcıların amacı, bir yandan Türkiye'nin laiklik ilkesini yok ederek önce onu bir *Osmanlı Cumhuriyeti* durumuna getirmek ve ardından – eğer başarabilirlerse – Osmanlı Padişahlığına dönüştürmektir. Bu amaca ulaşmak için her türlü parasal harcamalardan ve propaganda etkinliklerinden kaçınmıyorlar. Yine bilindiği gibi, bu çabaların başını çeken odak Aramco'dur. Yani söylediğim amaca yönelik açık ve gizli uğraşılar Suudi Arabistan-ABD işbirliğini odaklaştıran Aramco aracılığıyla yürütülüyor.

Denebilir ki, Suudilerin ve ABD'nin milyarlarca para harcamayı gerektiren böyle girişimlerde ne çıkarları var?

Bunun yanıtı çok açık: Eğer, Türkiye laiklik ilkesini bırakıp bir Osmanlı Cumhuriyeti durumuna gelirse ve eskisi gibi Arap kültürünün, koyu din bağnazlığının etkisi altına girecek olursa, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin, Arapların, krallık, emirlik, şeyhlik, sultanlık, imamlık ülkeleri halklarına uyanış örneği olma tehlikesi ortadan kalkacak ve bunların başındakiler de mevkilerini ve sömürülerini, kendi soyları boyunca sürdürecek.

ABD'nin başını çektiği kapitalist ülkeler de, laiklik ilkesinden soyutlanarak ulusluk bilincini yitirip ümmetlik akımına kendini kaptıran ve böylece laikliğin ve ulusçuluğun ayrılmaz parçası olan «tam bağımsızlık» bilincini de yitirecek olan Türk ulusunun ekonomik ve doğal servetleri ile insan gücü kaynaklarının rahat rahat sömürüleceğini ummaktadırlar; tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde olduğu gibi.

*

Geçen hafta, az önce betimlediğim doğrultuda, yeni bir olaya tanık olduk Türkiye'mizde: ABD'de Suudi Arabistan Kralı Fahd'ın yeğeni olan bir prens astronotluk eğitimi görmüş ve Amerikan uzay mekiği *Discovery* ile uzayda bir hafta kalmış. Pekâlâ etmiş! Bu prens, uzaya çıkan ilk Müslüman astronotmuş. O da güzel, «mübarek» olsun!

Ama ister istemez insanın kafasına takılan bir nokta oluyor burada: Türkiye NATO, topluluğu içinde tek Müslüman devlettir ve NATO'nun, Doğu'da en ağır askeri yükü ve tehlikesi altında bulunan ileri karakoludur. Acaba ABD'li dostlarımızın aklına bir Müslüman astronot yetiştirip uzaya yollamak gelince, neden bir Türk pilotunu seçmeyi anımsamamışlar da özellikle bir Suudi prensini yetiştirmişler?! Neyse burasını geçelim.

Bu prens geçen hafta *İslâm Ülkeleri Teknoloji Koordinasyon Konferansı*'na katılmak üzere İstanbul'a geldi. Hoş geldi, sefalar getirdi. Ancak gazetecilere söylediklerine bakınız: *Altı* yaşından beri namaz kılıp sekiz yaşından beri oruç tutuyormuş. Uzayda bulunduğu sürede «seferi» sayıldığı için günde ancak, üç kez namaz kılabilmiş ve o sürenin bir günü Ramazan'a rastladığı için o gün oruç tutmuş. Allah'a ibadetinin öteki Hıristiyan astronotlar tarafından saygıyla

karşılandığını da söyleyen Prens, şunu eklemiş: *«Uzayda iken Kıble'nin yönünü bulup bulmamak o kadar önemli değil; bizim dinimizde Allah'a dua etmek yeterli olur.»* Prens böyle demiş ama, Kur'an da namazın Kâbe'ye yönelerek kılınması buyruğu var. Demek ki prens, bu dinsel buyruğun – olanaklar bunun yerine getirilmesine önlerse – bir yana bırakılabileceği düşüncesinde. Aferin! Bu fetva, ibadette reformun ilk adımını oluşturur inşallah!

*

Gelelim ikinci noktaya: Sayın prens, gerek gazetecilerle yaptığı söyleşide, gerek katıldığı konferanstaki konuşmasın da «politikadan fazla anlamadığı»nı bir kaç kez vurgulamış. Evet ama kendi özel yaşamına ve duyuncuna özgü ibadet konusunu laik Türkiye'de dile getirmek, çok ince bir politikanın, dahası, bir din propagandasının belirtisi değil de nedir?

Dahası var: Sayın Prens Sultan bin Salman, katıldığı konferansın açılışında yaptığı konuşmada, Dicovery'de geçirdiği deneyimleri ve edindiği bilgileri İslâm bilim adamlarına aktardığını ve İslâm bilim adamlarının ciddi bir biçimde çalışması durumunda İslâm ülkelerinin rönesansının gerçekleşeceğini belirtmiş. Burada bir an duralım: Batı'da Rönesans, bilimde, sanatta, düşüncede dinsel baskı sınırlarını zorlayarak ve akılcı doğrultuya yönelerek uzun bir çaba ve düşün savaşımı sonunda gerçekleşmiştir ve – bir ölçüde – Hıristiyan dinindeki reformasyon hareketiyle koşut yürümüştür. *Rönesans teknolojik ilerleme demek değildir.* İşin bu bilimsel yönü bugünkü konumuzun dışındadır; ayrıntılı açıklamalara girmeyelim.

Sayın prens bir de şöyle buyurmuş; *«Bütün Müslümanlar birleşirsek kendi uzay gemimizle uzaya gidebiliriz; belki de bu geminin astronotu ben olurum ve yanımdaki astronot da Türk olur.»*

Lütüfkâr teveccühlerine teşekkürler! Politikadan pek anlamadığını dikkatle ve birkaç kez vurguladığını söyledi-

ğim Sayın Prens Sultan bin Salman, bu sözleriyle *«İttihâd-ı İslâm»* politikası güttüğünün farkında değil midir? Bana öyle geliyor ki, kendisi Amerika'da iyi bir astronot olarak eğitildiği gibi, gerek ülkesinde gerek ABD'de çok iyi bir politikacı olarak da eğitilip yetiştirilmiştir. «İttihâd-ı İslâm» (İslâm Birliği) ideolojisi bugüne değin, – Osmanlı Padişahı Yavuz Selim de içinde olmak üzere – hiç kimse tarafından gerçekleştirilememiştir. Gerçekleştirilemez de ondan. Ama bu idoloji zaman zaman Türkiye'ye atılan oltada, daha açık bir deyişle, laik Türkiye Cumhuriyeti'ni din bağnazlığına sürüklemek için atılan kancada yem olarak kullanılmıştır ve kullanılmaktadır. Daha «Arap Birleşik Devletleri», yani «Arap Birliği» bile kurulamamışken, dünyada öteki Müslüman ülkeleri de içine alacak bir Müslüman birliği kurulabilir mi? Bunun, henüz ulusallık bilincine erişmemiş Müslüman halkları avlamak ve uyutmak için bir propaganda aracı olmaktan başka bir niteliği yoktur.

*

Türkiye İslâm ülkeleriyle ve kurumlarıyla ilişkilerini düzene koyarken gerçekten çok dikkatli davranmak zorundadır. «Devlet yönetimi uzağı görme sanatıdır.»

Burnunun ucunu bile göremeyenler bir talihsizlik sonucu olarak yönetimin başına geçerse, bütün sınırlarımızdaki ve özellikle Ege'deki ulusal çıkarlarımız tehlikeye girebileceği gibi, ülke içindeki toplumsal yapımızın sağlamlığı da tehlikeye girer. Kimi devlet adamlarımız ve Osmanlıcılık modasına kapılmış aydınlarımız laik Türkiye'yi kökünden çökertecek irtica tehlikesini küçümsemektedirler. Oysa bugün laiklik düşmanı tarikatçı, orta, lise, hatta yüksekokul diplomalılarının sayısı hiç de az değildir. Düşüncenin korkusuzca açıklanabileceği toplumsal bir ortam yaratılsa ve bu ortamda bir anket yapılsa, hiç kuşkum yoktur ki bütün Türkiye'yi bir örümcek ağı gibi saran Kur'an kursları, hocaları ile öğrencilerinin ve cami imamlarının yüzde doksan dokuzu, imam ha-

tip okulları öğretmen, öğrenci ve mezunlarının yüzde doksanı, her meslekten üniversite diplomalılarının en az yüzde onu, (şeriat) düzeninin geri getirilmesi doğrultusunda oy kullanırdı. Çünkü irtica ortamı 1949 yılından beri sinsi sinsi genişlemiştir ve genişlemektedir. Ve en büyük boyutuna da 12 Eylül 1980'den sonra varmıştır. bu durum kendi kendine oluşmamış, yukarıda anlattığım çemberleri yönetenlerin içerideki ajan ve işbirlikçileri sayesinde ve politikacıların din sömürüsü; büyük servet sahipleriyle feodallerin de koruyuculuğu sonucunda oluşmuştur.

Ben yine de karamsar değilim; Aziz Atatürk, Cumhuriyeti öyle güçlü temeller üzerine kurmuştur ki, onun Türk gençliğine emanet ettiği bu cumhuriyet *«ilelebet, payidar olacaktır.»* (27 Ekim 1985)

TÖRENLER, TÖRENCİKLER

Cumhuriyetimizin 62. yılını görkemli törenlerle kutladık. Ekranda izlediğim bu törenlerde atılan adımları ben, demokrasiye, çağdaşlaşmaya doğru atılan adımlar olarak yorumladım içimden ve bu nedenle zevkle izledim. Fransızlar, Fransız Devrimi'nin yıldönümünü nasıl her 14 temmuz günü; Sovyetler, sosyalist devrimin yıldönümünü nasıl her yıl Ekim Devrimi adıyla görkemli biçimde kutluyorlarsa, bizim de Cumhuriyet'in ve dolayısiyle Kemalist Devrim'in yıldönümünü her 29 Ekim'de kutlamamız ulusal bir borçtur. Çünkü 29 Ekim, Türklerin en büyük ulusal bayramıdır.

*

Bu yılki güzel tören bana, ülkemizi sarmaya başlayan türlü nitelikteki «törencik»leri anımsattı; *tören teknolojisi* bakımından «elhak» çok gelişmiş bir ülke olduk, diye düşündüm. Batılılar bu konuda fersah fersah gerimizde kalıyor.

Bir vakitler güreş sporunda çok ileri idik, minderde karşımıza çıkanları hemen yere vuruyor, olimpiyatlarda takım halinde birinci oluyorduk. Şimdi güreş alanını başkalarına bıraktık, «tören» alanına kafamızı taktık. Belki bir gün gelir – inşallah! – kitap okuma alanına merak sararız; ne güzel bir tutkudur bu.

Geçen gün sayın dostum *Prof.Dr. Bedia Akarsu* bu sütunlarda çıkan güzel yazısında, gençlerimizin bilgi dağarcığının teyp, video, bilgisayar teknolojisi ile beslendiğini, bu nedenle şimdiki kuşaklar arasında *kitap okuma ve buna bağlı olarak da düşünme* alışkanlığının hemen hemen hiç bulunmadığını vurgulayarak bu acıklı durumun, Türkiye'nin geleceği bakımından büyük sakıncalar, hatta tehlikeler taşıdığına parmak basıyordu. Değerli dostum, gençlerimizi ve halkımızı eğitip yavaş yavaş «bilgileştiren» televizyon yayınlarımız üzerinde pek durmamış nedense. Çok «derin» sorularla yanıtlarını içeren bilgi yarışmalarını herhalde izlememiş olacak. Acaba törenleri, daha doğrusu, törencikleri de mi seyretmiyor! Eğer Atatürk'ün, kentlerimizi ilk ziyaretinin yıldönümü törenlerini izlemiyorsa, bunu öğrenince, bilisizliğin son kertesinde olduğu bilincine vararak kim bilir ne denli üzülür. Çünkü böyle törenlerde Atatürk'ün büstü, açık bir kamyonete yerleştirilmiş yüksekçe bir sandığın üstüne konulur, iki yanında iki genç ayakta durur ve kamyonet ana caddenin iki kıyısına dizilmiş ilk ve ortaokul çocuklarının ve meraklı halktan bazıları ile o gün kente inmiş garip bakışlı kimi köylülerin arasından geçerek halk topluluklarıyla birlikte yavaş yavaş kentin merkezindeki alana doğru ilerler ve orada durur. Kalabalıklar karşısında *«nutuk atma»* meraklısı birkaç resmi görevli *«günün anlamını belirten»* «ilsel» ve «belediyesel» konuşmalar yapar. Daha sonra davullu zurnalı «mahalli oyunlar» faslı ile törencik biter.

Dostum Akarsu'ya haber vereyim ki, doğu ve batıdaki birçok kentimizde her yıl yapılan «kurtuluş» törenleri de gösterilir televizyonda: Yine ana caddede toplanmış insan-

lar; caddenin öte ucundan, düşman kılıklı birkaç kişi arasında yürüyerek gelen, elleri kolları bağlı, bembeyaz giysili bir kız çocuğu; hemen arkada belirip koşarak ilerleyen ve bir bölümü kız çocuğunun yanındaki «düşmanları» yakalayıp tutsak yavrunun iplerini keserek onu özgürlüğüne kavuşturan, öteki bölümü de caddede koşan ve zaman zaman yere yatıp ellerindeki silahlarla mevzilenen ve böylece kenti kurtaran er veya Kuvayi Milliye giysili kişiler; bunların ardından da yukarıda anlattığım biçimde «günün ehemmiyetini» belirten konuşmalar ve folklor gösterileri...

*

Ülkemizin düşman salgınına ve kıyımına uğradığını ve tutsaklığın kıyısına geldiğini zaman zaman halka anımsatmak, ulusal bilinci uyanık tutma bakımından, elbette gerekli ve yararlı. Ama bunu – Atatürk'ün kente gelişinin yıldönümü törenlerinde olduğu gibi– her yıl, hep aynı biçimde, ilkokullarda yapılan tiyatro temsilleri düzeyinde yineleyip durmak, gitgide bıktırıcı, etkisiz, hatta kimi zaman gülünç olmuyor mu?

Avusturyalılar, Osmanlıların Viyana kuşatmasını, bilindiği gibi, Polonya Kralı *Sobieski* sayesinde 1683 yılında kırıp kenti kurtardılar. Bunu her elli yılda bir törenlerle kutlarlar. Bir rastlantı sonucu 1933'te hukuk öğrencisi, 1983'te de emekli öğretim üyesi olarak Viyana'nın, 250. ve 300. yıldönümü törenlerini birkaç gün izleme fırsatını buldum. Bizdeki gibi kurtuluşu *«temsili olarak canlandırma»* törenleri değildi bunlar. Kurtuluş'türlü sergilerle, resim ve yeni kitaplarla, tiyatro, opera ve konserlerle, sinemalarla, konferanslarla, kısacası, yıllarca süren çaba ve çalışma sonucunda hazırlanmış bir programa göre kutlanıyordu; öyle ki, bu programı izleyen halk, okulda edindiği bilgileri türlü yönlerden tazeliyor ve – Viyana sanki geçen hafta kurtulmuşçasına – 300 yıl önceki bilinci ve coşkuyu yeniden yaşıyordu, hiçbir eyleme geçmeden, hiçbir aşırılığa kaçmadan...

Eğer Viyanalılar, kurtuluşlarını elli yılda bir değil de her Tanrı'nın yılı yüzeysel törenciklerle kutlamaya kalksalardı, kuşaktan kuşağa aktarılıp gelen bu ulusal bilinç ve coşku birikimi kesinlikle oluşmazdı. Çünkü kutlamalar, Osmanlıca deyimi ile, «müptezel» olur, ayağa düşerek etkisiz ruhsuz törencikler görünümünden öteye geçemezdi.

*

Bizim bir de «fetih» törenleri var. Bunlara ilişkin düşüncelerimi çok eskiden yazmıştım. Eğer yanılmıyorsam, birkaç yıl önce değerli dostum İlhan Selçuk da bu noktaya dokundu.

İstanbul'un fethi Bizans İmparatorluğu'nun sona ermesi ve İstanbul kentinin Osmanlı İmparatorluğu'na merkez olması bakımından önem taşıdığı için, bu fethin 500. yıldönümünü kutlamak, evrensel nitelik taşıyan bir tarih olayının anılması olarak gerekliydi; üstelik o sıralarda Yunan gazeteleri, Atatürk'ün uygar bir düşünce ile camiden müzeye dönüştürdüğü Ayasofya'ya çan takılıp bu tarihsel yapının yeniden kiliseleştirilmesini isteme küstahlığında bulunmuştu. 500. fetih yılı kutlamaları aynı zamanda bu küstahlığa görkemli bir yanıt anlamını taşıyordu: İstanbul 500 yıldan beri Türk olmuştu ve öyle kalacaktı.

Gelgelelim bu kutlamaları da her yıl yaparak ruhsuz bir tören durumuna getirdik.

Hele Anadolu kentlerinde, kentin Selçuklu veya Osmanlılar tarafından fethinin 538 veya 453. yıldönümünü anma gibi bahanelerle törenler yapılmasını hiç anlamıyorum. Hangi kentimizin Selçuk, hangi kentimizin Osmanlı Türklerince ne zaman, kimlerden alındığı, okullardaki tarih derslerinde öğretiliyor. *Ulusal Ant* (Misak-ı Millî) sınırları içindeki bu vatanın bizim olduğundan kuşkumuz mu var ki, ikide bir yüzlerce yıl önceki fetihleri davullu zurnalı törenlerle kutlama gereğini duyuyoruz!

İzmir'in ve öteki kentlerimizin Yunanlılardan kurtuluşu-

nu ve Atatürk'ün herhangi bir kente ilk gelişini de her yıl kutlayarak ayağa düşürüyoruz.

Bir de türlü askeri okul öğrencilerinin her yıl yaz talimleri için yer değiştirmeleri veya diploma almaları konularında sık sık yapılan törenler var. Bunların televizyon ekranına yansıtılmasında da, alışkanlık ve bıktırıcılığın yanında, sivil okullara göre bir imtiyaz ve ayrıcalık kokusu yok mu?

Konuyu bitirmeden önce şunu da ekleyeyim: Okurlarım herhalde dikkat etmişlerdir, 12 Eylül 1980'den beri televizyon ekranlarına haftada en az birkaç kez türlü konulardaki toplantılar yansıtılıyor. Hiçbir haber değeri olmayan bu göstermelik toplantılarda şu veya bu sorun üzerinde konuşuluyor, bol bol laf üretiliyor; salonu dolduran kadınlı erkekli, genç yaşlı kişiler sessizce dinliyorlar; böyle toplantılar sonunda sanki o önemli konu (!) çözüme bağlanmış gibi bir rahatlık estiriliyor kamuoyunda. Tıpkı bilimsel bir kitap satın alıp kitaplığına yerleştiren kişinin o kitaptaki konuyu öğrendiğini sanması gibi bir şey bu. Ekranda toplantı, toplantı, toplantı; laf, laf, laf; yaşamda ise çözüme bağlanmamış sorun, sorun, sorun...

İşte plansız, programsız «liberal» bir yönetimin görüntü ve sonuçları.

Halk kendisini saran engelleri oylarıyla kırıp, kendi sorunlarına kendisi sahip çıkmadıkça düzelmez bunlar. (3 Kasım 1985)

«Kıymetli meslektaşımız, değerli insan, Kadirli Belediye Başkanı Kâmil Kara'yı, kanunsuz bir talebi yerine getirmediği için görevi başında uğradığı menfur bir saldırı nedeniyle, 30.4.1987 günü kaybettik. Merhuma Tanrı'dan rahmet, kederli ailesine ve bütün belediye başkanı meslektaşlarımıza başsağlığı dileriz.»

Bu ilanın altında imza olarak; *«Türk Belediyecilik Derneği Yönetim Kurulu»* yazılı idi. Dernek yönetim kurulunun bu davranışını pek beğendim. Hangi partiden olursa olsun, orası önemli değil; bir derneğin yönetim kurulunun, bir üyesinin «menfur bir saldırı nedeniyle» öldürülmesini kınayarak ona sahip çıkması güzel ve yerinde bir davranış, kutlarım.

Sonra yeniden birinci sayfayı çevirerek, o tek sütun başlıkla verilen haberin ayrıntılarını okumaya başladım:

«Van 100. Yıl Üniversitesi yakınlarındaki bir lokalde akşam saatlerinde bıçaklı, sopalı saldırı düzenleyen ve sağ görüşlü oldukları bildirilen bir grup öğrenci, bir öğrenciyi öldürdü, beş öğrenciyi de ağır yaraladı. 12 Eylül 1980'den bu yana ilk ölümlü öğrenci olayı niteliğindeki saldırı saat 19.00 sıralarında gerçekleşti vs...»

Haberin alt yanını aktarmayayım, sizler de okumuşsunuzdur. İşte kanlı eylemler böyle başlar, daha doğrusu, böyle başlatılır. Ben beklerim ki, tıpkı Türk Belediyeciler Derneği Yönetim Kurulu'nun yaptığı gibi, Van 100. Yıl Üniversitesi'nin bir öğrenci derneğinin yönetim kurulu, eğer orada öğrenci derneği kurulmasına izin verilmemişse, o üniversitenin rektörlüğü de gazetelere şöyle bir «başsağlığı» ilanı versin:

«Değerli öğrencimiz, genç insan, veteriner fakültesi birinci sınıf öğrencisi Mehmet Şirin Tekin, *uğradığı 'menfur bir saldırı' sonucunda bir kısım öğrenci arkadaşları tarafından 3 Mayıs 1987 günü öldürülmüştür. Merhuma Tanrı'dan rahmet, kederli ailesine ve Türkiye Cumhuriyetinin bütün üniversitelerindeki genç öğrencilere başsağlığı dileriz.»*

Biliyorum, böyle bir ilan çıkmayacaktır; rektörlük, Mehmet Şirin Tekin için böyle bir ilan vermeyecek ve verdirmeyecektir. İşte bunun için, üniversitenin eski bir öğretim üyesi olarak, bu görevi kendi sütunlarımda yerine getirmek istedim ve yukarıki ilanı koydum. Kişisel olarak da bu gencin ailesine ve arkadaşlarına başsağlığı dileklerimi sunar ve tahriklere kapılmamalarını rica ederim. Çünkü 1968'lerden

sonraki acı olaylar da tıpkı böyle sağcı ve ırkçı eylemlerle başlatılmış ve gençler birbirine düşürülmüştü.

*

Şimdi gelelim bu *«menfur saldırı»*nın anlam ve niteliğine; Görmek isteyen gözler, anlamak isteyen kafalar çok iyi bilir ki, bu saldırı dünden bugüne birdenbire oluşmuş bir öğrenci çatışması niteliğini taşımıyor. Bu terör eylemi, ülkemizde yıllardan beri pompalanan ve 12 Eylül döneminde doruk noktasına ulaşan bağnazlık ve gericilik eğitim ve düşüncesinin «menfur» bir sonucudur. Bu saldırı aslında, Türkiye Cumhuriyetinin temel direğine yapılan bir saldırıdır; çünkü herhangi kişisel anlaşmazlık ya da -Kadirli Belediye Başkanı için verilmiş olan başsağlığı ilanında denildiği gibi- «Kanunsuz bir talebin yerine getirilmemesi» yüzünden, yani öc alma nitelikli değil, ramazan gününde oruç tutmamak gibi, *tümüyle vicdanlara yönelik toplumsal nitelikli bir saldırıdır.*

12 Eylül 1980'den sonra, *terör ve anarşi bakımından* -ayrılıkçı çetelerin eylemleri dışında- huzura kavuşmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni yeniden terör ve anarşi dalgası içine atmaya yönelik bir suikast niteliğini taşımaktadır bu saldırı.

Daha öncelerini gördük, çok iyi biliyoruz: Az önce belirtiğim gibi, 1968'lerden sonra öğrenciler arasında sağcı-solcu karşıtlığı denilerek, sağ eylemciler tarafından başlatıldı. Sonra, daha da somutlaştırılıp, ülkücü- komünist olarak sürdürüldü ve daha sonraları -özellikle iki ilimizde barbarlık düzeyine varan- Sünni - Alevi çatışmaları başlatıldı ve çok kan akıtıldı.

Bütün bunlar Atatürk Cumhuriyetini temelinden yıkıp, onu -Osmanlı Devletinin son dönemlerinde olduğu gibi- kof bir teokratik devlet, daha doğrusu, yarı sömürge durumuna getirmek amacını gütmektedir ve bu doğrultuda da işlerin bilincine varmamış olan masum gençler -kafaları yıllarca yıkanıp- maşa olarak kullanılmaktadır.

1965'te Demirel'in tek başına iktidara geçmesinden sonra, ilkin yavaştan yavaştan kıpırdanıp, gittikçe alevlenen terör olaylarının daha başlangıcında gidişin kötü sonucunu kestirerek, bu sütunlarda, türlü zamanlarda, gerek yöneticilere, gerek gençlere diğer bazı yazarlar gibi, elimizden geldiğince uyarı görevimizi yerine getirmeye çalıştık. *«Kötü Çığır* (Eylül 1969), *«Vicdan Özgürlüğü ve İktidar»* (Mart 1974), *«Yeni Bir 12 Mart Özlemi mi?»* (Nisan 1974), *«Terör Alışkanlık Yaratırsa...»* (Şubat 1975), *«Ölenler, Öldürenler»* (Ocak 1977), *«Kara Kuvvet»* (Aralık 1977), *«Şiddet Tohumu Nasıl Atılır?»* (Nisan 1978) başlıklı yazılarımız, bu uyarıları içeren örneklerden bazılarıdır.

Aldıran olmadı. Ülkeyi baştan başa kaplayan terör eylemlerine, «Zabıta vakaları» gözüyle bakıldı. *«Solun aldığı nefesi bile»* izleyen İçişleri Bakanları ve MİT de, sağ teröristlere karşı görevlerini gerektiği gibi yerine getirmediler. Hatta Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, bunlar için rahmetli İsmet İnönü'ye: «Sağcılar vatanperver, milliyetçi gençlerdir» diyebildi. Oysa cinayet işleyenin sağcısı, solcusu olur muydu? Katil, katildir.

Eğer şimdi de Van'da parlayan kıvılcıma yukarıki açıdan bakılırsa, 12 Eylül 1980 müdahalesinin terörü önleme konusundaki başarısı da iflas edecek ve Türkiye yeni bir kanlı karmaşa dönemine girecektir. Bunun sonu -nereye varacağı kestirilemeyen- bir iç savaştır.

Açıkça söylemek isterim ki, yeni anarşinin tohumu da bugünkü yönetimin kendisi tarafından atılmaktadır. Neden? diyeceksiniz, yöneticiler bindikleri dalı hiç keserler mi?

Elbette kesmezler, ama *«gaflet ve dalalet»* içinde bulunabilirler. Tıpkı 1950'lerden sonra politikada din sömürüsü başlatıldığından beri süregelen gaflet ve dahalet gibi...

Sağcı, solcu ve ümmetçi dış odaklar bu gaflet ve dalalete, gizlice *«hıyanet»*i ve mütareke dönemi zihniyetli hayınları da karıştırmaktadırlar. Amaçlarını yukarıda yazdım.

*

Şimdi gaflet ve dalaletin son örneğine geleyim: Başta sözünü ettiğim 4 Mayıs 1987 tarihli Cumhuriyet'in birinci sayfasının ortalarında, manşet niteliğindeki kalın harfli bir başlık, yukarıda da işaret ettiğim gibi, şöyleydi:

«Üniversitelerde cami kampanyası.»

Başlığın altındaki haber de şu:

«Anadolu üniversitelerini saran cami yaptırma yarışında başı Samsun 19 Mayıs Üniversitesi *ile Diyarbakır Dicle Üniversitesi çekiyorlar.* 19 Mayıs günü temeli atılacak olan *19 Mayıs Üniversitesi Külliyeleri'nde caminin yanı sıra, ilahiyat fakültesi de olacak.»*

Öteki üniversitelerimizdeki ilahiyat fakültelerinden mezun olanların hepsine yer ve iş bulundu da yeni gereksinmeler mi doğdu ilahiyat fakültesi mezunlarına? YÖK bunun bir hesabını kitabını yapmış mı? Ön incelemeleri yapılmadan öyle «sellemehüsselam» fakülte açılırsa, oradan çıkanlar, üniversite diploması taşısalar da, gerçekte -lise şöyle dursun- ortaokul düzeyini bile aşamazlar. Bütün bilimsel koşullar ve incelemeler yapıldıktan sonra gerekli görülüyorsa Samsun'da yeni bir ilahiyat fakültesi açılmasına hiçbir diyeceğimiz olamaz.

Buna karşılık, yine Samsun'da ve öteki üniversitelerde cami yapılması, bağımsız ve laik Türkiye Cumhuriyeti'nin temeline dinamit konulmasından farksızdır. *Hem de ilk dinamit, Mustafa Kemal'in Türkiye'yi kurtarmak için Samsun'a ayak basmış olduğu 19 Mayıs gününün yıldönümünde yerleştiriliyor; sanki Atatürk'ten öc almak gibi bir nankörlük kokusu var bu davranışta!*

«Üniversitelere cami yapmak, niçin devletin temeline yönelik bir dinamit koymak olsun?» diyenler çıkacaktır. Bu sorunun yanıtını, çok yalın ve acı olarak, Van 100. Yıl Üniversitesi'ndeki cinayet olayı verdi. bu cinayet, oruç tutan-

lar-tutmayanlar ayrımı gibi bir nedenle işlendi. Vicdan özgürlüğünün egemen olduğu laik bir devlette hiç mi hiç söz konusu olmaması gereken bir nedendir bu. İleride bu ayrıma her üniversitede «camiye devam edenleri etmeyenler» ayrımı eklenince, bütün gençlik birbirine girmeyecek mi?», «İslâmın Bekçileri» adlı çeteler, din adına başka cinayetler işlemeyecek mi? bu, gaflet ve dalalete neden olmak. Türk toplumunu parça parça etmek, onun temeline dinamit koymaktan başka bir biçimde nasıl nitelenebilir! Eğer bu kez de ivedilikle kesin ve köktenci önlemler alınmazsa, artık Türkiye'nin geleceğinden kuşku duymamak olanaksızdır.

Devlet dediğimiz en yüce varlık, yalnızca tüccarlık ve alım satım zihniyetiyle ve suskun bir gençlik yetiştirme amacı ile yönetilirse, bu kuşku ve kaygı daha da derinleşir. Vatanseverliği kendi tekellerine almış olan sorumlular bu konuyu çok, hem pek çok düşünmelidirler. (10 Mayıs 1987)

ŞERİATÇILIĞIN ADINI "MİLLİYETÇİLİK" KOYDULAR!

Beş ay kadar süren zorunlu bir dinlenmeden sonra 27 Ekim 1985 pazar günü çıkan ilk yazımın başlığı *«Cumhuriyetimizi Kuşatan Tehlike Çemberi»* idi. İçimden sormak geliyor: Biz bu tehlike karşısında ne yapıyoruz!

Dua ediyoruz efendim, dua!...

Karadeniz'in kuzey kıyısındaki Özi Kalesi, Ruslarca kuşatıldığı sırada, dönemin çok dindar, yurt ve iyiliksever padişahı ve bütün Müslümanların Halifesi *Birinci Abdülhamit* de, bu kuşatmanın kırılması için *«Peygamber postu üzerinde»* gece-gündüz dua ediyordu. Ne var ki, dua para etmedi, 1788'de Özi Kalesi düştü; bu haberi alan padişaha da üzüntüden inme indi ve abdülhamit, kısa zamanda öldü. Ama biz, 200 yıl sonra bile her sorunumuzu akıl ve çalışma yolu

ile değil, dua ile çözme alışkanlığından kurtulamadık. Yeniden politika yaşamına başlama iştahına kapılan eski parti liderlerinden biri, bir tek gün için Ankara'dan İstanbul'a gelip birkaç müridi ile birlikte Eyüp Sultan türbesinde takkesini başına geçirerek -herhalde yeni politika yaşamında başarılı olması için- dua etmiş; gazetelerde resmini gördüm. Sivas futbol takımı da on gün kadar önce, toplu olarak ellerini havaya açmışlar, kendilerine güç ve başarı nasip etmesi için Tanrı'ya dua ediyorlardı. Onların da resimlerini gördüm. 200 yıl önce bütün Müslümanların Halifesi'nin yaptığı duanın bile, başarı için yetmediğini, Ulu Tanrı'nın her alanda ancak çalışıp öğrenenlere yardımcı olduğunu, okulda onlara söyleyen bir öğretmen çıkmamış herhalde!...

Sözünü ettiğim tehlike çemberi karşısında başka ne yapıyoruz?

Milliyetçiliğin «türlü çeşitleri» ile uğraşıp duruyoruz ve milliyetçiliği kimselerle paylaşamıyoruz: Son 15-20 yıldan beri politik konuşmalarda, gazete ve dergi sayfalarında, kitap başlıklarında *«milli», «milliyetçi», «milli görüş»* gibi sözcük ve nitelemelerden geçilmiyor. İşin aslını bilmeyen kişi, bu dış görünüşe bakarak, şu Türkler gerçekten ulusalcı insanlar, diye düşünebilir. Oysa işin içyüzü büsbütün başka: *Günümüzde «milli sözcüğü şeriatçılık ve gericilik için bir kamuflaj, bir saklama örtüsü, kaba deyişle, bir «yutturmaca» olarak kullanılıyor.* Her değerli ve önemli kavramı ayağa düşürüp müptezel ettiğimiz gibi, her yerde yineleye yineleye, milliyetçiliği de ayağa düşürdük. Hem bu süreç yalnız din sömürüsü yapan kişiler eliyle değil, devlet eliyle de oluşturuluyor. *«İmam Hatip okulları, ibadet ve dinsel ödevleri yerine getirmede halka yardımcı olacak aydın din adamları yetiştirmek amacı ile açıldı; bu okulların ders programlarında İslâm Hukuku, yani şeriat kuralları yer almamalıdır. Çünkü ülkemizde dinsel kökenli İslâm Hukuku kuralları değil, laik nitelikli akılcı hukuk kuralları uygulanmaktadır. Bu nedenle, İslâm Hukuku'nun ye-*

ri, artık hukuk fakültelerinin «Hukuk Tarihi» programlarındadır. Bugünkü durum sürdürülürse, bütün İmam Hatip Lisesi mezunları, öğrenmiş oldukları şeriat kurallarının özlemi ile, şeriatcı olarak yetişir; bu ise laik Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği için tehlike doğurur» diye bu sütunlarda kaç kez yazdık; hepsi boşuna!...

Şimdi İslâm Hukuku, laik liselere de atlamış. Nasıl, biliyor musunuz! Genel tarih dersleri arasında *«İslam tarihi»* de var. Bu doğal. Elbet olacak. Ne var ki, İslâm tarihi dersinin programlarına *«İslâm Hukuku»* da konmuş. Ortaokul veya lise öğrencisi eski Mısır tarihini okurken Mısır Hukuku'nu, eski Yunan ve Roma tarihini okurken Yunan ve Roma Hukuku'nu öğreniyor mu ki, İslâmdan sonraki Arap tarihini okurken İslâm Hukuku'nu öğrensin!.. Ben, Hıristiyan Avrupa'nın hiçbir ülkesinde ortaokul veya lise öğrencilerine «Kilise Hukuku» denilen Hıristiyan Hukuku'nun öğretildiğini görmedim ve duymadım. Oralarda bu konu, üniversite hukuk fakültelerinin programlarında yer almıştır.

Bizdeki son uygulama, irticaın tohumunu laik okullara da atmaktan başka bir anlam taşımaz.

*

Kızıl Sultan *İkinci Abdülhamit* yönetimi gerici olduğundan, o dönemde *«irtica»* ve *«mürteci»*, yasaklanmış sözcüklerdendi; Osmanlıca sözlüklerdendi; Osmanlıca sözlüklerde yer almazlardı; nitekim Şemsettin Sami'nin Kamusu Türki'sinde (1900) bulunmadıkları gibi, aynı dilcinin, Fransızcadan Türkçeye Lügat Kitabı (Kamusu Fransevi) adlı sözlüğünde de (1901) yoktur. Bunda *«reaction»* karşılığında «irtica» yerine *«terakkiye muhalefet»*, *«terakki şikenlik»* (yani ilerlemeye karşı çıkmak, ilerlemeyi kırıcı, önleyici) gibi nitelemeler kullanılmıştır.

Türkçe Sözlük'te «irtica» karşılığında «gericilik» denilmiş olup, bu, etimolojik açıdan bakıldığında yerindedir. Çünkü hepsi aynı kökten gelen *rücu* (dönüş), *ricat* (geriye

kaçış), *raci* (dönem), *mürteci* ise (geriye dönüş isteklisi, gerici) anlamlarına gelmekte ve böylece art arda dizdiğim *bu Arapça sözcüklerin özünde türlü yönlerden kendini gösteren «geri, gerilik» kavramları, yapısal temel ögeyi oluşturmaktadır.* Bu nedenledir ki, *irtaca* konusu ülkemizdeki gericilerin en duyarlı oldukları konulardan biri, belki de birincisidir. Cumhuriyet Gazetesi'nde sürekli yazmaya başladığımdan beri kaç kez başıma geldi: Ne zaman irticaın açık veya sinsi yollarla yayıldığından söz etsem, bazı tutucu gazeteler ve bütün gerici kalemşorlar, bazı geri imamlar hemen harekete geçip, sanki sözleşmişcesine, «memlekette irtica yoktur, bu suçlamalar dinsizlerin uydurmasıdır, solcuların, komünistlerin iftirasıdır» diye koro halinde saldırıya geçerler. Bütün özgürlükler gibi din ve vicdan özgürlüğünü, insan haklarını, hukuka bağlı devlet ilkesini savunageldiğim için, dine karşı olmadığımı, komünist diktaya karşı olduğumu yakından bilen kimi köşe yazarları da hiç utanıp sıkılmadan bu iftira kampanyasına katılırlar.

*

Bütün bunların benim için önemi yok: Önemli olan, bugün ülke yönetiminin başında bulunanların «irtica yoktur» veya « irtica konusu abartılıyor» diyerek tehlikeyi görmemesi, ya da görmezlikten gelmesidir. Bunlardan bir bölümü *irtica* olgusunu, bir *Derviş Vahdeti,* bir *Şeyh Sait* ayaklanması, Menemen'de ilerici öğretmen Kubilay'ın genç kafasını halk topluluğunun gözleri önünde kesen, Nakşibendi tarikatından bir Derviş *Mehmet* olayı gibi kanlı gericilik eylemleri sanıyorlar; yani onlara göre gerici bir kişinin yöresinde toplananlar ayaklanıp harekete geçmedikçe, ülkede irtica yok demektir; şurada burada rastlanan bireysel gericilik hareketleri ise önemsizdir!...

Olur mu böyle şey?!... Yıllardan beri gazetelerde zaman zaman haberler çıkıyor: Yok *Süleymancılık,* ülkenin şu yöresinde, *Nurculuk* bu yöresinde, *Nakşilik* ise öbür yöresin-

de yoğun olarak yayılmış; Süleymancılık daha çok köylerde, Nurculuk ve Nakşibendilik ise kentlerde yoğunlaşmış; yok Süleymancılarla Nurcular arasında rekabet varmış; Süleymancılar, Kur'an kurslarında, Nurcular ve Nakşiler ise İmam Hatip okullarında daha etkin imişler; yok kız öğrencilerde başörtüsü kullanımı üniversitelerden ilkokullara kadar yayılmış. Daha neler de neler...

Bütün bunlar ve İlahiyat Fakültesi eski öğretim üyelerinden aydın din bilgini, milletvekili sayın *Doçent Dr. Bahriye Üçok*'un Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tutumu konusunda parlamentoda yaptığı açıklamalar, eşi sayın hukuk ve din bilgini *Prof.Dr. Coşkun Üçok*'un yayımlamış olduğu yazılar hiç mi bir şey söylemiyor, hiç mi tehlike işareti vermiyor yöneticilerimize?!

*

Ben, Osmanlı döneminden geliyorum; dinsel konuların bu kadar kurcalandığı ve güncel tutulduğu, camilerimizin -hele kutsal gün ve aylarda- zamanımızdaki kadar dolup taştığı, ama öte yanda yalancılık, ikiyüzlülük, hırsızlık, devlet soygunculuğu, suiistimal, soysuzluk, rüşvet ve her türlü ahlaksızlığın, toplumun her katmanında günümüzdeki kadar yaygınlaştığı bir dönem görmedim. Ekonomik adaletsizlik ve yoksulluk yoğunlaştıkça, ahlak ve namus kavramını sadece -afedersiniz- uçkurla sınırlayan zihniyet sürdükçe, bu kokuşmuşluk daha da çoğalıp yayılacaktır. Tarih gösteriyor ki, ulusları çökertip batıran etkenlerin başında böyle kokuşmuşluklar gelmektedir. Bunun devasını dinde, duada, tarikatta, başörtüsünde arayanlar çok büyük ve tehlikeli bir yanılgı içindedirler. Bunun devası, çağdaş eğitim ve hukuksal adalet ile ekonomik düzeltim ve sosyal adalettedir. Bunlar olmazsa ne yol, ne baraj, ne rafineri, ne otel-motel, ne fabrika, ne yabancı banka, hiçbir şey ulusu kurtaramaz. *Bizi saran çemberi, ancak herkese aşılayacağımız Atatürk milliyetçiliği ve Kuvay-ı Milliye ruhuna dayanan siyasal ve ekonomik uy-*

gulamalar kırabilir. Yoksa artık Türkiye Cumhuriyeti'nde tarihe karışmış olan İslâm Hukuku kurallarını geri getirme özlemi, öğrenci kızlarımızda başörtüsü kullanımı, okullarımızda erkek ve kızların ayrı ayrı sınıflarda öğrenim görmeye zorlanması değil!... *Artık Ortaçağ kafasını bir yana bırakıp yeniden gerçek Atatürkçülüğe dönme zamanı gelmiştir; yeni bir milli mücadelenin eşiğinde olduğumuzu, hangi zihniyette olursa olsun, bütün vatandaşlara aşılamalıyız.* TV'de Osmanlı sahneleri sergilemekle, ya da eskiden çekilmiş savaş filmlerini tekrar tekrar göstermekle aşılanamaz bu ruh. Günün somut olaylarını ve karşısında bulunduğumuz tehlikeleri halktan gizlemeden, açık açık vurgulayarak onu uyarmak gerekir. Osmanlı'nın son döneminde olduğu gibi, «Falan devleti öfkelendirmeyelim, filan devleti kışkırtmayalım, falan devlet az-çok dost görünüyor, kırmayalım» türünden düşüncelerle çekingen, korkak ve durgun bir politika ile çemberi kırma olanağı yoktur.

Evet sayın okurlarım, günümüzde şeriatçılığın adını milliyetçilik koydular. Ben buna *«holding milliyetçiliği»* diyorum. *Temelinde ulusal onur değil, parasal çıkar yatıyor da ondan!...* (8 Aralık 1985)

DEMOKRASİ ARAYIŞI VE ASKERİ EĞİTİM

Yüzyılı aşkın bir süreden beri hâlâ demokrasi arayışı içinde olmamız, Türk ulusu için gerçekten bir talihsizliktir.

«Efendim, demokrasi rejimi içinde değil miyiz?...»

Hayır, değiliz. 1982 Anayasası ile gerçek değil, görüntü bir demokrasi içinde bulunuyoruz. Yasak ve kısıtlamalarla dolu olan bu anayasa bugünkü biçimiyle durdukça gerçek demokrasi kurulamaz. Çünkü gerçek demokrasi, yalnız çoğulcu değil, bir yandan sosyal haklara, insan hak ve özgürlüklerine, öte yandan hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı bir rejimdir. Bunları tümüyle garanti altında bulundurmayan,

bu ilkeleri kısıtlayıcı ve sınırlayıcı kurallar içeren bir anayasa ile çağdaş Batı demokrasilerine ayak uydurma olanağı yoktur.

«Efendim, her ulusun kendine göre birtakım özellikleri olur. Bizim ulusumuz henüz Batı ulusları düzeyinde değildir. Bu nedenle onlardaki hak ve özgürlüklerin hepsini bizde de tanımanın daha zamanı gelmemiştir.»

Kızıl Sultan Abdülhamit de aşağı yukarı böyle düşündüğü için Osmanlı anayasasını 32 yıl rafa kaldırmıştı.

«Efendim, jeopolitik durumumuz ve etnik sorunlarımız dolayısıyla özgürlükler konusunda dikkatli olmalıyız. İç yapımıza uygun bir demokrasi uygulamak zorundayız.»

Bu zihniyet devam ettikçe, devlet yönetiminin başındakilere veya bir öğrenci yurdu yöneticilerine dilekçe sunmak bile suç sayılır. Başta *Enver Paşa* olmak üzere, Abdülhamit istibdadını yıkanlardan birkaç kişi de, bu zihniyet yüzünden, bir dikta rejimi kurmuş ve Osmanlı Devleti'ni parlamentonun ve bakanlar kurulunun haberi olmadan bir olup bittiye getirerek, Birinci Dünya Savaşı'na sokmuştu. Türk halkı, kendisinin karar vermediği bu savaşta milyonlarca evladını yitirdi; üstelik savaş da kaybedildi. *Milli Mücadele* ise -adı üstünde- ulusun direnç ve istenciyle başladı ve *Mustafa Kemal'*in önderliğinde yürütüldü; savaş kazanıldı ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu. *Atatürk'*ün amacı, laik Cumhuriyet'i çoğulcu, demokratik ilke ve kurumlarla donatmak idi. Ne var ki, bir yandan içteki padişahçı, halifeci ve şeriatçıların, öte yandan bunları destekleyen dış düşmanların açık veya sinsi kışkırtmaları ile oluşturulan bulanık toplumsal ortam bu arzunun gerçekleşmesine izin vermedi; bu doğrultudaki girişimler başarısız kaldı. 1938'de Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü döneminde de İkinci Dünya savaşı patlak verdiği için, çok partili demokrasi denemesine ancak 1946'da geçilebildi.

*

Deneme hâlâ sürüyor; sürüyor, çünkü 27 Mayıs 1961 Anayasası'nın getirdiği demokrasi ışığı 12 Mart 1971 askeri müdahalesiyle pek çabuk perdelendi; bu perdeleme de yetmedi: 12 Eylül 1980 Harekâtı ile büsbütün söndürüldü. Şimdi bu ışığı 1982 Anayasası ile yeniden yakmaya çalışıyoruz. Hep «sil baştan demokrasisi» süreci içindeyiz. Bu dönemleri yaşayan herkesin gözleri önündeki bu süreç *«deneme»* ya da *«arayış»* sözcüklerinden başka nasıl bir sözle nitelendirilebilir?

«Efendim, ülkemizdeki demokrasi kesintilerinin nedeni, anarşi, terör ve ayrılıkçı eylemlerdir. Yoksa 12 Eylül 1980 öncesine dönmek özleminde misiniz?»

Bu soru hep susturucu bir silah olarak kullanılıyor. Anarşi özlemi taşımakla suçlamak, kişiyi vatan hainliği ile suçlamak demektir. Bunu yapanlar nereden alıyor bu yetkiyi?

Demokrasinin askıya alınması ülkemizin bazı yörelerindeki bölücülük akımının yarattığı tehlike ve huzursuzluğa bağlanamaz. Geçen yıl verdiğimiz bir konferansta belirttiğimiz gibi, *«Batı Avrupa'nın kimi ülkeleri yıllardan beri terör ve bölücülük eylemleri ile uğraşmaktadır. İngiltere'nin başında* IRA, *İspanya'nın başında* BASK, *Fransa'nın başında* Korsika, hatta Breton, *İtalya'da* Kızıl Tugaylar *eylemcilerinin terörü yıllardan beri sürüp gitmektedir. Ama oralarda demokratik hukuk devleti düzenini askeri müdahale ile kesintiye uğratmak kimsenin aklına gelmemektedir; terörle savaş bütün demokratik güçlerin, siyasal partilerin katılmasıyla normal demokratik hukuk düzeni içinde yürütülmektedir. Bizde neden bunun tersi oluyor ve son 25 yıldan beri, yaklaşık 10 yıl aralıklarla demokratik düzen kesintiye uğratılıyor? Bu sorun üzerine dikkatle eğilmedikçe ve çok partili demokrasi rejimine geçtiğimizden bu yana, Silahlı Kuvvetler'in hemen hemen onar yıl aralıklarla devlet yönetimine el koymasının nedeni veya nedenleri araştırılıp bu müdahaleyi gerektirmeyecek sürekli önlemler alınmadıkça, ülkemizde demokratik hukuk devleti sorunu daha çok uzun yıl-*

lar askıda kalır.»

Bence sözünü ettiğim müdahale nedenlerinden biri de, askeri okullarımızda, sivil yönetimdeki demokratik ilkelerin yalnız bir bilgi olarak değil, *bir inanç olarak öğretilip geleceğin subay ve komutanlarının genç dimağlarına aşılanmamış olmasıdır.* Burada önemli bir gözlemi belirtmek gerekir. *Atatürk* ve *İnönü* asker kökenli kişilerdi; üstelik Büyük Zafer'i kazanan ordunun komutanlarıydılar. Ama Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı, komutan olarak, nasıl halkla bütünleşip kazandıysalar, savaştan sonra kurulan çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni de yine halkla bütünleşerek kurmuşlar ve çok partili demokrasiyi getirerek yönetimi sivilleştirmek istemişlerdi; başka deyişle, askerleri politikadan uzak tutmuşlardı. Çünkü Silahlı Kuvvetler'in içine politika kurdu girince ülke için ne denli korkunç durumlar oluşabileceğini, Rumeli'deki topraklarımızın yitirilmesi ile sonuçlanan Balkan bozgununda ve imparatorluğun yıkılmasıyla sonuçlanan Birinci Dünya Savaşı'ndaki -yukarıda değindiğimiz- Enver Paşa örneğinde görmüş ve yaşamışlardı. Güney Amerika devletlerinin askeri yönetimler altındaki perişan durumları da gözlerinin önündeydi. Bu nedenle onlara göre -ve çok yerinde olarak- Türkiye Cumhuriyeti'nin güçlü bir devlet olarak gelişip yaşaması için Silahlı Kuvvetlerin her zaman politikadan uzak kalıp ülke savunması doğrultusunda hazırlanması gerekliydi. Eğer, yakın geçmişte görüldüğü gibi, ülke içinde askerin müdahalesini gerektirecek tehlikeli bir durum oluşursa, bu da, sivil yönetimin alacağı önlemler doğrultusunda asker kullanarak çözümlenmeliydi.

*

Ama öte yanda tarihsel bir gerçek vardı ki, o da Silahlı Kuvvetler'in Osmanlı Devleti'nde taa Yeniçeri döneminden beri iç politikada büyük bir etkinliğe sahip olmasıydı. Başarılı her savaştan sonra komutanlardan bir bölümü devlet yönetiminin türlü katlarında görev alıyorlardı. Bu oluşa, ulusal

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra da tanık olduk. Örneğin, Mareşal Fevzi Çakmak *çok uzun yıllar* Genelkurmay Başkanı, General İsmet İnönü Dışişleri Bakanı ve Başbakan, General Kazım Özalp TBMM Başkanı olmuş, Kemalettin Sami Paşa gibi Milli Mücadele'nin başarılı komutanlarından bir çoğu da sivil yaşamda, ya büyükelçi, ya vali, ya da bakan olmuşlardı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında öyle bir dönem oldu ki, Bakanlar Kurulu'nu oluşturan *on iki bakandan dokuzu* asker kökenliydi. Çok partili rejim kurulduktan sonra da partiler kendi içyapılarında emekli generallere önemli yerler vermekte yarış eder oldular. Dahası var: Cumhuriyet'in kurulmasından bu yana seçilen yedi Cumhurbaşkanından altısı asker, yalnızca biri sivil kökenlidir. (*)

Bu gözlem, asker kökenlilerin sivil yönetimindeki etkinliğini çok açık olarak gözler önüne koymaktadır.

O halde askeri okullarda sivil yönetim kurallarının ve hukukun üstünlüğü ilkesinin öğretilmesinin yanı sıra, demokrasi inancının -yukarıda vurguladığım gibi- kafalara yerleştirilmesi zorunluğu da ortaya çıkıyor.

Bu nokta üzerinde bu kertede önemle durmamımızın bir nedeni de, askerliğin öz niteliğinden doğmaktadır. Askerlik sanatı, kısaca, savaş sanatıdır. Bu sanatın kendine özgü iç kuralları vardır. Bunlar *«İç Hizmet Yönetmeliği»*nde ve öteki yönetmeliklerde belirtilmiştir. Temeliyse, disiplin, emir ve komuta zinciri ve itaattir. Bir savaş ancak bu kavramların iyi anlaşılması, benimsenmesi ve kullanılmasıyla kazanılabilir. *Askerlikte «karar»* ve *«icra»* vardır. *«Askeri*

(*) Bu nedenledir ki biz, daha 12 Mart 1971'den önce ve sonra bu sütunlarda çıkan birkaç makalede: «Cumhurbaşkanlığı koltuğu Genelkurmay başkanları için otomatik bir terfi makamı durumuna getirilmemelidir. Görevinden ayrılan Genelkurmay başkanı, eğer isterse, her Türk vatandaşı gibi politikaya atılır, bir partiye girer, halka karışır, siyasal deneyim kazanır ve çoğunluğu sağlarsa elbet milletvekili de, cumhurbaşkanı da seçilir. Ülkede gerçek demokrasinin yerleşmesi için ilk adımlardan biri de budur» demiştik.

zihniyet» dediğimiz davranış işte budur.

Durum bu olunca, sivil yönetimdeki çoğulcu görüş, düşün özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, görüş ayrılıklarından doğan tartışma ve eleştiriler, birçok askerin kafasına ters düşmekte ve yararsız görülmektedir. Evet ama, koskoca bir ülke, eskiden bir kez daha yazmış olduğum gibi, bir kışla disiplini içinde yönetilemez. İnsan kafası «tek görüş», «tek yönlü düşünüş» dönemini çoook gerilerde bırakmıştır. Çünkü bu kafa körü körüne itaat için değil «düşünmek» için yaratılmıştır. Gelgelelim şimdiye kadar -hiç değilse benim tanık olduğum olaylarda- bazı askeri kişilerin zihniyeti bu gerçeği bir türlü benimseyememiştir. Bir başka yazıda bazı örnekler vereceğim ve «askeri zihniyet», «askeri eğitim» konularını ülkemizde demokrasinin gerçekleşmesi bakımından niçin bu kadar önemli gördüğümü anlatmaya çalışacağım. (22 Aralık 1985)

DEMOKRASİ ARAYIŞI VE ASKERİ ZİHNİYET

22 Aralık 1985'te çıkan *«Demokrasi Arayışı ve Askeri Eğitim»* başlıklı yazıyı bitirirken, gelecek bir yazıda da demokrasi ve askeri zihniyet konularını ele alacağımı belirtmiştim. İlkin askerlikle olan ilişkime kısaca değineyim: Görev bakımından askerlerle ilk yoğun temasım, 1927 yılının yazında Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisiyken, Sarıkışla Talim Taburu'nda oldu.

Buradaki *üç aylık er eğitimi;* daha sonra Yedek Subay Okulu'nda *altı aylık subay eğitimi* (*); İkinci Dünya Savaşı

(*) Avrupa'da hukuk doktorası öğrenimini bitirip, 1934'te İstanbul Hukuk Fakültesi'nde doçentliğe atandım ve – o tarihte yabancı profesörlerin derslerini sınıfta Türkçeye çevirmek için eleman gereksinimi olduğundan – doğrudan doğruya rektörlüğün başvurusu üzerine, askerliğim «emsalimle birlikte» dört yıl ertelendiği için, Yedek Subay Okulu'na ancak 1938'de gidebildim. H.V.V.

sırasında terhisler kaldırıldığından, Trakya'nın türlü yörelerinde 43. Koşulu Topçu Alayı'nda muhabere takım subayı olarak ve 33. Tümen Karargâhı'nda 3. Şube Müdür Vekili olarak, çoğu çadırlı ordugâhta geçen, *yaklaşık iki yıllık kıta hizmeti;* savaş uzun sürdüğü için, 1944'te Ayazağa Motorize Topçu Alayı'nda geçen yaklaşık *iki buçuk aylık* ikinci kez kıta hizmeti, bana askerlik görevimin erlik, yedek subay öğrenciliği, asteğmenlik, teğmenlik evrelerinde, ordunun türlü kademe ve rütbelerindeki subay ve komutanlarla (örneğin Atatürk'ün Büyük Söylev'inde yüzbaşı rütbesiyle adı geçen, çok sert yaradılışlı 33. Tümen Komutanı *Osman Paşa* ile) karşılaşmak, üstlerden emir almak, astlara emir vermek ve böylece askerliği ve askerleri oldukça iyi tanımak olanağını sağladı. Olgun yaşımda ise, 27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonra Milli Birlik Komitesi'nce bir Anayasa öntasarısı hazırlamak üzere İstanbul Üniversitesi'nde kurulan Anayasa Komisyonu'na ve daha sonra Kurucu Meclis'e üye seçildiğimden, Komite üyesi subaylarla *bir yıldan fazla* süren çok yakın ilişkilerimiz oldu. Bunlardan – ilkin dost görünüp sonradan beni düş kırıklığına uğratanlar ayrık olmak üzere – inanmış, katıksız Atatürkçü ve çağdaş kafalı MBK üyelerine karşı duyduğum sevgi ve saygıyı yüreğimin bir köşesinde hâlâ saklarım.

Bu kısa girişi, askerlik anılarıma bir başlangıç olsun diye yazmadım; «Askeri zihniyet» üzerine ezberden «ahkâm kesmediğimi», konuyu yakından bilerek ele aldığımı okurlarıma göstermek için söz ettim, yıllar süren askerlik görev ve ilişkilerimden.

*

Başta sözünü ettiğim 22 aralık tarihli yazıda: *«Askerlik sanatı, kısaca, savaş sanatıdır. Bu sanatın kendine özgü kuralları vardır(...). Bunların temeli, disiplin, emir-komuta zinciri ve itaattir. Askerlikte «karar» ve «icra» vardır. Askeri zihniyet dediğimiz davranış işte budur»* diye yazmıştım. Askerlikte ko-

mutan durumunda bulunan görevlinin –birliğinin konumuna göre– *«durum muhakemesi»* yaptıktan sonra vereceği emrin yerine getirilmesi esastır. Bu zihniyetin egemen olmadığı, *her kafadan bir ses çıktığı* yerde askerlik olmaz. İşte bu nedenledir ki, politikaya atılmak isteyen asker kökenli kişilerin ilk iş olarak askeri zihniyetten arınması, bunun için de bir siyasal partiye girip onun türlü kademelerinde çalışarak tek yönlü «emir ve icra» alışkanlığından çoğulcu düşünceye ve hoşgörüye yönelmesi gerektiğini vurgulamıştım. Gerekçe olarak da «askeri zihniyet» ile demokrasinin bağdaşmadığını gösterdim. Benim o yazımdan üç gün sonra, 25 Aralık 1985'te, Cumhuriyet'in İzmir Temsilcisi Hikmet Çetinkaya'nın *eski CHP genel sekreterlerinden Şeref Bakşık* ile yaptığı *«İnönü'nün Ordu ve Politikaya Bakışı»* başlıklı bir röportaj dizisi başladı. Bu konuda bana kıyasla yüz kat yetkili olan elli yıllık (eğer Cumhuriyet öncesini de katarsak yaklaşık 60 yıllık) politikacı ve devlet yöneticisi rahmetli *İnönü*'nün görüşlerini okurken, evvelce vurgulamış olduğum inanç bende güçlendi. Asker kökenli olduğu halde çok partili demokrasi rejimine yürekten inanmış ve ülkenin selametini hep bu yolda görmüş olan *İnönü*'nün, parti kurultayında başkan seçilmeyince CHP'den çekilmesini demokratik açıdan doğru bulmamış, o zaman yayımladığım bir yazıda, kendisini «Osmanlı Paşası» diye eleştirmiştim. *O'na bu sıfatı yakıştırmakta ne kadar haksız olduğumu, ölümünden sonra gelişen olaylar kanıtladı. O'nun manevi huzurunda özür dileyerek* devlet yönetiminde *«bilgi», «çağdaşlık», «vekar ve ciddiyet»* kavramlarını her koşulda ödünsüz bir davranış biçimi olarak kabul etmiş ve demokrasiye gönül vermiş olan *İnönü*'nün politika ve askerlik konusundaki değerlendirmelerine geleyim: Sözünü ettiğim röportajda İnönü şöyle diyor:

«Politikaya hiç yatkın olmayan meslek, askerliktir(...). Asker adam emir alıp emir vermeye alışmıştır. Halbuki politika arkadaşlık ilişkileri içinde yürür.»

Bunu okuyunca, 22 aralık tarihli yazıda yaptığım değer-

lendirmede yanılmadığımı bir kez daha anladım. Sivil politika yaşamına adapte olmadan devlet yönetiminin başında yer alan bir komutan, halk ve aydınlar kesiminde *«her kafadan bir ses»* çıktığını görünce tedirgin olur, hırçınlaşır. Hele bu seslerden bir bölümü kendi kişisel görüşüne aykırı düşerse, öfkelenir. Çünkü kışlada ve orduda böyle şeylere alışmamıştır. Oysa demokrasi tek sesli değil, çok sesli bir rejimdir. *Bu rejimde, doğal olarak, «her kafadan bir ses» çıkacaktır. Çünkü demokratik toplumda her sınıf, meslek ve zümrenin nesnel ve tinsel (maddi ve manevi) çıkarları ve gereksemeleri başka başkadır. Demokrasi rejimi, onların bu çıkar ve gereksemelerini gerçekleştirmek için sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel amaçlı örgütler kurmasına ve isteklerini meşru yollardan dile getirip eşitlik ve sosyal adalet ölçüleri içinde gerçekleştirmelerine olanak sağlayan bir rejimdir.* Liderlerin görevi ise, türlü yönlerden gelen bu farklı seslerin hepsine kulak verip, onları ülke çıkarları doğrultusunda bir armoni, bir âhenk içinde bütünleştirerek, senfonik bir müzik parçası gibi, akıcı duruma getirmektir. Yoksa sözünü ettiğim seslerden kendi kulağına hoş gelmeyenleri susturmak için öfkeli uyarılarda bulunmak değil.

Bu zihniyet sivil yöneticilere de sirayet ederse –ki etmeye başlamıştır bile– demokrasiye yönelen adımların daha başlangıcında tökezlemeye mahkûm olduğunu söylemek kehanet olmaz. *«Sivil sektör»*den bazı politikacıların istediği de budur! Bugünkü siyasal iktidarın sözcüleri, yukarıda değindiğim seslerden kendi işlerine gelmeyenleri susturmanın adını *«toplumu depolitize etmek»* koydular şimdi. Ama bu, tehlikeli bir oyundur.

*

Yukarıda sözü edilen röportaja göre İnönü, *12 Mart 1971*'den sonra neler söylemiş:

«Böyle giderse, bir gün gelecek ordu müdahalede artık müessir olmaktan çıkacak ve siyasetin ayırıcı sonucundan kendisi-

ni koruyamacaktır.» İnönü, *«Siyasetin ayırıcı sonucu»* demekle çok partili siyasal hayatta doğal bulunan, fakat ordu içinde – ülkenin güvenliği ve savunulması bakımından – çok sakıncalı ve tehlikeli olan *görüş ayrılıklarını* kastetmektedir ki, bunda yerden göğe kadar haklıdır ve 22 aralık tarihli yazımda değindiğim Balkan bozgunu bunun en acı kanıtıdır.

Silahlı kuvvetler ve siyaset konusunda bakınız daha neler söylüyor rahmetli İnönü:

«Bazan komutanlar gelirler, 'ordu kaynıyor, altımız huzursuz' derler. Bu müdahaleyi, ya da müdahale ihtimalini mazur göstermeye çalışırlar. Demek lâzım onlara: 'Sen altını kontrol edemeyince nasıl komutansın!' Bazan da özel hevesleri vardır. Onu gizlerler, ama gerçekleştirmek için altını hafif tahrik de ederler(...) Bazan dozunu kaçırırlar, hafif tahrik komutanın gücünü aşar, bu defa da korkuya kapılırlar(...) Siyasete karışmış ordu komutanlarının psikolojisini çok iyi bilirim. El koyduğu an işler tersine giderse, başına neler gelebileceği endişesine kapılır(...) Bir ordunun siyasete karışması kadar kötü bir şey düşünemiyorum. Orduyu orduluktan çıkarır, en masum şeyler şüphe, vehim yaratır.»

Ordulara komuta etmiş – hem öyle manevralarda değil, acımasızca saldıran düşman karşısında komuta etmiş – zaferler kazanmış, üstelik sivil yaşamında iç ve dış politikanın en nazik ve civcivli zamanlarında devlet yönetmiş, *Şeref Bakşık'*ın dediği gibi *«demokratik çok partili yaşama gönül vermiş, bu siyasal yaşam tarzını kendi çocuğu gibi özenle koruma isteğini kendi benliğinde kökleştirmiş»* olan İnönü, demokratik yönetimden dolayı ülkenin içyapısında doğabilecek bunalımları da düşünerek: *«Bütün sıkıntılara rağmen,* eğer izin verilirse, *demokratik mekanizmanın o zorlukları ordusuz yenebileceği inancında olduğunu»* vurgulamış.

22 aralık tarihli yazımızda biz de harfi harfine şöyle demiştik: «Eğer yakın geçmişte görüldüğü gibi, ülke içinde silahlı güçlerin müdahalesini gerektirecek *(anarşi, terör, bölücülük gibi)* tehlikeli bir durum oluşursa, bu da sivil yöneti-

min alacağı önlemler doğrultusunda, asker kullanarak çözümlenmeliydi...»

«Bütün çağdaş Batı demokrasilerinde hep bu yol izleniyor. Bizde ise tehlikeli bir durum oluşunca – ki, bunun «oluştuğu» değil, belli iç ve dış odaklarca oluşturulduğu açıktır – *silahlı kuvvetlerin başında bulunanlar, sivil yönetimin başında bulunanlarla demokratik yöntemler içerisinde diyalog kurup bu tehlikeli durumun siyasal iktidarca yok edilmesi için bütün istihbarat örgütleriyle birlikte harekete geçecek yerde, o iktidara ya muhtıra vermek, ya da* «Sen bu işi beceremiyorsun, çekil, ben düzelteceğim» *diye devlet yönetimine el koymak yoluna gidiyorlar.* Burada şu noktayı açıkça vurgulamak gerekir ki, *«sivil politika sektörü»*nde buna bile bile çanak tutanlar oluyor. Demokrasi kesintilerinde bu sivil sektörün rolünü, izin verirseniz, bir başka yazıda ele alalım. (5 Ocak 1986)

DEMOKRASİ ARAYIŞINDA SİVİL YÖNETİM

«Biz Türkler yüz yıldan beri niçin demokrasi arayışı içinde bocalıyoruz?" sorusu bir süreden beri kafamı kurcalayıp duruyor. Acaba, diyorum: 1) İçte ve dışta bir takım çıkar hesaplarının etkisi mi ağır basıyor, demokrasi atılımı içinde, her defa tökezleyip yaya kalışımızda? 2) Orta Asya'dan getirdiğimiz «başbuğuluk» geleneği mi engel oluyor demokrasiye? 3) Bin yıl önce katıldığımız İslâm'ın *«ülülemre itaat»* ilkesi mi kesiyor demokrasi yolunu ve yirmi birinci yüzyılın eşiğinde hâlâ böyle tarihsel kalıtımlar mı güdüyor Türk toplumunu? 4) Yoksa kimi organik yapıların bazı besinleri sindirememesinde olduğu gibi, gerçek demokrasi bizim toplumsal iç yapımızda alerji mi yaratıyor? İnsansal değerler sisteminin şimdilik son aşaması olan bu rejimi toplum olarak içimize sindiremiyor muyuz? 5) Gerçek demokrasi, birkaç bilinmezli cebir denklemi gibi, çok mu zor geli-

yor bize? Askeri olsun, sivil olsun, parlamentoculuk «kisvesi» altında güdümlü bir yönetim bizim halkımızı daha mı çok rahat ettiriyor?

*

Birbirini izleyen soruların yanıtını ararken, bunların hepsini bastıran şu soru çıkıverdi en öne: «Yaklaşık yüz yıldan, daha doğrusu *birinci Meşrutiyet'ten beri acaba kaç yıl demokratik yönetim gördük?*" Hemen vurgulamak isterim ki, «demokratik yönetim» derken çağdaş Batı demokrasisini kastetmiyorum; *o noktaya sonra geleceğim.* Kastettiğim demokrasi, çok partili parlamenter yönetimdir. Çok partili yılları şöyle kabaca hesaplamayı deneyelim:

- 33 yıllık Abdülhamit yönetiminde, yani Birinci Meşrutiyet'te toplam *bir yıl* kadar;
- Türlü çalkantılarla geçen İkinci Meşrutiyet döneminde toplam *sekiz yıl* kadar;
- Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin son yıllarında bu Meclis'in içinde oluşan Birinci Grup (iktidar grubu) ve İkinci Grup (muhalefet grubu) birer siyasal parti niteliğinde kabul edilirse, Milli Mücadele döneminde yaklaşık *iki yıl;*
- Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, Atatürk döneminde Ankara'da 17 Kasım 1924'te kurulup *altı buçuk ay* yaşayan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası; yine Ankara'da 12 Ağustos 1930'da kurulup yaklaşık *üç ay* yaşayabilen Serbest Cumhuriyet Fırkası; Adana'da 26 Eylül 1930'da kurulup yine *üç ay* yaşayan Ehâli Cumhuriyet Fırkası girişimleri çok partili demokrasi sayılabilirse, toplam *bir yıl on beş gün;*
- İsmet İnönü ve Celal Bayar dönemlerinde 1945-1960 yılları arasında toplam *on beş yıl;*
- 27 Mayıs 1960 devrimi ile bir yıl kesintiye uğradıktan sonra 1961-1971 arasında *on yıl;*
- 12 Mart 1971'deki kesinti ve kısıntılardan sonra

1973-1980 arasında *yedi yıl;*

● 12 Eylül 1980 «harekâtından» sonra gelen yaklaşık üç yıllık kesintiden sonra, günümüze kadar *iki yıl.*

Yukarıda sıraladığım çok partili *–sözüm ona–* demokrasi yıllarının toplamını yaparsak, otuzsekiz rakamını buluruz. Demek ki, 1876 tarihli ilk Meşrutiyet Anayasası'nın kabulünden bu yana geçen 110 yılın *yalnızca 38 yılında* çok partili siyasal yaşam gördük; geriye kalan 72 yılı, ya istibdat ya askeri dikta, ya da tek partili parlamentoya dayalı «şeflik» rejimleri altında geçirdik. Ayrıca bu 110 yıl boyunca Rus Savaşı (1877/78), Yunan Savaşı (1898), Trablusgarp Savaşı (1911), Balkan Savaşı (1912/1913), Birinci Dünya Savaşı (1914-1918), Ulusal Kurtuluş Savaşı (1919-1922), Kıbrıs Barış Harekâtı (1974) gibi büyüklü küçüklü savaşlar yaşadık. Osmanlı dönemindekilerde çoğunca yenildik. Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde ise hep yendik. Ayrıca Kore Savaşı'na da katıldık (1950-1953) ve birçok evladımızı orada şehit bıraktık.

Demek hem siyasal tarih alanında bunalımlı dönemler yaşadık bu 110 yıllık süre içinde, hem de çok partili parlamenter sistemi aradık, ama bir türlü rayına oturtamadık. Tam oturttuğumuzu sandığımız zamanlarda ise, türlü nedenlerle rayın makası kırıldı. İşte panoramik durum bu.

Bana çok tuhaf geliyor ama, haydi söyleyeyim: Çok partili olan ve olmayan bütün bu siyasal dönemlerin, özgürlük ve diktaların, türlü savaşların 1911'den sonra geçenlerinin hepsine tanık oldum. Hele 1919'dan sonrakileri bilinçli olarak, yakından, kimi zaman içinden izledim. Tarihimizin belki de en ilginç dönemleridir bunlar. Ne yazık ki, tarih yazarı değilim!

Az önce «*sözüm ona demokrasi yılları*» dedim; çünkü cömertçe davranarak 110 yılın içinden zar zor ayırıp çıkardığım 38 yıllık kopuk kopuk çok partili siyasal yaşamları –27 Mayıs'ın getirdiği, 1961 Anayasası'nın uygulamaya konmasından sonraki birkaç yıl ayrık olmak üzere– özgürlükçü,

çağdaş Batı demokrasisi örneğine uygun «demokratik yaşam» olarak niteleme olanağı yoktur: Demokratik yaşam derken, en sağından en soluna değin bütün görüşleri kapsayan çağdaş Batı demokrasi yelpazesi içinde siyaset yapmayı kastediyorsak, bunu, sözünü ettiğimiz 110 yılda belki birkaç yıl gördük. «Belki» diyorum, çünkü 1961'den sonraki o «birkaç yıl» küçücük «sol»un, bilimsel, ekonomik, sosyal ve siyasal eleştirilerle, «dev sağı» şaşkına çevirip bunaltması; onunla düşünce alanında başedemeyen dev sağın ise; küçücük solu susturmak için hem parlamentoda, hem ülke düzeyinde zorbalığa, kaba güce başvurmasıyla bir «hay-huy» içinde geçti. O dönemde uygulanmak istenen rejim, sağın güdümlü demokrasisiydi. Sol görüşe yaşam hakkı tanınmıyordu.

İşte yukarıda: *«sonra geleceğim»* dediğim noktaya geldik şimdi.

Eğer halkı *depolitize* ederek, yazının başında yer alan (4) numaralı soruda değinildiği gibi, parlamenter kisve altında güdümlü bir yönetim sistemi kurulmak isteniyorsa, hemen belirtelim ki, buna demokrasi denmez. Bu tür bir yönetimin adına (durumuna göre) *diktacı, polisiye,* ya da *faşist yönetim* denir.

Solcu dikta, emekçi sınıfına dayanan *komünistlik;* dinci dikta 1400 yıl önceki dinsel buyruklara dayanan *şeriatçılık;* sağcı dikta ise, feodal ve kapitalist sınıflarla silahlı kuvvetlerin açık veya gizli iş ve çıkar birliğine dayanan *faşistlik*tir. Bu dikta rejimlerinin hepsinde tek yönlü bir «resmi görüş» egemendir; düşün özgürlüğü ancak bu tek boyutun dar çizgisi üzerinde tanınır ki, buna da «düşün özgürlüğü» değil, olsa olsa, *«düşün güdümü»* ya da *«düşün dizginlemesi»* denebilir. Böyle rejimlerin «totaliter», yani toptancı veya «dediğim dedikçi» olarak nitelenmelerinin nedeni de budur.

Buradaki dediğim dedikçi zihniyetle, geçen haftaki yazıda anlattığım *(toplumsal sivil yaşama taşmadığı sürece)* «askeri zihniyet»i birbirine karıştırmamak gerekir. Orada belirttiğim gibi, askeri zihniyet, *yalnızca askerliği ilgilendiren ve*

silahlı kuvvetler çerçevesi içinde kalan, kendi kural ve yöntemleriyle sınırlı davranış biçemi (üslubu) dir. Totaliter rejimlerdeki «dediğim dedikçilik» ise, *bütün toplum üzerinde hüküm süren* bir zorbalık sistemidir.

İster Marksist, ister faşist, ister teokratik, ister dış görünüşüyle parlamentarist nitelikte olsun, bütün totaliter sistemlerde kıyımın, işkencenin, adaletsizliğin, güvencesizliğin egemen kılınması iktidardakiler gibi düşünmeyen kişileri acımasızca ezme amacına yöneliktir. Böyle kişiler, devlet başındaki zorbanın bir işareti üzerine sözde mahkemelerce yargılanıp, yıllarca tutukevlerinde çürütülürler; gizli ve sorumsuz güvenlik güçlerinin herhangi bir kuşkusu, koca bir ailenin perişan edilmesi için yeterlidir.

İşte bu nedenledir ki, en başta düşünürler, aydınlar olmak üzere, ruhunda gerçek insanlık onuru taşıyan kişiler yüzyıllardan beri böyle zorba rejimlere karşı – çoğu zaman yaşamları pahasına – savaşım verdiler ve toplumları «Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi» aşamasına kadar getirebildiler. Ne yazık ki, biz henüz bu aşamaya ulaşamadık; daha doğrusu bu olgu ile henüz özdeşleşemedik.

Niçin, diyeceksiniz.

İşte biz de bunu araştırıyoruz. Arayışı sürdüreceğiz. (12 Ocak 1986)

DEMOKRASİ ARAYIŞI VE SİYASAL PARTİLER - I

Bugün, demokrasi arayışında siyasal partilerin durum ve tutumunu irdelemeye çalışalım. Sayın okurların izlediği gibi, son bir aydan beri -kimi zaman bir hafta aralık vererek- *«demokrasi arayışı»* konusunu yeniden ele almış bulunuyoruz. *«Yeniden»* diyorum, çünkü eski yazılarımda, büyük çoğunluğuyla hep gerçek demokrasi ve ona sıkı sıkıya bağlı

olan «hukuk devleti araştırması», belki daha yerinde bir deyişle «hukuk devleti savaşımı» konularıyla yoğrulmuştur. Niçin hep bunları yineleyip duruyoruz? Sorunlar hep çözümlenmemiş ve dolayısıyla güncel olarak karşımıza çıkıyor da ondan. Yoksa boyuna yinelemek ister miyiz kendi kendimizi? Öyle zamanlar oldu ki, bu yinelemelerden bıkıp usandığımız için «Kısır Döngü», «Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur» (Bina, arapça gramerin en güç konularından biridir), «Hep Aynı Hikâye» gibi başlıklar koyuyorduk yazılarımıza. Ancak «kalem sahibi» aydınların görevi, «hak bellediği yolda» duraksamadan yürümektir, bıkmak değil! İşte arayışlarımızın nedeni bu.

Demokrasi arayışı içinde siyasal partilerin durumunu incelerken işe anayasadan başlayalım; 18 Ekim 1982 gün ve 2709 sayılı anayasanın 68. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir: *«Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.»*

27 Mayıs 1961 gün ve 334 sayılı eski anayasamızın 56. maddesi de şöyledir: *«Siyasi partiler, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.»*

Görüldüğü gibi, bu iki metin arasındaki ayırım, *«ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar»* ibaresinin 1982 anayasasında bulunmamasıdır. Anlaşılan, bu anayasanın 68. maddesini kaleme alanlar, *«siyasi partiler»* kavramının doğal olarak hem iktidar partisini, hem de muhalefet partilerini kapsadığını düşünüp «ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar» ibaresinin gereksiz, eski deyişle «zait» olduğu sonucuna varmış ve böylece onu metne koymamışlar. Ne var ki, ilk bakışta mantıksal görünen bu düşünüş, o fıkrada önemli bir boşluk yaratmıştır: 27 Mayıs Anayasası'nın 56. maddesine «ister iktidarda ister muhalefette olsunlar» ibaresinin konulmasının nedeni, iktidardaki çoğunluk partisince bir yasa veya anayasa maddesinin amaç dışında yorumlanması, ya da sudan bahaneler icat edilmesi yoluyla ana muhalefet partisi-

nin varlığına son verilerek tek parti diktatoryası kurulması girişimlerini önlemek idi. Nitekim 27 Mayıs 1960'tan önceki iktidar partisi, ana muhalefet partisi hakkında soruşturma açacak kadar cüretli ve «demokratik siyasi hayata» aykırı davranışlarda bulunmuş böylece hukuk dilinde az çok nazikçe *«yetki gasbı»* adı verilen hukuksal zorbalık yoluna saparak, «demokratik siyasi hayatı» temelinden sarsmış, bu da o iktidarın askeri müdahale ile düşürülmesi nedenlerinden birini oluşturmuştur.

*

«Nerede iktidar boşluğu olursa, orada kesinlikle bir müdahale olur»; bu, toplumsal bir yasadır. İktidar boşluğu, sadece çoğunluk partisinin azınlığı ve böylece «demokratik siyasi hayatı» çökertme girişimiyle oluşmaz; iktidar partisinin kendi buyruğu altındaki güçleri kontrol edememesiyle de doğar. Bunun bizdeki en son örneğine 12 Eylül 1980'den hemen önceki aylarda tanık olduk: 1980 yılının nisan ayında Tercüman gazetesi, Tarabya Oteli'nde birkaç gün süren, sözde bilimsel ama daha çok siyasal nitelikli bir seminer düzenledi. Konu, 27 Mayıs 1961 Anayasası'nın kimi kurallarını değiştirip «icra»yı yani yürütme organı olan hükümeti güçlendirmek idi. Parlamentonun siyasal eylem ve işlemlerinden bir bölümünü Anayasa Mahkemesi'nin; hükümetin işlemlerinden bir bölümünü de Danıştay'ın yargısal denetiminden çıkarak, devlet işlerinin daha çabuk ve kolay yürür duruma getirilmesi yolları araştırılıyordu.

O zamanki Anayasayı eleştirmeye ve ortaya konulacak önerilerle yeni çözümler bulmaya yönelik bu gibi seminerler, siyasal nitelikli de olsa, doğal karşılanmalıdır. Başlangıçta biz de öyle karşılamıştık. Ancak o dönemde Hava Kuvvetleri Komutanı olan şimdiki Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyesi Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın bu seminere başarı telgrafı gönderdiğini gazetelerde okuyunca, «işin içinde iş olması» yani bu nitelikte bir seminerin düzenlenmesinin ardında

başka niyetlerin yatması kuşkusu doğdu içimize. Hemen kaleme sarılıp bu sütunlarda (27 Nisan, 18 ve 25 Mayıs, 1 ve 8 Haziran 1980 günlerinde çıkan) beş yazı yayımlayıp seminerdeki konuşmacıların düşüncelerini birer birer eleştirdik. 27 Mayıs Anayasası'nı savunduk ve Hava Kuvvetleri Komutanının kutlama ve başarı telgrafını yadırgadığımızı da şöyle belirttik: «eylemli olarak kuvvet komutanlığı görevinde bulunan hava paşası Sayın Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın Tarabya Oteli'ndeki Tercüman Gazetesi Semineri'ni düzenleyenlere kutlama ve başarı telgrafı yollamasını yadırgadık. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görev başında bulunan bir komutanı kimliğiyle kendisinin taraf tuttuğunu düşünmek aklımızdan geçmez. Bize öyle geliyor ki Sayın Orgeneral, Cumhurbaşkanı seçiminde parlamentoda süregelen «nafile» turlardan bezmiş olduğu için, kuvvet komutanı kimliğiyle değil, sade bir vatandaş kimliğiyle çekmiş olacak o telgrafı» (Cumhuriyet 27.4.1980). Aslında o zamanki hükümet tedirgin olmalıydı ve devletin yüksek bir memuru olan bu komutanın görevden alınması için harekete geçme otorite ve yetkisini kullanmalıydı. Ama o tarihte bu davranışın perde arkasını gören olmadı; belki de görmek istemediler. Bu, bir iktidar boşluğu, ya da zaafı değil de nedir?

Şimdi aradan altı yıl geçtikten sonra sormak istiyorum: Anayasaya göre *«demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez unsurları olan»* bütün siyasal partiler, sözünü ettiğim bu telgrafta «demokratik siyasal yaşam» için yakın bir kesinti tehlikesinin işaretini görmeli değiller miydi? Bu tehlike onları diyaloğa itecek nitelik taşımıyor muydu? Belki içlerinden bazıları bunu gördü ama, onların sözüne de iktidar partisi kulak vermedi.

10 Mayıs 1974'te Gazeteciler Cemiyeti Konferans Salonu'nda benim başkanlığımda düzenlenen ve rahmetli *Şevket Süreyya Aydemir, rahmetli Cavit Orhan Tütengil, Tarık Zafer Tunaya, Aziz Nesin, Sabahattin Selek ve İlhan Selçuk*'un katıldıkları *«Bilim Özgürlüğü ve Fikir Gazeteciliği»* konulu açık

oturumun kapanış konuşmasında harfi harfine şu gerçeği dile getirmiştim: *«Eğer Türkiye'mizde kalkınma yöntemi konusunda birbirinden ayrı, hatta birbirine karşıt düşünce taşıyan aydınlar ve politikacılar arasında içtenlikli bir diyalog kurulabilseydi, son 25-30 yılımız boş ve gereksiz tartışmalar, üzüntüler, düşmanlıklar ve acılarla havaya uçup gitmezdi!...»* Günümüzde de bu durum böyle sürüp gitmiyor mu? Siyasal partiler aralarında diyaloğa geçip karşılıklı ödünlerle denge kurarak, bir uzlaşma ortamı yaratmayınca, doğrudan doğruya kendi kendilerini devreden çıkarıp bir iktidar boşluğu yaratıyorlar. Diyalogtan kaçma inatçılığını da hemen her zaman sağ partilerde görüyoruz. Herhangi bir partiyi suçlamak niyetinde değiliz. Ama *27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül askeri müdahalelerinin her üçünün de, sağ partilerin iktidarda bulundukları zamanlara rastlaması dikkat çekici değil midir?*

*

Zaman zaman bazı komutanlar politikaya ve dolayısıyla iktidara - rahmetli İsmet İnönü'nün deyişiyle«hevesli» olabilirler. Bu heves, politika yaşamında iktidar boşluğundan, ya da demokratik yaşamda oluşan, zaaftan, gevşemeden doğar. *Böyle komutanları bu hevesten vazgeçirecek tek yol, sivil kesimde siyasal partilere dayalı, insan hakları ve hukuk devleti ilkelerine içtenlikle bağlı, halkın meşru temsilcisi güçlü bir parlamentonun görev başında olmasıdır.* Gelin görün ki, Tercüman gazetesinin 1980 nisanında Tarabya Oteli'nde 1961 Anayasası'na karşı düzenlediği «Kuvvetli İcra Semineri»ne yalnız Hava Kuvvetleri Komutanı değil, o dönemin Parlamento Başkanı *Cahit Karakaş,* Senato Başkanı ve Cumhurbaşkanı Vekili *İhsan Sabri Çağlayangil* de kutlama ve başarı telgrafları yollamışlardı. Biz sözünü ettiğim 27 Nisan 1980 tarihli yazıda, biri yasama organının, öbürü yürütme erkinin başında olan bu iki başkanı da eleştirmiştik. Çünkü, görevleri gereği tarafsız oldukları halde, aslında iki büyük partinin üyesi olan bu başkanlar, demokratik siyasi hayatın karşı kar-

şıya bulunduğu yakın kesinti tehlikesinin açık belirtilerini değerlendirip gereken önlemleri almak için kendi parti gruplarını ciddi biçimde uyararak, aralarında bir diyalog zemini hazırlayacak yerde, mevkilerini ve özgürlüklerini borçlu oldukları anayasaya karşı düzenlenen «Kuvvetli İcra Semineri»ne başarı dilekleri sunuyorlardı. «İçimden ne gaflet, ne gaflet!" diyordum ama, bu sözcüğü, onların bulundukları yüksek mevkileri düşünerek, kullanamıyordum o zaman.

Bilindiği gibi o tarihte cumhurbaşkanlığı seçimi bir inatlaşmaya ve dolayısıyla bir çıkmaza girmişti: Üyece çoğunlukta olup parlamento aritmetiğine göre tek başına hükümet kuramadığı için muhalefette bulunan parti, şimdi sözünü ettiğim *«üyece çoğunlukta olma»* olgusuna dayanarak, Cumhurbaşkanının kendi partisinden seçilmesini, üyece azınlıkta olduğu halde, başka partilerce dışarıdan desteklenerek iktidar olan parti ise *«iktidar olma»* olgusuna dayanarak başkanın ile kendi partisi üyeleri arasından seçilmesini istiyor ve anayasanın öngördüğü çoğunluk sağlanamadığı için de parlamentodaki seçim turları günlerce, aylarca birbirini izliyordu. Bu nedenle devlet başkanlığı gibi çok önemli bir görev çok uzun bir süre vekaletle yönetilmekteydi. Bu davranış bir iktidar boşluğu yaratmak değil de ne idi?

Kabahat, böyle bir durumun bir gün oluşabileceğini öngörmeyen 1961 Anayasası'nda mı, yoksa anayasadaki bu boşluğu doldurmayan siyasal partilerde miydi? (26 Ocak 1986)

DEMOKRASİ ARAYIŞI VE SİYASAL PARTİLER - II

Geçen haftaki yazıda gördük ki, siyasal partiler (1) hem eski, hem yeni anayasamıza göre, *«Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.»* Ne demektir bu?

«Unsur», bir şeyi, ya da bir kavramı oluşturan öğelere, temel parçalara denir. Bu nitelikteki parçalardan biri eksik olursa, o şey veya kavram da bütünlüğünü yitirir ve yok olur. Hele unsur, *«vazgeçilmez»* nitemiyle pekiştirilmişse, bu konuda en küçük bir duraksama olasılığı yoktur; *«vazgeçilmez»* sözü kesinliği belirtir ve «onsuz olmaz» anlamına gelir.

Herkesçe bilinmesi gereken bu kısa açıklamaya göre, bir ülkenin politika arenasında siyasal partiler yoksa *veya olup da işlevlerini gereği gibi yapamıyorlarsa,* o ülkede yine devlet vardır, devlet olan yerde de, doğal olarak, siyasal hayat vardır, ama bu, yürürlükteki anayasamızın 68. maddesinde öngörülen *«demokratik siyasi hayat»* değildir. Öyle olunca da o ülkede demokrasinin varlığından söz edilemez; arada siyasal partilerin yer aldığı bir parlamento bulunsa bile, bu partilerin hareket özgürlükleri birtakım anayasal kurallar ve ceza yaptırımları ile sıkı sıkıya kısıtlanmışsa, durum yine aynıdır. Bu nedenledir ki, 22 Aralık 1985 günkü yazımızda, bizimkini *«görüntü demokrasi»* olarak nitelemiştik.

26 Ocak 1986'da çıkan yazımızı da, 12 Eylül 1980 müdahalesini davet eden, *«İktidar boşluğunun oluşmasında kabahat, 1961 Anayasası'nın böyle bir durumun oluşabileceğini*

(1) Siyasal parti kavramı ve Meşrutiyet dönemindeki siyasal parti ve dernekler hakkında belgelere dayalı derin bilgi edinmek için Sayın Prof. Dr. *Tarık Zafer Tunaya*'nın büyük boyda 668 sayfalık *«Türkiye'de Siyasal Partiler - I»* kitabına bakılmalıdır. Bu mükemmel yapıtın öteki ciltlerini de sabırsızlıkla beklemekteyiz.

öngörmemesinde mi, yoksa anayasadaki boşluğu doldurmayan siyasal partilerde mi?» sorusuyla bitirmitik. Bizce bunun yanıtı şudur: Anayasalar da içinde olmak üzere bütün yasalar, toplumsal yaşamdaki olay, olgu ve olasılıkların tümünü ince ayrıntılarıyla önceden görüp, her biri için ayrı bir kural koyamazlar. Bu olanaksızdır ve olanaksızlığı tarihte saptanmış ve kanıtlanmıştır. Şöyle ki: Prusya Kralı II. Frederik, 18. yüzyılın sonlarına doğru, dönemin ünlü hukuk bilginlerinden oluşan bir kurul kurup onlardan, hukukça düzenlenmesi gerekli olan bütün bireysel ve toplumsal olgu ve olayları düzenleyecek büyük bir yasa hazırlanmasını istemiş, uzun yıllar süren çalışmalar sonunda 1794'te bitirilen ve *«Prusya Devleti Genel Yasası»* adını taşıyan yasayı yürürlüğe koymuştu. Bu girişim fiyasko ile sonuçlandı; çünkü daha ilk aylarda öyle olaylar ortaya çıktı ki bunlar, tam *on yedi bin maddelik* o koca yasada öngörülmememişti.

İşte 1961 Anayasası'nı hazırlayanlar da, parlamentoda *üyece azınlıkta bulunan bir partinin,* süresi dolan veya ölen cumhurbaşkanının yerine seçilecek yenisinin ille kendi partisinin adayları arasından seçilmesinde direneceğini ve bu yüzden cumhurbaşkanının seçimi için tur üstüne tur atılacağını, devletin uzun süre cumhurbaşkanı vekili ile yönetilmesine sebep olacağını öngörememişlerdi. Yasada öngörülmeyen bir durumun, daha doğrusu bir kural boşluğunun ortaya çıkması durumunda ne yapılması gerektiğini Türk Yurttaşlar Yasası'nın (Medeni Kanun) birinci maddesi şöyle belirlemiştir: *«Yasada konuya ilişkin bir kural yoksa yargıç, geleneğe göre, gelenek de yoksa, kendisi yasakoyucu olsaydı o konu için nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir.»* Dahası var; Yurttaşlar Yasası'nın ikinci maddesine göre: *«Herkes haklarını kullanırken (...) hüsnüniyet kurallarına uymakla yükümlüdür. Bir hakkın sırf başkasına zarar veren kötüye kullanılmasını (suiistimalini) yasa himaye etmez.»* İsviçre'nin çok ünlü hukukçularından -1937'de Türkiye'ye gelip İstanbul'da iki, Ankara'da bir konferans vermiş olan- *Prof. August Eg-*

ger, Türkçeye de çevrilmiş olan kitabında, *bu maddedeki kuralın yalnız özel hukuk alanında değil, kamu hukuku alanında da geçerli olduğunu* belirtmiştir. O halde yukarıda sözünü ettiğim kabahat, 1961 Anayasası'nda değil, onun hüsnüniyet çerçevesinde uygulanmasını engelleyip, bütün dünya parlamentolarındaki geleneksel uygulamaları gözönüne almayanlarda idi. Bu tutum, demokratik siyasal yaşamın 12 Eylül 1980'de kesintiye uğramasının en büyük nedenini oluşturmuştur.

*

Türk tarihinin en karanlık ve tehlikeli yıllarını *Birinci Dönem* (1920-1923) Büyük Millet Meclisi'nden ve dolayısıyla ulustan güç alarak aşan ve ülkeyi bağımsızlığına kavuşturup Cumhuriyeti kuran Atatürk, 1 Kasım 1927'de (2) bu Meclisin *Üçüncü Dönemi*'nin açış konuşmasının sonlarına doğru şöyle demişti:

«Sayın Üyeler; Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin asırlar süren taharriyatının (arayışlarının) *hülasası ve onun bizzat kendisini idare etmek şuurunun* (bilincinin) *canlı timsalidir* (simgesidir). *Türk milleti mukadderatını* (yazgısını) *Büyük Millet Meclisi'nin kifayetli* (yeterli, güçlü) *ve vatanperver eline bıraktığı günden itibaren karanlıkları sıyırıp kaldırmış ve umutları boğan felaketlerden, milletlerin gözlerini kamaştıran güneşler ve zaferler çıkarmıştır.»(3)*

Büyük Atatürk bu sözleri söylediği tarihten daha önce ve daha sonra yaptığı bütün açış konuşmalarında Türkiye

(2) Türkiye'de yasama meclisleri, taa 1876 Osmanlı Anayasası'ndan beri her yıl *kasım ayının ilk günü* açılırdı. 1924 ve 1961 Cumhuriyet anayasalarında da bu gelenek sürdürüldü. Atatürk'ün kurduğu Dil ve Tarih Kurumları 1982 Anayasası uyarınca devletleştirilip, büyük kurtarıcının vasiyetnamesi nasıl bozuldu ise, yukarıki gelenek de öylece bozuldu ve aynı anayasanın 93. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin *«Her yıl eylül ayının ilk günü»* toplanacağı kuralı konuldu.

(3) *TBMM Zabıt Ceridesi,* Devre III, Cilt 1. s.4.

Büyük Millet Meclisi'ne karşı beslediği büyük saygıyı içtenlikle açıklamaktan bir an bile geri kalmadı. Eğer 1924 ve 1930'da olmak üzere *Atatürk döneminde* iki kez yinelenen çok partili yaşama geçiş girişimleri, irticaın laik cumhuriyetin varlığını tehlikeye sokacak kertede eyleme geçmesi yüzünden, başarısızlıkla sonuçlanmasaydı, tek partili rejimden çok partili rejime daha o zamanlar geçmiş ve şimdiye değin bu doğrultuda çok yol almış olacaktık. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üçüncü dönemini açarken Atatürk'ün yaptığı konuşmadan, söz etmekliğimin nedeni budur. Çünkü aktardığımız alıntıda o, -günümüzün dili ile- «Türkiye Büyük Millet Meclisi *(yani demokratik parlamenter yaşam)* Türk ulusunun yüzyıllar süren arayışlarının özü ve ulusun kendi kendisini yönetme bilincinin canlı simgesidir» diyerek parlamentoya olan inanç ve saygısının nedenini açıklamıştır: O'na göre, *devlet yönetiminde esas, demokratik siyasal yaşamdır.* Bu nedenledir ki Atatürk, başta 1924 Anayasası olmak üzere bütün yasaları ve özellikle Yurttaşlar Yasası'nı, öteki devrim yasalarını ve yeni devletin çağdaş yasalarla donanımını, Temsilciler Meclisi, Danışma Meclisi ya da Kurucu Meclis gibi olağandışı Meclislerle değil, normal parlamento çalışmalarıyla oluşturmuştur. 1924 Anayasası oluşturulurken, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde geçen ateşli görüşmeler ve kimi zaman çok şiddetlenen tartışmalar, TBMM Tutanak Dergileri'nde yazılıdır ve söylediklerimizin kanıtıdır.

*

Şunu da anımsatmak gerekir ki, Atatürk gibi *İnönü de kendi iktidar döneminde* ülkeyi hiçbir zaman parlamentosuz bırakmadı ve parlamenter çalışmaların askeri müdahalelerle kesintiye uğratılmasına izin vermedi. Burada Albay Talat Aydemir'in 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 ihtilal girişimlerini büyük bir yüreklilik ve politik manevra yeteneği ile başarısızlığa uğratan *Başbakan İsmet İnönü'*nün –azılı muhalifleri de içinde olmak üzere– Meclis'te bütün partilere men-

sup milletvekilleri tarafından dakikalarca ayakta alkışlandığını da anımsayalım. Kimilerince *«İcra kuvvetini güçsüzleştirdi»* diye eleştirilen 1961 Anayasası'na göre, *iktidarda ve koalisyon hükümetinin başında bulunan İnönü'nün anayasal yetkisi bu ayaklanmayı bastırmak için yeterli olmuştu.*

Bir de şimdi *«kuvvetli icra ilkesini benimsediği»* söylenen 1982 Anayasası'na göre tek başına çoğunluğu sağlayarak *iktidara geçen partinin başkanı ve devletin Başbakanı* olan zatı dinleyelim:

17 Ocak 1986'da TV'de yayımlanan basın toplantısında *Cumhuriyet gazetesi*'nin Ankara Temsilcisi *Yalçın Doğan,* Başbakan'a soruyor: «Bugünkü siyasal rejim, kitlelerin ağırlıklarını politikaya koymalarını engelliyor. Sizin demokrasi anlayışınız bundan yana mı, değil mi? Bu insanlar seslerini nasıl duyuracaklar?"

Özal'ın yanıtı şöyle: *«..Kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlar, sendikalar ve bunun yanında dernekler anayasanın dışında, memleketin her çeşit meselesinde fikir beyan etmeye başlarsa, bu bizi 12 Eylül öncesinin anarşisine götürür. Ama zamanla Türkiye daha dikkatli bir şekilde yürütülürse bu anayasa, bu kanunlar değişir...»* Görülüyor ki, bütün yetkili ağızlarda dolaşan şey, 12 Eylül öncesine dönüş tehdidi!...

Güneş gazetesi'nden *Güneri Cıvaoğlu* soruyor: «Bugün bu rejime tam anlamıyla demokrasi diyebilir misiniz? 2969 sayılı kanunun dördüncü bendini (4) içinize sindirerek üç yıl daha görevinize devam edebilecek misiniz?"

İktidar partisinin başkanı ve devletin Başbakanı bu soruya da şöyle yanıt veriyor: *«...O maddenin değiştirilmesini ben şahsen arzu ediyorum (...). Ancak ifade edeyim ki, biz*

(4) *2969 sayılı yasanın* (d) harfi ile işaretlenen *4. bendi şöyledir:* «Anayasa'nın geçici dördüncü maddesinin (a) bendinde belirtilen kişilerden, Türkiye'nin iç ve dış politikasını menfi yönde etkileyecek sözlü veya yazılı beyanda bulunanlar (...) *üç aydan bir yıla kadar hapis cezası* ile cezalandırılırlar. Bu suçların yayın vasıtasıyla işlenmesi halinde verilecek ceza bir misli arttırılır.

anayasanın geçici dördüncü (5) maddesini veya maddelerinden herhangi birini değiştirme gücüne sahip değiliz. Bu parlamentodan bu mesele çıkmaz. Biz de muaffak olamayacağımız bir işe girmeyiz.»

Parlamentoda çoğunlukta bulunan iktidar partisinin başı, Başbakan, kendisinin ve parlamentonun bu aczini Türk halkı karşısında açık açık itiraf ederse, bu rejime ne denir? Adını siz koyunuz.

Başbakan burada Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini ve referandum olasılığını anımsatıyor. Açıkçası, «Cumhurbaşkanı istemedikçe bu iş olmaz» demek istiyor. *Şu halde anayasal kavram olarak «kuvvetli icra» denilirken, siyasal partiler halinde örgütlenmiş Türk ulusunun temsilcilerinden oluşan parlamentoya dayalı hükümetin kuvveti değil, 12 Eylül müdahalesinin eseri olan anayasadaki kurallara dayanan Cumhurbaşkanı'nın, yani tek kişinin iradesi önümüze dikiliyor ve bu da Özal hükümetinin çok işine geliyor. Sonra da bizlerden, «Oh, oh, çok şükür, artık demokrasiye kavuştuk» diye sevinip yazmamız bekleniyor.* Hey gidi dünya!

Biz yine demokrasi arayışını sürdüreceğiz. (2 Şubat 1986)

---

(5) *1982 Anayasası*'nın birçok siyasal yasak koyan *geçici 4. maddesinin (a) bendi de şöyledir:* 11 Eylül 1980 tarihinde iktidar partisi ve ana muhalefet partisi durumunda bulunan partilerin (...) «1 Ocak 1980 ve daha sonraki tarihinde; genel başkan, genel başkan yardımcıları veya vekilleri, genel sekrreterleri, bunların yardımcıları ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organların üyeleri; anayasanın halk oylaması sonucu kabulü tarihinden başlayarak *on yıl süre ile* siyasi parti kuramazlar; anayasa hükümlerine dayalı olarak kurulacak siyasi partilere üye olamazlar, bu partiler tarafından veya bağımsız olarak milletvekili genel ve ara seçimlerinde, mahalli seçimlerde aday gösterilemezler ve aday olamazlar. Siyasi partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramazlar ve siyasi partilerde fahri olarak bile herhangi bir görev alamazlar.»

«Bu bentte ve geçici 4. maddenin öteki bent ve fıkralarında konulmuş olan türden yasaklara, özgürlükçe Batı dünyasının hiçbir anayasasında rastlanmaz.

DEMOKRASİ ARAYIŞINDA SORU VE YANITLAR

1986'ya ayak atarken demokrasi arayışı konusunda üç yazı yazmış (*) ve sonuncusunu «arayışı sürdüreceğiz» diyerek bitirmiştim. O zamandan beri geçen birkaç ay içinde başka güncel konulara ilişkin yazılar yayımlamakla birlikte, demokrasi arayışı konusunda düşünmeye hiç ara vermedim diyebilirim. 12 Ocak'ta çıkan yazıda belirttiğim gibi, ister Marksist, ister teokratik,. ister dış görünüşüyle parlamentarist nitelikte olsun, ister faşist olsun, bütün totoliter sistemlerde kıyımın, işkencenin, adaletsizliğin, güvencesizliğin egemen kılınması, iktidardakiler gibi düşünmeyenleri acımasızca ezme amacına yöneliktir. Böyle kişiler, devlet başındaki zorbanın veya zorbaların bir işareti üzerine, sözde mahkemelerce yargılanıp, yıllarca tutukevlerinde çürütülürler; gizli ve sorumsuz bir güvenlik görevlisinin herhangi bir kuşkusu, bir ailenin perişan edilmesi için yeterli olur. İşte bu nedenledir ki, Batıda, en başta namuslu aydınlar, düşünürler olmak üzere, ruhunda gerçek insan onuru taşıyan kişiler, yüzyıllardan beri böyle zorba rejimlere karşı -kimileyin yaşamları pahasınasavaşım verdiler ve toplumları, «Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi» aşamasına kadar getirebildiler. Ne yazık ki, Doğu ulusları ve bu arada biz Türkler henüz ulus olarak kendiliğimizden bu aşamaya ulaşamadık; daha doğrusu bu olgu ile henüz özdeşleşemedik.

Acaba niçin?

Demokrasi arayışını sürdürürken, özellikle kendi ülkemiz bakımından bu «niçin»in yanıtını bulmaya uğraşıyoruz ve yanıtı bulmak için yola çıktığımızda yeni sorunlarla karşılaşıyoruz. Arayış yazılarımızda bunlardan bir bölümünü işaret etmiştim. Onları anımsatarak kendimizce soruları birer birer yanıtlamaya çalışalım:

(*) Demokrasi Arayışı ve Askeri Eğitim (22.12.1985); Demokrasi Arayışı ve Askeri Zihniyet (5.1.1986); Demokrasi Arayışında Sivil Yönetim (12.1.1986).

1- Acaba Orta Asya'dan getirdiğimiz «başbuğluk» geleneği ve bin yıl önce katıldığımız İslâmın «ülülemre itaat» ilkeleri mi engel oluyor çağdaş demokrasiyi kurmamıza?

Bu soruya «evet» yanıtını vermek, Türk ulusunun bütün yeniliklere kapalı ve 21. yüzyılın eşiğinde hâlâ böyle tarihsel kalıtımlarla yönetilme özlemi içinde olan geri kafalı ve içine dönük bir toplum olduğunu kabul etmek olur. Belki bugünkü Türkiye'de bunu kabul etmekle onur duyan geri kafalılar bulunabilir; ama Türk ulusunun çağdaş ve ışıklı yolda yürüyen yöneticiler önderliğinde ne harikalar yarattığını, en başta Ulusal Kurtuluş Savaşı ve zaferi göstermiyor mu? Ulusun ondan sonra gerçekleştirdiği siyasal ve sosyal devrimler ve kısa sürede ortaya koyduğu ekinsel (kültürel) ürünler de, Türk'ün bağrında henüz işlenmemiş ne büyük cevherler yattığını kanıtlamaktadır. O halde eğer Atatürk'ün açmış olduğu çağdaş ulusal devrim yolu kesilmemiş olsaydı, birkaç kez Nobel ödülü için adı geçen edebiyatçılarımız, üstün yetenekleriyle Batıda da kendilerini kabul ettiren müzik yorumcularımız, bestecilerimiz, ressamlarımız, bilim adamlarımız, iki elin parmak sayısı kadar kalmaz, Batı ülkeleriyle eşit orana ve düzeye ulaşmış olurdu.

O halde yukarıki sorunun yanıtı *«hayır»*dır. Yani iyi yönetilince şimdi saydığım değerleri yetiştiren Türk ulusu, yolu kesilmeseydi, çoktan Batı ölçülerine uygun çağdaş demokrasi ortamını yaratmış olurdu. Geçen gün kutladığımız 23 Nisan 1920 Ulusal Egemenlik Bayramı, Türk ulusunun «başbuğluk ve ülülemre itaat» sistemlerinden çoktan beri ayrılıp, kendi egemenliğine bağlı bir ulus olduğunu -bu yıl davurgulayan bir olgudur. Ulusal egemenlik, çağdaş demokrasinin temel koşuludur ve ilk aşamasıdır. Türk ulusu bu aşamaya çoktan ulaşmıştır. Ama *çağdaş demokrasi bu aşamada kalmaz.* Çünkü çağdaş demokrasi yönetimi -bütün uygar Batı dünyasına yerleşmiş tanımı ile- *«Halkın halk tarafından halk yararına yönetilmesi»* demektir. Eğer halk tarafından yönetilmesi, halk yararına olmaz da ayrıcalıklı ve varlıklı bir

azınlık yararına olursa, ulusal egemenlik gerçek ve çağdaş anlamında işlemiyor demektir. Şunu da hemen not edeyim ki, Doğu uluslarının birçoğunda ve müslüman devletlerinin hemen hepsinde çağdaş demokrasinin kurulamayışı, onların henüz *ulülemre itaat» aşamasından ulusal egemenlik aşamasına geçememiş olmalarındandır. Türklerin ise demokrasi konusunda 110 yıllık bir geleneği vardır.*

2- Gelelim 12 Ocak 1986 tarihli yazımızdaki bir başka soruya «Gerçek demokrasi birkaç bilinmezli cebir denklemi gibi çok mu zor geliyor bize? Asker veya sivil parlamentoculuk 'kisvesi'altında güdümlü bir yönetim, bizim halkımızı daha mı çok rahat ettiriyor?»

Bu sorunun yanıtı «evet» olsaydı, son bir iki yıldan beri ülkemizde ve halkımız arasında huzur ve rahatlık olurdu. Kimilerince huzur ve rahatlık, anarşi ve terörün yok edilmesine bağlanıyor ve böylece halkın demokratik ve ekonomik huzur ve rahatlığı ile asayişten doğan huzur ve rahatlık birbirine karıştırılıyor. Oysa hangi rejimle yönetilirse yönetilsin, bir ülkede başgösteren anarşi ve terörü bastırmak, yönetimi ellerinde tutanların baş görevidir. Yıllarca önce Fransa'yı, sonra Almanya'yı büyük bir terör dalgası kaplamıştı. O ülkeler, demokraside kesinti yapmadan bunların üstesinden geldiler. İrlanda anlaşmazlığı dolayısıyla İngiltere'de ve İrlanda'da, BASK bölücülüğü dolayısıyla İspanya'da, Korsika bölücülüğü yüzünden Fransa'da bugün de birçok terör eylemleri sürüp gidiyor. Ama oralarda demokrasiyi askeri müdahale ile kesintiye uğratmak kimsenin aklına gelmiyor. Demokratik sistemi koruyarak, sivil yönetim terörün üstüne gidiyor.

Bizde ise kendini zayıf hisseden sivil iktidarlar, bir seçim sonucunda sol eğilimli muhalefetin iktidara gelmesindense askerin iktidara gelmesini yeğ tutuyorlar. bu nedenle -dikkat edilirse- görülür ki, son 25 yıldaki üç askeri müdahale sağ iktidarlar döneminde olmuştur.

Sol eğilimli (eğilimli diyorum, çünkü tam sol muhalefet hiç olmadı Türkiye'de) muhalefet ile diyalog kurup, ülke so-

runlarını dengeli ve adaletli bir çözüme bağlayacak, anarşi ve terörün üstesinden gelmek için güçbirliği yapacak yerde, işi oluruna bırakanlar, ne yazık ki, son 25 yılda hep sağdaki iktidarın lider ve yönetici kadrosu olmuştur. Sanırım şöyle düşünülüyor: Asker uzun süre iktidarda kalmaz; çünkü ülkeyi savunma görevini ihmal edemez; nasıl olsa bir gün gidecek ve iktidar yine bize kalacak. Yani kısacası, Silahlı Kuvvetler, anarşi ve terörü yok edecek, bunların açtığı yaraları temizleyip onaracak ve sonra biz gelip ülkeyi rahat rahat yöneteceğiz.

Memleketi askeri müdahaleye getirip dayayanların ve daha önceleri Türk demokrasisini «Husumet Andı» temeline oturtanları baş tacı edip, onların elini öpenlerin, günümüzde demokrasi havariliğine soyunduklarını gördükçe insan ne diyeceğini, ne yapacağını şaşırıyor. Bugünkü anayasanın kurduğu parlamentoculuk kisvesi altında yürütülen demokrasinin iktidardaki liderleri, dün 1961 Anayasası'nı yıkmak için ellerinden geleni yapan ve bu yolda yürüdükleri için sağ ve sol terörizmin yayılmasına neden olan liderlerin çömezleri değil midir?

Türk halkının büyük çoğunluğu, özellikle dar gelirli ve yoksul zümre, bugünkü güdümlü demokrasiden hoşnut ve rahatlık içinde değildir. Gerçek aydınlar, hiç değildir.

Çağdaş demokrasi dediğimiz yönetim biçimi gerçi güç bir rejimdir; ama birkaç bilinmezli cebir denklemi gibi zor gelmez halkımıza; eğer onun önüne türlü engeller konulmaz ve ülkede sosyal adalete dayalı, dengeli bir ortamın gerçekleştirilmesi için gereken koşullar sağlanırsa -ki bu, ancak yukarıda tanımını vermiş olduğum demokrasinin, kendi kurallarına uygun olarak anlaşılması ve buna yürekten inanılması ile olurkaç bilinmeyenli olursa olsun, bu zorluk kesinlikle aşılır.

Gerçek demokrasi, sağ ve sol görüşlere, sermaye ve emeğe, terazinin kefelerinde aynı ağırlığı tanıyan, birini ötekine ezdirmeyen özgürlükçü, dengeli ve adaletli yönetimdir.

Bitmedi. Demokrasi arayışını daha sürdürmek gerekiyor.

(27 Nisan 1986)

DEMOKRASİ ARAYIŞINDA SORU: NİÇİN OLMUYOR DEMOKRASİ?

Batı ülkelerinden çoğunda gerçek anlamında demokrasi daha henüz yerleşme sancıları içindedir. Hele Mussolini'nin 22 yıllık, Hitler'in 12 yıllık korkunç faşist diktaları döneminde «ulusal çıkarlar, insan ve insanlık hakları, yasa, hukuk, adalet, bağımsız yargı» gibi Büyük Fransız Devrimi'nden ve onu izleyen, kimi zaman fırtınalı kimi zaman ölü dalgalanmalardan sonra ancak oturmaya başlayan demokratik kavramlar temelinden sarsılmış olduğu için, İtalya ve Almanya'da savaştan sonra, bugünkü demokratik aşamaya ulaşmak pek kolay olmadı.

Bu niçin böyle oluyor ve kültür bakımından «ileri» dediğimiz uluslarda bile gerçek demokrasi niçin bütün koşullarıyla (kolay) yerleşemiyor?

Bunun yanıtı, sanıyorum ki, şudur: Son yüzyılda politikaya yeni bir öğe (unsur) girdi de ondan. Bu yeni öğe *«ekonomik öğe»*dir.

Aslına bakılırsa yeryüzünde devletler kurulup yönetilmeye, yani politika yapılmaya başladığından beri, bu öğe etkin olarak vardı. Roma başta olmak üzere, eski büyük imparatorluklardaki başkaldırmaların ve bizdeki Celali ve Yeniçeri isyanlarının temel nedeni ekonomikti ve ekonomi, politikanın tam göbeğinde oturup duruyordu.

Ne var ki, büyük halk yığınları, yani sömürülen yoksul kitleler henüz bunun bilincinde değildiler. Gerçi ortada bir ekonomik çıkarlar çatışması vardı, ama bu çatışmanın, bir yanda *«özel servet»* öbür yanda ise bu serveti üreten ve onun türlü mekanizma ve oluklardan sayılı kişi ve ailelerin hazinelerine akarak *«emek»* arasında olduğunu açık seçik gören yoktu. Bunu yalnız yöneticiler ve onların dayandığı varlıklı zümreler bildiği için, önlemlerini ona göre kolayca alıp her zaman üste çıkmanın yolunu buluyorlardı. Emekçiler, gerek

kentlerde gerek kırsal bölge, kıyı ve denizlerde dağınık durumda idiler. Üstelik zengin yoksul ayrımı, tıpkı özgür ve köle ayrımı gibi, bütün eski toplumlarda ve (Müslümanlık da içinde olmak üzere) bütün dinlerde Tanrı'nın, ya da yazgının çizdiği doğal bir alın yazısı olarak kabul ediliyordu. Bu bir kurulu düzendi. Bu düzene karşı çıkanların -Tanrı'ya karşı çıkmış sayıldıkları için- dünyada yerleri olamazdı, *kafalarını kesip mel'un ruhlarını Tanrı'ya yollamak* gerekirdi. Halk bu düşünceye alıştırılmış olduğundan, sızlanan, ya da başkaldıran yoksul kalabalıkları, kendilerine küçük çıkarlar sağlanan aynı sınıftan yoksul kalabalıklar aracılığıyla ezmek çok kolay oluyordu.

*

Ancak 18. yüzyılda başlayıp, 19. yüzyılda ürünlerini veren sanayi devrimi sonucunda, dağınık küçük atölyeler kapanınca, emekçiler, fabrika denilen toplu çalışma yerlerinde; çok acımasız ve aşırı bir sömürü düzeni içinde yaşamaya başladıktan sonradır ki, ekonomik adaletsizlikler ve emekçilerin çektiği yüz kızartıcı çileler bütün acı yönleriyle sırıtıp göze batmaya başladı ve çalışanlardan önce, namuslu düşünürleri harekete geçirdi: Demek binlerce yıldan beri kurulmuş olan düzenin doğrudan doğruya kendi iç yapısında bir sakatlık, bir düzensizlik, bir hastalık vardı. Bunu gidermek insanlık göreviydi. Fransız Devrimi'nin insanlığa getirdiği *«özgürlük ve yasa karşısında eşitlik»* öğelerine dayanan demokrasi, insan toplumlarını mutlu kılmaya yetmiyordu. Çünkü, yine Fransız Devrimi'nin getirdiği ilkelerden olan *«adalet»* ve *«kardeşlik»* bir türlü gerçekleşemiyordu. Bunlar içeriksiz, platonik kavramlar durumunda boşlukta kaldığı sürece, *«özgürlük»* ve *«eşitlik»* öğeleri de önemini yitiriyor, anlamsız birer sözcük olmakla kalıyordu. Bu öğelerden yoksun bir demokrasi, yığınları şartlandıran varlıklı egemen zümrelerin yürütüp uyguladıkları, özden, içerikten yoksun bir siyasal demokrasiden başka bir şey olamazdı (ve nitekim olmadığı da

anlaşıldı).

Bizim yıllardan beri karşı çıktığımız ve «biçimsel demokrasi» diye eleştirdiğimiz işte klasik demokrasinin öğelerinden bile yoksun olan, bu içeriksiz demokrasi idi, daha doğrusu, demokrasicilik oyunuydu. Demek ki "olsun!" demekle hemen oluvermiyordu gerçek demokrasi. Nasıl ki meydana getirilen bir yapının içinde uyumlu ve bütün gereksemeleri karşılayıcı bölümler birbirinden ayrılıp belirlenmedikçe ve o bölümler kullanılış amaçlarına özgü eşya ile donatılıp döşenmedikçe o yapıda oturulamazsa, adına demokrasi dediğimiz yönetim biçiminde de özgürlük, eşitlik, adalet ve kardeşlik öğeleri *ekonomik içerik ve anlam kazanmadıkça gerçek demokrasiden söz edilemezdi.*

12 Mart 1971 dönemindeki değişikliklerle yaralanıp «kısmi felç»e uğratılan (ve 12 Eylül 1980 müdahalesiyle büsbütün ortadan kaldırılan) 27 Mayıs 1961 Anayasası, yukarıdaki kavram ve ilkelere ekonomik içerik kazandırmış, vatandaşların ekonomik çıkarları arasında denge kurulması yolunu açmış bir anayasa idi.

Ama o zaman demokrasi çarkı yine tam işlemedi. Hep baştakiler «olsun» demişler fakat olduramamışlardı demokrasiyi. En son umut da daha 1961'de yapılan ilk seçimlerde gölgelendi ve ondan sonraki olaylarla büsbütün boşa çıktı. "Ol!" demekle olmuyordu demokrasi. Hep «bir şeyler» çıkıyordu karşısına. 12 Mart 1971 döneminde demokrasinin karşısına çıkan orgenerallerden Memduh Tağmaç, yukarıda özetlediğim bilimsel gerçeklerin ters doğrultusunda şöyle düşünüyordu:

«Sosyal olayların temelinde ekonomik nedenler aramak, komünistlerin uydurmasıdır. Tüm olaylar anayasanın özgürlükçü özünden çıkmaktadır. 1961 Anayasası ve özgürlüğe açık yasalar değiştirilmeden, olayların üstesinden gelinemez. Yapılacak işlerin başında anayasayı ve yasalarda düşün ve eylem özgürlüğünü kısacak, gerekirse kaldıracak değişiklikler yapılması gerekir.»

(12 Eylül müdahalesinden sonra yönetimin başına geçenler de bundan başka türlü düşünmediklerini icraatlarıyla gösterdiler.)

Bu görüş, bizim öteden beri savunduğumuz özgürlükçü çağdaş Batı demokrasisinin karşısındaydı.

*

Uzun yıllardan beri yazıp duruyorum. Gazeteleri izleyen ve az çok aklı eren bütün namuslu vatandaşlar çok iyi biliyor ki, *«Demokrasi, halkın halk tarafından halk yararına yönetimi»* demektir. Halkın bir zümre tarafından zümre yararına yönetilmesine demokrasi denmez. İşte demokrasi, yukarıdaki tanımlamada yer alan *«halk yararına»* ögesinin bizde her zaman lafta kalması, halkı süslü nutuk, bol vaatlerle ve ulusal bilinç taşımayan din görevlilerinden büyük çoğunluğunun yardımıyla aldatıp ondan oy alanlarca devletin varlıklı zümreler, yerleşmiş deyimiyle, mutlu azınlık yararına yönetilmesi ve her dönemde halka «pazar yerinde toplanmış insan kalabalığı» gözüyle bakılması yüzünden olmuyor demokrasi. İçeriksiz demokrasinin dramıdır bu. «Sosyal devlet» ile «sosyalist devlet»i ayırdedemeyenlerin ve bu ikisini, özgürlükleri yok eden diktacı komünist devlet sananların da dramıdır bu.

Size kim derse veya yazarsa ki: «Toplumda sınıflar yoktur, sadece millet vardır» biliniz ki, o kimse böyle basmakalıp sözlerle halkı uyutmak isteyen egemen sınıfların uşağıdır. Bu gün sınıflar yalnız kapitalist ülkelerde değil, bir komünist ülke olan Sovyetler Birliği'nde ve uydularında bile vardır. Yalnız oralarda «kapitalist sınıf»ın yerini «bürokrat sınıf» almıştır. Sorun, sınıfların varlığını yadsımakta veya sınıf ayrımını yok etmek hülyası arkasında koşmakta değil, insanca yaşama koşulları bakımından sınıflar arasında devlet eliyle adaletli bir denge sağlamaktadır. *«Ben servetimi torunlarımın torunlarına bırakmak için gereken tedbirleri şimdiden almalıyım»* zihniyeti ile kurulamaz demokrasi. Bütün top-

lumsal patlamalar, işte varlıklı egemen sınıfların gerçek çağdaş demokrasiyi engelleyen ve bunu isteyenleri «komünistlik» suçlaması ile karalayan bu bağnaz ve katı zihniyetinden doğmaktadır.

Çoook savaşım gerekiyor ve çoook iş düşüyor namuslu aydınlara, demokrasideki *«halk yararına»* ögesini halk yığınlarına mal etmek, onları bilinçlendirmek ve demokrasi konusundaki bu drama son vermek için. Birinin kalemi kırılırsa, öbürünün kalem kullanması, biri bu uğurda düşerse, elindeki fikir savaşımı bayrağını bir başkasının kapması yoluyla sürdürülecek ve kazanılacak bir savaşımdır bu. *Çünkü, yönetim başındakilerin «olsun» demeleriyle olmuyor demokrasi. Bilinçli oylarıyla halk demeli ki olsun demokrasi!* (Halkımız, demesine der bunu, ama elverir ki birtakım demokrasi sahtekârları, onu türlü yollarla saptırıp şaşırtmasın.)

Sevgili okurlarım; bu yazı 24 Ağustos 1975 günü yine bu sütunlarda çıkmıştır. Metne eklediğim birkaç sözcük veya tümce, parantez içine alınmıştır. Başka hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Görüyorsunuz ki, dönüp dolaşıp, demokrasi arayışında 11 yıl öncesine varmışım. İzin verin de, «Demokrasi Arayışı» dizisini, bu yazı ile kapatayım ve çok gereksindiğim dinlenceme başlayayım artık!... (29 Haziran 1986)

DEMOKRASİ ARAYIŞINDA ÇIKAN SORUNLAR

Demokrasi arayışı yazılarımda karşılaştığımız sorulardan biri de şu idi: «İnsansal değerler sisteminin şimdilik son aşaması olan gerçek demokrasi rejimini toplum olarak içimize sindiremiyor muyuz? Başka bir deyişle, kimi organik ya-

pıların bazı besinlerden alerji duydukları gibi gerçek çağdaş demokrasi bizim toplumsal iç yapımızda alerji mi yaratıyor?

Doğrusunu söylemek gerekirse, 1946, hele 1950'den sonraki demokrasi geleneği bizde öyle kuruldu ki, o dönemlerde ve şimdiki dönemde cumhurbaşkanları yansız olamadılar. Bilindiği gibi, Celal Bayar, Demokrat Parti'nin simgesi DP armasını taşıyan bir asa ile gezdi on yıl. Bugünkü Sayın Cumhurbaşkanı Evren de hükümet başkanı tarafından çözüme bağlanması veya yanıtlanması gereken birçok soruna kendini muhatap sayıyor, 1982 Anayasası'nın «kefili» olduğunu meydan konuşmalarında açıkça ilan ediyor. Başbakan da aynı doğrultuda olduğuna göre anayasanın değişmezliği konusunda sanki ANAP iktidarı, cumhurbaşkanı ile özdeşleşmiş izlenimini uyandırıyor.

Sunduğum bu iki örnek ülkede gerçek demokrasinin kurulmasına ciddi engeller oluşurdu. Daha da oluşturuyor. Durum böyle sürüp giderse, yeni yeni sorunlar yaratacak boyutlara ulaşabilir.

Eğer toplumda demokrasiye karşı bir alerji uyanıyorsa veya insansal değerler sisteminin son aşaması olan gerçek demokrasi rejimini toplum olarak özümseyemiyorsak, bütün bunlar, «demokrasi» diye bize sunulan rejimin Batılı anlamında gerçek demokrasi olmayışından ileri gelmektedir. Türk halkı insan hak ve özgürlüklerine ve sosyal adalete dayalı demokrasinin lezzetini henüz tam olarak tatmamış ve bunun erdemine ulaşmamıştır. Bunda 1946'dan günümüze değin gelip geçen politikacıların kusuru büyüktür. Bunlardan bir bölümü demokrasiye hiç mi hiç inanmadığı halde demokrasi öncülüğü yapmaya kalkmış; kimisi de gerçek demokrasinin ne olduğunu bilmeden parti kurarak liderler kevranına katılmış; kimisi çağdaş demokrasi ilkelerine taban tabana ters düşen şeriatçı totaliter bir yönetime ışık tutmuş; kimileri de düşün özgürlüğü ilkesini yalnızca kendisi gibi düşünenlerin özgürlüğü olarak anlamıştır. *Buna karşılık ayrı ayrı çığırlardaki bütün bu politikacıların hepsi bir tek nok-*

ta'da birleşmişlerdir ki o da «sandık»tır. Çünkü hepsi de kendi propagandalarını serbestçe yapınca oy sandığından iktidar sandalyesine çıkacaklarına inanıyorlardı.

İşte bu yüzden Türk halkı 1946'dan beri demokrasiyi, seçim zamanlarında sandık başına gidip kendisinin kayıtlı olduğu veya liderine sempati beslediği partiye oy verme işlemi olarak belledi ve bu uygulamayı demokrasi sandı. O zamanki yazılarımızda biz buna *«sandıksal demokrasi»* adını vermiştik.

Gerçi ulusal egemenliğin esası halkın oylarına dayanır. Onun içindir ki demokrasi arayışı yazılarımdan birinde, demokrasinin temeli ve ilk aşaması ulusal egemenliktir, demiştim. Halkın bir bölümü hacı, hoca, tarikatçı, şeyh, ağa telkinleriyle ve türlü vaatleri içeren propagandalarla, hatta parasal çıkarlarla oy sandığı başına gönderilirse, o sandıktan «halkın halk tarafından halk yararına yönetilmesi» demek olan gerçek anlamındaki ulusal egemenlik ve demokrasinin meyvesi çıkmaz.

«O halde» denecek «Türk halkı böyle şeylerle aldatılabildiğine göre henüz demokrasi için olgun değildir; böyle olunca da güdümlü bir yönetime muhtaçtır.

Demokrasi arayışı dizisinin ilkinde belirttiğim gibi, 110 yıl önce anayasayı rafa kaldıran ve 32 yıl mutlak istibdat rejimi uygulayan İkinci Abdülhamit de böyle düşünüyordu.

«Evet ama halk henüz olgun değilse başka ne yapılabilir» diye düşünenler de olabilir. Bunun yanıtını, geçen yazımda bu halkın içinden Atatürk döneminde ne büyük cevherlerin çıktığını belirterek vermiştim. Sorarım, bugüne dek seçimlerde Türk halkının bütün kesimlerine, özellikle emekçiler kesimine söz hakkı verildi mi? Onlar kendi adaylarını parlamentoya seçebilmek için politika ortamı bulabildiler mi? Bu yolda çalışanlara ve fikir yürütenlere hep kuşkulu gözlerle bakılmadı mı? Ceza yasamızda «Bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde hâkimiyetini kurmak için propaganda yapmak» eylemine konulan yaptırımlar ve cezalar hep emekçi

sınıfın aleyhine işlemedi mi? Memurlar gibi, devlet yapısında çalışanlara görgütlenme yasağı konmadı mı?

Çağdaş Batı demokrasisi, sözünü ettiğim sınıfların, kurum ve örgütlerin seçimlere serbestçe katılımları ile oluşur. Sınıflar arasında denge böyle kurulur; çağdaş demokrasi gökten tepsi içinde inmez.

Sayın Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı dolayısıyla yayımlamış olduğu mesajının bir yerinde şöyle dedi: *«Demokratik parlamenter sistemi gönülden benimsemiş ve bunu yaşam biçimi olarak seçmiş ülkeler arasında biz de bulunmaktayız. Bu özelliğimizle övünmeliyiz, gurur duymalıyız. Milletimizin karakter yapısına en yaraşır bir idare şekli olan demokratik parlamenter sisteme sahip çıkalım, onu yozlaştıracak her tutum ve davranışa karşı koyalım. Ve sistemin bundan böyle kesintisiz devamı için elimizden gelen her çabayı gösterelim.»*

Bu duygu ve dileklere katılmayacak, demokrasiye inanmış, dürüst bir Türk vatandaşının, Sayın Cumhurbaşkanı'ndan ayrı bir düşüncede olmasına olanak yoktur.

Ne var ki, demokratik parlamenter sistem, az önce belirttiğim gibi, ancak Türk halkının bütün katmanlarının parlamentoda gerektiği oranda ve dengeli, adaletli bir biçimde temsil edilmesiyle anlam kazanır. Oysa gerek eski dönemde, gerek şimdi seçimle iktidara gelen sağ kesim toplumun bütün katmanlarının Mecliste temsili şöyle dursun, ileriki seçimlerde iktidarı özgürlükçü yol kesime, çağdaş demokrasi gelenekleri uyarınca, devredebilmek hazırlığında bile olamıyor bir türlü; açıkça söylemiyorlar, ama bunu doğal saymıyorlar. Nitekim çok partili demokrasiye geçtiğimiz 1946'dan beri muhalefetin bütün önerilerini, bütün gensoru istemlerini sürekli olarak reddedip kendi bildiği doğrultuda giden, çoğunluktaki sağ iktidarların tutumu, bugün de gözlerimizin önündedir.

Şeriatçılık konusundaki düşüncelerine karşı olduğum anayasa profesörü rahmetli Ali Fuat Başgil'in bu gibi du-

rumlar karşısındaki değerlendirmesini - günümüzün Türkçesine çevirerek - aşağıya alıyorum:

«Tarih ve mukayeseli hukuk gösteriyor ki, zorbalık ve tutsaklık rejimi, her zaman gücün ve yetkinin sayılı birkaç elde ve bir başta toparlanmasından doğmuştur. Eski rejimlerde egemen olan zorbalık ve baskı politikası, yoğunlaşan kuvvet tekelinin ürünüdür. Fakat bu durum yalnız diktatörlüklere özgü değildir. Bir tek noktada toplanan kabına sığmaz bir güç, her zaman hakkın ve özgürlüğün büyük düşmanıdır. Bu kurala demokrasiler bir istisna oluşturmaz. Demokrasilerdeki çoğunluk da, vakitsiz ve denetimsiz bir kuvvet merkezi durumuna gelince aynı sonucu verebilir; yani o da zorbalık yoluna sapabilir. Temsil ettiğine inandığı ulusal istencin (iradenin) kutsallığına dayanarak en kıyıcı diktatörlere rahmet okutacak bir yolda hareket edebilir. Bir hükümdardan veya bir diktatörden gelen hak ve özgürlük düşmanlığı ile bir çoğunluktan gelen hak ve özgürlük düşmanlığı arasında hiçbir nitelik ayrımı yoktur. Kötülük kimden gelirse gelsin kötülüktür. Kötülüğü yapan çoğunluğun demokratik olması ve ulusal egemenliğe dayanması, yaptığı kötülüğü dayanılmaz bir duruma sokar. Çünkü çoğunluk, uyguladığı zorbalığı yasallaştırmak için ulusal istence (iradeye) dayandığına ve böylece zulüm yapmakta haklı olduğuna inanır. Şu halde çoğunluğun yönetimi demek olan demokrasi, söylencelerdeki kuyruğunu ısıran canavara benzememek için kendi iç yapısında sakladığı bu tehlikeyi karşılamak ve önlem almak, vatandaş hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak ve bunun için güvence kurumları oluşturmak zorundadır. Ancak bu güvence kurumları sayesindedir ki demokrasi, özgürlük ve haklılık rejimi durumuna gelebilir. Bu konuda alınacak önlemlerin başında ve güçlüklerin anahtarı olarak kuvvet ve yetkilerin tek elde toparlanması yerine, bölünüp birbirine karşı birer özel organ durumuna konulması gelir.» (İlmin Işığında Günün Meseleleri (1960) sh. 84/85).

Demek ki, yalnızca parlamenter sistem yeterli olmuyor. Parlamentoculuk, denetimsiz çoğunluk diktasına kayabili-

yor. Çünkü paramentoda bu kaymayı frenleyecek katmanların temsilcileri yer almıyor. (Parlamento dışı adalet denetiminden ayrıca söz edeceğimiz için bu noktaya değinmiyorum).

Demokrasi arayışı yolunda yürürken yukarıda belirttiğim aksaklığın, yani halkın bütün katmanlarının parlamentoda temsil edilemeyişinin nedenlerini de açık seçik saptamak gerekir.

Görülüyor ki, gerçek, çağdaş demokrasi, birçok etkenlere ve birçok sorunun çözümüne bağlı, önemli bir konudur. Demokrasi arayışımızı bir süreden beri bu nedenle sürdürüyoruz. (25 Mayıs 1986)

DEMOKRASİ ARAYIŞINDA HALKIN UYANIŞI

«Demokrasi Arayışında Sivil Yönetim» başlıklı (12 Ocak 1986) yazıda şöyle demiştik: «Biz Türkler yüz yıldan beri niçin demokrasi arayışı içinde bocalıyoruz, sorusu bir süreden beri zihnimi kurcalayıp duruyor. Acaba, diyorum, içte ve dışta birtakım çıkar hesaplarının etkileri mi ağır basıyor demokrasi atılımında her defa tökezleyip kapaklanışımızda?"

«Çıkar hesapları» konusuda önce, 1982 Anayasası üzerinde durmak istiyorum. Eğer *demokrasiyi yalnızca parlamenter sistem olarak kabul edersek* bu Anayasa ilk bakışta demokrasinin kurulması için yeterli gibi görünür. Ama Anayasa binasının içindeki maddeleri birer birer ziyaret edip inceleyerek dolaştığımızda göze batan birtakım kuralların, önceki yazılarda sözünü ettiğim halk katmalarının politika yaşamına katılmalarını engelleyici nitelikte olduğunu görürüz. Durum bu olunca, günümüz Türkiyesinde çağdaş demokrasinin kurulmasını önleyen engellerin başında doğrudan doğruya 1982 Anayasası gelmektedir. Sayın Cumhurbaşkanının

her vesile ile bu Anayasayı çok kategorik biçimde savunması ortamı büsbütün güçleştirip gerginleştiriyor ve bugünkü hükümetin adeta tek parti egemenliğine dayalı ve denetim kabul etmeyen gidişi de gücünü bu ortamdan alıyor. Bu duruma göre Türkiye'de Batılı anlamda çağdaş demokrasinin gerçekleşmesi ve huzursuzlukların ortadan kalkması, yakın zaman için beklenemez. Anayasadaki, çağdaş demokrasiyi engelleyici kuralların hepsini bir tek yazının içine sığdırma olanağı yoktur. Bunun için bir kitap yazmak gerekir.

Bugün İsviçre'de konuk öğretim üyesi olarak Cenevre Üniversitesi'nde ders vermekte olan Sayın Doçent Dr. Bülent Tanör, son anayasaları *bilimsel, eleştirel bir gözle irdeleyen* «İki Anayasa» (*) başlıklı küçük, ama özlü kitabında, 1982 Anayasası ile çağdaş demokrasinin kurulamayacağını açık açık gözler önüne koymuştur. İlerideki anayasal gelişmemiz bakımından bu kitabı yalnız politikacıların ve hukukçuların değil, aklı eren bütün yurttaşların okumasında büyük yarar görmekteyim. Çünkü Bülent Tanör bu kitabında, yalnız 1982 Anayasasındaki aksaklıkları değil, 1961 Anayasasındakileri de, yansız bir gözle incelemektedir.

Anayasalar, huzursuzluk yaratacak kurallar içermemelidir. Ceza hükümleri koymamalıdır. Ayrıntılı değil, olabildiğince kısa ve ilkeci nitelik taşımalıdır. Böyle olmazsa, ikide bir onları ameliyat masasına yatırıp şurasındaki burasındaki fazlalıkları özel yasa ve tüzüklerle çözüme bağlanması gereken yerleri, kesip çıkarmak zorunluğu doğar. Böyle olmazsa, yasakçı anayasalar ülkede huzur değil, huzursuzluk kaynağı olabilirler. Nitekim bizde olmaktadır. Konuyu biraz somutlaştırayım: Kimi işverenler işçi ücretlerini zamanında ödemezse veya tam değil eksik öder, ya da hiç ödemezse, bu durum karşısında işçi ne yapar? İşi bırakır, veya yavaşlatır ya da greve gider. Bugünkü Anayasamıza ve öteki ilgili yasalara göre işçinin böyle davranışlarda bulunması yasaktır

(*) *Bülent Tanör,* İki Anayasa (1961 ve 1982) Beta Basım ve Yayım (İstanbul, Nisan 1986).

veya aşılması çok zor kayıt ve koşullara bağlanmıştır. Bunların tersine hareket etmek suçtur.

Pekiy, işçiler ne yapsın? Parlamentoda kendi sendikal kuruluşlarının temsilcileri yer almamış ki seslerini o yoldan duyurup haklarını arasınlar. Bu kapı açık değil. İşte böyle bir durum, kişileri suça itelemek ve toplumda huzursuzluk yaratmak nedenlerinden biri değil de nedir? Bir konuya daha değineyim: Bugünkü yönetim sisteminde on binlerce, belki de yüz binlerce yurttaş banker olaylarında, bazı yapı kooperatiflerinde aldatılarak zaten mütevazı olan varlıklarını tümüyle yitirip perişanlığa düştüler. «Akılları olsaydı da aldanmasalardı» deyip bu olayın üzerine bir sünger çekerek geçmek, vicdanlı kamuoyunu yatıştırır mı, kanayan yaranın kanını durdurur mu?

Daha nice somut sorun var böyle. Bunlar karşısında: «Bu nasıl devlet yönetimi böyle; Devlet Baba nerede? Açıkgözlere ve dolandırıcılara uygun olanakları tıkayacak önlemler niçin alınmıyor?" türünden sorular vicdanlara bir kez yerleşirse, devlete de, demokrasiye de inanç ortadan kalkar. Politikaya ilgi azalır; küskün ve suskun bir toplumsal ortam oluşur. Halk kendiliğinden «depolitize» olur. Bugün iktidarda bulunanlardan bir bölümünün istediği ve özlediği de bu değil mi?

Ama hemen vurgulayalım ki, halktaki bu pasiflik ve suskunluk, çepçevre düşmanlarla sarılmış olan Türkiye için çok büyük bir tehlikedir. Boynu bükük, «Ne verseler ona şâkir/ Ne kılsalar ona şâd», suskun kuşaklar yetiştirmek yerine, dinamik, konuşan, hakkını arayan ve aradığı için de suçlanmayan halk kitleleri yetiştirmek ve bunların arasında, fırsat eşitliği ilkesi ile, *«olumlu ayıklanma»*ya ve böylece ülkeyi yönetecek ya da sanat ve kültür yaşamımızı yüceltecek seçkinlerin yetişip oluşmasına olanak sağlamak, ancak tam bir düşün özgürlüğü ve gerçek demokrasi ortamında olabilir. Düşüncelerin oluşup açıklanmasından ve hatta çatışmasından korkmayalım. Namık Kemal: «Barika-i hakikat musademe-i

efkârdan çıkar» diyerek çağdaş düşün özgürlüğünün önemini belirtmemiş miydi? Hem de yaklaşık yüz yıl önce!

Şimdi yeniden bu yazının başına dönelim ve «çıkar hesapları» konusuna gelelim: Ne yazık ki, çağdaş Türk demokrasisini gerçekleştirip rayına oturtmayı önleyen ve bu nedenle de yasaları ve Anayasayı belirli bir doğrultuda biçimlendiren nedenlerin başında bu çıkar hesapları yer almaktadır: Büyük toprak sahipleri toprakta çalışanların, fabrika işverenleri işçilerin uyanmasını istemiyor. Bunu her vesile ile görüyoruz.

Eğer işçi sendikaları politika arenasında söz sahibi olursa, büyük boyutlarda emek sömürüsü olamayacak çünkü. Bağımlı olduğumuz kapitalist ve emperyalist güçler de istemiyorlar bu uyanışı. Onlar bunu elbette açık açık söylemiyorlar. Ama ekonomik alanda işbirliği yaptıkları kesime söz arasında, kimi zaman kendi ülkelerinden de örnekler vererek, telkin ediyorlar. Çünkü Türkiye'de emeğin çok ucuz olması demek, içteki ve dıştaki kapitalist zümrenin servetine servet katmak demektir. Buna karşılık halkın uyanışı demek, egemen zümrelerin bu sömürüsüne yavaş yavaş set çekmek demektir. Atatürk'ün kurmuş olduğu Halkevleri halkın uyanışını önlemek için kapatıldı. Atatürk döneminde ilkeleri hazırlanıp İnönü döneminde kurulan Köy Enstitüleri de bu nedenle ortadan kaldırıldı. Halkevleri ve Köy Enstitüleri kurulana değin Türkiye'de aydınlanma ve yenilik çabaları hep yukarıdan, yani Tanzimat döneminde olduğu gibi, sultanlardan ve aydın kafalı devlet adamlarından aşağıya doğru geliyordu. Oysa Atatürk ve İnönü dönemindeki Halkevleri ve Köy Enstitüleri Türkiye'de ilk kez aşağıdan yukarıya, yani halktan, köylüden başlayarak çağdaşlaşmayı gerçekleştirme girişimine geçmişti. Ne yazık ki kendi çıkarları için bu gelişmeyi tehlikeli gören egemen çevreler kamu yararı doğrultusundaki bu girişimleri baltalayıp yok ettiler.

Geniş perspektifli bu sorunları bir an için bırakıp, çok dar boyutlu parti içi çekişmelere gözümüzü çevirirsek görü-

rüz ki, bunları bile kişisel çıkar hesapları etkiliyor günümüzde. Bizler «Oh, artık ülke düzeyinde özgürlükçü demokratik sol birleşiyor ve iktidara seçenek (alternatif) oluşturuyor» diye rahat soluk almaya hazırlanırken, SHP'nin içindeki çalkantıları görünce zaman zaman umutsuzluğa düşüyoruz. Kurultayın bu umutsuzluğu yenmesi dileklerimizle bunu da bir yana bırakıp, sınıflar arasındaki büyük çıkar hesaplarına dönelim.

Demokrasi arayışı sorununun ruhu, bu çıkar hesaplarında yatmaktadır. Osmanlı döneminde doğru dürüst ve sürekli bir parlamentoculuk geleneği oluşmadı. Cumhuriyet döneminde, daha doğrusu Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın tek merkezden yönetilmesinin başlangıcı olan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de kurulması tarihinden 1946 yılına kadar tam 26 yıl aralıksız parlamentolu bir yönetim altında yaşadık. Bu, önce Atatürk'ün, sonra İnönü'nün başkanlığında yürütülen tek partili parlamento sistemiydi. 26 yıl kesintisiz yürüdü. Milli Mücadele bu dönemde kazanıldığı gibi, siyasal ve toplumsal devrim de bu dönemde hep parlamento ile gerçekleştirildi. İkinci Dünya Savaşından sonra, bilindiği gibi, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü imzalarını taşıyan dörtlü takrir ile CHP'den kopmalar oldu ve Demokrat Parti'nin çekirdeği kuruldu (1945).

Bunlardan Celal Bayar ve Refik Koraltan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisinden beri milletvekili idiler. (Koraltan bir ara valiliklerde de bulundu). Bir çiftlik ağası olan Adnan Menderes, 1930 Serbest Fırka denemesinde eylemli görev almış bir politikacı idi. Fuat Köprülü ise politikaya heveslenerek uzun süre CHP yapısında milletvekilliği görevinde bulunan bir bilim adamıydı. Hepsi de çağdaş demokrasinin öğelerini, yani bütün halk katmanlarının, daha somut bir deyişle, bütün sınıfların parlamentoda temsili gerektiğini bilmeyen, bilseler de bunun yararına inanmayan, bunu istemeyen politikacılardı. İktidardaki CHP'nin Tarım Bakanı Şev-

ket Raşit Hatipoğlu'nun gerçekleştirmek istediği toprak reformu yasasını önleyen kişi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonunda onun karşısına çıkan Adnan Menderes olmuştu.

İşte bu zihniyetteki kurucuların DP'si 1946 seçimlerinde 60 üye ile sağcı muhalefet partisi olarak Parlamento'da yer aldı. Şunu hemen not etmek gerekir ki, o sırada iktidarda bulunan CHP de politika ve ekonomi açısından tam bir sol parti değildi. bu partinin içinde sağ görüşlüler egemen bulunuyordu. Atatürk Devrimi'ne yürekten inanmış kişiler de gittikçe azalmıştı.

1950 seçimlerinde iktidara gelen DP, gerek sanayi gerek tarım kesimi emekçilerinin parlamentoda temsil edilmelerini hiç düşünmedi bile. Üstelik kendi iktidarını sürdürmek için din sömürüsünü pompaladığından, Atatürk'ün Devrimleri ve özellikle laiklik ilkesi yıpranmaya başladı. İki partili parlamento içinde *çoğunluk istibdadı* o kerteye vardı ki, DP, kendi içinde kurduğu tahrikat komisyonuyla CHP'yi yargılamaya kalkıştı.

İşte 27 Mayıs 1960 devrimi bu büyük çekişme ve gerginliğin sonucu olarak kendini gösterdi.

Asker kökenli olan Atatürk ve İnönü ülkeyi yavaş yavaş çok partili parlamenter sisteme ve sivil yönetime doğru ilerletmeye çalıştılar ve İnönü kendi iktidarını seçimle DP çoğunluğuna, hiç sarsıntısız olarak, devretti.

Ne acıdır ki, sivil kökenli bir kişi olan Bayar'ın partisi kendi iktidarını sürdürmek için büyük gerginlik ve bunalımlar yaratarak yönetimi silahlı kuvvetlere devretmek zorunda kaldı. İşte o zamandan beri bütün cumhurbaşkanları asker kökenlidir ve hâlâ sivil nitelikli, çağdaş demokrasi arayışı içindeyiz!.. (1 Haziran 1986)

DEMOKRASİ ARAYIŞINDA ADALET ÜÇLÜSÜ

«Hatay'da Bahan Yaşamak» başlıklı yazımda Antakya'daki Avukatlar Günü toplantısını anlatırken, *demokrasilerde savunmanın önemi* konusu ile yeniden karşılaştığımı yazmıştım. «Yeniden» diyorum, çünkü bu konu uzun yıllardan beri baroların ve Barolar Birliği'nin gündemindedir ve üzerine, en başta Barolar Birliği eski başkanı Sayın Prof.Dr. *Faruk Erem* tarafından olmak üzere, pek çok yazı yazılmıştır. Şunu da hemen vurgulamak isterim ki, gelmiş geçmiş bütün iktidarlar «savunma» konusuna gereken ilgiyi göstermemişlerdir. Oysa çağdaş demokrasinin en önemli öğelerinden biri de, aşağıda az çok ayrıntılı olarak belirttiğim gerekçe dolayısıyla, savunma mekanizmasıdır. Antakya Barosunun, 4 nisanda düzenlediği toplantıda ilk konuşmayı yapan Baro Başkanı Sayın Av. *Nabi İnal,* özellikle savunma konusunu ele alarak kısa, ama özlü açıklamalarında insan hakları bakımından savunmanın önemini, yargılamada «iddia makamı» karşısında savunmanın da bir *«savunma makamı»* niteliğiyle yer alması gerekliliğini vurguladı. O gün son konuşmayı yapan Barolar Birliği Başkanı Sayın Av. *Teoman Evren* de aynı konuya değinerek bunun önemini anlamlı cümlelerle belirtti. Evvelki yıl Balıkesir'deki, geçen yıl da İzmir'deki Avukatlar Gününde baro başkanlarının yapmış oldukları konuşmalarda da «savunma» konusu ön planda yer alıyordu. Bu konuda güçlükler olmasaydı, bu hukuk adamları herhalde savunma üzerinde bu kertede önemle durmazlardı.

Bugüne değin kafamda her yönüyle tam olarak olgunlaştıramadığım düşüncesiyle, yazılarımda savunma konusuna yalnızca kıyısından köşesinden değinmiştim. Yukarıda sözünü ettiğim yazıları okuduktan ve yetkili baro başkanlarının bilimsel ve mantıklı konuşmalarını dinledikten sonra, konunun *«Demokrasi Arayışı»* dizisinde başlıbaşına bir yeri olduğu kanısına vardığım için, bugün adalet üçlüsünde savunma-

nın yerini elimden geldiğince açıklığa kavuşturmak istiyorum.

*

Önce «adalet üçlüsü» deyimini açıklayayım. Yargılama aşamasına gelen ve çözüme bağlanması istenen her olay, bir anlaşmazlık, bir çekişme olgusunun varlığını gösterir. Bu anlaşmazlık ve çekişme olgusu, nitelik bakımından iki türlüdür:

Birincisi, boşanma, miras, alacak, bir taşınmazın sınırının düzeltilmesi gibi, özel veya tüzel kişiler arasında başgösteren anaşmazlıklardır. Bunları uzun uzun irdeleyip, gösterilen kanıtları inceledikten sonra kendince adaletli bir çözüme varan organ, devletin adalet mekanizmasıdır. Bu çözüme *«yargı»*, bu mekanizmaya da tümüyle *«yargı ücü»* diyoruz. Bilindiği gibi yargı gücü, devlette yasama ve yürütme güçleriyle birlikte çok önemli bir yer tutar ve adına adalet dediğimiz erdemli ortamın gerçekleşmesini sağlar. Bu nedenle her ülkede *adalet* kavramı üzerine övgüler yağdırılmıştır. Çünkü adalet olmayan ülkede, kimse bugüne ve yarınına güven duymadığı için toplumsal bir erinç olmaz. Hiçbir değer yaratılamaz, hiçbir erdem yeşeremez.

Konuyu somutlaştırmak için yukarıda değindiğim anlaşmazlıklardan herhangi birini, örneğin bir alacaktan doğan anlaşmazlığı örnek alalım: Bir kimse, ötekinden bir miktar alacağı olduğunu ileri sürüp mahkemeye başvuruyor. Karşı taraf ya böyle bir borcu bulunmadığını ya da ileri sürülen miktarda olmadığını, veya borcun zaman aşımına uğradığın söyleyerek savunmada bulunuyor. Her iki tarafın sav ve savunmalarını inceleyen mahkeme ise, yasalar çerçevesinde bir yargıya varıyor ve yargı kesinleştiğinde anlaşmazlığa düşmüş olan taraflar, artık o yargıya boyun eğiyor. Özetle somutlaştırılmış bu örnekte görülüyor ki «adalet üçlüsü» burada 1) Sav (alacak ileri sürülmesi), 2) Savunma (borcun yadsınması), 3) Yargıdır (mahkeme kararı). Alacaklının yaptığı

iş *«sav»*, borçlunun yaptığı iş *«savunma»*, mahkemenin yaptığı iş ise *«yargı»*dır. Demek ki adalet bir sacayağı gibi üç öğe üzerinde beliriyor. Şunu hemen vurgulamak gerekir ki, verdiğim bu alacak davası örneğinde tarafların ille bir avukat tutmalarına gereklik yoktur. Eğer onlar dilerse kendi haklarını kendileri açıklayıp savunabilirler. Çünkü anlattığım olgu bir «özel hukuk davası» olgusudur.

*

İkincisi: Kamu hukuku, özellikle ceza hukuku alanına geçtiğimizde iş değişir; çünkü konu yukarıdaki örnekte olduğu kadar basit değildir. Yargılamanın ucunda, bir alacağın varlığına veya yokluğuna karar vermek gibi yalnızca kişilerin mal varlığıyla ilgili noktalar söz konusu değildir. Ceza yargılamasının ucunda, suçlanan kişinin özgürlüğünün bir süre için, hatta ömür boyu elinden alınması, dahası, bugünkü yasalarımıza göre, yaşamına son verilmesi gibi çok önemli ve yaşamsal sonuçlar vardır. İşte «savunma»nın önemi ve değeri burada bütün çıplaklığıyla kendini gösterir. Yasalarımıza göre herkesin hukuku bildiği varsayılır, *«Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz»* denir. Oysa sorarım, 50 milyon yurttaşımızdan kaçta kaçı Ceza Yasası maddelerini ve Ceza Yargılama Yasası kurallarını bilmektedir? Bir alacak davasında alacaklı hakkını -eğer dilerse- savunmayabilir, alacağından vazgeçebilir. Bir avukat tutmaya bu nedenle zorunlu değildir. Nihayet ucunda mal kaybı vardır. Ama bir «ceza» davasında kesinlikle hiç kimse haksız yere özgürlüğünden yoksun kalmak, canından olmak istemez. Bu yüzden adalet üçlüsünde cezai savunmanın yeri, gerçekten çok büyüktür ve bu nedenle de savcılık makamı karşısında bir de «savunma makamı» olmalıdır.

İşte Antakya'daki Avukatlar Günü toplantısında Baro Başkanı Sayın *Nabi İnal*'ın konuşmasıyla *yeniden* karşılaştığımı söylediğim ve şimdiye değin çokça dile getirilmiş olan önemli konu bu noktada yoğunlaşmıştır.

Durum böyle iken, her dönemde adalet bakanlıkları, savunmanın önemini gözardı etmişler ve mahkemelerde savcılık makamı karşısında savunma makamına, oturacak bir yer bile sağlamamışlardır. Savunma makamına ve savunma mekanizmasına, savcılık ve yargı makamında oturanlarca oldum olası eşit gözle değil, yüksekten bakılmaktadır. Dahası savunmanlar (avukatlar), yargılama salonundan dışarıya atılabilmektedir. Hele sıkıyönetim mahkemelerinde savunma avukatlığı yapmak gerçekten bir ömür törpüsü ve cesaret işi olmuştur ülkemizde. O halde savunmanın, adalet üçlüsündeki yerini hakkıyla tanımak zamanı gelmiştir artık.

*

Bir de yargılama aşamasından öncesi var: Bu da güvenlik makamlarınca ve daha sonra savcılıkca yapılan sorgulama evresidir.

İşte bu ön evrelerden bazılarında, en başta işkence olmak üzere, ne acı gerçekler yaşandığını yıllar sonra çıkan anılarda, kitaplarda okuyoruz. Savcılık sorgulamalarından pek yakınma olmuyor, ama güvenlik yetkililerinin sorgulamalarından büyük yakınmalar oluyor. İşkence olayları, Türk ulusu için ve insanlık için yüzkarasıdır. Kendimizi artık kurtarmalıyız bundan. Kurtuluşun kesin ve tek yolu ise, sorgulamanın her aşamasında sanığın avukatının onun yanında olmasıdır. Demiyorum ki, sanığın avukatı ortada her soruya karışsın ve kendisi yanıt vermeye kalkışsın; böyle bir durumu önlemek için yasal kurallar konur ve gerekli önlemler alınır. Avukatın böylece daha sorgulama aşamasından başlayarak sanığa eşlik etmesi, işkencelerin de işkence iddialarının da önünü alır. Benim düşündüğüm şudur: Eğer ilk sorgulamalar sırasında sorguyu yapan yetkililer yansız davranmazlarsa, ya da konuyla ilgisi olmayan sorularla sanığı şaşırtma yoluna giderlerse, sorgulama sırasında hazır bulunan ve sorgulamaya hiç karışmayan avukat, sorgu tutanağının altına gördüklerini ve düşündüklerini, *ayrıntılı gerekçesiyle* birlikte

yazar ve imzalar; sonra bütün bunlar yargılama sırasında mahkemece değerlendirilir.

İşte özgürlük, onur, sağlık, yaşam gibi insan hakları bakımından savunmanın önemi bu denli büyük ve kutsaldır. Uygar insan toplumları, bu kutsallığın bilincine varmış olan toplumlardır. Eğer adalet üçlüsünde savunmaya bu yer verilmezse, bu üçlü sacayağının bir bacağı çok kısa kalacağı için ülkede ceza adaleti her zaman kaykılır, aksar ve kuşku altında kalır. Bu nedenle üçüncü ayağı bütünlemek, sacayağını pekiştirmek gerekir.

Yazıyı buraya kadar okuyanlardan birçoğu belki de «Adaletin bu teknik konusu ile demokrasi arayışının ne ilgisi var?» diye sormuşlardır kendi kendilerine. Hemen yanıtlayayım: Günümüzde demokrasi sadece parlamenter sistemden oluşmayıp, parlamenter sistem içindeki bütün güçlerin insansal değerler, aktöre (ahlâk) ve erdem doğrultusunda işlemsi ile gerçekleşir.

Nasıl ki, devleti ayakta tutan güçlerden yasama erkinin düzgün işlemesi için gerek anayasada, gerek TBMM içtüzüğünde kurallar konmuş ve bunun denetimi için de Anayasa Mahkemesi kurulmuşsa; nasıl ki yürütme erkinin yasal yoldan ve hakça işlemesi için türlü yasa kuralları kabul edilmiş ve başta Danıştay olmak üzere idari yargı sistemi oluşturulmuşsa ve yine nasıl ki yargı erkinin denetimi için Yüksek Yargıçlar Kurulu ve Yüksek Savcılar Kurulu gibi kurumlar oluşturulmuşsa, adalet üçlüsünün üçüncü ayağı olan savunmayı gerektiği gibi işletmek için bu günkü Barolar Birliği'ni, tıpkı yukarda saydığım kurullar düzeyine, kendi özelliklerini koruyarak yükseltmeli ve böylece «sav, savunma, yargı» üçlüsü aynı düzeyde sağlam bir sacayağı üzerinde sağlam bir temele oturtulmalıdır. Barolar Birliği'nin gözetiminde, özellikle ceza adaleti konusunda savunma avukatının, daha sorgunun başından başlayarak sanığa eşlik etmesi, halkın halk tarafından halk yararına yönetilmesi demek olan demokrasinin güvence ögesini oluşturur.

Eğer sav ve yargı, her zaman savunmanın üzerinde yer alırsa, adalet ve halk bütünleşmesi gerçekleşmez. Çağdaş demokrasinin en önde gelen koşullarından birinin de insan haklarını korumak olduğunu yukarıda belirtmiştim.

Korkusuz ve baskısız sorgulama ve yargılama olanağı, korkusuz yaşama özgürlüğü kadar önemlidir. İşte aslında teknik gibi görünen bu konunun demokrasi arayışındaki önemi böylece belirmiş oluyor. (15 Haziran 1986)

ADALETTE DE BATI STANDARDI

Uzunca bir süreden beri, *«Birçok alanda Batı standartlarına ulaşıyoruz»* sözünü gazetelerde çok okur radyo, TV ve resmi ağızlarda da çok duyar olduk. Özellikle Türk sanayii ürünleri ve -bir ölçüde- tarım için kullanılıyor bu söz. Eğer bu standartlara uygun üretim yapmazsak, dışsatım alanında Batı ile yarışamayız. Sporcularımızı bile «Batı standartlarına uygun» yetiştirmek için Batı'dan usta yetiştirici ve çalıştırıcılar «ithal» ediyoruz. Madem onurlu yaşamak için Atatürk Devrimi'ni gerçekleştirip çağın gereklerine uyarak çağdaş uluslar topluluğuna katıldık, o halde yalnız sanayi ve tarım ürünlerinde değil, özellikle ve ön planda düşün ve bilim ürünlerinde, yazın, müzik, resim, yontu, sahne, kısacası, güzel sanatların bütün alanlarında, çağdaş düzeye ulaşmak zorundayız; başka deyişle, bütün kafa ürünlerinde Batı standartlarını tutturmalıyız. Düşün adamlarımız, sanatçılarımız bu yolda büyük başarılar elde ediyorlar.

Ancak Batı ve dünya toplumları arasında onurlu ve başımız dik yaşamak için, bunlar da yetmez; *hukuk ve adalette de çağdaş Batı standartlarını tutturmak zorundayız.* 60 yıl önce kabul ettiğimiz Türk Yurttaşlar Yasası'nın (Medeni Kanunun) gelecek hafta bu sütunlarda yer alacak olan tarihsel gerekçesinde: *«Çağımızın uygar uluslara tanıdığı bütün hakla-*

rı uygarlık dünyasından bağsız koşulsuz isterken, bu hakların gerektirdiği uygarlık ödevlerini de Türk ulusu kendi eliyle kendisine yüklemiş bulunuyor» tümcesi vardır. Burada sözü edilen *«uygarlık ödevleri»*nin başında, hiç kuşkusuz, *düşün özgürlüğüne, insan haklarına ve adalet ilkelerine devletin saygı göstermesi gelir.*

Ne yazık ki bir süreden beri uygarlık ödevlerinde yaya kaldık. 12 Mart 1971 döneminde Prof. *Mümtaz Soysal* gibi, ülkemizin seyrek yetiştirdiği bir bilim ve düşün adamının bir ders kitabında komünist propagandası olduğunu ileri sürerek, bu değerli insanı hapse atıp, zehir gibi kış günlerinde ona kazma ile buz kırdırdık. Yargılama sırasında birçok hukukçudan Soysal'ın avukatınca yazılı «hukuki mütalaa» istenmişti. bu olay üzerine askeri savcı, *«Yüz bilim adamından mütalaa istemişler. Ancak on üçü cevap vermiş. Bunlar da malum kişiler»* diye gazetelere demeç verdi. Bilindiği gibi, resmi ağızlarda *«malum kişi»* sözü «komünist» anlamına gelir. Demek bu askeri savcıya göre, «komünist» profesör Mümtaz Soysal lehine mütalaa veren -aralarında bu satırların yazarının da bulunduğu- 13 «malum kişi» kötü bir iş yapmışlar! *Savcı, Soysal'ın kesinlikle hüküm giymesini istiyordu.* Sonra ne oldu? Mahkemede aklanan *Mümtaz Soysal önceki yıl Avrupa'da asılsız Ermeni iddiaları karşısında Türkiye'yi savunarak ulusumuzun yüzünü ağarttı.* Ben *«malum kişi»* ise İsviçre, Belçika, İtalya, Fransa ve Almanya'daki bilimsel yayımlarım dolayısıyla Uluslararası Mukayeseli Hukuk Derneği üyeliğine, Brüksel'de toplanan Uluslararası Mukayeseli Hukuk Kongresi genel raportörlüğüne, merkezi İtalya'nın Floransa kentinde bulunan Uluslararası Toprak Hukuku Enstitüsü üyeliğine, o tarihlerde Batı bilim dünyasında saygın bir yeri olan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni temsil etmek üzere -şimdi Medeni Hukuk Kürsüsü Başkanı olan değerli meslektaşım Prof.Dr. Bülent Köprülü ile birlikte- katıldığımız Paris Uluslararası Toprak Hukuku Kongresi'nde 37 ülkeden gelen 97 delegenin oybirliği ile bu kongre-

nin başkanlığına seçildim. Bütün bu görevlerde ve Batı'daki yayımlarımda ulusumun ve ülkemin çağdaş hukuk, insan hak ve özgürlükleri yolundaki ilerlemelerini Batı dünyasına tanıtmaya çalıştım. Şimdi emekli olduğum halde hâlâ uluslararası hukuk kongrelerine davetler alıyorum ve sağlık durumumun elverişsizliği yüzünden, ne yazık ki, gidemiyorum. *Bütün bunları bu sütunlarda ilk kez yazıyorum ve yazmak zorunda kaldığım için de okurlarımdan özür diliyorum.*

Bizi «malum kişi» olarak niteleyen, o zamanın genç yüzbaşısı, sıkıyönetim savcısı ise, okuduğumuza göre, emekli olup politikaya karışmış şimdi. Başarılar dilerim!

Yine 12 Mart 1971 döneminde Ziverbey Köşkü'ndeki işkencelerle insan haklarının nasıl korkunç boyutlarda çiğnendiği; bu işkencelerden geçen İlhan Selçuk'un yazılarıyla ve -başta emekli Tümgeneral Sayın *Celil Gürkan'*ın *«12 Mart'a Beş Kala»* ve Sayın Em.Alb. *Talat Turhan'*ın *«Bomba Davası: Savunma»* adlı kitapları olmak üzere- birçok belgelerle *haksızlıklar dosyasına yazıldı;* iyi mi oldu? İşkencelerin 12 Eylül 1980'den sonra da sürdüğü, polis itiraflarıyla ve işkencecilerden bir kısmı hakkında türlü mahkemelerce verilen mahkûmiyet kararlarıyla yine haksızlıklar dosyasına tescil edildi ve ediliyor. Ulusça ne kazanıyoruz bu işkencelerden? İçte ve dışta yalnızca utanç!

12 Eylül döneminde düşün özgürlüğü ve insan hakları konularında devlet büyüklerine dilekçe vermek bile suç sayılarak adalet tarihimize «Aydınlar» veya «Dilekçe Davası» olarak adı yazılan kitle yargılamaları yapıldı. Gerçi dava aklanmayla sonuçlandı, ama bir süre içeride üzüntü, dışarıda da küçük düşme nedeni oldu. Şimdi bir de idam cezasının kaldırılmasını isteyen doktorlar davası geldi gündeme.

Böyle *«kitle yargılamaları»* kimileyin zorunlu oluyor: Örgüt merkezlerinde, örgüt üyelerinin iş veya özel yerlerinde çok sayıda silah yığınakları yapan bölücü militanlar, elbette bölük bölük yargılanamaz, büyük salonlarda birlikte yargılanırlar.

Ama hiçbir merkezinde veya yerinde silaha veya eyleme delalet edecek bir şey bulunmamış sendikalarda, Barış Derneği'nde, militanlara uygulanan işlemlere, tutuklamalara, kitlesel suçlama ve yargılamalara ne gerek vardı? Hele Barış Derneği Davası'ndaki son ara kararı bana Fransa'da 1890'larda geçen *Dreyfus Davası*'nı anımsattı: 1870/71 Prusya yenilgisinden sonra gittikçe militarist bir kimliğe bürünen ve *militarizmi ulusalcılıkla özdeş sanan ve sayan yüksek rütbeli bazı Fransız generalleri, Yüzbaşı Alfred Dreyfus'un vatana ihanet ettiğine inanmış veya inandırılmışlar ve bu yüzbaşının verildiği askeri mahkemede mutlaka mahkûm edilmesi için ellerinden geleni yapmışlardı.* Ama Dreyfus gerçekte bir vatan haini değildi. Yine de askeri mahkeme onu 1894'te rütbesinin sökülmesine ve ömür boyu hapse mahkûm etti. Bu işi inceleyip gerisindeki haksızlığı gören Fransız yazarlarından *Emile Zola* 1898'de tek sözcüklü *«J'accuse»* (Suçluyorum) başlıklı ünlü yazısını yayımlayıp askeri mahkeme kararındaki adaletsizlik ve haksızlığı ortaya koydu. O tarihte militarist Fransa'da orduyu eleştirmek çok tehlikeli bir davranış idi. Nitekim Zola mahkemeye verildi, yargılandı ve *«orduya hakaret»* suçundan bir yıl hapse ve bir miktar para cezasına çarptırıldı.

Ama sonra ne oldu? Yeniden yapılan yargılamada Dreyfus'a yapılan haksızlık belgelerle kanıtlandı (1906), rütbesi geri verilerek, yeniden orduya alındı, terfi etti, emekli olana kadar orduda çalıştı ve 1935'te öldü, Emila Zola ise 1902'de öldü, ama *kemikleri 1908'de Voltaire, Rousseau gibi fikir kahramanlarının yattığı Panthéon'a götürülüp orada devlet töreniyle gömüldü.* Adaletsizliği yapan ve yaptıranlar ise Fransa'da bugün bile lanetle anılıyor. *Hiçbir şey gizli kalmaz ve adaletle oynamaya gelmez.*

Adalet tarihimize *«Barış Davası»* adıyla geçecek olan davada da sanki birileri, şimdi içeride bırakılan altı kişinin mutlaka hüküm giymesini istiyormuş duygusu uyanıyor içimde. Düşünülsün: Dava üç yıldan fazla sürüyor; yüzlerce say-

falık iddianameler ve kararlar yazılıyor. Defalarca Yargıy'a gidilip geliniyor ve bu arada yasal sürelere uyulmuyor; savcılar değişiyor, yargıçlar değişiyor. İçeri alınmalar ve salıverilmeler oluyor; dava uzadıkça uzuyor. *«Geciken adalet adaletsizliktir.»* Bu söz büyük düşün ve özgürlük savaşımcısı *Voltaire'*indir. Ben de, 82 yaşında bir hukuk emeklisi olarak, şunu ekliyeyim: *«Daha da gecikirse zulümdür.»* Şimdi içeride kalan altı kişiden *Ali Sirmen'*den başkasını yakından tanımam. Ali Sirmen ve eşi *Mine Sirmen,* İstanbul Hukuk Fakültesi'nden öğrencilerimdir. Ben öğrencilerimi evlat gibi sevdim ve severim. 18 Şubat 1986 tarihli Cumhuriyet'te Ali Sirmen'in, gözleri çok uzaklara dalmış, üzüntülü oturuşunu görünce ben de üzüntüden kahroldum. Eğer bir salıverme gerekçesi var idiyse bu,, ya 12 kişinin hepsi için vardır, ya da hepsi için yoktur. Aynı durumda olanlardan altısı için bir türlü, öbür altısı için başka türlü gerekçe olamaz.

İşte süzüle süzüle altı kişinin içeride bırakılması olayı, Dreyfus Davası'nı bu nedenle anımsattı bana. Bunların ille hüküm giymesinin istendiği kuşkusu da bu yüzden doğdu içime. Dilerim aldanıyorumdur.

Bu satırların yazıldığı sırada Türkiye Başbakanı Turgut Özal, İngiltere'de bulunuyor ve aynı tarihte Avam Kamarası'nda bizim gereğinden çok uzayan «Barış Davası» söz konusu ediliyor. Herkes her şeyi bizden iyi biliyor. «Alemi kör, herkesi sersem» sanmayalım!...

Atatürk döneminde, Medeni Kanunun *altmış yıl önce* yazılmış olan gerekçesinden alıp yukarıya aktardığım cümlede denildiği gibi: *«Çağımızın uygar uluslara tanıdığı bütün hakları uygar dünyadan kayıtsız şartsız isterken, bu hakların gerektirdiği uygarlık ödevlerini de yerine getirmek zorundayız.»* (23 Şubat 1986)

NERELERDEYDİNİZ?...

Son haftalarda hemen bütün gazetelerde: «Demirel İstanbul'da şöyle karşılandı...», «Eyüp Sultan Camisi'nde cuma namazına giderken şu kadar bin vatandaş onu coşku ile selamladı», «Adana'da Demirel'in kent içinde otomobil ile bir tur yapması, onu görmeye gelen on binlerce yurttaş yüzünden, tam iki saat sürdü», «Suruç ilçesinde binlerce yurttaş, Demirel'i hararetle karşılayıp, 'Bizi aldattılar' diye yakındı», «Şanlıurfa'daki karşılama ve kalabalık muhteşemdi», «Çadır yemeğinde Demirel'in sağında Sadettin Bilgiç, solunda İ.Sabri Çağlayangil bağdaş kurmuştu», «Her yerde Demirel'i karşılayanlar arasında eski parlamenterler, eski partililer ve onlara yeni katılan ve yeni oluşan bir kitle yer alıyordu» türünden haberler okuyoruz. Bunların hepsi, vaktiyle alıştığımız, bayatlamış eski figürler.

Pekiy... a efendiler, beyler, ağalar, hacılar hocalar, şeyh efendiler ve partili partisiz sevgili gençler; Sayın Demirel herhangi bir mahkeme kararı olmadan Hamzakoy'a sürülüp, gözaltına alındığında sizler nerelerdeydiniz? O zaman hangi köşe ve bucaklara sinmiştiniz. Hele Demirel'in aleyhinde bol bol konuşulduğu günlerde neden sesiniz kesilmişti? «Bizi aldattılar» diyenlere de sormak istiyorum: Bugünkü yasakçı Anayasa'ya «Evet» oyu verenler sizler değil miydiniz? Onu hiç okumadan veya okutmadan mı oy kullandınız? Eğer öyleyse, şimdi «Bizi aldattılar» demeye ne hakkınız var. Sevgili işçiler, emekçiler, sendikacılar; sizlere de sormak isterim; haklarınızı aramaktan sizi alıkoyan, elinizi kolunuzu bağlayan bu Anayasa'ya oy verirken aklınız neredeydi? Biliyorsunuz Tanrı'nın biz insanlara «lütuf ve ihsan ettiği» en değerli şey «iradei cüz'iyye» yani «akıl»dır. Eğer aklınızı işletirseniz, şimdi her gittiği yerde camilere uğrayan,

her sözüne «Allah» diyerek başlayan Demirel'in «demokrasi mücadelesi»nde siyasal aldatmacanın yeni izlerini görürsünüz. Acaba ne zaman işleteceksiniz, bu Tanrı vergisi aklınızı? Abdülhamit, Mithat Paşa'yı mahkûm ettirip Tâif'e sürmeden önce, Paşa'nın bindirildiği gemiyi Kızkulesi açıklarında iki gün bekletmiş bakalım halktan nasıl bir ses çıkacak diye...

Tısss...

Sonra gemi yola çıkkmış. Gerisi bilinen hikâye.

Doğru ama o iş yüz yıl önceydi. O zamandan beri çok şey değişti. Saldırgan düşmana karşı halkın ayaklanması ile, Atatürk'ün önderliğinde koca bir Milli Mücadele kazanıldı. Kaç tane siyasal parti kuruldu ve kapandı. Kaç tane askeri müdahale gördünüz. Artık olgunlaştınız, deneyim sahibi oldunuz. Bizler de «halk bilinçlendi» deyip kıvanıyoruz.

Nerede o bilinç?...

Şimdi demokrasi mücadelesi yaptığını sanan Sayın Demirel, en geniş demokratik hakları sağlayan 1961 Anayasası yürürlükte iken yıllarca iktidarda kaldı. 1965 seçimlerinde tek başına iktidara geldiği zaman ilk işi «Özgürlükleri Koruma Yasası» adı altında, özgürlükleri boğma yasa tasarısı hazırlatmak oldu. Bütün politikasını, insan hak ve özgürlüklerini güvence altına alan ve sermaye ile emek arasında hakça bir denge kurulmasını sağlamak için sosyal adalet ilkesini getiren 1961 Anayasası'nı yıkma doğrultusunda yoğunlaştırdı. Sık sık elini öpmeğe gittiği «Pir »inden esinlenerek eski DP'nin «Husumet Andı» politikasını yürütmeye uğraştı.

Kime karşı? 1961 Anayasası'nın sosyal adalet ilkesinin uygulama alanına konulmasını sağlamak için uğraşan İsmet İnönü yönetimindeki CHP muhalefetine karşı.

Ama bu politika Türkiye'yi kargaşaya götürüyormuş... Ne önemi var? Kargaşayı ve anarşiyi «özgürlük» kavramıyla karıştırıyordu Sayın Demirel. «Sokaklarda yürüyüş yapmak-

la kaldırımlar aşınmaz» sözü onundur. Geniş boyutlu silah kaçakçılığına karşı etkin önlemler de almadı.

Biz o zamanlar, yani Demirel'in birinci ve ikinci iktidar dönemlerinde bu sütunlarda onun politikasını eleştirip durduk. «Demirel AP başkanlığında kaldıkça, bu partiye ve dolayısıyla ülkeye felah yoktur» sözünü kim bilir kaç kez yazdık, yıllar boyunca.

Ey eski AP'liler, beyler, paşalar, efendiler, sizler o günlerde de nerelerdeydiniz? Niçin başta AP lideri olmak üzere, bu partinin yöneticilerini uyarmadınız? Hiç değilse anarşi, terör ve bölücülükle savaş ve bunları yok etme doğrultusunda, ana muhalefet partisi ile işbirliği için onlara neden baskı yapmadınız? O zamanlar bizler söyledik, yazdık, sizler hep sustunuz. Nerelerdeydiniz acaba?

Derken bir sabah Hasan Cemal'in ünlü kitabının kapağında kalın harflerle belirtildiği gibi *«tank sesleriyle uyanmak»* şaşkınlığına uğradınız. Sonra bir gün parti liderleri gözaltına alınıp sürgüne gönderildi. Hepiniz sus-pus oldunuz. Demirel iktidarda iken ardında koştuğunuz için, bu suskunluk batıyor insana.

Biz onun iktidarı döneminde susmadık ama kendisini savunma olanağından yoksun kaldığı zamanlarda ona karşı konuşmayı aklımızdan geçirmedik. Demirel ve öbür liderler için 1982 Anayasası'nda konulmuş olan yasaklara ilk karşı çıkanlardan biri de biz olduğumuz için, şimdi düşündüklerimizi iç rahatlığı ile yazabiliyoruz. İstiyoruz ki, eski ve yeni politikacılar ve bütün halk, Demirel'in vaktiyle gütmüş olduğu yanlış politikanın, ülkenin başına neler getirdiğini, memlekette militarizmi gereksiz yere güçlendirdiğini ve bunun sonucunda da yalnız ülkenin değil Sayın Demirel'in kendisinin de zarar gördüğünü bilsin, anlasın ve uyansın artık.

Öyle, meydanlarda toplanıp «Yaşa Demirel, var ol» demekle demokrasi olmaz. Kendinden başka türlü siyasal ve ekonomik görüşlere sahip olanların da bir gün iktidara gelebileceğini düşünmek ve bunu doğal bulmakla, buna katlanmakla gerçekleşir ve gelişir demokrasi.

*

Demirel'e şeyhine bağlı müritler gibi, aşırı derecede bağlı olanlar belki öfkelenecekler bu yazıya. Tıpkı Saidi Nursi'ye karşı yazsam Nurcuların; şeyh Süleyman'a karşı yazsam Süleymancıların; eski bir padişahın torununun cenaze törenine katılmak için taaa Kıbrıs'tan kalkıp geldiği yazılan Nakşibendi şeyhi için yazsam nakşibendi müritlerinin öfkelenmesi gibi bir şey olur bu.

Sayın Demirel'in şahsı ile bizim bir alış-verişimiz yok. İktidarları döneminde şahsımıza karşı bir davranışını da görmedik ve duymadık. Kendisini eleştirici nitelikteki yazılarımızı, resmi yönden hiç rahatsız edilmeden tam bir özgürlük içinde yayımladık. Bunu burada belirtmeyi borç bilirim. Eğer kendisini o zamanlar sertçe uyarıp eleştirmiş isek, bu, onun tuttuğu politikanın ülkeyi büyük bir kargaşaya ve sonunda siyasal ve ekonomik bunalım ve çıkmaza sürükleyeceğini gördüğümüz içindi. Nitekim öyle de oldu.

Şimdi kendisinin yeniden aynı yöntemlerle, aynı doğrultuda yol almaya başladığını gördüğümüzden, bu kez kaygı ve eleştirilerimizi yalnız ona karşı değil, kendisini yeniden omuzlara almaya hazırlanan on binlerce, yüzbinlerce kişiye, kısacası, bir kısım sevgili yurttaşlarımıza karşı yöneltmeyi ve açıklamayı gerekli gördük. Onlara yeniden soruyoruz: Madem Demirel'in şahsını bu kadar beğeniyordunuz, vaktiyle onu iktidarda tutmak için neden çaba harcamadınız? Ülkemizin çıkarları için bir süre ana muhalefet partisi ile barış-

masını neden istemediniz? Bir TBMM başkanı, hatta bir cumhurbaşkanı seçimi için parlamentoda tur üstüne tur atılmasına ve koca devletin çok uzun süre bir cumhurbaşkanı vekili tarafından yönetilmesine sebep olmasını niçin doğal karşıladınız? «Böyle yaşamsal ülke konularında sorun hiç kişisel inada bindirilir mi?» diye ona niçin soru sormadınız? Ve şimdi konvoylarla karşıladığınız kişiye, politika yasağı koyan Anayasa'yı neden onayladınız? Ve o kişi sürgüne yollandığında neden kendinizi açığa vurmadınız? Hakkım yok mu bütün bunları sormaya?

Bana: «Anlaşılan sen 12 Eylülcülerle aynı paralelde yürüyen ANAP'tan ve Özal'dan yanasın» diyeceksiniz belki.

Eğer öyle düşünürseniz, beni hiç tanımıyorsunuz demektir. Ben ülkemizin güvenliği ve bütünlüğü üzerine titreyen, insan hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı her rejime karşı olan bir yurttaşım. Hepsi bu.

Ama izin verirseniz sizlere yine sormak istiyorum. Efendiler, beyler, paşalar, ağalar, hacılar, hocalar, şeyh efendiler, siyasal lideriniz gözaltına alındığında iken nerelerdeydiniz? Şimdi yine «aldanma» yolunda olduğunuzun farkında mısınız? (11 Mayıs 1986)

SİYASETTE TABAN

Bu yıl güneş sistemimizi ziyarete gelen Halley Yıldızının uğursuz kuyruğu; benim kolumu kırdığı gibi, politika yaşamımızda iktidar adayı olarak kurdurulan bir partiyi de darmadağın etti. Şimdi enkazı paylaşılıyor. Vaktiyle Demokratik Parti'de de, Bayar'ın «ağır top» desteklemelerine rağmen, durum böyle olmuştu. Demek ki, toplumsal yaşamda doğal olmayan, tabanda sosyal ve ekonomik temele dayanmayan siyasal kuruluşlar, ne denli desteklenip pompalansalar da bir türlü bellerini doğrultamıyorlar. MDP bir güdüm-

lü demokrasi aracı olarak düşünülmüş ve kurulmuştu. Biz o zamanlar *«Türkiye gibi koca bir ülkeyi kışla disiplini altında yönetmeye olanak yoktur»* diye yazdık durduk, ama dönemin iktidar sahipleri kulak asmadılar. Eski yazılarımda zaman zaman yer verdiğim şu tanınmış gerçeği burada bir kez daha yinelemek isterim: *Devlet yönetmek, ileriyi görmek sanatıdır.* Bu sanatın girdisini çıktısını iyice öğrenmemiş yöneticiler eline düşen ülkeler birçok ulusal ve uluslararası çıkarlarını koruyamazlar, sarsıntılardan, hatta felaketlerden kurtulamazlar.

İşte demokrasi rejiminin erdemi buradadır. Bu rejimin elbette sakıncaları da var. Özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bu sakıncalar daha çok belirginleşiyor. Ancak bunları tepeden inme buyruklarla giderme ve demokrasiyi böyle buyruklarla ve de bir takım yasaklarla rayına oturtma düşünceleri, hele böyle düşüncelere dayanan askeri müdahaleler, demokrasinin sakıncalarını giderecek yerde onlara daha büyük sakıncalar ekliyor. Çünkü az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde halkın büyük çoğunluğu gelenekçi ve tutucu olur. Askeri müdahalede bulunanlarda ise, her zaman bu gelenekçilik ve tutuculuğa karşı koyacak Atatürk gibi devrimci askerlerin taşıdığı yüreklilik bulunmaz. Müdahalenin ardından ne geleceğini, kendi başlarının ne gibi tehlikelerle karşılaşabileceğini düşündüklerinden, ayaklarını sağlam yere basmak için içte ve dışta dayanak noktaları ararlar. Uzağa gitmeye hacet yok: Bizim ülkemizde 1960'tan beri tanık olduğumuz üç askeri müdahalenin üçünde de bu, böyle olmuştur. Şöyle ki:

● Atatürkçülüğün ileri bir aşaması olan 1961 Anayasası'nı ülkeye kazandıran 27 Mayıs 1960 müdahalesi, dayanağını seçkinlerde, aydınlarda aramış, bu nedenle kendisini, Atatürk'ün kurmuş olduğu CHP'ye yakın hissetmiş, ülke içinde de bu dayanağı yeterli bulmuştu. 27 Mayıs'çılar arasından bir bölümü ise tutucu zümreye dayanmayı yeğlemişler, bu yüzden o dönemin egemen siyasal gücü olan Milli

Birlik Komitesi üyeleri arasında anlaşmazlık çıkmış, 13 Kasım 1960'ta gerçekleştirilen iç darbe ile tutucu kesim ülkeden uzaklaştırılarak Avrupa ve Asya'nın türlü ülkelerine bir takım dış görevlerle sürgün edilmiştir.

Ne var ki, 27 Mayıs 1960 devrimini gerçekleştirenlerin, kendilerine yakın gördükleri veya görmek istedikleri CHP'nin tabanı türdeş (homojen) bir bütünlük oluşturmuyor, bir bölümü kaypak nitelik taşıyordu. Burada kaypak sözcüğünü, tutuculuğa eğilimli karşılığında kullandım. Nitekim 27 Mayıs Devrimi, parlamentoda tutucu çoğunluk partisinin Atatürkçü CHP'yi yargılayıp büsbütün etkisiz kılma girişimi yüzünden yapıldığı halde, CHP ileri gelenlerinden bir çoğu 27 Mayıs'çı askerlere güçlük çıkarmak ve hemen iktidar koltuğuna oturmak için ellerinden geleni yapmışlardı; çünkü iktidar yolunun artık tümüyle kendilerine açılmış olduğunu sanıyorlardı. Gerçi halk oylamasında 1961 Anayasası'na % 60 *«Evet»* oyu verilmişti, ama % 40, kesinlikle buna karşıydı. Demek ki, tutucu taban sağlam ve inatçıydı. CHP'liler anayasa için verilmiş bu % 60 «Evet» oyunu kendileri için de «çantada keklik» sayıyorlardı. Türkiye'deki toplumsal ortamı Demokrat Parti döneminde ülkenin her yanına salmış oldukları –sözde insansal amaçlı– «Barış Gönüllüleri» aracılığıyla çok iyi öğrenen ABD yönetimi kadar bile tanımıyorlardı. 1961 Anayasasını hazırlayıp halk oyuna sunan Kurucu Meclis üyesi bulunduğum sırada bu konuda birçok CHP'li üye ile tartışmalarım olmuştur. Kendilerinin göremediği gerçekleri onlara söyleyenlerden hoşlanmıyorlardı. 1961 Anayasası'ndan sonra ilk parlamento seçimlerinde alınan sonuçlar yanıldıklarını gösterdi. Katıldıkları koalisyon iktidarları döneminde de alınması olanaklı bulunan birçok sosyal ve ekonomik önlemlerle halka inmeyi, halkı ve emekçiler kesimini memnun etmeyi, gereksinimlerini karşılayarak onlarla bütünleşmeyi bilemediler, başaramadılar. Sonunda, 27 Mayıs 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden dört yıl sonraki genel seçimlerde (1965'te) iktidardaki koalisyon payları-

nı da yitirdiler.

● Yeni seçimlerle iktidara gelen *AP* liderleri, tıpkı mirasçısı oldukları *DP* gibi, dayanaklarını genellikle tutucu halk tabanında bulmanın güvencesi içinde, eski DP iktidarının yörüngesine girerek, Atatürk Devrimlerine karşı açık ve gizli eylemlere geçti ve bunları sürdürdü. Ayrıca ülke dışında da, yine DP iktidarı gibi ABD desteğine dayandı.

*

Burada denebilir ki, ABD niçin CHP iktidarını desteklemiyor da tutucu DP ve AP iktidarlarını destekliyordu? Eğer bunun nedenini daha bilmeyenler varsa artık iyice öğrenmelidirler: Amerika Birleşik Devletleri, yani ABD, yalnız bizde değil, dünyanın her yerinde gerçek ulusalcı bağımsızlıkçı iktidarları sevmez, tutmaz ve elinden gelirse düşürmeye çalışır. Çünkü böyle iktidarlarla yönetilen ülkeleri ekonomik bakımdan dilediği gibi sömüremez, askeri bakımdan kullanamaz. İkinci nokta ise, bağımsızlıkçı iktidarların dünya politikasında kendi güdümünden çıkıp Sosyalist Blok karşısında yansız, hatta o bloka eğilimli bir tutum takınmasından korkar. Bu nedenle, nerede tutucu, hatta gerici bir iktidar egemen ise, ABD o iktidarı destekler.

ABD, Atatürk iktidarını da hiçbir zaman desteklememiş, ulusal bağımsızlığımızın uluslararası belgesini oluşturan Lozan Barış Antlaşması'nı bile uzun yıllar onaylamamıştı. Şimdi de o belgeyi sakatlamak isteyen Yunan hükümetine güler yüz gösteriyor. Bütün bunları bilmeyen ve bunlar kendisine öğretilmeyen boynu bükük Türk halkı ise, DP iktidarınca ülkemize sokulan, ABD Barış Gönüllülerine bütün kentlerimizde, kasabalarımızda, köylerimizde kucak açmış, onları konuk etmiş, anket sorularına içtenlikle yanıtlar vermiştir. Eğer böyle bir uygulama – hiç olmaz ya – Rus Barış Gönüllüleri için söz konusu olsaydı, halkımız onları evinde konuk etmek şöyle dursun, semtine uğratmazdı. Çünkü Türkler bütün tarihleri boyunca en çok Ruslarla savaşmışlar-

dı. Bu yüzden «Moskof düşmanlığı» Türk halkının yüreğinde yer etmişti. En sade yurttaşta bile, Ruslara karşı, düşmanlık olmasa bile güvensizlik ve çekinme vardır. Dedelerini Rus savaşlarında şehit vermiş oldukları için Kuzey'den gelebilecek tehlikeyi bilinçli veya bilinçsiz olarak sezerler, bilirler. *Buna karşılık Atlantik ötesindeki Amerika «dostlarımızın» iç yüzünü bilmezler. Bunu onlara iyice öğretmek gerekir.*

• 12 Mart 1971 askeri müdahalesini yapanların nelere dayandıklarını söylemeye gerek yok. O müdahalede bulunan orgenerallerden bir bölümünün yönetim kurulu üyeliği görevi veya başka görevlerle yer almış oldukları holdingler, bu dayanağı göstermeye yeter de artar bile.

• 12 Eylül 1980 müdahalesini halk tabanına dayandırmak için MGK üyeleri, özellikle o zamanki devlet başkanı sayın Evren, kent ve kasaba meydanlarındaki konuşmalarında çok çaba harcadı. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra da bu konuşmalardan birinde toplumsal düzen için dinsel kurallardan da yararlanmayı düşünerek ve halkı aydınlatmak amacıyla türlü ayet ve hadislerden örnekler verdi. Televizyonda kendilerini dinlerken «eyvah» demiştim içimden, «bu çığırın ardından başka davranışlar da sökün edebilir.» Nitekim Karaduman Bey'in başta sözünü ettiğim davranışı benim o zaman ki, telaşımın yersiz olmadığını gösterdi.

Sevgili okurlarım kol kırığımın sancısı yine arttı. İzin verirseniz burada keseyim. (22 Haziran 1986)

CUMHURİYETİMİZİN TEMEL TAŞLARI

Bugün ülkemizde açık açık cumhuriyet düşmanı olduğunu söyleyen kimse yok; çünkü bütün siyasal partilere bağlı üyelerin ve iktidardaki politikacıların hepsi kendilerini cumhuriyetçi olarak ilan ediyorlar; ama 1961'den sonraki müdahaleler gösterdi ki, cumhuriyetimizde reform ve kendilerine

de cumhuriyet tarihinde bir «isim» yapma heveslisi, hatta iştahlısı olanlar rejimi *reforme* edecek yerde *deforme* etme yolunu açtılar. Kırk yıldan beri bu sütunlarda şu gerçeği bıkıp usanmadan yazıp duruyoruz: Atatürk cumhuriyetinin temel taşları dışarıya karşı *tam bağımsızlık,* içeride ise *laikliktir.* Bu ilkelerden herhangi birisi üzerinde reform yapmağa kalkışmak, cumhuriyetimizde reformasyon değil, deformasyon yapmak sonucunu doğurur.

Herkes, özellikle yetkili kişiler, «Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlıyız» diye istedikleri kadar bağırsın dursun, bir gün gelir, Atatürk cumhuriyetini tanıyamaz duruma düşeriz.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başından beri Türkiye'deki bütün siyasal ve sosyal gelişim ve değişimlere -daha somut bir anlatımla- saltanatın kaldırılması; cumhuriyetin ilanı; hilafetin kaldırılması; tekke, tarikat ve medreselerin kapatılması; öğretim birliğinin gerçekleştirilip zorunlu din derslerinin okul programlarından çıkarılması; şer'iye mahkemelerinin kaldırılması ile adalet dağıtımında birliğin sağlanması; Türk Yurttaşlar Yasası'nın (Medeni Kanunun) kabulüyle şeriat dediğimiz dinsel hukukun son kalıntılarının da (Tanzimattan sonra Batı, özellikle Fransız yasaları örnek alınarak kabul edilmiş olan türlü yasalar dolayısıyla dinsel hukukun önemli bir bölümü zaten uygulamadan kalkmış olduğu için kullandım «son kalıntıları» sözünü) yürürlükten kaldırılması; cumhuriyetçilik, milliyetçilik, devrimcilik, laiklik, halkçılık ve devletçilik ilkelerinin anayasaya yerleştirilmesi; rakam, yazı, dil ve şapka devrimlerinin gerçekleştirilmesi; tek sözcükle, eski Osmanlı toplumunun Anadolu ve Rumeli'ndeki kalıntısından çağdaş bir Türk devleti ve çağdaş bir ulus oluşturulması olaylarına kişisel olarak çok yakından tanık olmuş ve bu eşsiz tarihsel oluşumdaki inanç ve coşkuyu kendi içinde de yaşamış bir kişi olarak itiraf edeyim ki, şimdi Atatürk cumhuriyetini tanıyamaz duruma gelenlerden biriyim ben.

Yukarıdaki satırlardan anlaşıldığı gibi, reformcuların (!), cumhuriyetin iki büyük temel taşında yaptıkları oynatmaları, birer deformasyon niteliğinde görüyorum; çünkü bu taşları sarsıp oynatmak, Atatürk cumhuriyetinin içeriğini, özünü boşaltmış, dışını da deforme etmiştir. İşte bu yüzden tanıyamaz oldum onu.

*

Biliyorum, bunları okuyan eş dost diyecekler ki: «Hoca hâlâ 1920/1925'lerin havasında yaşıyor. Oysa zaman çok değiştiiiii... Teknik çok ilerlediiii... Ulusların gereksinimleri çoğaldı ve çeşitlendiii... Yeryüzünün çehresini değiştiren koca bir dünya savaşı daha geçti aradan. Böyle olunca, Türkiye'nin çehresi de değişecek elbet. Ama Hoca yerinde saydığı için bu değişikliklerin ayrımında değil ve hep eski gözlüğünü taşıdığından, bugünkü cumhuriyeti tanıyamaz olduğunu sanıyor.»

Evet, yanlış değil. Atomlu matomlu korkunç bir dünya savaşı yaşadık. Vızır vızır uzayda uçuşan insanlar aya bile gidip döndüler. Denizlerin giz dolu derinliklerini, odalarımızdaki rahat koltuklara yaslanarak TV ekranında seyrediyoruz. Uçaklar anakaralar arası seferlerini çoktandır Kuzey Kutbu üzerinden yapıyorlar. Eskiden hiç dokunulmaz sanılan kalp ve beyin dokularında ameliyatlar yapılıyor; birçok organ değiştirilebiliyor. Kanser ve -çağın hastalığı- AIDS dışındaki hastalıklar için harika ilaçlar bulundu.

Altmış yıldan beri ayrımında olduğum değişiklikleri daha sayayım mı? Devletlerin gücü nüfuslarının kalabalık olmasıyla değil, yukarıda bir bölümünü saydığım tekniklerdeki ilerilik ve güçlülük oranlarıyla ölçülüyor artık; ortaokuldayken coğrafya dersinde, Fas sultanlığı, Cezayir müstemlekesi (sömürgesi), Sahrayı Kebir, Fransız Kongosu, Belçika Kongosu, Alman Kongosu, Kap müstemlekesi, Habeşistan İmparatorluğu diye birkaç kalemde okuyup öğrendiğimiz koca Afrika anakarası, tuhaf adlarını bir türlü ezberleyemedi-

ğim birçok bağımsız yeni devletle doldu ve yarım yüzyıl önce bize çok uzak görünen ABD artık kapı komşumuz oldu; neredeyse iç içe, sarmaş dolaş olduk, Atlantik ötesindeki bu ülke ile.

Evet dostlarım, yeryüzünde olup bitenlerin hepsinin farkındayım. Beni de üzen bu ya. Biz de değiştik. Elbette değişeceğiz ve değişmeliyiz. Ama «Onlar gidiyor Mersine, biz gidiyoruz tersine.» Atatürk dönemine göre, kafaca geriye doğru gidiyoruz. Çağdaş Batı devletlerinde çoktan çözüme bağlanıp geride kalmış olan sorunlar bizde hâlâ güncel, hâlâ gündemde, hâlâ manşetlerde: Demokrasi, hukuk devleti, sosyal devlet, insan hakları ve işkence, laiklik ve irtica gibi toplumsal kavramlar oralarda artık billurlaşmış, sorun olmaktan çıkmış. Ya bizde?

*

Demek ben Atatürk cumhuriyetinde «olanı» değil, «olması gerekeni» aradığım ve bulamadığım için onu tanıyamaz olmuşum. Bizdeki değişimler, yukarıda «temel taşı» olarak betimlediğim ilkeleri zayıflatıp tehlikeye düşürmeden gerçekleşseydi, makine yapan makineleri kurabilseydik, ulusal gelirimiz, hiç değilse bizden 100-150 yıl önce ayrılıp bağımsızlıklarına kavuşan Balkan devletlerininki kadar olsaydı, sosyal ve kültürel gelişmemiz çağdaş doğrultuda yürüseydi, işte asıl o zaman Atatürk'ün düşlediği cumhuriyet hedefine doğru yol alacaktık. Oysa biz şimdilik *«her mahallesinde bir milyoner* (artık milyonerin hükmü kalmadı, milyarder) *yetişen cumhuriyet* hedefine ve bu niteliğiyle de «küçük Amerika» olmak idealine ulaşmak çabasındayız. Bir bölüğümüz de, İran İslâm Cumhuriyeti'nin yolunda yürümek çabasında!...

*

Yukarıda demokrasi, hukuk devleti, sosyal devlet, laiklik ve irtica, insan hakları ve işkence gibi güncel konulardan

söz ettim. Okurlarımız bilirler ki biz uzun yıllardan beri bu konular üzerinde çok mürekkep harcadık ve çokça da soluk tükettik. Aynı sorunlar «temcit pilavı gibi» ısınıp ısınıp yeniden önümüze geldiğinden, eskiden açıklamaya çalıştığımız kavramları yeni baştan toparlayıp sunmak zorunda kalıyoruz. Önümüzdeki haftalarda da bu yolda yazmayı tasarlıyoruz. Yazar olarak görevimiz halkı eğitip uyarmaktır. Bu gerçekleşmedikçe ve politika hayatımız demokrasi «şeyh»lerinin elinden kurtulmadıkça yukarıdaki sorunların çözümü de gerçekleşemez. Kavram kargaşaları, bilisizlik ve karanlıklar içinde yüzer dururuz ve demokrasimizi her defasında *bir ayırıcı bekleyen* kör dövüşüne döndürmekten kurtaramayız. (1 Mart 1987)

ÇAĞDAŞ DEVLET VE DEMOKRASİ KILIĞINDA DİKTA

Hukuka bağlı devletlerde, yasama ve yürütmenin yargısal denetimi esastır. Bizim anayasamızın 125. maddesinin birinci fıkrası; *«İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır»* kuralını koymuştur. Böylece yürütme organı, yargı denetimine bağlıdır; yasama organının tasarrufları da bazı kayıt ve koşullarla Anayasa Mahkemesi'nin denetimine

bağlıdır.

Bütün bu denetimler, çağdaş hukuk devleti açısından büyük aşamalar ve önemli kilometre taşlarıdır.

Ancak sorun, bu anayasal kuralın kâğıt üzerinde kalıp kalmadığı ve kalmayacağıdır. Türkiye'de birçok güzel kuralın, bir türlü uygulama alanına geçemediğinin pek çok örneği vardır.

Birinci ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün demokratik Batı ülkelerinde bir yandan emekçi zümreleri, başta sendikalar olmak üzere, türlü kuruluşlarda örgütlenerek sosyal adalet uğrundaki savaşımlarını yoğunlaştırdılar; öte yandan da kapitalizmin aklı başında yöneticileri, kendi ülkelerinde sosyal adaleti gerçekleştirmek, yani emekle sermaye arasında adaletli bir denge ilişkisi sağlamak ve çalışanlara insanca yaşama olanaklarını sağlamak için gerekli önlemleri almaya başladılar. Ekonomi düzenindeki bozukluğun ve süregelen sosyal adaletsizliklerin hep askeri müdahalelerle sonuçlandığını -Güney Amerika devletlerindeki durumdan- açık seçik görmüş ve öğrenmişlerdi bu devletler. Bilindiği gibi Güney Amerika devletlerinin hemen hepsi, cumhuriyet rejimi ile yönetilir, ama çoğu hukuk devleti niteliğini taşımaz.

Demek ki bir ülkede, hukuk devletinin var olabilmesi için devlet biçiminin ille cumhuriyet olması gerekmiyor; krallık rejimiyle yönetilen bir devlette de hukuka bağlı devlet, hukukun üstünlüğü ve sosyal adalet ilkeleri egemen olabilir. Hukuk devleti daha çok siyasal ve hukuksal içerikli, sosyal devlet ise daha çok ekonomik içeriklidir. Ama hukuk devleti ve sosyal devlet, birbirinin karşıtı değil, bütünleyicisidir. Bu nedenle çağdaş, siyasal bilim kitaplarında hep «sosyal hukuk devleti»nden söz edilir olmuştur artık. Bu terim -bizimki dahil- hemen bütün anayasalara da yerleşmiş bulunmaktadır.

Ne var ki seçimlere dayalı, demokratik nitelikli bazı cumhuriyetlerde de insan haklarının çiğnendiği, hukuk dev-

leti kavramının ayaklar altına alındığı görülmektedir. Ord.-Prof. *Ali Fuat Başgil*, «İlmin Işığında Günün Meseleleri» başlığı ile 1960 yılında yayımlamış olduğu broşürün 84 ve 85. sayfalarında bu durumu çok güzel anlattığı için, o satırları -bugünkü dile çevirerek- olduğu gibi buraya alıyorum:

«Tarih ve mukayeseli hukuk gösteriyor ki, zorbalık ve tutsaklık rejimi, her zaman gücün ve yetkinin sayılı birkaç elde ve bir başta toparlanmasından doğmuştur. Eski rejimlerde egemen olan zorbalık ve baskı politikası, yoğunlaşan kuvvet tekelinin ürünüdür. Ancak bu durum, yalnız diktatörlüklere özgü değildir. Bir tek noktada toplanan, kabına sığmaz bir güç, her zaman hakkın ve özgürlüğün en büyük düşmanıdır. Bu kurala demokrasiler bir istisna oluşturmaz. Demokrasilerdeki çoğunluk da rakipsiz ve denetimsiz bir kuvvet merkezi durumuna gelince, aynı sonucu verebilir; yani o da zorbalık yoluna sapabilir. Temsil ettiğine inandığı ulusal istencin (iradenin) kutsallığına dayanarak, en kıyıcı diktatörlere rahmet okutacak bir yolda hareket edebilir. Bir hükümdardan veya bir diktatörden gelen hak ve özgürlük düşmanlığı ile (parlamentodaki) bir çoğunluktan gelen hak ve özgürlük düşmanlığı arasında hiçbir nitelik ayrımı yoktur. Kötülük kimden gelirse gelsin, kötülüktür. Kötülüğü yapan çoğunluğun demokratik olması ve ulusal egemenliğe dayanması, yaptığı kötülüğü katlanılmaz bir duruma sokar. Çünkü çoğunluk, uyguladığı zorbalığı yasallaştırmak için ulusal istence dayandığına ve böylece zulüm yapmakta haklı olduğuna inanır. Şu halde, çoğunluğun yönetimi demek olan demokrasi, efsanelerdeki, kuyruğunu ısıran canavara benzememek için kendi iç yapısında sakladığı bu tehlikeyi karşılamak ve önlem almak, vatandaş hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak ve bunun için güvence kurumları oluşturmak zorundadır. Ancak bu güvence kurumları sayesindedir ki demokrasi, özgürlük ve haklılık rejimi durumuna gelebilir. Bu konuda alınacak önlemlerin başında ve güçlüklerin anahtarı olarak, 'kuvvet ve yetkilerin tek elde toparlanması yerine, bölünüp birbirine karşı birer özerk organ durumuna konulması' gelir.»

Başgil bu yazısında, bir yandan devlet organlarını denetleyecek *«güvence kurumları»*ndan söz ediyor ki, bunlarla hukuk devletinin önde gelen öğelerinden olan *Danıştay* ve *Anayasa Mahkemesi* gibi hukuksal kurumları kastediyor; öte yandan da devletin yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden bütünüyle bağımsız olmasını, yani *«erkler ayrılığı»* sistemini doğru buluyor. Bütün bunlarda elbette büyük gerçek payları vardır.

*

Ancak bu koşullar da çağdaş devletin var olması ve yaşaması için yeterli değildir. Hükümet, parlamentodaki çoğunluğun desteğiyle her zaman Meclis araştırması ve gensoru denetiminden kaçıp, -bugün bizde olduğu gibi- başına buyruk hareket ettikçe, sosyal ve ekonomik adalet düzeni kurulmadıkça, yalnız siyasal ve anayasal alandaki kurallarla, çağdaş devlet kurulamaz. İşte bu nedenledir ki, 1961 Anayasası'nın ikinci maddesi ile 1982 Anayasası'nın yine ikinci maddesi, *«Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayalı* (saygılı), *demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir»* nitelemesini koymuştur.

Demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkesi ve isteği, Türkiye'de artık vazgeçilmez anayasal bir öğe olarak yerleşmiş bulunmaktadır. Üstelik 1982 Anayasası'nın beşinci maddesi -tıpkı 1961 Anayasası'nda olduğu gibi- devlete, *«kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya çalışmak»* görevini yüklemiştir. Bu anayasal mekanizmanın işletilmesi gerekir.

Şu halde, çağdaş hukuk devletini oluşturan öğeler şöyle sıralanabilir:

a) Tam bağımsızlık ve laiklik,
b) Demokratik parlamenter yönetim,
c) Yargının bağımsızlığı,
ç) Yasama ve yürütmenin yargısal denetimi,
d) Devlette erklerin ayrılığı,

"EVET - HAYIR" OYLAMASI VE ESKİ LİDERLER

Bugünkü pazar söyleşimize de -yakında uygulanacak olan anayasal bir oyundan sözedeceğim.

Bir anayasamız var. Hiçbir uygar devletin anayasasında bulunmayan yasaklarla dolu olduğu için, kimileri buna «yasaklı anayasa» ve bu yasaya göre kurulmak istenen demokrasiye de «yasaklı demokrasi» diyor. Kimisi de, 27 Mayıs 1960 devrimindeki Milli Birlik Komitesi'nin 14'lerinden Orhan Erkanlı'nın yeni çıkan kitabına koyduğu adda olduğu gibi, «askeri demokrasi» diyor. Hangi ad verilirse verilsin, *siyaset yasağına uğratılmış eski politikacıların üzerindeki yasakların kaldırılması veya sürdürülmesi için kabul edilmiş olan halk oylaması yolu, bu anayasanın zorunlu bir kuralı değildir.* Çünkü anayasa maddelerinden herhangi birinin TBMM'de hangi yönteme göre değiştirileceği, anayasanın içinde açık seçik yazılmış bulunuyor. Muhalefet partileri bu yönteme uyulmasını önerdiler. İktidar partisi ise: *«Mademki siyaset yasağı halk oylaması ile kabul edilmiş olan 1982 Anayasası'nda konulmuştur, o halde bu yasağın kaldırılması da yine halk oylaması ile olmalıdır»* yollu bir mantık yürüterek referandum yoluna gitmek istedi. Eğer bu mantık geçerli olacaksa, anayasanın yalnız «siyaset yasağı maddesi için değil, bütün maddeleri için geçerli olmak gerekir; çünkü onlar da halk oylaması ile kabul edildi.

Olur mu böyle şey?

Eğer «olur» denirse o halde anayasanın içinde onun değiştirilmesi için gerekli yöntemi gösteren maddelerin yer almasına ne lüzum vardı? *«Bu anayasada değişiklik ancak halk oylaması ile yapılır»* biçiminde kısa bir kural yeterli olurdu. Bu yalın gerçeği gerek iktidar gerek muhalefet partisi üyelerinden bilmeyen tek kişi bulunabileceğini düşünemiyorum.

Öyle ise niçin halk oylamasına gidiliyor?

İşte burada «askeri demokrasi» kavramı ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz. Belki Sayın Cumhurbaşkanı'nın, siyasal yasakları kaldırmak istemediği, eğer TBMM bunları kaldırırsa, başkanın anayasal yetkisini kullanarak en sonunda halk oylamasına başvurabileceği düşünülüyor ve böyle bir varsayım iktidar partisi başkanının da işine geldiği için, anayasadaki Meclis yetkisi dururken halk oylaması yoluna gidiliyor.

Bir yargı kararı olmadan yasa ile siyaset yasağı koymak, hukukun temel ilkelerine hepten aykırı bir işlem idi. Bu yasağın halk oylaması ile sürdürülmesine çalışılması da «hukuksuzluğun» bir halk deyişi ile - dik alası oluyor.

*

Benim eski parti liderlerini savunmak istediğim sanılmasın.

Kapatılan Adalet Partisi'nin lideri Sayın *Süleyman Demirel* hakkındaki düşüncelerimi, onun iktidarda bulunduğu dönemlerde bu sütunlarda bir çok kez şöyle açıkladım: *«Demirel, Adalet Partisi'nin ve dolayısıyla hükümetin başında kaldıkça bu ülkeye felah yoktur.»* Beni bu düşünceye yönelten etken, Demirel'in 1965'te seçimleri kazanıp iktidara gelince ilk yaptığı işin *«Özgürlükleri Koruma Yasası»* adı altında bir «Özgürlükleri boğma yasa tasarısı» hazırlatmış olmasıydı. Amaç, politika alanını dikensiz gül bahçesi durumuna getirip bir sonraki seçimleri daha o zamandan garanti altına almaktı. Mirasına konduğu Demokrat Parti liderleri de vaktiyle böyle yapmış ve sonunda cumhuriyet döneminin 37 yıllık sivil politika yaşamını askeri yönetime getirip dayamışlardı. Aynı olgunun yinelenmesinden korkuyordum. Nitekim Demirel, sivil iktidarı yalnız bir kez değil, 1971 ve 1980'de olmak üzere, iki kez askeri yönetime teslim etmek zorunda kaldı. *Bunun nedeni, 27 Mayıs 1961 Anayasası'nın ilerici, sosyal ve sendikal kurallarını uygulamamaktan doğan toplumsal*

huzursuzluklardı. Ülke kaçakçılık yoluyla geniş çapta bir silah deposuna dönüşüyor, şurada burada kaynaşmalar oluyor, Sayın Demirel, bunun nedenini ve çaresini araştıracak yerde, sözde özgür düşünceden yana olduğunu kanıtlamak için, gazetelere; *«Yürüyüş yapmakla kaldırımlar aşınmaz»* diye demeçler veriyordu. Ülkenin silah deposu durumuna gelmesinden de, bir başbakan olarak, hiç haberi yoktu; olsaydı -ki görevi gereği haberi olması gerekirdi- herhalde kaygılanır ve harekete geçerdi.

Sayın *Erbakan'*ın şeriatçı bir zihniyet taşıdığını, Arabistan'da yüksek yöneticilerle çok sıkı ilişkiler ve dostluklar kurduğunu, ardı ardına umre ziyaretleri yaptığını, «Gümüş Motor» olayı dolayısıyla iş hayatındaki başarısızlığını, herkes gibi ben de gazetelerde okuyup durmuştum. Bu zatın nesini savunabilirdim?...

Sayın *Türkeş'*in totaliter zihniyeti, 9 subay olayından beri gazetelerin sütunlarına geçmişti. Kendisine sorulursa en liberal ve demokrat bir politikacı olduğunu söylerdi, ama ülkücü-komandı örgütleri bana, Almanya'da öğrenci bulunduğum tarihlerdeki *SA* gençlik örgütlerini anımsatıyordu. Bu nedenle onun tutumunu da eskiden beri bu sütunlarda eleştiriyorum. Şimdi nasıl savunabilirdim onu?...

Sayın *Ecevit'*e gelince; kendisi CHP içinde rahmetli İsmet İnönü ile görüş ayrılığına düştüğünde ben, Atatürk'ün kurmuş olduğu bu partinin durağan ve tutucu konumdan kurtulup, devrimci yolunda ilerlemesi için, fikirce Ecevit'in yanında olmuştum. Partili olmadığım için, elbette eylemli olarak yanında olamazdım. Kıbrıs olayında gösterdiği iç ve özellikle dış politika yeteneğine büyük umutlar bağlamıştım. Ülkede «komünistlik» suçlamalarını yüreklilikle göğüsleyip; «Toprak ekenin, su kullananın» sloganını ileri sürmesini sevinç ve övgü ile karşılıyordum. Çünkü onun komünist olmadığını, özgürlükçü bir demokrat olduğunu biliyordum.

Ne yazık ki, başbakan bulunduğu sırada, politikacı danışmanlarının öneri ve özendirmelerine uyarak Türk Dil ve Tarih Kurumları'na Atatürk tarafından bırakılmış olan geli-

ri CHP üzerine geçirtmek için bu parti adına dava açılmasına izin vermesi, benim içimde onun idealizmine gölge düşürdü. Bereket versin o sırada Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı olan değerli dostum Ömer Asım Aksoy'un çabası ve sağladığı savunma sayesinde CHP bu davayı kaybetti. Eğer kazanmış olsaydı, Atatürk'ün kurmuş olduğu bu kültür ve bilim kurumları, suyu kesilmiş çiçek bahçesi gibi solup gidecekti. Sayın Ecevit'in bunu görmemesine bir türlü akıl erdirememiştim. Tıpkı Mataracı'nın da aralarında bulunduğu 11 politikacıya bakanlık vererek kabine kurmasına akıl erdiremediğim gibi, şimdi, DSP'nin SHP ile birleşmesine karşı çıkması bir yana, SHP'yi, içinde aşırı elemanlara yer vermekle suçlamasına da akıl erdiremiyorum. Ne acı bir gelişim ve görünümdür ki, vaktiyle CHP'nin sol kanadında yer aldığı için haksız yere komünistlikle suçlanan Ecevit, şimdi kendisine rakip gördüğü SHP'nin içine komünistlerin sızdığını, üstü kapalı sözlerle ileri sürebiliyor. Şurasını da -sırası gelmişken- önemle vurgulamak isterim: Ülkemizdeki bütün sosyal-demokratların özgürlükçü ve sosyal adaletçi çağdaş demokrasiyi kurmak, böylece 1982 Anayasası'na karşın hâlâ süregeldiğini türlü belirtileriyle açığa vuran askeri yönetimin izlerine son vermek için birleşmeleri gerektiği bir zamanda yaşıyoruz. Olaylar ve deneyimler gösterdi ki, sağ partiler özgürlükçü değil, kısıtlayıcı ve yasakçı oluyorlar. bu yüzden çıkan huzursuzluklar yüzünden de askeri politikaya karıştırıyorlar. Oysa tarihin öyle bir döneminde yaşıyoruz ki, Silahlı Kuvvetlerimiz, bütün dikkatini ülke savunması üzerinde yoğunlaştırmazsa, karşılaşabileceğimiz tehlikeleri göğüsleyemeyiz. İşte bu yüzdendir ki, Atatürk, İnönü ve Çakmak, kendileri asker oldukları halde, ülkede sivil yönetimin ve demokrasinin kurulup yerleşmesi için bütün ömürleri boyunca çalışmışlardır.

Yalnız bizim ülkemizde değil, her ülkede elbette birtakım yasaklar olacak, birtakım eylemlere, ceza tehdidi altında, sınırlar konacaktır. Benim dört yıldan fazla içinde yaşadığım İsviçre, bilindiği gibi dünyanın en demokratik ülkele-

rinden biridir. Ancak iş yurttaşın hak ve özgürlüklerine, ülkenin savunmasına, toplumun disiplin ve düzenine gelince, İsviçre'nin güvenlik güçleri ve adalet örgütlü hiç ödün vermeyen en sert çehresiyle karşınıza çıkar.

*

Pekii, mademki eski liderlerin durumları böyledir ve sen onları tutmuyorsun, neden halk oylamasına karşı çıkıyorsun? diyenler olabilir.

Bütün bu uygulamalar, başından beri hukuka aykırıdır da ondan. Sağcı yönetimlerin ülkeyi, yanlış idareleriyle, anarşiye sürüklemeleri üzerine Silahlı Kuvvetler'in geçici bir zaman için müdahalede bulunmasını doğal, dahası, gerekli gördüğümüzü birçok yazımızda açıklamışızdır. Ama Silahlı Kuvvetler anarşiyi ortadan kaldırdıktan sonra bir takım -sözümona- sivil aydınların etkisi ile ülkede masa başı reformları yapmaya kalkışırsa, o zaman bundan, hem dışarıdaki hem ülke içindeki çıkarlarımız tehlike ile veya zararla karşılaşabilir. Nitekim karşılaşmıştır da. İki dudakları arasından çıkan her sözü kanun ve her kanunu da «hukuk» sananları, eski bir hukuk adamı olarak, uyarmak niyetiyle yazıyoruz birçok yazımızı.

Varsayalım ki, oylamada halk «yasaklar kalsın» dedi. Bu sonucu elde etmek için başta radyo-TV olmak üzere, devletin bütün olanaklarını, kent, kasaba ve köy alanlarını kullananlar şunu söyleyecekler: «işte görüyorsunuz, halk bu politikacıları istemiyor.» Böylece, temelinde hukuka aykırı olarak konulmuş olan siyaset yasağı cezası, bu kez yine hukuka aykırı olarak halka onaylatılmış olacak. *Bu uygulama bizi ileride nereye kadar götürür? Bunu düşünen var mı?... Türk halkı mahkeme midir? Halk ancak genel seçimlerde, istemediği politikacıları seçmez ve TBMM dışında bırakır. Bu ise bir ceza değil, demokrasinin gereğidir.* Bir Türk vatandaşı ancak halk oylaması ile siyaset yasağından kurtulabilir veya en kötüsü, siyaset yapmaktan yasaklanabilir veya en kötüsü, si-

yaset yapmaktan yasaklanabilir diye bir hukuk kuralının çağdaş demokrasilerde yeri olamaz. İşte biz bir hukuk emeklisi olarak, hukukun gereklerini savunmak zorunluluğunu duyduk ve bunu uygar dünya karşısında Türk ulusunun onurunu savunma olarak kabul ettik ve ediyoruz. Tek tek kişileri savunduğumuz yok, ilkeleri savunuyoruz. Her şeye karşın, siyaset yasağı kalkmalıdır, ancak bize göre bu konudaki anayasa maddesi halk oylaması ile değil, doğal yöntemine göre TBMM tarafından kaldırılmalıdır. (5 Temmuz 1987)

ÜÇ LİDER

ANAP'ın daha doğrusu, 12 Eylül felsefesinin yeni Seçim Yasası'na koyduğu türlü engelleri -engelli koşularda olduğu gibi- atlaya atlaya yapılan ivedi seçimler, çok şükür geçen hafta bugün oldu bitti. Oy kullanan halkımızın üçte birinin oyu ile seçilenler, geri kalan üçte ikiyi ve bütün yurttaşlarımızı beş yıl daha yönetecek ve bunun adına da «çağdaş demokrasi» denecek! Ülkemiz için hayırlı uğurlu olsun...

Koşuya katılan herkes, Sayın Demirel'in deyişiyle; «Kesilip önlerine dökülen saçlarını gördü.» Bir bakıma «takke düştü, kel göründü» de diyebiliriz. Buradaki «kellik», demokrasilere zaman zaman musallat olan tek parti diktatörlüğünün kelliği olabilir. Dileyelim ki, öyle olmasın ve her işlem hukuka bağlı devlet felsefesine göre yürütülsün!

Geçen pazardan beri gülen güldü, ağlayan ağladı; kızan kızdı, küsen küstü ve sonunda ortalık az çok duruldu. Bu durgunluktan yararlanarak Demirel, Özal ve Ecevit hakkındaki bazı gözlemlerimi sergilemek istiyorum.

*

İlkin Sayın Süleyman Demirel'den başlayalım: Hazretin hükümet başında bulunduğu dönemlerde iktidarı kendi isteğiyle bıraktığı hiç görülmedi; iktidar onun elinden 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980'de olmak üzere, iki kez zorla alındı.

Gerçi 1970'in sonlarına doğru bir seçimi kaybederek muhalefete düştü, ama iktidar partisi olan CHP'yi pek çabuk düşürdü ve yeniden iktidara geçti. Askeri darbeler hep 12'li günlerde ve kendisinin iktidarda bulunduğu zamanlarda olduğuna göre, demek 12 sayısı kendisi için pek uğurlu değil, Sayıların uğuru ve uğursuzluğu herkese göre değişiyor. Örneğin 13 bana uğurlu gelir, yataklı trende hep 13 sayılı kompartımanı alır ve rahat uyurum; çünkü onda yatak tekerlek üstünde değildir.

Süleyman Bey'e 27 sayısı pek uğurlu gelmişti. Çünkü yedeksubaylığını bir 27 Mayıs albayının korumacılığı ile çok rahat atlatmış ve «su müdürlüğünden» başbakanlık koltuğuna da 27 Mayıs Anayasası sayesinde sıçramıştı. Ne yazık ki 27 sayısında yatan uğurunun değerini bilmedi ve iktidarı döneminde 27 Mayıs Anayasası'nın ruhunu anlamaya hiç yanaşmadı ve bu yasayı hiçbir zaman gereği gibi uygulamadı. Yasama ve yürütme işlemlerinde yargısal denetime neredeyse düşman kesildi. Hele anayasanın sosyal hükümlerini tam olarak uygulamak için hiç mi hiç çaba harcamadı. Toplumdaki huzursuzluklar onu tedirgin etmedi. «Yürüyüşle kaldırımlar aşınmaz» dedi ve toplu yürüyüşlerin temelinde yatan sosyal nedenleri araştırmadı. Birlikte resim çektirdiği Amerikalı «büyük dost!"larına çok güvendi. 1965'te büyük çoğunlukla iktidara gelir gelmez, daha ayağının tozunu silmeden, «Özgürlükleri Koruma Yasası» adı altında bir, «özgürlükleri boğma tasarısı» hazırlatarak, 27 Mayıs Anayasası'nın hükümlerini dolaylı yoldan felce uğratmak istedi. Gerçi bunu başaramadı, ama 27 sayısının kendisi için taşıdığı uğuru uğursuzluğa dönüştürdü; 12'lerin uğursuzluğu da eklenince, siyasal uğursuzluk katmerlendi ve kendisini dokuz yıl ara ile iki kez iktidardan yuvarladı. Haydi birincisini acemiliğin uğursuzluğu sayalım, ama ikincisine ne diyelim?... Kitlelerin gösteri yürüyüşlerinde ayak seslerini duymadığı gibi, faşizmin ayak seslerini de duymadı. Fransızlar: *«Devlet yönetmek, uzağı görme sanatıdır»* derler. «uzak»tan vazgeçtik, ya-

kını bile göremeyenler ülke yönetimine soyunursa, sonunda işte böyle olur halimiz.

DP iktidarının felsefesini benimseyip sürdüren Süleyman Bey, o iktidar döneminde genç bir «su mühendisi» olarak yetişmişti. Celal Bayar, ondan söz ederken, «Şu bizim su mühendisi» dermiş. Ama DP'nin yetiştirmesi olan Sayın Demirel'in, DP'lilerin ölülerine de dirilerine de hiçbir yararı ve yardımı dokunmadı; herkes eski yerinde yatıyor. Oysa iktidarı onun elinden zorla alanlar, Atatürk devrimine ilk darbeyi vuran ve iktidarı süresince bu devrimden ödün üstüne ödün veren Celal Bayar'ın cenaze arabasını Harbiyelilere çektirdiler ve onu devlet töreniyle Umurbey köyündeki «anıt kabri»ne «âlâyı vâlâ» ile yerleştirdiler, göğüslerini şişirip, «Atatürkçüyüz» diye haykıra haykıra! Ziya Paşa'nın, *«Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde»* dizelerini kaç kişi biliyor günümüzde?

«Atatürk» diye diye Atatürkçülüğü öldürüyorlar, sözünü bu sütunlarda ilk kez yazmamızın üzerinden çeyrek yüzyılı aşkın bir zaman geçti. Aynı eylem bütün yoğunluğu ile şimdi de sürüyor. Önceki gün Bayar - Menderes, dün Süleyman Demirel ve bunların takımları, bugün de 12 Eylülcüler ve Özalcılar, hep Atatürk devriminin ters doğrultusunda buluştular.

27 Mayıs Anayasası, Atatürkçü ışıkla doluydu. Türk halkını radyoaktif ışınları geçirmeyen kalın bir kurşun tabakası gibi kaplayan bilisizlik ve bağnazlık zırhını delerek, Atatürk devrimciliğinin ışığını geniş yığınlara ulaştırmak amacını güdüyordu anayasa. Uzun süren iktidarı döneminde Sayın Demirel'in eline, bu anayasayı uygulamak gibi büyük bir hizmet fırsatı geçmişti. Ne yazık ki bu da ters doğrultuda işledi ve halkın kafasını kaplayan ışık geçirmez zırh, ülkeyi bir örümcek ağı gibi saran türlü tarikatlar aracılığıyla, Demirel zamanında daha da kalınlaştırıldı; birçok zekâ karanlıkta kaldı; bunlar «körelmiş zekâ» olarak hâlâ karanlıkta yaşamaktadır. Daha da kötüsü, yurdumuzun hemen her köşesindeki Kur'an kurslarında küçük yavrularımıza her gün Arap-

ça «karanlık aşısı» uygulanmakta, körpe zekâlar bu karanlıkla yoğrulmaktadır. Öte dünyaya dönük mezar karanlığıdır bu. Oysa bu kurslar, Türkçe olarak ışıklı bir düşünce aşısına dönüştürülebilirdi. Kafa körlüğü, göz körlüğünden bin kat kötüdür çünkü.

Görme duyusundan yoksun olan aydın yazar Ziya Mısırlı, *Işıksız Yaşantılar* adlı kitabında, (Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul 1979) kendisi gibi gözlerinden yoksun bir arkadaşının şu sözlerini bize aktarmaktadır: *«Mutluyum, çünkü evrende söz konusu edilen çirkinlikleri görmüyorum. Yaşamasını biliyorsak bizim evrenimizdeki güzelliğe gölge düşmez. Bakıp da görmeyen (sağlam gözlülerin) geceleri daha uzundur. Böyle yaşamaktansa görmez olmayı yeğlerim (...) Yüreğimin neden çarptığını ellerimle daha iyi duyuyorum, usumdaki yaşam kavramının ayrıntılarını bu ışıksız evrenimde daha iyi düşünebiliyorum.»*

Demirel kafa körlüğüne, düşünce körelmesine karşı hiçbir önlem almadı ve almayı düşünmedi.

*

Gelelim Sayın Turgut Özal'a: Demirel, politikacı olarak nasıl bir *DP* yetiştirmesi ise, Özal da yine politikacı olarak bir *AP* yetiştirmesidir. Gerçi gönlü esik *MSP*'de idi, ama kendisinin ve kardeşlerinin çıkarlarını 12 Eylül felsefesi ve *ANAP* yönünde gördü. Demirel, DP iktidarının «su müdürlüğünde», Özal ise AP iktidarının «Planlama Müsteşarlığı»nda geliştiler. Şu halde Süleyman Bey, Turgut Bey'in *«siyasal ağabeyi»* durumundadır. Ama o iktidara gelince, DP'lilere nasıl «boş verdiyse» Turgut Bey de rastlantısal iktidarı döneminde Süleyman Bey'e öylece sırt çevirdi. Bununla da kalmadı, onun siyasal yaşamına tümüyle son vermek için anayasal yasakların sürmesi doğrultusunda elinden geleni yaptı; seçim konuşmalarında da hep eskiyi, yani kendisine

siyasal ağabeylik etmiş olan Demirel'in iktidar dönemini kötüledi. Ecevit'e hiç sataşmadı, onu korudu ve okşaya okşaya politik yaşamdan sildi.

Vaktiyle *Demokratik Parti*'yi kurup kendisine küfürler savuran kimi sağcı politikacılarla bile yeniden işbirliği yapacak kadar politik esnekliğe ve hoşgörüye sahip olan Demirel'in de sabır bardağını taşırdı ve Demirel, son milletvekili seçimlerinde Özal'a karşı kıyasıya bir seçim savaşımı verdi. Ne var ki, bir kez elektronik hesaplara dayalı yeni Seçim Yasası kabul edilmiş, iş işten geçmiş ve atı alan Üsküdar'a ulaşmıştı. Özal, «siyasal ağabeyi» Demirel'in politik defterini de, «çağ atlayan» elektronik kurnazlığı ile dürdü. Bakalım kendisini hangi yazgı bekliyor!...

*

İzin verirseniz biraz da Sayın Ecevit'ten söz edeyim: Onun babası Doktor Fahri Ecevit, Ankara Hukuk Fakültesi'nde bizim «adli tıp» profesörümüzdü. Fakülteyi ve Avrupa'daki doktora öğrenimini bitirip yurda dönerek, İstanbul Hukuk Fakültesi'ne doçent atandıktan sonra, rahmetli Profesör Fahri Ecevit, aramızdaki «kürsü mesafesi»ni kaldırdı, dost olduk. Sevecen, güleryüzlü, şakacı, alçakgönüllü, dürüst ve tam anlamıyla dost bir insandı. Ne yazık ki, çok erken gitti.

27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonra kurulan Temsilciler Meclisi'nde oğlu Bülent Ecevit'e her rastlayışımda, «Hocazadem» diye seslenmişimdir. CHP içinde rahmetli İsmet İnönü ile Bülent Ecevit arasında doğan anlaşmazlıkta Ecevit'i haklı gördüm ve bazılarınca onun komünistlikle suçlanmasını çok haksız bulduğum için -uzaktan da olsa- kendisini gönlümle ve kalemimle destekledim. Ayrıca Ecevit'in Zürih Garanti Antlaşması'na dayanarak diplomasi yeteneklerini yerinde ve zamanında kullanıp, Kıbrıs'a barış gücü göndermekte çekinmeyen, kararlı bir devlet adamı niteliği taşıdığını belirttim. Yine söylüyorum, bu müdahale olmasaydı, vata-

nımızın böğrüne doğru bir süngü gibi uzanmış, incecik burnu ile Kıbrıs bugün bir Yunan adası olacaktı.

TBMM'de Meclis ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, o zamanki iki büyük parti olan CHP ve AP arasındaki anlaşmazlıkta da hep Demirel'i haksız buldum ve düşündüklerimi bu sütunlarda açıklamaktan geri durmadım.

Gel gelelim, geçen haftaki seçimlerde Ecevit'in -12 Eylül felsefesinin uygulayıcısı ANAP'ın işine yarayan- bencil tutumunu hiçbir yönden onaylama olanağı yoktu. Hele vaktiyle haksız olarak komünistlikle suçlanmanın tedirginliğini, hatta acısını yaşadığı halde, bu kez kendisinin SHP'ye, dolaylı yoldan, aynı suçlamayı yöneltmesi ve böylece kararsız sosyal demokrat eğilimli yurttaşların oylarını sağ partilere kazandıracak bir rüzgâr estirmesi aklın alacağı işlerden değildi. Demek ki, parlamento ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerini aylarca sürüncemede bırakıp, 12 Eylül faşizmine yol açan inatlaşmada yalnız Demirel değil, Ecevit de aynı derecede sorumlu idi. Dışarıda tezgâhlanıp ayaklarının dibine kadar sokulan -karşıdevrim niteliğindeki- antidemokratik askeri müdahaleyi görmemekte bu iki lider, sanki yarış ettiler. Tercüman gazetesinde, Tarabya Oteli'nde düzenlenen ve o tarihte bir kuvvet komutanı görev ve sorumluluğundaki hava paşası Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın başarı telgrafı ile kutlanan «Kuvvetli İcra Semineri»nden sonra, ülkemizin demokratik haklar bakımından karanlık bir dönemin eşiğinde olduğunu bu sütunlarda birçok kez belirtmemize karşın, CHP-AP zıtlaşması sürüp gitti ve siyasal yaşamımız, göz göre göre yeni bir bunalıma sürüklendi. Demokrasi tarihimiz bu iki lideri hiç mi hiç bağışlamayacaktır.

Sayın Bülent Ecevit'in geçen hafta yapılan seçimlerde, sosyal demokratları bölücü tutum ve davranışı da hiçbir zaman bağışlanamaz. İstifa, kişisel niteliklidir, Ecevit'in yalnız sosyal demokraside değil, ülkemizin demokrasi tarihinde aç-

tığı derin yarayı onaramaz ve bu konudaki tarihsel sorumluluğun üzerine sünger çekemez.

Denecek ki, işte oyların toplamı meydanda. Eğer DSP, SHP ile birleşseydi bile çoğunluğu sağlayamayacaktı. Bu matematiksel mantık doğru değil. Eğer birleşselerdi parlamentoda çok güçlü bir sosyal demokrat muhalefet oluşturacaklar ve demokrasinin tökezlemeden yürümesine yardımcı olacaklardı. Üstelik bu iki partinin birlikte olması ve liderlerinin de dostluk havası içinde birbirini onaylayıp, destekleyen bir seçim kampanyası yürütmeleri, hiç kuşkusuz sosyal demokrasiye karşı halkta genel bir güven yaratacak ve birleşik parti, şimdiki oylarının toplamından daha fazla oy alarak, belki de sosyal demokrasi iktidarını kurabileceklerdi. Özal'ın tuzağına düşen, SHP'nin olgun ve başarılı lideri Sayın Erdal İnönü değil. Sayın Ecevit'in ta kendisi olmuştur.

*

Barajı aşamayan öteki partilerden söz etmek yararsız. Şimdi önemli olan nokta, iktidar partisinin bundan sonraki tutumudur. Umalım ki «çağ atlama»nın Umman Sultanlığı'nda ya da petrol zengini Körfez şeyhliklerinde olduğu gibi, görkemli oteller, montaj fabrikaları, petrol rafinerileri, deniz suyunu arıtma tesisleri, geniş otoyolları yapmakla değil, her şeyden önce; çağa dönük, özgür düşünceli kafa yetiştirmekle, bilime, kültüre, özgür düşünceye ve insan haklarına değer vermekle mümkün olabileceğinin bilincine varsınlar ve bizler de 5 yıllık yeni iktidarları döneminde kendilerine eleştiri değil, övgü düzelim.

ANAP'ın hukuk devleti ve insan hakları konusundaki zihniyeti, özellikle fonların Sayıştay ve parlamento denetiminden kaçırılması, eğer bundan böyle de sürerse, o zaman da, bugüne değin olduğu gibi, eleştiri ve uyarılarımızı eksik etmeyeceğiz. Yeni iktidarları dönemindeki bu ilk yazımızda bütün dileğimiz, iyiniyetli uyarı ve eleştirileri anlayışla karşılamaları ve bunlardan yararlanmaya çalışmalarıdır. (6 Aralık 1987)

EVET Mİ HAYIR MI?...

İki hafta sonra yeniden sandık başına gideceğiz. Ben bu yazımla, şu veya bu partinin üyelerini ya da yandaşlarını değil, anayasanın geçici 4. maddesi ile eski politikacılardan bazıları hakkında konulmuş olan siyaset yasağının kaldırılması veya kalkması için oy vermek üzere sandık başına gidecek olan bütün yurttaşlarımızı düşünüyor ve bir kez daha aldanmamaları için onları uyarmak amacını güdüyorum.

1987 yılının ilk yedi ayında güzel yurdumuzun uzak yakın türlü köşelerinde, türlü vesilelerle birçok gezi fırsatı çıktı. 1986'nın yaz aylarını hastane odalarında ve evdeki yatakta geçirmiş olmanın fiziksel yapımda doğurduğu zayıflık ve güçsüzlüğe aldırmadan ve eşimle evlatlarımın kaygılı uyarılarını tatlılıkla atlatarak bu fırsatların hepsini kısa kısa değerlendirdim. Trabzon-Maçka-Rize; İzmir-Bodrum; Eskişehir-Seyitgazi; İzmit-Bursa ve Uludağ, önceden düşünülüp programlanmamış olan bu gezinin çerçevesine girdiler. Adataş Tesisleri'nde sahip olduğumuz 15 günlük «devre-mülk» hakkının ancak altı gününden yararlanabildik, gerisi yandı. Kural öyle... Vaktinde kullanılmayan hak yanıyor.

Eğer 6 eylülde oy hakkımızı da vaktinde ve yerinde kullanmazsak, şimdiki topal demokrasimiz de yanacak. bu nedenle o gün demokrasimizi bu yangından kurtarmanın yolunu sevgili okurlarımla tartışmak istiyorum. («Yurttaşlarımla» değil de *«okurlarımla»* derken bu yazının bütün yurttaşlarımızın eline geçmeyeceğini, onlardan bazılarının Cumhuriyet okurlarınca aydınlatılabileceğini düşündüm.)

*

Az önce 1987'deki yurt gezilerimden birkaç satırla söz etmemim önemli bir nedeni var. Bu gezilerde karşılaştığım kimi aydın yurttaşlarımızla ve esnaf, tüccar, şoför gibi sokak-

ta ya da alışverişte rastladığım yurttaşlarımla görüşürken hiç hissettirmeksizin onların demokrasi ve 6 eylül halkoylaması konusundaki görüşlerini anlamaya çalıştım. Bir bölümü, bugün Türkiye'de «demokrasi»nin var olduğunu sanıyor. Mademki oy kullanmak için sandık başına gitme ve oyunu serbestçe kullanma hakkı var, o halde demokrasi de var onlara göre.

Böyle düşünen sıradan yurttaşın da hakkı var bence; çünkü çok partili düzene geçtiğimizden beri sürdürülegelen uygulamada onlara demokrasi hep böyle öğretildi... «Bul 226'yı, al iktidarı». *«Bul turayı al parayı»* gibi bir şey bu. Oysa demokrasi bir kumar oyunu değildir. İçeriksiz bir sayı oyunu hiç değildir. Sandıktan oy pusulaları boşalınca içi nasıl boş kalırsa, yalnız bu pusulalara dayanan demokrasi de öyle içeriksiz olur; çünkü çoğunluğu kazanıp sandıktan çıkarak iktidara gelen parti, kendisini ulusal iradenin tek temsilcisi sanır; muhalefetin, tarafsız basının, aydınların, (eğer varsa) özerk üniversitelerin, sendikaların, (eğer kaldıysa) Atatürkçü kurum, kuruluş ve derneklerin, her tür düşünceyi amaç edinen öteki derneklerle yarının yöneticisi gençliğin, kısacası bütün çağdaş demokrasilerde *«baskı grupları»* adı verilen ve demokrasinin «onsuz olmaz» nitelikteki öğesini oluşturan toplumsal kurum, kuruluş ve zümrelerin istek ve uyarılarını, eline geçirdiği TRT borazanının tersiyle iter; «yasa» adı altında çıkardığı birtakım kurallarla bir kısım halkı yıldırıp ezerek, ya da her tanrının günü TV ekranına getirdiği meydan kalabalıkları karşısındaki konuşma ve vaatlerle onları aldatarak, sözünü ettiğim baskı gruplarının istek ve uyarılarını etkisiz kılmanın yolunu bulur. Sonra da –tıpkı bugünkü ve daha önceki tutucu iktidarların yaptıkları gibi– «Ben halk çoğunluğunun isteğine, yani milli iradeye göre hareket ediyorum» diye karşımıza çıkar. Bu tür demokrasi anlayışını uzun yıllardan beri «sayısal demokrasi», «sandıksal demokrasi» nitelemeleriyle bu sütunlarda eleştirmemizin nedeni budur.

*

Hukuka inanmış (Ne yazık ki inanmayanları pek çok bu ülkede) bir hukukçu olarak siyasal yasaklar konusundaki referandumda da böyle bir aldanış olasılığının kaygısı içindeyim. Çünkü başta sözünü ettiğim gezilerde görüştüğüm kişilerden önemli bir bölümü günümüzdeki yasaklı, çarpık demokrasi uygulamasının ayrımında değil. 6 eylülde yapılacak halkoylamasını da bir hukuk, bir çağdaş demokrasi ve insan hakları sorunu olarak değil, bir Özal-Demirel ya da İnönü-Ecevit sorunu olarak görüyorlar. *Hepten yanlış bir görüş bu.*

İşleri tıkırında olanlara göre «siyasal yasaklar sürmeli. Demirel yeniden iktidara gelirse Özal'dan daha iyisini mi yapacak? Hiç değilse bu adam (yani Özal) ekonomiye canlılık getirdi. Başladığı işleri bitirene dek iktidarda kalmalı. O halde «hayır» oyu vermek hayırlıdır.» (Bu gibiler için Ecevit hiç söz konusu değil).

Bu görüşte olup da çıkarlarını ters doğrultuda arayanların düşüncesi ise şöyle: «Eğer Demirel 12 Eylül 1980 darbesi ile iktidardan düşürülmese ve serbest seçime gidilseydi, kesinlikle kazanıp tek başına iktidara gelir, Özal'ınkinden daha iyisini yapardı. Ona yazık oldu. Hem Demirel *hakiki dindar,* Özal'ın dindardığı ise *sahte».*

Bu görüşte olanlara: «1965 ile 1980 arasında en uzun süre iktidarda kalan kişi Demirel değil miydi, niye dediklerimizi yapmadı» denildiğinde, onlardan hep aynı yanıt geliyor: «Fırsat bırakmadılar ki. 12 Mart 1971'de de askerler geldi, adamın hızını kestiler.»

Bu gibiler şeyhine inanmış tarikat müritlerine benziyor. Ne söyleseniz etkilenmezler. Ağızlarından bir kez olsun «demokrasiyi kurtarmak» sözünü duymadım. Demirel'i kurtarmak için oy kullanacaklar.

*

Tutucu kesimi bir yana bırakıp aydın kesime, daha doğrusu, sosyal demokratlara gelelim. Bu kesimden görüşebildiklerimden çoğunun Sayın Bülent Ecevit'e karşı gönül kırgınlıkları var: «Sosyal demokrasiyi böldü» diye. Eğer yasaklar kalkar da Ecevit eylemli politika yaparsa büsbütün böler diye düşünüyorlar. Bereket versin 6 eylüldeki oylama konusunda katı değiller. Kesinlikle Ecevit'e karşı bir tutum içinde bulunmuyorlar. Bu oylamanın bir Özal-Demirel sorunu olmayıp, demokrasiyi, hukuk devletini, insan haklarını ve Türkiye'nin onurunu kurtarma sorunu olduğunu tutucu kesimden kişilere anlatmaya çalıştığımda, bunlar bana boş ve biraz da kuşkulu gözlerle bakıp sustukları halde, sosyal demokratlar ya da tarafsız aydınlara bu oylamanın İnönü-Ecevit sorunu olmayıp bir demokrasi savaşı sorunu olduğunu anlatmaya pek gerek kalmıyor; işin bilincindeler. Kararsızlıkları, daha doğrusu tasaları, sosyal demokrasinin parçalanması, toparlanamaması üzerinde yoğunlaşıyor.

Türlü kesimlerden kişilerle türlü yer ve zamanlarda yaptığım görüşmelerden edindiğim bir izlenim de, sosyal demokratlardan bir bölümünün kulaklarını Ankara'ya çevirmiş oldukları yolunda idi; o sırada liderler henüz konuşmamış çünkü.

Nihayet 30 Temmuz 1987 tarihli Cumhuriyet'te Sayın Erdal İnönü -Füsun Özbilgen'in deyişiyle- «Ecevit'ten önce davranarak» *EVET* kampanyasını başlattı. SHP liderinin, genç arkadaşımıza açıkladığı görüşlerinin özü şöyle:

- Siyasal yasakların kaldırılması için bir referanduma gidilmesi zorunlu değildi. Bu sorun parlamentoca çözümlenmeliydi. «İnsanlara ceza verelim mi» diye halka soru sorulamazdı.
- Referandum sonucunun «hayır» çıkması durumunda yazık olur. Normal gelişme yine sağlanamaz. Yasaya aykırı durumlar yine sürer.
- SHP'nin rakibi DSP değildir. Demokraside yasaklar olmaz. Genel seçimde şans arttırmak veya azaltmak için te-

mel demokratik ilkelerde pazarlık yapılamaz.

Sayın İnönü burada harfi harfine şöyl ediyor: «Ben kendi siyasi itibarım için siyasi şöhretim için Türkiye'de demokrasiye aykırı bir rejimi desteklemem. Madem ki demokrasiye inanıyorum, önce demokrasi olmalı, ondan sonra demokrasi içinde yarışılmalı diye düşünürüm.»

Bu güzel ve içtenlikli sözlere bir şey eklemeyi gerekli görmüyorum.

Başka bir genç arkadaşımız *Ahmet Tan*'ın Sayın Bülent Ecevit ile yaptığı röportaj da bu liderin halkoylaması konusundaki görüşlerini ortaya koydu. 5 ağustos tarihli Cumhuriyet'te yayımlanan bu görüşlerin önemli gördüğümüz noktaları şöyledir;

● *Bu halkoylamasının demokrasiyle, hakla, hukukla, eşitlikle hiç ilgisi yok. Bir yanda halkoylaması rejim sorununundan soyutlanıp belirli kişilerin sorunundan ibaretmiş gibi gösteriliyor; bir yandan da o kişilerin görüş açıklayabilmeleri, saldırılar karşısında kendilerini savunabilmeleri engelleniyor. «HAYIR» oylarını arttırabilmek için Sayın Özal ve arkadaşları, tüm devlet olanaklarını seferber ediyorlar; TRT'yi diledikleri gibi kullanıyorlar. Ama, yasaklı kişiler, TRT'deki yayınlara karşın, Özal'ın ikide bir TRT'den yönelttiği açık veya dolaylı ithamlara karşı, anayasal düzeltme ve yanıt hakkını bile kullanamıyorlar. Sayın Özal, devlet olanaklarıyla düzenlenen toplantıları, parti militanlarının da katkısıyla «hayır» kampanyasına dönüştürüyor; ama yasaklıların meydanlarda konuşmaları da yasak.*

● Ahmet Tan soruyor: *Ama efendim, siz de Sayın Demirel de meydanlarda dilediğiniz gibi konuşabiliyorsunuz.*

Ecevit'in haklı yanıtı şöyle: *«Doğru. Konuşuyoruz ama her konuşmamızdan sonra hakkımızda dava açılıyor. Benim hakkımdaki davaların hesabını artık tutmuyorum; sanırım, son bir yıl içinde 130'u aştı. 6 eylüle kadar iki yüzü de aşar. Sayın Demirel de aynı durumda... Bir insan bir konuşmasından sonra mahkemelik olmayı, hapse girmeyi göze alıyorsa, en ko-*

yu dikta rejimlerinde bile, dilediği gibi konuşur. Demek ki aslında 'yasaklı politikacılar' için topluluklar önünde konuşma özgürlüğü de yok.»

• Sayın Ecevit'in hukuk açısından mantıklı ve haklı olan bir görüşü de şu: *«Çoğu bu anayasaya kesinkes karşı olduğu için 1982'deki anayasa halk oylamasında yasal zorunluğa karşın, sandık başına gitmeyen yaklaşık 2 milyon seçmen de şimdi bir bakıma yasaklı politikacılar gibi cezalı. Yani oy kullanabilecek olsalar, herhalde yasakların kalkmasına «evet» diyecek olan bu kimseler, oy kullanamayacaklar. Bu gerçekler karşısında demokratik bir halkoylamasından söz etmek olanaksız...»*

• Sayın Bülent Ecevit'in bizce en önemli ve yerinde bir düşüncesi de şu sözlerde beliriyor: *«Benim izleyeceğim yol değil, Türkiye'de rejimin ne olacağı önemli. Halkoylamasında* 'evet' *oyları kazanır ve geçici 4. maddedeki yasaklar kalkarsa bu, demokrasi yolunda küçük bir ilerleme olacaktır; ama 'hayır' oyları kazanırsa bu, demokrasi yolunda büyük bir gerileme anlamına gelecektir. Çünkü, Türkiye'de kimlerin siyasal haklarını kullanıp kullanamayacağına askerlerin karar verme yetkisi; askerlerin, mahkeme kararı olmaksızın bazı yurttaşları cezalandırabilme yetkisi, sivil yönetim döneminde de, halk tarafından uygun görülmüş olacaktır. Onun için konuya, kişiler açısından değil, rejim açısından bakmak gerekir.»*

*

Görülüyor ki, Türkiye'de sosyal demokrasinin her iki lideri: 1) *Siyasal yasakların hukuka aykırı ve -bir mahkeme kararına dayanmadığı için- keyfi bir ceza olduğu;*

2) *Bu yasaklar konusundaki halk oylamasından çıkacak sonucun kendi siyasal çıkar ve kişilikleri bakımından değil, Türk demokrasisinin geleceği bakımından büyük önem taşıdığı,* noktalarında aynı düşünceyi taşımaktadırlar. DYP'nin gerçek lideri Sayın Demirel de başından beri kendisi için aynı savı ileri sürmekte ise de siyasal geçmişine bakınca, bu sa-

vın ne derece içtenlikli olduğu konusunda kuşku duyuyorum.

Her ne olursa olsun, Türkiye'de gerçek, çağdaş demokrasinin kurulması yolunda adım atılmasını isteyen bütün seçmenler önümüzdeki hafta sandık başına koşup *EVET* oyu kullanacaklardır ve kullanmalıdırlar. Evet oylarının çoğunluk kazanması, eşit olmayan koşullar altında yapılan bu halkoylamasındaki haksızlık ve adaletsizliğe ve bu adaletsizliği işleyen ya da hoşgörenlere Türk halkı tarafından indirilmiş bir şamar olacak ve Türk halkının dış itibarını da yükseltecektir. (23 Ağustos 1987)

RABITA VE BİZLER...

Uğur Mumcu'dan söz ederken, her zaman «Yiğit genç dostum ve değerli meslektaşım» derim. Bu kez de laik Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak uğrunda her tehlikeyi göze alarak, ülkenin dışında ve içinde yuvalanmış Türk düşmanı bütün İslâmcı örgütleri -Atatürk'ün devrimci, laik cumhuriyetini emanet ettiği gençlerden biri olarak- usta bir gazetecinin ve her yazdığını belgeye dayandıran bir bilim adamının dikkat ve titizliğiyle araştırdı ve çıkarıp ortaya koydu. Gerçekten kutlanası bir hizmet oldu bu. Kendisini kişisel olarak tanımadan önce, Ankara Hukuk Fakültesi'ndeki bilimsel yayınlarının nitelik ve değeri ile tanıdığım Uğur Mumcu'ya, öteden beri «meslektaşım» diye hitap etmekten, işte bunun için büyük kıvanç duyarım. Bu kez de yürekten kutluyorum kendisini.

*

«Rabıta» örgütünün kimliği, niteliği ve amacı konusunda bilinmeyen bir yön hemen hemen kalmadı. Uğur Mumcu'nun yazı dizisinin ardından, başta gazetemizin genel ya-

yın müdürü Hasan Cemal olmak üzere, İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Ali Sirmen, Mustafa Ekmekçi gibi her zaman Atatürk Cumhuriyeti'ni savunan değerli yazarlar, birçok kez konunun türlü yönlerini deştiler ve gözler önüne serdiler. Biz bugünlük sadece bazı noktalar üzerinde eleştirel bir gözle duracağız:

Birincisi: Kökeni nerede olursa olsun, bütün İslamcı örgütler, uyruğu oldukları ülkelerin yöneticileriyle sıkı bir bağlantı içindedirler; onların politikası dışında bir amaç ardında koşamazlar. Böyle örgütlerin bağlı oldukları devletlerin ardında, resmi, gayri resmi, yakın veya Atlantik ötesi hangi örgütlerin bulunduğu da az çok biliniyor. O halde Türkiye, bu İslamcı örgütler karşısındaki tutumunu ve politikasını ona göre irdelemek ve yönlendirmek zorundadır. Bunu hiç unutmamak gerekir.

İkincisi: İslâmcı örgütler -ister yöntem veya mezhep ayrılığı, ister çıkar çatışması yüzünden- birbirine rakip olsalar bile, amaç bakımından birliktirler. Bu amaç, -tıpkı komünizmde olduğu gibi- ulusalcılığı ortadan kaldırıp onun yerine, bütün İslâm ülkelerinde, Arap ümmetçiliğini geçirmek ve İslâm şeriatını egemen kılmak, dahası eğer ellerinden gelse Arapçayı bütün Müslümanların ortak dili durumuna getirmektir. Uğur Mumcu tarafından yayımlanan Rabıta örgütünün tüzüğü bunu açık seçik gösteriyor. O halde *Rabıta* ve benzeri örgütlerle ilgi kurup, herhangi bir şekilde alışverişte bulunmanın, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin var oluş nedenlerini çürütüp yozlaştırmakla eşanlamlı olduğunu apaçık görmek, ulusumuz için zorunludur.

Üçüncüsü: Biz Türklerin bu şeriatçı örgütlere karşı bir suçlamada bulunmaya elbette hakkımız yoktur. Onlar kendi tutturdukları doğrultuda ve bildikleri yolda yürüyeceklerdir. Sayın Devlet Bakanı Hasan Celal Güzel'in dediği gibi, bunlar yalnız bize değil, öteki İslâm ülkelerine de yardım eden iyiliksever ve güzel örgütler de olabilirler. «Saiyleri meşkûr ve mübarek olsun?» ama Sayın Devlet Bakanı, Rabıta'nın

«mesai»sini niçin özellikle Türkiye üzerinde yoğunlaştırdığını, şapkasını önüne koyarak, bir kez olsun güzel güzel düşündü mü acaba? bu vatanı Yunanlılardan ve onun ardındaki «kâfir» devletlerin pençesinden kurtaran *Atatürk* hakkında sapık bir kişinin sövgü ve iftiralarla dolu kitabını Suudi Arabistan'a götürenlerin, sonra orada bastırıp, yabancı ülkelerde açık açık, Türkiye'de gizliden gizliye dağıtıp sattıranların kimler olduğu konusunda hiç zihin yordu mu acaba? Niçin yapıyorlar bunu? Duyduğumuza göre, bu kitap Arapçaya da çevrilmiş ve başka Müslüman ülkelerin dillerine de çevrilmek isteniyormuş. Kim, nerede, niçin finansa ediyor bütün bunları? Devletin haber alma örgütleri bunları arayıp meydana çıkarmakla görevlendirilmişler midir? Hasan Celal Bey bunları da güzel güzel düşünmelidir, Rabıta örgütünü överken.

Dördüncüsü: Alnımızı dik tutan «ulusal onur» diye nitelediğimiz kavram hepten yok mu oldu ki, Türkiye devletinin maaşsız izinle yabancı ülkelere giden resmi memurlarının aylıklarını Rabıta adlı şeriatçı örgüte ödetmek için Bakanlar Kurulu kararı çıkartıyoruz? Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin Yasama Meclisi binasının avlusuna cami yaptırmak sanki çok gerekli miydi? İbadetini yapmak isteyen milletvekilleri, yakındaki camilere gidemezler miydi? Ve böylece oraya harcanacak para, üretici bir kuruma yatırım olarak konamaz veya eklenemez miydi? Üstelik bu cami için Rabıta örgütünden koskoca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bağış kabul etmesi ne demektir? Ne oldu böyle bize? Ortadoğu Teknik Üniversitesine yalnız cami değil, İslâm Merkezi adı ile şeriatçı bir müessese yerleştirilmeye uğraşılıyor. Bu ne demektir? En büyük para yardımını yine Rabıta yapacakmış; medreseye dönüştürülen imam hatip okulları ve yüksek İslâm enstitüleri yetişmiyormuş gibi, şimdi de üniversitelerimize mi el atılmak isteniyor? Uzun yıllardan beri bu sütunlarda yazıp çiziyoruz: İmam hatip okulları mezunları, Müslüman yurttaşlarımızın ibadet gereksinmesini karşılamak için, ay-

dın din adamı olarak yetiştirilmelidirler. O halde bu okulların ders programlarında şeriat kurallarının, yani İslâm hukukunun yer alması ne anlam taşıyor? Bugün Batıda adına «kilise hukuku» denilen Hıristiyan şeriatı, üniversitelerin yalnız hukuk fakültelerinde veya enstitülerinde bilimsel yöntemlerle inceleniyor. Bizde de üniversitelerimizde enstitüler kurularak veya mukayeseli hukuk ders programlarında İslâm hukuku okutularak, bilimsel ve tarihsel amaçlı öğretim yapılamaz mıydı? Laik Türkiye Cumhuriyeti'nde şeriat hukuku nerede ve ne zaman uygulanacak? Şu halde bütün bunlar uzun vadeli bir programa göre, geleceğe yönelik olarak yapılıyor; nedir bu amaç? Kendilerini «Atatürkçü» sanan yöneticilerimiz -yıllardan beri sürdürdüğümüz uyarılara rağmen- bunu hiç düşünemediler mi?

Beşincisi: Bu devleti yönetenlerin kişisel onurlarına ne oldu veya bellekleri nasıl bir arızaya uğradı ki, belgeler ortaya çıkana dek Rabıta'nın bizim imamlara yıllarca maaş ödemesi hakkındaki kararnamenin varlığı inkâr edildi? Ve sonra yüz seksen derece dönerek gerçeği itiraf ederken mertçe, «Evet, yanlış yapmışız» demek varken, görmemişiz, bilmemişiz, farkıda olmamışız denildi. Bu Bakanlar Kurulu kararının Resmi Gazete'de yayımlanmamış olması, sakın bir «suçluluk duygusu»ndan ileri gelmiş olmasın?

Altıncısı: DYP Genel Başkanı Sayın Cindoruk, *Rabıta*'yla olan ilişkinin niteliğini ve maaş işini önce eleştirdiği halde, bu ilişkinin ilk kez Demirel'in başbakanlığı döneminde kurulduğu ortaya çıkınca, niçin birden ağız değiştirdi? bu davranış laik Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü tehlikeli duruma düşmesinin, sağ kanat politikacılarının ve özellikle -geçen yıl devlet töreniyle gömdürülen- Celal Bayar başta olmak üzere Menderes, daha sonra Demirel, ondan sonra da Özal ve takımlarının Atatürk devrimini ve laiklik ilkesini hafife almalarının ve olabildiğince din sömürüsü yapmalarının bir sonucu değil midir?

Yedincisi: Kendi kardeşi Korkut Özal'ın politika yaşamı-

na dönmesi özlemini taaa Amerika'dan uydu aracılığıyla yaptığı basın toplantısında -yasaklar dolayısıyla- ima eden Sayın Başbakan Turgut Özal, her hafta umre ziyareti yaptığını açıklayan Korkut Özal'ın ideolojisini bilmiyor mu ki, aynı basın toplantısında Rabıta'dan maaş alan Türkiye Cumhuriyeti imamları konusundaki yayınlar için, «ideolojik nitelikli» diyerek, artık bayatlamış ve kanıksanmış genel suçlamalarda bulunabiliyor? İdeoloji yanız solda mı vardır? Sağ kanadın Türkiye'de laikliği yıkıp, onu bir şeriat devleti durumuna getirmek için dışta ve içte yapılan bunca yayın «ideolojik nitelikli» değil de nedir? Uğur Mumcu'nun dediği gibi, sadece laikliği savunmak için yapılan yayınlar mı ideolojik oluyor? Yarın öbür gün Korkut Özal yeniden politikaya atılıp, MSP benzeri bir parti içinde, Türkiye'de laikliği ortadan kaldırıp, bir İslâm devleti kurma politikası gütmeye başlarsa ve bu yolda yazılar yazarsa, Başbakan Özal, kendi kardeşine de mi «ideolojik nitelikli» yazıyor diyecek? Hiç sanmam. Çünkü Başbakana göre bu yoldaki çalışmalar ideolojik nitelikli değildir. Hatta neredeyse doğaldır. O, «kimseyle kavga etmez», kardeşiyle mi edecek!

Sekizincisi: Sayın Cumhurbaşkanının laik düşünceli olduğunda kimsenin kuşkusu yoktur; ama Atatürk'ün kurmuş olduğu bütün devrimci müesseselerin onun zamanında yıkılması, Atatürk'ün vasiyetnamesinin onun zamanında bozulması, Atatürk'ün kurduğu CHP'nin onun zamanında kapatılması, Atatürk'ün koyduğu laik öğretim ilkesinin onun zamanında ve Türkiye'nin tek hâkimi olduğu dönemde yaralanması, Rabıta örgütüyle ilgili kararnamenin onun zamanında çıkarılması nasıl izah edilebilir? Bu Bakanlar Kurulu kararnamesinde bütün bakanların ve başbakanın, hele Devlet Bakanı Özgüneş'in imzasını görünce, belki onu, büyük sakıncasını düşünmeden, imzalamışlardır. Ne var ki, Çocuk Esirgeme Kurumu'nu denetlerken, mutfaktaki yemeğe varıncaya kadar veya bir okulu denetlerken, öğretmenin sigarasına kadar dikkat eden Sayın Cumhurbaşkanından, yurtdışına ma-

aşsız izinle gönderilen imamların, o yabancı ülkelerde ne ile geçineceklerine -kararnameyi imzalarken- dikkat etmelerini beklemek, sade bir vatandaş olarak hakkımız değil midir? Bu tutum ve davranış, dış ve iç şeriat örgütlerine ve irticaya büyük cesaret verme sonucunu doğurmamış mıdır? Hele kendilerinin önceki yıl yaptığı bir meydan konuşmasında, laiklik ilkesini âyet ve hadisler okuyarak savunmaya kalkışması, bu cesareti büsbütün arttırıcı bir davranış değil miydi? Varsayalım ki, maaşsız olarak izinle dışarıya gönderilen türlü teknik alanlardaki devlet memurlarına, -Demirperde gerisi ülkeleri bir yana bırakıyorum- örneğin Avrupa'nın herhangi bir ülkesinin sosyal demokrat nitelikli bir derneği tarafından maaş verilmesi konusunda bir kararname, Sayın Cumhurbaşkanına sunulsaydı, acaba yine imzalayacaklar mıydı?

Dokuzuncusu: Bütün bunların yanında iç açıcı bir nokta var ki o da, basınımızın büyük çoğunluğunun, laik Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi anlayıp, şimdiki «göz yumucu» politikaya ve Rabıta örgütü ile ilişkiye cephe alması ve köşe yazarlarının da kimileyin sert eleştirilerde bulunmasıdır. Gerçi Ergun Balcı'nın, geçen hafta başındaki yazısında işaret ettiği gibi, bir tek gazete ayrık olmak üzere, öteki gazeteler bu Rabıta örgütü ile ilişki konusunu ortaya çıkaran Uğur Mumcu'nun adından -gecikme ile de olsa- söz ettikleri halde, Mumcu'nun Cumhuriyet gazetesi yazarı olduğunu bilmezlikten gelmeleri hoş kaçmamıştır. Ama zararı yok; herhalde bir gün gelir, böyle konularda da objektiflik egemen olur.

*

Uğur Mumcu'nun yazı dizisi çok daha açık seçik olarak gösterdi ki, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşlarından olan ulusalcılık ve laiklik ilkeleri bugün büyük tehlikelerle karşı karşıyadır ve bunun sorumluluğu, Diyanet İşleri'nden başlayarak, doğrudan doğruya sağdaki politikacı ve particilere ve 12 Eylül yöneticilerine, kısacası, en alt kademeden, en

üst kademeye kadar, bizim yöneticilerimize düşmektedir, yabancı örgütlere değil. (29 Mart 1987)

ŞERİATÇILARIN AMACI

Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi memurları olan imamlara yurtdışında Suudi şeriatçı Rabıta örgütünce yıllarca -dolar olarak- maaş ödenmesini sağlayan Bakanlar Kurulu kararnamesi üzerindeki açıklamalarını, herkes gibi ben de dikkatle izledim ve sonunda, itiraf edeyim ki, büyük düş kırıklığına uğradım. Meğer Sayın Evren, kararnameyi «Türkiye'deki döviz sıkıntısı» yüzünden doğan olanaksızlıklar nedeniyle onaylamış. Biz şöyle düşünürdük: Türk ulusu, Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında iki çift çarığı ve çorabı varsa birer çiftini, iki şalvarı varsa bir tanesini, iki çuval buğdayı varsa bir çuvalını ve daha bunlar gibi nelerini devlete verdi, Sakarya Savaşı öncelerinde ve sonralarında. Eğer Avrupa'ya gönderilen Türk imamlarının maaşlarını ödeyebilmek için şeriatçı bir ilişkiye geçilecek yerde, yine bu özverili ve dinine bağlı Türk halkı ile ilişkiye geçilip gerekçesi anlatılarak, bütün ülke kapsamında yeni bir vergi konulmuş olsaydı, halkımız şimdi de bunu seve seve öderdi. Demek bu yol düşünülmemiş, Rabıta'dan para almak daha avantajlı görülmüş, devletin onuru yaralansa bile!

Geçen haftaki yazımı gazeteye gönderdiğim zaman (bu sütunların yazısı en geç çarşamba akşamına veya perşembe sabahı gazeteye erişmelidir) Sayın Evren, henüz açıklamada bulunmamıştı. Onun dinledikten sonra, Evren tarafından da onaylanmış olan bu Bakanlar Kurulu kararnamesi üzerinde artık yazı yazmak gereksiz oldu; açıklama doyurucu olduğu için değil, Cumhurbaşkanının; *«O günkü şartlar içinde bugün bulunsaydık, ben bu kararnameyi yine imzalardım»* dediği

için gereksiz oldu. Çünkü bu açıklama ile Cumhurbaşkanının temel görüşü ortaya çıktı ve -halkın deyişi ile- akan sular durdu. Çünkü 12 Eylül'den sonra görülen ve Atatürkçülüğe ters düşen bütün işlem, uygulama ve kararlar da eleştirildiğinde, Sayın Evren'den; «O şartlar bugün olsa, bütün bu işlemleri yine yapardım» karşılığı alınacaktır. 12 Eylülcülerin bütün eylem ve işlemlerinde hiçbir hata payı kabul etmeyen bu zihniyet karşısında, demokrasinin ve eleştirilerin ne değeri kalır! Oysa Sayın Evren, açıklamalarının bir yerinde, kendisine yönelik eleştiriler, ülkemizde demokrasinin ulaştığı düzey ve aşamayı gösterdiği için, bir bakıma memnun olduğunu vurgulamıştı.

Ülkemizde laikliği yıkıp, eski şeriat düzenini getirmek isteyenler, Cumhurbaşkanının bu açıklamasından sonra büsbütün cesaret almışlardır.

*

Biz artık Rabıta kararnamesi üzerinde eleştiride bulunmayı bir yana bırakıp, halkı şeriat düzeni konusunda aydınlatma görevimizi yerine getirmeye çalışalım. Bugün Türkiye'de gericiler, laik devlete karşı savaş açmış görünümündedirler. Ne istiyorlar? Belli: Bu ülkede laik rejimi yıkıp, yerine teokratik Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi, şeriat düzenini getirmek. İstedikleri bu.

Cumhuriyetten önceki tarihimiz incelendiğinde görülüyor ki, şeriat kurallarının uygulanmakta olduğu Osmanlı Devleti'nde her türlü siyasal ve sosyal kötülük, «şeriat isterük...» bağırtılarıyla başlayan ayaklanmalar sonucunda gelmiştir. Demek ki bu ülkede -Sayın Başbakan Turgut Özal'ın deyişiyle- *potansiyel halindeki irtica* çok gerilere kadar gitmektedir.

Şeriat nedir? Bu sütunlarda çıkan eski yazılarımdan birinde Âtıf Bey'in Mecelle Şerhi, Kavaidi Külliyei Fıkhiye'nin İzahı adlı yapıtının altıncı sayfasından alarak anlatmıştım bunu. Şimdi yinelemek zorunda kalıyorum:

İslâmda bütün şer'i mesail, iki büyük kısma ayrılmıştır: *Birinci kısım ahirete taalluk eder* ki, bu ibadettir (oruç, namaz, hac ve zekâtan müteallik hükümler). *İkinci kısım, dünyaya taalluk eder* ki, bu da münakehat (aile hukuku); muamelat (mal, borç, ticaret, dava hukuku) ve ukubat (ceza hukuku)tır. Bunlardan gayri bir de «ilmi feraiz» (miras hukuku) vardır.

İşte şeriat kuralları özetle bunlardır. Soralım, Atatürk'ün kurduğu laik devlet ne yaptı? Namazı mı yasakladı? Cami yapımını mı engelledi. (Son 35 yıl içinde eskisinden yüz değil, belki bin kat çok cami yapıldı) dinsel bayram tatillerini mi kaldırdı? İster Arapça ister Türkçe olsun, ezanı mı okutmadı, camilerde Kur'an okunmasını mı yasakladı? Müslümanların oruç tutmalarına, zekât vermelerine, hele hacca gitmelerine yasaklar mı koydu? (Tersine, eskisinden belki on bin kat fazla gidiliyor hacca).

O halde şeriat kurallarının ibadetlerle ilgili bölümü, hiç dokunulmamış bir biçimde, olduğu gibi duruyor. *Değişen sadece hukuk bölümüdür.* Yani kişi, aile, miras, eşya, borçlar, ticaret, ceza ve usul hukukları çağın gereklerine göre değiştirildi ve onların yerine yeni yasalar konuldu. Bu yeni yasalardan bir bölümü Tanzimat'tan sonra teokratik Osmanlı Devleti'nde zaten Batıdan, özellikle Fransız yasalarından alınarak yürürlüğe konmuş bulunuyordu. Kanunnamei Ticaret (1850), Ticareti Bahriye Kanunnamesi (1864), Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi (1862), Ceza Kanunname-i Hümayunu (1858 ve 1874), Usul-i Muhakematı Hukukiye Kanunu (1881), Usul-i Muhakematı Cezaiye Kanunu (1880) bunlardandır.

Talat Bey adında bir zatın 1885'te yayımlamış olduğu «Usul-i Muhakematı Cezaiye Kanunu Şerhi» adlı yapıtının ikinci sayfasında şu satırlar yer almıştır:

«Kavanini Cedidei Adliye'nin (yeni adli yasaların) neşr-ü ilanından beri umuru adliyece müttehaz olan usul ve muamelatı atikanın (eski yöntem ve işlemlerin) *bütün bütün*

terk ve ilgasıyla birtakım turuku cedidei kanuniye (yeni yasa yöntemleri) ve kavaidi müstahsenei hükmiye (çok güzel hukuk kuralları) ihdas ve tesis buyrulmuştur. Ol babta esas ittihaz olunan kavaid ve muamelat Avrupa mileli mütemeddinesinin (uygar uluslarının) kavanini mevzuaları tatbikatına müstenit olup, şu halde kavanini cedidei Osmaniyenin mezayayı ahkamını (kurallarının meziyetlerini) layıkı veçhile anlayabilmek için bittabi düveli mütemeddinenin (uygar devletlerin) kanun kitaplarına müracaata ihtiyaç hasıl olur.»

Bu satırlar gösteriyor ki, yüzyılı aşkın bir süre önce yazılmış olan bir kitap, şeriat kurallarından farklı olarak, Avrupa'dan alınmış olan yasaların meziyetlerinden (üstün niteliklerinden) söz edebiliyordu.

Şimdi daha mı geriye gittik?

Sanırım kafaca öyle. *Bütün koyuluğu ile İslâm ortaçağını yaşıyoruz.* Hıristiyan ortaçağı, Rönesans ve Reformasyon ile aydınlığa kavuşmuştu. Atatürk devrimi ve özellikle laiklik ilkesi İslâm ortaçağını aydınlatmak için bir pencere açtı. Şeriatçılar, o pencereyi kapatıp, Türkiye'yi yeniden koyu karanlığa boğmak istiyorlar. Yaklaşık üç ay önce, henüz Rabıta söz konusu değilken, yayımlamış olduğum bir yazıda anlatmış olduğum gibi, şeriat devleti totaliterdir; onda yalnız inanç ve ibadet değil, toplumsal yaşamın her alanı dinsel kurallarla yönetilir; öyle ki, her davranışında bu kuralları düşüneceksin. Bu dünya, yalan ve geçici, öte dünya ise gerçek ve süreklidir. Sürekli olanda her türlü «nimete» erişmek için bu dünyada 1400 yıl önce konulmuş olan kurallardan hiç ayrılmayacaksın; ayrılırsan kâfir olur ve öte dünyada sonsuza dek yanarsın. Kısacası, hukuk düzenini de kapsayan dinsel kurallara, onları irdelemeden, akıl süzgecinden geçirmeden, körü körüne inanacaksın ve o kuralları uygulayacaksın.

Böyle bir görüşün egemen olduğu ülkede, elbette çağdaş demokrasi olmaz, olamaz. Çağdaşlık olmaz ki, onun demokrasisi olsun. Şeriatçıların demokrasi dedikleri 'icma-ı ümmet' eski çağın henüz ileri tekniğe ulaşmamış toplumları için ge-

çerli ve belki yeterli idi, çağdaş teknik toplumlar için değil! «Mecellei Ahkâmı adliye'nin 39. maddesinde denildiği gibi,» Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tagayyürü inkâr olunamaz' (yani çağların değişmesiyle, kuralların da değişeceği yadsınamaz). İşte Türkiye'deki hukuk kuralları çağın isterlerine (icaplarına) ve gereksinimlerine göre değişmiş, dinsel hukuk yerine akılcı hukuk geçmiştir. Laiklik budur. Hukuk kurallarını içeren yasalar, devlet organlarınca uygulandığı için, laiklik kısaca 'devlet işleriyle din işlerinin birbirinden ayrılması' olarak betimlenir. Buna 'dünya işleriyle din işlerinin ayrılması' demek daha yerinde olur. Çünkü din işi inancı ve öte dünyayı ilgilendiren fizikötesi bir kavram, dünya işi ise değişik, değişken ve sayısız türü olan, gözlem ve deneyim isteyen pozitif ve fizik bir kavramdır. Bunlar birbirine karıştırıldığında, gözlem ve deneyim, yani aklın işlevi ortadan kalkar. Üstelik böyle bir toplumda ulusal bir kavram olan 'milliyetçilik' (yani ulusal kardeşlik) değil, 'ümmetçilik' (yani dinsel kardeşlik) ideolojisi egemen olur.

Bu nedenle, Rabıta örgütünün yayımlanmış olan amaçlarında şeriatçılık, uluslararası bir nitelik taşımaktadır... İşte bu yüzdendir ki, şeriatçı ülkelerde ulusallığa dayalı özgürlükçü, çağdaş demokrasi kurulamıyor. Baksanıza, Al Baraka'nın sahibi Şeyh Kâmil, 31 mart günlü Cumhuriyet'in 9. sayfasındaki konuşmasında, bankacılığındaki başarısını bile Kur'ana bağlıyor.

Artık açık seçik görüldü ki, şeriatçıların son amaçları, yalnız eski dinsel hukuk düzenini geri getirmek değil, halifelik, sultanlık, şeyhülislâmlık kurumlarıyla birlikte, eski düzeni geri getirmektir. Bu akımın başında bulunanlardan Mehmet Şevket Eygi, bir dergiye, «Artık kuvvetliyiz, her şeyi söyleyebiliriz» demiş. Bu zatı ben hiç görmedim, ama çok iyi tanırım. Uzun yıllar önce kendi gazetesinde benim için «Mason localarının karanlık dehlizlerinde mason ayini yapan bu adam» diye yazmıştı. Yalanlama gönderdim, çünkü ne masonlukla ne de bu yoldaki uluslararası bir dernekle hiçbir il-

gim olmamıştı. Yalanlamayı gazetesine koymadı. Savcılık aracılığıyla başvurdum, onu da koymadı. O zaman hakkında ceza davası açıldı. Ne yazık ki mahkeme bu kadar açık seçik ve yalın bir işi uzattıkça uzattı, o arada Eygi, gazetesini satıp Arabistan'a kaçtı ve savcılığın açmış olduğu dava, süre aşımından düştü. Yaklaşık yirmi yıl kadar önce Türkiye'den kaçmak zorunda kalan bu şeriatçı kişi, şimdi ülkeye dönmüş, az önce işaret ettiğim gibi, açık açık «güçlüyüz» diyebilecek duruma gelmiştir.

Bu olayda üzüldüğüm nokta, Mehmet Şevki Eygi'nin tutumu değildir. Eğer o, her zaman savunduğu İslâm ahlâkına içten inanmış olsaydı benim yalanlama mektubumu hemen gazetesinde yayımlar, üstelik benden özür dilerdi. Bunu yapmadığı için onun ne olduğu anlaşıldı. Ama yargılamayı çok ağırdan alarak davanın düşmesine neden olan mahkemenin tutumuna çok üzülmüştüm. Çünkü böylece adalet yaralandı. Ben yine de yargının bağımsızlığını savunmayı sürdürmekteyim. Böyle tek tek olaylar Türk adaletine şüphenin gölgesini düşürmemelidir. Sayın Özal, geçen yıl üniversiteli kızların başörtüsü sorununun ortalığı karıştırdığı sırada, televizyonda yayımlanmış olan bir demecinde, her nasılsa, *«memlekette irtica potansiyel halinde vardır»* demişti. Şimdi bu potansiyel, gizli bir depo olmaktan çıktı, Atatürk devrimini bütünüyle devirip yok etme doğrultusuna yönelik bir sel durumuna gelmeye başladı. «Kuvvetliyiz» demeleri bundandır. (5 Nisan 1987)

ŞERİATÇILARIN STRATEJİSİ

Bilindiği gibi «strateji», bir hedefe, bir amaca erişmek için birçok olasılık karşısında geniş kapsamlı eylemleri tek merkezden yönetmek demektir. En çok savaş konusunda ve «taktik» karşılığı olarak kullanılıyor bu sözcük. Yedeksubay okulunda tabya dersinde öğrendiğimize göre, bir savaşta, ye-

rel ve sınırlı ölçüde yapılan saldırı veya savunmalara «taktik harekât»; savaşın karada, denizde, havada ve denizaltında büyük bir cephede, kimi zaman ülkenin her yanında ve her yönden uyum içinde yönetilip yönlendirilmesine ise «stratejik harekât» denir.

Laik Türkiye Cumhuriyeitine karşı savaş açmış olan şeriatçıların da, inceden inceye saptadıkları bir stratejiyi sabırla uyguladıkları apaçık bir gerçektir.

Atatürk döneminde devrimlere karşı çıkan şeriatçıların kafaları ezildiği için, uzun süre kendilerini toparlayamadılar. Ama onlar, özellikle Karadeniz'in çok sarp bazı kıyılarındaki -engebeli arazi yüzünden denetimi hemen hemen olanaksız- gizli medreselerde eylemlerini sürdürdüler; yani şeriatçılık tohumları kurutulmayıp hep yeşertildi. Daha sonra birbirini izleyen değişik siyasal ortamlardan yararlanarak, bu yeşermeler filizlendi, derken büyüdü ve sonunda ülkemizin her yöresinde ve ülke dışında dal budak salıp, çok tehlikeli bir duruma geldi ve laik devleti neredeyse tehdit edecek güce ulaştı.

*

Bu nasıl oldu? Son otuz yıldan beri, belki bu sütunlarda 40-50 kez yazdık: Tutucu politikacıların verdikleri ödünlerle oldu, ilerledi ve yayıldı. Eski Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı Sayın Ahmet Maruf Buzcugil'in 20 Şubat 1987 tarihli Cumhuriyet'te çok ilginç ve özlü bir yazısı çıktı. «Gericilikten Yakınmaya Hakkımız Yok» başlığını taşıyan bu yazıdan şu bölümü aşağıya aktarıyorum:

«Bilindiği gibi, Atatürk devrimleri 1924 Anayasası ile güvence altına alınmıştı. Buna karşın, gelip geçen siyasal iktidarlar, o anayasanın kimi maddelerine uymayan programlarını uygulamaktan geri durmadılar. Milli eğitim açısından, bu anayasanın üstüne ilk gölge düşürülen maddesi, laiklik ile ilgili olandı. İmam hatip okullarının, imam hatip yetiştiren dinsel bir meslek okulu olma amacından ve özelliğinden saptırılma-

sı, kapılarını kız öğrencilere de açması, yeterli ve standart dozda genel ve gerekli ders programlarından yoksun olmasına karşın, genel eğitim veren liselere denk sayılması, ucuz politika aracı olarak kullanılması ve gereksemenin çok üstünde çoğalmasıyla bu gölge gittikçe koyulaşıp karardı. Kur'an kurslarının artık pıtırak gibi ülke düzeyine yayılması için ortam hazırdı. Atatürkçü görüşlerle bilimin öncülüğünde yetiştirilmesinin öngörüldüğü devrimci bir gençliğin yanı sıra, dinsel kuralların sosyal yaşama egemen olmasını amaçlayan Atatürkçülüğü karşısına alan, bağnaz, gerici, ilkel bir gençlik daha devlet eliyle üretilmeye başlandı. Bu süreç içinde laiklik ilkesi, çeşitli yönetim kadrolarının ve siyasal partilerin işlerine geldiğince yorumlanabilen, sanki çok anlamlı, kompleks bir kavrammış gibi, tartışma gündeminde hep kaldı, taa günümüze dek...»

İşte stratejinin ruhu, özü burada. Eski çağlarda berkitilmiş (müstahkem) kaleleri düşürmek için ordularda, «lağımcılar bölüğü» adıyla uzman bir sınıf yetiştirilirdi. Bunların görevi, kuşatılmış kaleye dışarıdan şaşırtmaca saldırılar sürdürülürken, düşmana sezdirmeden, toprak altından tüneller açıp, kalenin içine kadar ulaşmak ve oradan geceleyin kuvvet sızdırarak, beklenmedik bir baskınla kaleyi ele geçirmek ya da büyük barut fıçılarını kalenin altına depo ederek uzaktan fitilleme yoluyla kale duvarlarından büyük gedikler açmak idi.

Şimdi bizdeki şeriatçıların stratejisi buna benziyor: İmam hatip liselerinde şeriat tornasından geçirdikleri genç kafaları, siyasal bilgiler ve hukuk fakültelerine, polis kolejlerine ve 'ellerinden gelse' harp okullarına -ki bunu da denediler- yerleştirmek, geleceğin yönetici ve subay kadroları ile ileride bir gün başgöstereceğini umdukları genel ayaklanmayı yöneterek laik cumhuriyeti yıkmak.

Strateji bu, 30 Mart 1987 tarihli Cumhuriyet'te Oktay Akbal, R.Hacaloğlu'nun bir mektubunu yayımladı. Bu mektubun sayılara ilişkin satırlarını buraya alıyorum: «Türkiyemizde 51.000 cami, 11.000 mescit için 62.000 imam, 67 il,

637 ilçe için 700 müftü, 2100 vaiz kadrosuyla toplam 64.800 din adamı kadrosu olduğu, ölüm, ayrılma, emeklilik nedeniyle halen 2640 kadronun boş olduğu, bunun yanında 38.500 öğrencinin mezun olduğu belirlendi. *On bir yıl içinde imam hatip liselerini bitirmiş* 42.000 *kişi yargıç, avukat, yönetici, öğretmen, mühendis olarak üniversiteden mezun oldu.* Araştırma sonunda meslek liseleri ile öğrencilerinin sayılarında azalma görülürken, imam hatip mezunlarında önemli artışların göze çarptığı, halen 28.679'u kız olmak üzere toplam 231.654 öğrenciye karşılık, erkek meslek liselerinde 166.960, kız meslek liselerinde 63.180 ki, toplam 230.120 öğrenci öğrenim görüyor. Gereksinim duyulan tarım meslek liseleri, 1980 yılında 36 iken, bu sayı 16'ya, yine 1980'de 28 olan köy ebe okulları 8'e düşürüldü. Ticaret ve turizm okulları sayısı aynı dönemde 230'dan 219'a, öğrenci sayısı 99.877'den 92.527'ye düşerken, sağlık okullarının sayısı 93'ten 91'e, öğrenci sayısı da 19.230'dan 18.769'a indirildi. Son günlerde kurtuluş bayramı nedeniyle Bayburt'ta toplanan bakanların, iki imam hatip okulunun daha açılışını yaptıklarını gazetelerden öğrendik.»

Şunu hemen herkes biliyor ki, imam hatip okullarında öğrenim görenlerin büyük çoğunluğu Atatürkçüleri ve laikliği savunanları, «komünist» veya «kâfir» diye görüyor.

Şimdi gelelim asıl önemli olan noktaya: İmam hatip liselerinden mezun olanların çoğu, yüksekokulları veya polis kolejlerini bitirerek, yönetici kadroları içinde yer almışlardır. Ben bu gibi genç memurlardan bazılarıyla birkaç kez resmi dairelerde karşılaştım. Adımı verince hemen saygı ile yer gösteriyorlar ve o daireye düşen işimin görülmesi süresince beni soru yağmuruna tutuyorlardı. Örneğin, miras hukuku kuralları, yani erkek çocuklar 2 pay alırken, kız evlatların bir pay almasının daha adaletli olup olmadığını soruyorlar, yanıtımı beklemeden, erkekler bağımsız çalışarak babadan kalan serveti işletip çoğalttıkları halde, bu servetin kızların veya damatların elinde çarçur edildiğini söylüyorlardı. He-

men imam hatip tornasından geçirilmiş bir kafa karşısında bulunduğumu anlıyor ve Mecellein 39. maddesini onlara okuyarak: «Zamanın değişmesiyle hukuk kurallarının da değişmek zorunda olduğunu» söylüyordum. Yanıtları şu oluyordu: «Ama sizin şeriat kuralları dediğiniz o kurallar, «Allah'ın kelâmı'dır, bir harfi, bir noktası bile değişmez ve değiştirilemez.»

Ben; «Sizin Allah'ın kelâmı dediğiniz hükümler, Tanrı ile kul arasındaki ilişkiyi düzenleyen ibadet hükümleridir» deyince hemen: «Hayır, Kur'anda böyle bir ayrım yok, o bir bütündür» dedikten sonra, ellerindeki son silahı kullanıyorlar: «Siz Kur'ana inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz?»

Şeriat üzerine bir yazı yayımladığım zaman bana hemen mektuplar gelir; «Katlin vaciptir» diye fetva ifadeli tehdit mektupları da alıyorum ve artık her olasılığa karşı bu mektupların fotokopisini çektirip, aslını ilgili devlet dairesine teslim ediyorum. Yaşlılardan gelen mektuplara aldırdığım yok, ama gençlere acıyorum. Geçen yıl Zonguldak'tan Biyoloji Fakültesi'nin bir öğrencisi bana dinsel kuralları öğretmeye kalkıyor ve mektubunda hakaret ediyordu. Davacı olsam hüküm giyeceğini bilmiyordu. Ama ben, değil şimdi öğrenim gören gençlere karşı, öğrenimini çoktan bitirmiş, yazar olmuş ve köşesinde bana hakarette bulunmuş öğrencilerime karşı bile dava açmayı kendim için küçüklük saydım ve saymaktayım. Birkaç hafta önce, kahramanlık taslayarak: «İşte adresim» deyip, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi üçüncü sınıfında olduğunu söyleyen bir öğrenci de mektubunda şöyle diyordu:

«Eğer şeriatçı, dediğiniz zaman Süleyman Demirel önderliğindeki 46 ruhunun mensuplarını, Turgut Özal önderliğindeki Anavatanlıları, Necmettin Erbakan önderliğindeki dindar insanları ve Türkeş önderliğindeki milliyetçileri kastediyorsanız, bu memleketin yüzde 78'i şeriatçıdır; sadece SHP'ye oy veren yüzde 22'lik bir kısmı Atatürkçüdür. Hayır, hayır Hıfzı Bey, hayır! Bu memleketin yüzde 78'i Müslümandır ve yüzde 22'si ise

-ki buna siz de dahilsiniz- komünisttir.»

Şimdi bu gencin hukuk fakültesini bitirip bir yerde yargıç olarak görev aldığını düşünün; adalet dağıtırken karşısındakinin yüzde 78'lerden mi, yoksa yüzde 22'lerden mi olduğunu araştırıp, kararını öyle verecek. Kafası yıkanmış bir kez.

Yazık değil mi bu gençlere ve yazık değil mi bu vatana?

*

Şeriatçıların amaçlarına ulaşmak için izledikleri strateji programına giren bir uygulama da, Al-Baraka gibi bankacı para şirketleri ile ortaklık kurup, Türkiye'de bu tür bankaları çoğaltmak ve bu yönden yabancıların ağzıyla şeriat propagandası yaptırmaktır. Nitekim geçen yazımda da belirttiğim gibi, 31 mart tarihli Cumhuriyet'te okuduğuma göre, Al-Baraka'nın sahibi Şeyh Kâmil gazetemiz muhabirince yönetilen, «Başarınızın sırrı nedir?» sorusuna verdiği yanıtta şöyle demiş: «Çünkü prensiplerimiz, çalışma sistemimiz, insanoğlu tarafından konulmadı. Yüce Allah tarafından kondu. İslâm bankaları, Kur'an ve sünnete göre çalışırlar, hiçbir insanoğlu bundan daha iyi bir sistem kuramaz.» 1400 yıl önce Arabistan'da banka olup olmadığı konusu üzerinde durmayacağım; ama bu konuşmanın düpedüz şeriatçılık propagandası olup olmadığını sormak istiyorum. Sosyalist devletlerden biri Türkiye'de banka açsa ve onun yöneticisi, açık açık başarımızın sırrı Marksizm ideolojisinde yatmaktadır diye demeç verse, vay bu adam ülkemizde komünizm propagandası yapıyor diye ortalık allak bullak olmaz mıydı?

Görülüyor ki, Rabıta gibi şeriat örgütleri, bol paralar harcayarak, ülkemizde yerli yandaşlarıyla birlikte, kendi amaçları doğrultusunda çok büyük mesafeler almışlar. Rahmetli Atatürk'ün dediği gibi *«Gaflet, dalalet ve hıyanet»* yüzünden geldik çöküşün kıyısına. 30-40 katlı oteller, türlü fabrikalar ve teknik yenilikler kurtaramaz bizi bu uçuruma düşmekten; kafaların içini çağdaş bilimle aydınlatarak kurtara-

biliriz laik Atatürk cumhuriyetini. Bunun için de 1) İmam hatip liselerinin sayısını dinsel gereksinmelere göre hesaplayıp, saptamak ve ders programlarından da, adına «şeriat» dediğimiz İslâm Hukuku bölümünü kaldırmak (daha önce yazmış olduğum gibi bu hukuk, üniversite hukuk fakültelerinin, hukuk tarihi veya mukayeseli hukuk derslerinde bilimsel yöntemlerle incelenmelidir). 2) Böylece sayıları azaltılan imam hatip liselerinden geriye kalanlarını hiç vakit geçirmeden normal liselere dönüştürmek.

Sayın Evren, Devlet Başkanlığı döneminde bütün iktidar kendisinin ve Milli Güvenlik Konseyi'nin elindeyken, hiç değilse bunları gerçekleştirerek Atatürkçülük doğrultusunda bir hizmet yapar ve Türkiyemizin geleceğini birçok tehlikeden kurtarabilirdi. Oysa işler tam ters doğrultuda gelişti.

Ne yazık, ne yazık...

ŞERİAT DEVLETİ

Artık herkes biliyor; şeriat devleti demek, İran'da, Suudi Arabistan'da ve öteki birçok İslâm ülkesinde olduğu gibi, toplumun her yönden dinsel kurallarla yönetilmesi ve bağlanması demektir. Böyle bir toplumda din yalnız vicdanımızda, özel yaşamımızda, Tanrı ile olan ruhsal ilişkimizde değil, günlük yaşamımızın, maddi hayatımızın her evresinde, her ilişkisinde, düzenleyici ve değişmez kurallarıyla, egemendir. Bu kurallar Tanrısal kaynaklı olduğu için, kullar bunları değiştiremez. Bunların içinde, hukuk başta gelmektedir. Böyle olunca toplum, 1400 yıl önce Tanrı tarafından konulmuş olan hukuk kurallarına göre yönetilmelidir; inanç ve ibadet kuralları ile hukuk kuralları arasında -şeriatçılara göre- herhangi bir ayrım yoktur. Bunların hepsi Tanrı'nın buyruğu olduğu için, 1400 yıl önce gökten nasıl indirilmişse

yine öyle uygulanmalıdır.

Üsküdar'dan sayın Nezih Uzel bu konular üzerindeki düşüncelerini bana yollamış olduğu bir mektupta şöyle açıklıyor: *«Genellikle kapalı bir devre olarak süregelen Türk fikir hayatının en kısa bir dönem içinde uluslararası alana açılması başlıca emelimizdir. Dolayısıyla (5 Nisan 1987 tarihli) makalenizin uluslararası yayın organlarından birinde tümüyle yer almasını arzu ediyor ve bu hususta müsaadenizi rica ediyorum. Paris'te bulunan ve bilhassa İslami neşriyatla yakından ilgilenen bir arkadaşıma mektup yazdım. Zannederim kendisi bana yardımcı olacaktır. Dinin dünya işlerinden ayrılması, Hıristiyanlık gibi 'İsa'nın hakkı İsa'ya, Sezar'ın hakkı Sezar'a diyen bir din olayında dahi İngiltere Kralı II. Henri'nin Centerbury Başpiskoposu Thomas Beckett'i öldürtmesinden bu yana 900 yıl devam etti. İslâm gibi 'kulların her şeyine' karışan bir din de ne kadar sürer acaba?'*

Bu konuyu dogmatik değil bilimsel ve akılcı açıdan ele aldığı için sayın Nezih Uzel'e teşekkürlerimi sunar ve sözünü ettiği makalemi istediği dile çevirtebileceğini bildiririm. Nezih Uzel'in hakkı var: Batı uluslarının dinde reform yaparak ve Rönesans çağını açarak Hıristiyanlığın Ortaçağ karanlığına son verme, yani din işleriyle dünya işlerini ayırma savaşımı çok kanlı oldu ve uzun yüzyıllar sürdü. Hıristiyanlığın kutsal kitabında: *«Evlenmekle eşlerin ruhları birleşir. Tanrı'nın birleştirdiğini kul ayıramaz»* kuralı yazılıdır. Din reformunu yapmış olan Hıristiyan ülkelerde, yani Protestanlıkta bu kural kaldırılarak, belirli bazı nedenlerin varlığı durumunda mahkeme, yani devlet organları, kısacası, *«kul»* durumunda bulunan yargıç tarafından boşanmaya karar verilebileceği kuralı kondu. Katolik toplumlar bu kuralı «dinsel ilkelere ve kutsal kitaba aykırı» bularak kabul etmediler. Protestanlığın getirmiş olduğu daha birçok değişiklikleri de «kâfirlik, dinsizlik» sayarak reddettiler. Oysa evlenme ve boşanma işleri, öte dünyayı (ahreti) değil bu dünyayı ilgilendiren işlerdendi. Nitekim durumun böyle olduğunu Katolik top-

lumlar da anlamaya başladı ve sonunda Katolik İtalya devleti, halkın geniş bir kesiminin istemesi ve bu istemde direnmesi üzerine, boşanma yasağının kaldırılıp kaldırılmaması konusunu bundan on yıl kadar önce halkoylamasına sundu; Katolik kilisesinin en yüksek mercii ve merkezi olan Papalığın çok sert karşı koymasına ve İtalya'daki bütün kiliselerde bütün Katolik rahipler aracılığıyla yaptırdığı propagandaya rağmen, Katolik İtalyan halkı büyük çoğunlukla boşanma yasağının kaldırılması için oy verdi ve böylece İtalyan Yurttaşlar Yasası (Medeni Kanunu) değiştirilerek ona, boşanma kurallarıyla ilgili maddeler eklendi.

Gerek 400 yıl önceki reformasyon ile gerek 10 yıl önceki halkoylaması ile kutsal kitapta yazılı «boşanma yasağı» kuralının değiştirilmesi, bunu gerçekleştiren Protestan ve Katolik toplumların Hıristiyanlıktan ayrılıp «dinsiz» olmaları sonucunu doğurmadı. Bunun tersini savunmak, Hıristiyan Ortaçağı'na dönüşü savunmaktır.

Tıpkı bunun gibi, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin din ve ibadet işleriyle dünya işlerini hepten ayırıp kutsal kitabımız Kur'andaki dinsel hukuk kuralları yerine, değişen çağların gereksinmelerine göre değiştirilebilen ussal (akılcı) hukuk kurallarını koyması ve bunları uygulaması da Türk halkının «dinsiz» olması sonucunu doğurmamıştır ve doğurmaz. Bunun tersini savunmak, İslâm Ortaçağı karanlığında direnmek demektir. Ülkemizde bu gibilere gerici (mürteci) denilmesinin nedeni budur.

Sayın Nezih Uzel, mektubuna ekli başka bir kâğıtta da şöyle diyor: *«Bu görüşün (dünya) ve (ahret)i birbirinden ayırmayı amaç edindiği ve 'din ile devlet' ayrılığını savunmaya çalıştığı kesin. Böyle bir durumda Türkiye Cumhuriyeti'nin bir İslâm devleti sayılıp sayılmayacağını merak ediyor ve konunun (fikir özgürlüğüne sahip) ülkelerde tartışılmasını istiyorum.»*

Böyle bir tartışma elbette çok yararlı olur. Tartışılsın. Ben şu kadarını ekleyeyim ki artık çağımızda nasıl «Katolik Fransa Cumhuriyeti», «Protestan İngiltere Krallığı» denmi-

yorsa, «İslâm Türkiye Cumhuriyeti» de denemez. Çünkü «İslâm» olan varlık, topraklarında başka din ve inançlara bağlı insanların da yaşamakta olduğu devlet değil, devletin İslâm inanışına bağlı uyruklardır. Bu gerçeği bizim «şeriatçı»lara öğretmek ve kabul ettirmek, Hıristiyanlık'ta olduğu gibi, 900 yıl sürmeyecektir ve Atatürk Devrimi'nin getirdiği «laiklik», yani din ve dünya işlerinin ayrılması ilkesi çok daha kısa bir zamanda bütün Müslüman toplumlarınca kabul edilecektir. Hıristiyan toplumlar karşısında bağımsız olarak yaşamak olanağı ancak böyle sağlanacaktır.

Ankara'dan sayın Mükerrem Can da mektubunda, yukarıda belirttiğim konulara değindikten sonra şunları ekliyor: *«Her sıkıldığımız, bunaldığımız dönemde orduyu, her şeye karşın, bir kurtarıcı olarak düşünebiliyordum. İtiraf edeyim ki şimdi artık kendimiz için değil ama çocuklarım ve daha pek küçük olan torunlarım için korkuyor ve hiçbir kurtuluş umudu görmüyorum. Kaç yüzyılda bir gelen bir dahi, bir Atatürk bir daha gelmez. Her şeyimizi borçlu olduğumuz, Atatürk'ümüze dil uzatılırken kendi çıkarları için her şeye göz yumanlar varken, 1950'lerden beri gericilere her türlü ödün verilirken (muhtaç olduğumuz kudreti) nerede, nasıl bulabiliriz?»*

Bu acı haykırışa karşı derim ki merak etmeyiniz, Atatürkçülük ölmeyecek ve onu öldürmek isteyenler amaçlarına ulaşamayacaktır. Fransızların şöyle bir atasözü vardır: *«Bütün servetini yitiren kişi önemli bir şey yitirmiştir; sağlığını yitiren, çok şey yitirmiştir; onurunu yitiren, pek çok şeyini yitirmiştir; umudunu yitiren kişi ise her şeyini yitirmiştir.»*

Birinci Dünya Savaşı'nda, Fransız topraklarında Paris'e doğru ilerleyen Alman ordularını yenerek savaşın sonucunu belirleyen Mareşal Foch (Foş)'un şu sözü, bir karta basılmış olarak, uzun yıllardan beri masamın camının altında durur: *«Bir tek meziyetim vardır: Hiçbir zaman umutsuzluğa kapılmam.»*

Eğer Gazi Mustafa Kemal, Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında şeriatçı iç işyancıların kendi karargâhına kadar sızdı-

ğı, Yunanlıların Polatlı'ya kadar ilerleyip Ankara kapılarına dayandığı zamanlarda bir an umutsuzluğa kapılsaydı bugünkü bağımsız Türkiye olmazdı. Şimdi bizi yeniden İslâm Ortaçağı'nın karanlığına sürüklemek isteyenler var. Ama İslâmın kitabı Kur'anı Kerim'de bile *«Her gecenin gündüzü»* olduğu yazılıdır. Atatürk yalnız bir Türk milliyetçisi değil, İslâm Ortaçağına akılcı ve ışıklı ilk pencereyi açan Müslüman lideridir. Bu pencere kapanmayacak ve bu ışık sönmeyecektir. Bunu savunmak için *«muhtaç olduğumuz kudret»*i soruyorsanız o, sizlerde, bizlerde, çocuk ve torunlarımızın *«asil kanlarında»*dır. (10 Ocak 1988)

DEM BU DEM, FIRSAT BU FIRSAT, GÜN BU GÜN!...

Başlık yaptığım dizedeki birkaç sözcüğü, aruz kalıbını bozmadan değiştirdiğimin ayrımındasınızdır herhalde. Evet, «Dem bu dem, fırsat bu fırsat, gün bu gün» dizesi şeriatçılara tam uyuyordu. Atatürk'ün laik cumhuriyetini yıkıp, Pakistan, Suudi Arabistan ya da komşumuz İran'daki gibi bir İslâm devleti kurmak uğrunda yıllardan beri yetiştirdikleri -Cumhurbaşkanı'na bile akıl öğretecek kertede fanatik- kızlı erkekli genç militanları öncü saflarında yürüterek saldırıya geçmenin tam zamanıydı. Öyle ya:

- Madem ki 12 Eylül 1980 Harekâtı'ndan sonra yasama yetkisine sahip beş orgeneralden oluşan Milli Güvenlik Konseyi Atatürk Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri olan öğretim birliği ilkesini yıkmış, ilk ve orta öğretim kurumlarına zorunlu din dersleri koyup devlet okullarında pozitif ve deneysel bilimlere dayalı laik öğretimin yanında metafizik ve değişmez dogmalara dayalı dinsel öğretime yer vererek -Osmanlının teokratik devlet düzeninde olduğu gibi- öğretim ve eğitim ikiliği ilkesini getirmişti;

• Madem ki Atatürk'ün manevi dokunulmazlığına el uzatarak onun vasiyetnamesini iptale olanak sağlamak için 12 Eylül Anayasası'na madde koydurmuş ve böylece o büyük Türk evladının Türk Ulusu'na kültür armağanı olan Türk Dil ve Tarih Kurumları'nı devletleştirip birer resmi daire durumuna getirerek ortadan kaldırmıştı;

• Madem ki Atatürk'ün Türkçeleştirmiş olduğu ezanı, 1950'de iktidara geçer geçmez yeniden Arapçaya çeviren ve Atatürk'ün çağdaş Türk toplumunu çekirdekten olgunlaştırmak için kurup bütün ülke düzeyine yaygınlaştırdığı halkevlerini ve halkodalarını kapatıp onların kitaplıklarını tümüyle yok eden ve böylece Atatürkçülüğe ilk büyük darbeleri vuran Demokrat Parti iktidarının lideri Celal Bayar'ın cenazesini top arabasına koydurup Harbiyelilere çektirerek tıpkı Atatürk'e yapılmış olan devlet töreniyle kaldırtmıştı:

O halde şeriatçıların en çok çekindikleri ve hiç sevmedikleri Silahlı Kuvvetler yönünden bir «tenkil» tehlikesi yok demekti; Atatürk'ün devrimci kurum ve kuruluşlarını ve en önemli devrim ilkesini yıkanlar, Atatürkçülüğün yıkımı işine daha 1950'lerde başlayanlara liderlik etmiş olanın yalnız canlı kişiliğini değil, ölüsünü bile en yüksek devlet töreniyle ağırlayanlar, Atatürk düşmanı olan şeriatçılara niçin karşı çıksındı?!

Üstelik vetolu ve yasaklı 1983 seçimleriyle amaçlanan güdümlü hükümet kurulamayınca bir rastlantı sonucu iktidara gelen *İslâmcı-ırkçı karması* bugünkü hükümet, 1988 seçimlerini garantilemek için gerici eylemleri görmezlikten gelmekteydi; sayın ve yasaklı Süleyman Demirel'in manevi patronluk yaptığı *DYP*'nin «maddi ve fiili» lideri Cindoruk bir süre önce yaptığı bir konuşmada, «İkide bir irticadan söz etmek, dindar vatandaşlarımızı ürkütmektedir» diyerek ANAP iktidarıyla aynı doğrultuda olduğunu göstermişti; manevi büyük patronun ise *«Bana irtica vardır dedirtemezsiniz»* biçimindeki düşüncesinde hiçbir değişiklik olmamıştı. Ken-

dileri küçük, ama yurtdışında bile etkinlikleri büyük olan partilerden *MÇP* ve *RP* ise bütün güçleriyle şeriatçıların arkasındaydı.

Demek ki şeriatçılar için sivil kesim yönünden de bir tehlike yoktu.

O halde «Dem bu dem, fırsat bu fırsat, gün bu gün!» diyerek saldırıya geçmenin tam zamanıydı. Ama dikkatli olmak gerekirdi; ne olur ne olmaz, önce küçük çapta bir taktik saldırı yapılmalı, eğer o başarılı olursa, son ve ezici darbeyi indirecek stratejik saldırıya geçilmeliydi. Eğer taktik saldırı başarılı sonuç vermezse, masum pozunda geri çekilmek, sabretmek, yeni planlar hazırlamak gerekirdi, tâ ki ortam kendileri için daha elverişli ve daha uygun duruma gelsin. Nitekim Sayın Cumhurbaşkanı'nın Adana'daki sert çıkışından sonra şeriatçılar için yeni bir sabır ve bekleyiş dönemi, gerici ve tutucu siyasal partiler için de halkın dinsel duygularını gıcıklayarak ve tarikat babalarının sırtlarını sıvazlayarak şimdiki ortamdan açık ya da gizli yararlanma dönemi başlıyordu.

*

Bilindiği gibi, şeriat devleti totaliterdir; onda yalnız inanç ve ibadet değil, toplumsal yaşamın her alanı dinsel kurallarla yönetilir; öyle ki, her davranışında bu kuralları düşüneceksin; bu dünya yalan ve geçici, öte dünya gerçek ve süreklidir. Sürekli olanda her türlü «nimete» erişmek için bu dünyada 1400 yıl önce konulmuş olan kurallardan ayrılmayacaksın. Ayrılırsan kâfir olur ve öte dünyada sonsuza dek yanarsın. Kısacası, hukuk düzenini de kapsayan dinsel kurallara, onları irdelemeden, akıl süzgecinden geçirmeden, körü körüne inanacaksın ve o kuralları uygulayacaksın.

Böyle bir görüşün egemen olduğu ülkede elbette çağdaş demokrasi olmaz, olamaz. Çağdaşlık olmaz ki onun demokrasisi olsun. Şeriatçıların demokrasi dedikleri «icma-ı ümmet» eski çağın henüz ileri tekniğe ulaşmamış toplumları

için geçerli ve yeterli idi, çağdaş teknik toplumlar için değil! «Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye»nin 39. maddesinde denildiği gibi, «Ezmanın tagayyüriyle ahkâmın tagayyürü inkâr olunamaz» (yani, çağların değişmesi ile kuralların da değişeceği yadsınamaz). İşte Türkiye'deki hukuk kuralları çağın isterlerine (icaplarına) ve gereksinimlerine göre değişmiş, dinsel hukuk yerine akılcı hukuk geçmiştir. Laiklik budur. Hukuk kurallarını içeren yasalar devlet organlarınca uygulandığı için, laiklik kısaca, «Devlet işleriyle din işlerinin birbirinden ayrılması» olarak betimlenir. Buna, «Dünya işleriyle din işlerinin ayrılması» demek belki daha yerinde olur. Çünkü din işi, inancı ve öte dünyayı ilgilendiren fizik ötesi bir kavram, dünya işi ise değişik, değişken ve sayısız türü olan, gözlem ve deneyim isteyen pozitif ve fizik bir kavramdır. Bunlar birbirine karıştırıldığında gözlem ve deneyin, yani aklın işlevi ve egemenliği ortadan kalkar. Üstelik böyle bir toplumda *milliyetçilik* (ulusal kardeşlik) değil, *ümmetçilik* (dinsel kardeşlik) ideolojisi egemen olur. Bu nedenle de ümmetçilik, tıpkı Marksçılık gibi, uluslararası nitelik taşıyan bir ideolojidir. Özün özü Türk olan iki kişiden biri şeriatçı öteki laik görüşlü ise, Türk kökenli şeriatçı; Pakistan, Endonezya, Filipinler ya da Suriye gibi ülkelerdeki yabancı kökenli bir şeriatçıyı laik düşünceli Türkten daha yakın bulur kendine, tıpkı fanatik bir komünistin bütün dünyadaki komünistleri kendisine, milliyetçi yurttaşlarından daha yakın gördüğü gibi. Bu niteliği dolayısıyladır ki, şeriatçı ülkelerde olduğu gibi, komünist ülkelerde de ulusallığa dayanan özgürlükçü çağdaş demokrasi kurulamıyor.

Şeriatçılıkla komünizmi kıyaslayınca, şeriatçılar çok öfkeleniyorlar. Ne yapalım ki, gerçek böyle: Her ikisi de, az önce verdiğim örnekte görüldüğü gibi, uluslararası nitelik taşımaktadır.

Şimdi bir de -makine devriminden beri gittikçe genişleyen- uluslararası nitelikte sermaye şirketleri türedi yeryüzünde. Bunlar Batı demokrasilerini geniş ölçüde denetim al-

tında tutuyorlar. Ne var ki, buralarda sermaye ile emek arasında denge kurabilmek için sendika, birlik ve dernek kurma hakları, basın ve düşün özgürlükleri kısıtlanmış değildir. Hak ve özgürlükler çağdaş demokrasinin «olmazsa olmaz» nitelikteki öğeleridir.

Bizde *sağcı* partiler, özellikle halk yığınları ve bir kısım emekçiler, özgürlükçü demokrasinin bu yaşamsal koşulları konusunda henüz yeterince bilinçlenmediği ve dikkatler özellikle hep din konularına kaydırıldığı için, çağdaş demokrasiyi kuramıyoruz bir türlü. Üniversiteli kızlarımız ileri sürülerek başörtüsü konusunda yoğunlaştırılan şeriatçı direniş ve propagandalarla kimi Anadolu ilçelerinde tezgâhlanan pankartlı karşılama ve fokurdamalar hep bu bilinçlenmeyi önlemek için dışta ve içte belirli merkezlerce yıllardan beri harcanan sinsi çabaların acı meyveleridir. İslâm dünyasında *köklü bir devrim geçirmiş tek ülke* olan ve bu nedenle onlar arasında laik bir ada gibi kalan Türkiye'de yöneticilerce verilen bir tek ödün, devrimci Atatürk Cumhuriyeti'nin belkemiği olan laiklik ilkesini çürütüp yok edecek bin tane acı ve zehirli meyve verir. Bizim uzun yıllardan beri bu sütunlarda neredeyse haykırarak vurguladığımız bu sosyolojik gerçeği, büyük yetki sahiplerinden bazıları galiba anlamış görünüyor. Bunu, hepsi de Atatürkçü geçinen sağcı partilerimiz ve özellikle bugünkü iktidar partisi de -zoraki değil, içtenlikle- anlamaya başlayabilse, henüz büsbütün yok edilemediğine inandığımız Atatürkçü güçlerle şeriatçı gericiler arasında gittikçe yakınlaştığı görülen ve bütün ülkemiz için büyük tehlike doğuracak olan hesaplaşma belki önlenebilir. Sayın Başbakan televizyonda yayımlanan bir meydan konuşmasında her köye telefon, elektrik, ilim ve irfan götürüleceğini ve «gerilik» demek olan irticaın böyle önleneceğini söyledi, ama «ilim ve irfan»ın türünü söylemedi. Hatırlatalım ki, şeriatçılar ilim ve irfan kavramını hep «din ve şeriat bilgisi» olarak anlar ve öyle anlatırlar. Oysa «ilim ve irfan» ancak laik ve akılcı eğitim ve öğretimle ve pozitif bilimle yaygınlaşır.

İrtica denen gericilik de ancak kafaların içini bu bilimlerle aydınlatma yoluyla önlenebilir, elektrik ampulleriyle değil! Sayın Başbakan'ın Türk halkına bu gerçekleri açık seçik ilan etmesi gerekir.

*

Şeriatçıların başörtüsü bahanesiyle giriştikleri taktik saldırı şimdilik başarıya ulaşmamış görünüyorsa da, 1950'den beri hiç ara vermeden hazırlanan stratejik saldırı ve başarı ortamı ve umudu olduğu gibi yerinde duruyor. Bu strateji ilerde bir gün başka bir yazıya konu olabilir. Şimdilik, genç arkadaşımız *Gencay Şaylan*'ın geçen pazar günü başlayan *«İslâmcı Akımlar Ne İstiyor?»* başlıklı araştırma ve inceleme dizisini dikkatle okumanızı salık veririm. (18 Ocak 1987)

SESSİZ VE DERİNDEN Mİ?!..

Kur'an kursu hazırlıklarından sonra imam hatip liselerinde şeriat tornasından geçerek üniversite ve yüksekokulların türlü bölümlerini bitirip devlet makinesinde öğretmenlik, kaymakamlık, valilik, polislik, yargıçlık, mühendislik, hekimlik gibi görevler üstlenen insanlarımızın sayısı gittikçe çoğalıyor. Tutucu partilerdeki politikacılardan önemli bir bölümü de -imam hatipli olsun olmasın- aynı tornanın ürünü olarak boy gösteriyor seçim bölgelerinde.

Şeriatçılar, laik Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı sessiz ve derinden yürüyen bir savaş başlatmışlardı. Savaş adım adım siper ve toprak kazanarak sürüyor. Amaç, laik devletimizi yeniden teokratik devlete dönüştürmek ve ardından da -zamanı gelince- hilafeti geri getirmek.

«Halkımız namaz kıldıracak, ölülerini yıkayacak hoca bulamıyor» gerekçesiyle ve «aydın din adamı yetiştirmek» kamuflajı altında, ilkin orta dereceli imam hatip okullarını

açtırmakla işe giriştiler. Derken adını «imam hatip lisesi» olarak değiştirdiler, sonra da bunları bitirenleri laik liselerden mezun olanlarla bir tuttular ve onlara aynı hakları tanıdılar. Böylece imam hatip okulları, yurttaşın din ve ibadet gereksinmesini karşılayacak din adamı yetiştirmek amacından çok daha ötede bir amaca yöneltilmiş oluyordu. Ders programlarını inceleyince gördüm ki imam hatip liselerinde klasik bilim dallarının yanı sıra yalnız ibadet kuralları değil -hukuk da içinde olmak üzere- bütün şeriat kuralları öğretiliyor. Kur'andan gelen bu kuralların, Tanrı'nın buyruğu olması dolayısıyla, insan aklının ürünü olan laik hukuk kurallarından üstün olduğu imajı yaratılıyor genç dimağlarda.

İstanbul Hukuk Fakültesi'nde öğrencilerimin hukuksal konular üzerinde ezberciliğe sapmayıp, doğrudan doğruya kendi kafalarını işletmelerini sağlamak için, yalnız anlamadıkları noktaları değil, anlayıp da yasal çözümünü beğenmedikleri noktaları düşünüp, bir kâğıda yazarak kürsüye bırakmalarını ister ve haftada bir kez bunlar üzerinde tartışma açardım. Böyle günlerden birinde bir öğrencinin imzasız olarak kürsüye bırakmış olduğu kâğıtta şu soru ile karşılaştım:

«Hocam, siz geçen hafta eski miras hukukumuzla yenisini karşılaştırırken, 'Eskiden kız evlatlar, erkek evlatların yarısı kadar miras alırdı, şimdi eşit pay alıyor ve bu usul daha adaletli oluyor' dediniz. Halbuki Cenabı Hak erkeklerin, ellerine geçecek miras payını kızlara göre daha iyi işletip hem aile servetini çoğaltacaklarını hem de bu yoldan milli servete katkıda bulunacaklarını düşünerek mirasta bu hükmü koymuş. Bu, şimdiki hukuktan daha adaletli değil midir? Allah hata yapar mı?»

*

Tartışmaya ayırdığım ders saatinde her soru kâğıdını öğrencilere okuduktan sonra yanıtını verir, onun üzerinde öteki öğrencilerin bir diyeceği olup olmadığını sorar, eğer olursa, görüşmeyi sürdürürdüm. Sözünü ettiğim kâğıdı da okuyarak, «Kimdir bu soruyu yönelten» dedim. Ses yok. Belki o

gün gelememiştir düşüncesiyle, ertesi günlerde yine sordum. Ama kâğıdın sahibi ortaya çıkmadı.

O tarihte üniversitelere giriş başvuruları doğrudan doğruya fakültelere yapılırdı. O yılın başvuru formlarını da sekreterlikten isteyerek kalem odasındaki bir masada, bu formlardaki el yazılarıyla, sınıfta kürsüye konulmuş olan soru kâğıdının yazısını karşılaştırmaya başladım ve asistanlarımın yardımıyla, birkaç saatlik arayıştan sonra sorunun sahibini buldum. Öğrenci sicil defterini de inceleyince gördüm ki bu öğrenci bir imam hatip okulundan mezun olduktan sonra, dışardan sınava girerek (o tarihte imam hatip okulları henüz laik liselerle denk değildi) lise diploması almış ve böylece hukuk fakültesine girmiş.

Aradan birkaç hafta geçtikten sonra derslerden birinde, adlarını ve numaralarını okuduğum iki öğrenci ile birlikte bu çocuğun da adını ve numarasını okuyarak ayağa kalkmalarını söyledim. Hiçbir şeyden kuşkulanmadığı için kalktı. Her üçünün de dersten sonra sınıfın karşısındaki profesör odasına gelmelerini istedim. Geldiler. Öteki iki öğrenci, sorduğum birkaç noktayı yanıtlayıp ayrılınca, çantamdan imzasız soru kâğıdını çıkarıp bu öğrenciye göstererek, «İyi niyetli olduktan sonra kendisini gizlemeye bir neden olmadığını, imzasız yazı ve mektupları ancak korkakların ve jurnalcıların, yani bir tür ahlaksızların yazdığını, kendisine böyle bir davranışı yakıştıramadığımı, bunu hiç unutmaması gerektiğini» söyledim. Hiç ses çıkarmadan yere bakıyordu. Gözlerime bakmasını, yiğit ve karakterli insanın, konuşurken karşısındakinin gözüne bakmaktan çekinmemesi gerektiğini anlatarak, bunu da hiç unutmamasını vurguladım. Tertemiz bir Anadolu çocuğu idi. Birden ellerime sarılıp öptü, «Kız çocuklarının mirası meselesini bize böyle öğrettiler. İşin esasını bilmek istedim, ama belki beni mimlersiniz (aynen böyle dedi), zararıma olur diye korktuğum için soru kâğıdımı imzalamadım» diyerek af diledi.

Şeriata göre miras gerekçesini nereden öğrendiğini sor-

madım, çünkü anlamıştım. Çağdaş devletlerde din kuralları ile hukuk kurallarının artık birbirinden ayrılmış olduğu konusunda o zaman bu öğrenciye anlattıklarımı bu sütunlarda birçok kez belirtmiş olduğum için yinelemeyeceğim. Şuncasını ekleyeyim ki, bu öğrencimin fakültedeki öğrenim durumunu yıllar boyunca uzaktan izledim. Yalnız benim dersimde değil, öteki derslerde de başarılı ve Atatürkçü öğrencilerden biri oldu. Fakülteyi de iyi derece ile bitirdi. Kafasını küflü düşüncelerden arındırmış, *inancın yerini inanca, aklın yerini akla tanımayı* öğrenmişti çünkü.

O tarihten bu yana uzun yıllar geçti. Kafaları, gerçek din ve inanç sınırları dışına çekip, video gibi her türlü teknik araçtan yararlanarak küflendirme odakları korkunç biçimde yaygınlaştı. O kertede ki, Nurcuların eski bir başbakanı, Süleymancıların ise yeni bir başbakanı desteklediği, gazetelerde rahatça yazılabiliyor artık. 12 Mart döneminden sonra önemli görevlerde bulunmuş emekli bir orgeneralin Nakşibendi tarikatına bağlı olduğu, hatta kendisinin cumhurbaşkanı adayı seçildiği yazılmıştı. Ben de o zaman *«Nakşibendi Cumhuriyeti»* başlıklı bir yazı yayımlamak zornuda kalmıştım (Cumhuriyet, 15 Haziran 1980).

*

Eğitim alanında şeriatçıların bugüne değin derinlemesine el atmayı başaramadıkları bir tek alan kalmıştı: Askeri okullar. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 8 Ocak 1987 tarihinde Adana'da yaptığı bir meydan konuşmasında, Silahlı Kuvvetler'e karşı girişilen «ele geçirme» amaçlı sızma hareketlerine değindi ve bazı derneklere bağlı yurtlarda yetiştirilen öğrencilerin orduyu ele geçirmek için hazırlık yapmaya çalıştıklarını belirterek, bu amaçla askeri okullara toplam 813 öğrencinin yerleştirildiğinin saptandığını söyledi. O tarihten sonra yapılan araştırma ve incelemeler sonunda bu öğrencilerden bir bölümünün saptandığını ve bunların Nurcu olduğunun anlaşıldığını 20 Haziran 1987 tarihli gazeteler yazdı.

«Demek iş bu kerteye geldi dayandı» dedim kendi kendime. Nasıl dayanmasın ki, bu işe, daha doğrusu başta «savaş» dediğim bu eyleme uzun yıllar önce sessiz ve derinden başlamışlardı. İç yardım, dış yardım gördüler ve görüyorlar. Değerli yazar ve araştırmacı *Uğur Mumcu,* gazetemizde ve RABITA adlı -yurdumuz için tarihsel nitelikli- kitabında, bir halk deyişiyle, bu işin «ıcığını cıcığını» ortaya koydu. Önümde *«İslamın Aynasında Türkiye»* başlıklı ilginç bir kitap var (*). Türlü gazetelerden zaman zaman yorumlu, zaman zaman yorumsuz olarak alıntılar yapmak suretiyle ayet ve hadisleri anlatıyor. Cumhuriyet gazetesinin 13 Ocak 1987 tarihli sayısındaki yazı dizisinden de şu bilgileri almış:

İslâmcı gruplar, politik eylemlerini ya da savaşımlarını daha çok etrafında örgütlendikleri yayın organları aracılığı ile sürdürüyorlar. Bu inceleme çerçevesinde saptanan yayın organları, bunların hangi grupla ilişkili olduğunu ve dağıtım örgütlerine göre en son tiraj durumlarını aşağıda sunuyoruz.

1. *Zafer:* Nurculara yakın, İslâmiyeti bilimsel olarak tanıtan dergi (10.000).

2. *Sızıntı:* Nurcu görüşlere yakın dergi (80.000).

3. *Köprü:* Nurculara yakın edebiyat dergisi (5.000).

4. *Sur:* Nurculara yakın, sadece abonelere dağıtılan aylık dergi (20.000).

5. *Can Kardeş:* Nurcuların çocuk dergisi.

6. *Mektup:* Nakşibendi görülerine yakın bir kadın dergisi (30.000).

7. Altınoluk: Nakşibendi görüşlerine yakın aylık dergi (25.000).

8. *İslâm:* Nakşibendilerin aylık dergisi, en etkin yayın organı (100.000).

9. *Aile ve Kadın:* Nakşibendilere yakın aile dergisi (60.000).

(*) *Cemalettin Şenocak,* İslâmın Aynasında Türkiye (Ankara 1987) Atatürk Bulvarı. 231/16.

10. *İlim ve İnsan:* Nakşibendilerin bilim dergisi (5.000).
11. *İnsan ve Kâinat:* Nakşibendilerin felsefe dergisi.
12. *Öğüt:* Trabzon'da yayımlanan ve Kadirilere yakın bir dergi (30.000).
13. *İcmal:* Kadirilerin görüşlerini aksettiren dergi (70.000).
14. *İmam:* Humeyni hareketine sempati duyan fakat düzenli olarak yayımlanamayan dergi.
15. *Ribad:* Bağımsız bir grup tarafından Konya'da yayımlanan dergi (20.000).
16. *Tavır:* İstanbul'da Necip Fazıl'ın görüşlerine yakın bir grup tarafından yayımlanan dergi.
17. *Mektep:* Nakşibendilere yakın olmakla beraber bağımsız bir grup tarafından yayımlanan dergi (5.000).
18. *Girişim:* Eyleme dönük, bağımsız bir grup tarafından çıkarılan dergi (7.000).
19. *Yazı:* Eski MHP'nin İslamcı kanadı tarafından yayımlanan dergi (2.000).
20. *Kitap:* Bağımsız bir grup tarafından çıkarılan dergi (10.000).
21. *İktibas:* Bağımsız bir grup tarafından çıkarılan ve esas olarak İslâmcı görüşleri iktibas eden aylık dergi (7.000).
22. *Türkiye Çocuk:* Işıkçıların çocuk dergisi.
23. *Doktor:* Işıkçılar tarafından yayımlanan tıp dergisi.
24. *Made in Turkey:* Işıkçıların turistler için çıkardığı dergi.
25. *İstiklal:* İran devrimine sempati duyan dergi (3.000).
26. *Atılım:* Bağımsız bir grup tarafından hazırlanan, düzenli olarak çıkmayan bir dergi.

Bu dergilere ek olarak çeşitli yayınevleri aracılığı ile kitaplar yayımlanıyor; birtakım günlük gazetelerle de kamuoyu oluşturma işlevi yerine getiriliyor. Nurcu görüşlere yakın *Yeni Nesil* (8.000), halen Refah Partisi'ni destekleyen *Milli Gazete* (30.000), Milli Gazete'den ayrılan bir grubun çı-

kardığı entellektüel İslâmcı kesimin gazetesi *Zaman* (11.000) ve Işıkçılar tarafından yayımlanan *Türkiye* (150.000) günlük gazete olarak yayın yaşamlarını sürdürüyorlar.

Başta şeriatçıların laik Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı açtıkları savaştan söz etmiştim. Yuvarlak hesap 500 bin tirajlı dergileri ve toplam 200 bin tirajlık gazeteleri, onların bu savaşımda birçok mevzileri düşürerek nasıl ilerlediklerini gösteriyor. Düşündükleri şu: *«Atatürk'ün laik cumhuriyeti kendilerine emanet ettiği gençliği öyle yetiştirelim ki, yeni kuşakların, O'nun devrimci ilkelerinden haberleri olmasın.»*

Birtakım politikacılar da, kendi partilerinin programlarını anlatırken, imam hatip lisesi mezunlarının askeri okullara alınması gerektiğinden söz ediyor. Doğrusunu isterseniz devlet yönetiminde çok önemli elemanlar yetiştiren Siyasi Bilgiler, Hukuk, İktisat Fakülteleri gibi yüksek öğretim kurumlarına kabul edildikten sonra, imam hatip lisesi mezunları askeri okullara niçin kabul edilmesinler. Böyle giderse o da olacak!

Sorun, birtakım yüzeysel, üstünkörü, palyatif önlem ve yasaklarla değil, köklü, yürekli reformlarla çözülebilir. Bunların başında, bütün imam hatip liselerini hemen normal lise durumuna getirmek, şeriatçı öğretmenleri onlardan uzaklaştırmak, bu liselerin ders programlarını laik liselerin programlarına uydurmak, bunlarda başarı sağlayamayan öğrencileri, öteki meslek liselerine aktarmak gelir. Bunun yanında, yurttaşların din ve ibadet gereksinmelerini karşılayacak elemanları yetiştirmek için, işin başlangıcında olduğu gibi, orta dereceli imam hatip okulları açıp onlara ihtiyaca göre öğrenci almak, ders programlarında da şeriatın yalnız ibadet bölümünü öğreterek bu okulların öğrencilerinin kafasına din işleriyle dünya işlerinin ayrı olması zorunluğunu, bu zorunluğa uymayan toplumların çağdaş toplumlar arasında yer alması olanağının bulunmadığını aşılamak gerekir.

Şeriatçılığın ülkeyi «istila» etmesinin önüne, öyle baş ör-

tüsü yasaklaması, arada bir tarikat ayini yapanların evlerinin basılması, tarikat tornasından geçirilmiş öğrencilerin askeri okullardan çıkarılması gibi birtakım geçici önlem ve çarelerle geçilemez. Özal hükümeti «Avrupa Topluluğu'na *tam üye* olacağız» deyip dururken, bir gün, İslâm devletleri topluluğuna *«ikinci sınıf»* üye oluverdiğimizi görüvereceğiz.

Bu, Türkiye'nin batışı demektir. (19 Temmuz 1987)

ALARM ÇANLARI

Sanayi atıkları nasıl ülkenin doğal yapısını altüst ediyorsa, karaları ve denizleri çoraklaştırıyorsa, kimi yerlerde hayatı yaşanmaz duruma getiriyorsa, toplum içinde bir kanser uru gibi üreyip genişleyen tarikatçılık, şeriatçılık hareketleri de Türk toplumunun kafasını aynı biçimde çoraklaştırıyor, aklı işlemez duruma getiriyor ve bu yüzden sıradan insanlar bu dünyadan ziyade bütün ömürlerince öte dünya için hazırlık yapıyorlar; toplum içten içe çürüyor.

Öte yandan da çağdaş Batı ile boy ölçüşmeye kalkışan hükümetin düştüğü çelişki göz önünde beliriyor. Bu çelişki şuradan doğuyor: Devletimiz bir yandan Avrupa Birliği'ne üye olmak için çalmadık kapı bırakmıyor, öte taraftan hükümetin eğitim bakanlığında çöreklenmiş gerici bir grup, tarikatçılık ve şeriatçılık propagandası yapan kitapları boyuna ortaöğretim kitaplıklarına gönderip duruyor. Böylece az önce sözünü ettiğim çelişki, bu okullarda pozitif bilim ve pozitif eğitim ile dogmatik ve dinsel eğitimi karşı karşıya getiriyor, çocuklarımızın kafasını altüst ediyor. Laik Türkiye'nin hiçbir döneminde pozitif bilim ile din bu kertede yalın ve kesin bir biçimde çatışmamıştır. Siz şu işe bakın ki gençlerimiz, özellikle imam hatip okullarında şeriat eğitimi görecek, hem de bu okulları bitirdikten sonra üniversiteyi kazananlar hukuk, iktisat gibi toplumsal eğitimden geçecekler ya

da hekimlik, veterinerlik, yüksek mühendislik, kimya ve orman mühendisliği gibi konularda öğretim göreceklerdir. Nitekim görüyorlar ve daha sonra yargıç, savcı, kaymakam, vali gibi yargı ve yönetim alanlarında ya da türlü kurumların yöneticiliklerinde yani teknik alanlarda görev alıyorlar. Yıllardan beri bu sütunlarda belki yüz kez yazdık: Kafası şeriatçılık tornasından geçirilen gençlerin beyinleri topaç yapanın tornasından geçmiş topaçlar gibi birbirine benzemekte ve bunlardan pek azı ileride bu beyinsel biçimlerinden kendilerini kurtarabilmektedirler.

Bazıları diyecek ki ne var bunda?

Çok şey var: Şeriatçı eğitim görmüş olan kişi, bütün ömrünce olayları şeriatçılık gözüyle görür ve bir türlü gerçek anlamıyla çağdaşlığa adım atamaz.

Niçin?

Bu soruya doyurucu yanıt verebilmek için şeriatçılığın ne demek olduğunu son kırk yıldan beri belki yüzüncü kez olmak üzere bu sütunlarda açık seçik belirttik, şimdi de belirtmek gerekiyor: *Şeriatçılık, toplumun bütün işlerini, bütün sorunlarını din kurallarıyla çözümlemeyi emreder.* Ayrıca kişilerin özel davranışları, hatta aile içindeki mahrem ilişkilerdeki tutumları da şeriat kurallarına göre olmalıdır. Kısacası şeriatçılık totaliterdir. Çağdaş hiçbir gelişmeye açık değildir. Demokrasimiz de işte bu yüzden kırık dökük yürümekte ve sosyal adaletçi sol partiler bir türlü kendilerini toparlayıp çoğunluğu sağlayamamaktadırlar. Çünkü şeriatçı toplum tutucudur. Birçok yeniliği dinsizlik sayar, ama uçağa biner, bilgisayar kullanır, araba sürer, telefonla konuşur, banka kurar ve böylece kendisini çağdaş insan sanır. Bilmez ki bunlar teknik işlerdir, teknik kalıplardır, tıpkı bir elbise gibi alıp giyersin, ama çağdaş olamazsın. *Çağdaşlık bütün bunları üreten bilimsel düşünce ve akılcı dünya görüşüdür.* Çağdaş kafa dogmalarla dolmamış kafadır.

«Filanca kişi yobaz bir insan, gece gündüz camiden çıkmaz» diyene, «bana ne!», «Sen niçin namaz kılmıyorsun, ca-

miye gitmiyorsun?» diyene ise «Sana ne...» diyebilecek bireylerden oluşmuş bir toplum yaratabildik mi?

Kimsenin dinine, diyanetine ve diyanetsizliğine karışmayacak insan, ne kadar çoğunlukta olursa, o toplum çağdaşlığa o kadar açık bir toplum olur.

Bizde öyle mi?

Bırakınız Batı'da olduğu gibi yüzyıllık felsefe dergilerini, on yıl yaşayabilen bir felsefe dergimiz var mı? Felsefe, olayların ve sorunların nedenini düşünmek demektir; kısacası felsefe akıl demektir. Bütün olayları dogmatik kalıplar içinde hiç düşünmeden kabullenmek değil, bunları aklın süzgecinden geçirip, akla uygun olanlarını benimsemek, uygun olmayanlardan uzak kalmaktır.

Sen dine karşı mı çıkıyorsun? Dinsiz bir toplum mu özlüyorsun?

Ne münasebet; olanaksızı da özlemek akılsızlıktır. İnsanların bugünkü kafa düzeyinde gizemli (mistik) güçlere dayanması bir gereksinmedir. Bunu kimse ortadan kaldıramaz ve kaldıramamıştır. Rusların Hıristiyan dinini kabullenmelerinin 1000. yılı, daha dün Sovyetler Birliği ortodoks Kilisesi'nde törenlerle kutlandı. Bunu TV'de izledik. Oysa yıllar yılı Sovyetler Birliği'nde dinsizlik propagandası yapılmış, Lenin «Din, afyondur» demiş, bu söz her yana yayılmış, kiliseler çok sınırlandırılmış, kısacası dini ortadan kaldırmak amacı devlet politikası olarak uygulanmıştı.

Demek ki olmuyor. Önemli olan, gerek toplumun bireyler üzerinde, gerek bireylerin birbiri üzerinde türlü yollardan dinsel baskı uygulamamasıdır. İşte şimdi Türkiye şeriatçılık ve tarikatçılık yollarıyla, bir yandan da Milli Eğitim Bakanlığı'nın yukarıda anlattığım tutumuyla bu baskının etkisini yaşamaktadır. Bu ise laik Türkiye Cumhuriyeti'ni çökertecek korkunç bir gelişmedir. Sayın Cumhurbaşkanı Evren, Güneydoğu Anadolu'da yapmış olduğu meydan konuşmalarında halkı çağdaşlığa, okumaya teşvik etti. Yanındaki Milli Eğitim Bakanı da milli ve manevi değerlerden söz etti. Aca-

ba Cumhurbaşkanı'nın aklına, Milli Eğitim Bakanlığı'nca okullara tavsiye edilen kitap ve broşürlerin listesini getirtip, Cumhurbaşkanlığı müşavirlerine inceletmek geliyor mu? Nurculuk gibi tarikat kitapları bile varmış bunların içinde. Tarikat nedir? Peygamber zamanında tarikat var mıydı? Bunlar üzerinde duruluyor mu?

(5 Temmuz 1988)

AYDINA SOLUK ALDIRMAMAK!...

Bugün 7 Haziran 1987 Pazar (geçen pazar). Her günkü ne göre azıcık geç kalktım. Kahvaltıdan önce gazetelere şöyle bir göz gezdireyim, sonra Cumhuriyet'te kendi yazımı okuyayım dedim. Büyük başlıklar (manşetler) ve küçük başlıklar hiç de iç açıcı değil. Zaten çoktan beri iç açıcı başlıklara pek rastlamaz olduk.

● Cumhuriyet gazetesinin büyük başlığı, *«Buram buram siyaset.»* Türk halkını her gün, hatta - TV sayesinde- her saat politika teknesinde çalkalaya çalkalaya, siyasetten bıktırıp soğutma ve ona: «Ne haliniz varsa görün» dedirtip kendi bildiklerini okuyacak ortamı yaratmak mı istiyorlar nedir?

● Aynı gazetenin alt başlığı -12 Eylülcülerce kapatılan Atatürk'ün partisi- CHP'nin eski Genel Başkanı Sayın Ecevit, başka türlü bir anlatıma bağlamış bunu. Şöyle diyor: *«Ülkemizde şimdiye kadar seçim yoluyla siyasal darbe görülmemişti; şimdi Özal böyle bir siyasal darbeye hazırlanıyor.»* Düşünülecek olursa, seçimle siyasal darbe olur mu, olur. Almanya'da Hitler seçimle siyasal darbe yaptığı zaman ben orada

öğrenci idim, sonucunu da gözlerimle gördüm. Şimdi bizde siyasal yasaklar için halkoylamasının kabul edilmesi, belki de bu yolda bir deneme olacaktır. Konuyu bir başka yazıda işlemek istediğimden, şimdilik burada bırakıyorum.

● Gazetenin orta sütunlarında Sayın Demirel, yine kendine özgü eski havayı «terennüm» ediyor ve şöyle diyor: *«Ecevit ile bir diyaloğa ne gerek var. Hedef aynı. Herkes üzerine düşeni yapsın, bu yeterli.»* Oysa eski siyasal parti liderlerinin diyaloğa geçme zorunluğu hiçbir dönemde bugünkü kadar gerekli olmamıştı. Ama «şark kini» bu. Demirel'in özlemi, kendisi iktidarda iken yayımlamış olduğum bir yazımın başlığında dediğim gibi, *«Ben, Ben, Ben Demokrasisi...»* Kendisi başta olmadıkça, demokrasi olmaz ona göre. Eğer halkoylaması konusunda düşündüklerimi bir yazı içinde toparlayabilirsem, Demirel sorununa yeniden döneceğim.

● Yine alt manşette SHP Genel Başkanı Sayın Erdal İnönü: *«SHP iktidarında Türkiye'deki tüm yasaklar kalkacak. Demokrasi, dünyadaki örnekleri gibi olacak»* diyor. Çok güzel bir deyiş bu. Ben anlıyorum; benim gibi düşünenler de anlıyor ve sevinçle okuyor böyle sözleri. Ama bütün muhalefet liderleri bu konuda anlaşıp ağız birliği yapmadıkça halk çoğunluğuna nasıl anlatacağız bunları? Bu ülkede herkes kendine göre bir demokrasi şablonu uygulamaya kalkıştığı ve halk çoğunluğu Batıdaki standart demokrasi şablonunu bilmediği ve oralardaki örneğine göre demokrasi uygulamasına geçmenin yolunu öğrenmediği sürece daha çooook bekleriz, ülkemizde özgürlükçü, sosyal adaletçi gerçek demokrasiyi görmek için!...

● Cumhuriyet'in orta sütununun alt bölümünde yer alan Sina Koloğlu'nun haberinde: *«17 fabrikanın atıkları dökülen Manyas tehlikede»* başlığı atılmış. Manyas, Seyfe, Köyceğiz, kuş cenneti, flamingolar, nesli tükenmek üzere olan sayılı kaplumbağalar, kısacası doğanın yurdumuza armağan ettiği, dünyada az rastlanan güzellikler kimin umurunda. Ortalık «buram buram siyaset» ve de ticaret kokuyor!...

● Birinci ligde de bakalım kim şampiyon olacak? Gazete, baş sayfasının en altında üç sütun üzerine, *«Ligde en uzun gün»* başlığını koymuş. İşin garibi, şampiyon olacak takımlar birbiriyle değil, başka takımlarla oynayacak ve alınacak sonuçlara göre ya Beşiktaş ya da Galatasaray lig şampiyonu olacak. Çünkü bu iki takım daha önce karşılaşmışlar. Şampiyonluk durumunu bugün akşama doğru sokakların göstereceği renklere göre anlayacağız!...

*

Cumhuriyet'in baş sayfasının birinci sütununun alt yanındaki *«Dil Derneği'nin faaliyeti durduruldu»* başlıklı yazı, beni -bir halk deyişiyle- çileden çıkardı. Haberin iç sayfalardaki devamını okuyunca, kahvaltı sofrasında çay bardağını elime almadan önce çalışma odamdaki masama geçerek kalemi aldım. (Gerçi bu yazı 7 gün sonra bugün çıkacak, ama ben onu, günce tutar gibi, sıcağı sıcağına şimdi kaleme almak istedim.) Sözünü ettiğim başlığı ilk sayfada okuyunca, emekli bir hukukçu olarak, «Olmaz böyle şey» diye söylenerek iç sayfadaki ayrıntıları okuduğumda, bu işin gerçekten *«olduğunu»* gördüm. Aptessiz namaz kılan Bektaşi dedesine, «Böyle namaz olmaz» denilince, «Ben kıldım oldu» demesi türünden hukuk olaylarına, cumhuriyetimizin hiçbir döneminde şu 12 Eylül döneminde olduğu kadar çok rastlanmadı. Sayın Av. Halit Çelenk, çok ilginç ve güzel kitabına *«Hukuksuz Demokrasi»* adını koymakta ne kadar haklı. (Bu kitap üzerindeki düşüncelerimi Cumhuriyet Kitap Kulübü'nün dergisinde belirtmiştim.) Gerçek demokrasinin temelini atmak amacıyla Atatürk'ün kurmuş olduğu CHP'nin 57 yıl sonra kapatıldığı, kültür alanında ikiz evlat gibi sevip geliştirdiği ve kendilerine mal varlığını bıraktığı Türk Dil ve Tarih Kurumları'nın varlıklarına son verilip, birer devlet dairesi durumuna getirildiği 12 Eylül döneminde, anlaşılıyor ki, ellerinde yetki bulunan küçüklü büyüklü bürokratlar, Atatürkçü aydınlara soluk bile aldırmak istemiyorlar. Sayın

Prof. Cevat Geray'ın başkanlığında ülkemizin ileri gelen bir kısım aydınlarınca kurulmuş olan özel «Dil Derneği»nin Ankara Valiliği'nce engellenmesi bunu gösteriyor. Demokrat Parti döneminde halkevlerini ve halk odalarını, ardından köy enstitülerini kapatarak halkın aydınlanmasına ve onun içinden bilinçli, aydın kafalar yetişmesine engel ol; 12 Mart 1971 döneminde birçok Atatürk milliyetçisi aydın kişiyi, enternasyonalist militanlarla aynı potaya koyarak eritip ezmeye çalış; 12 Eylül döneminde ise Atatürk'ün kurduğu bütün aydınlanma ocaklarını, onun vasiyetnamesi ile birlikte yok et ve hukuka aykırı bu eylemin ilk basamağı olan kuralları anayasaya koyarak bir referandumla halka kabul ettir; sonra da halkın, aydınların ve Batı demokrasilerinin karşısına geçerek, «Türkiye'de demokrasi kuruldu» de.

Sonuç ne olur?

İşte bir yanda böyle «Evren'den çok Evren yanlısı» görünmek ve göze girmek isteyen, daha doğrusu göze gireceğini sanan bürokratlar. Türk İslâm Sentezcileri, öte yanda Arap'tan çok Arap yanlısı ümmetçi, şeriatçı kişiler ve güya «faiz» değil, «kâr payı» veren bankalar, -Atatürk'ün bu ülkede en tehlikeli gerici odaklar olarak görüp kapatmış olduğu- tarikatlar, kısacası, çağdaş ve laik cumhuriyetimizi yok etmek için ne gibi unsurlar gerekirse onlar yetişir ve söz sahibi olur; ve sonra bu gidişle, mütareke döneminin hain veya gafilleri hortlar.

Türkiye Cumhuriyeti'ni, görkemli taş yapıların kubbe ya da kapı kemerlerine benzetirsek, yukarıda saydığım türden kişiler onların en üst veya merkezindeki «kilit taşı» denilen bir tek taşı bilinçli veya bilinçsiz olarak, yerinden oynatmak gibi çok tehlikeli bir işe girişmişlerdir.

O «kilit taşı» cumhuriyetin ilanından sonraki 14 yıl içinde geçirilen birçok deneyimlerden ve zikzaklardan sonra belirlenerek Atatürk tarafından anayasaya yerleştirilmiş olan cumhuriyetin temel ilkeleridir.

*

Dil Derneği'nin çalışmalarının durdurulması konusunda Ankara Valiliği'nce gösterilmiş olan hukuksal gerekçeyi şuraya geçireyim:

«Tüzüğünüzün 1. ve 3. maddelerinde dernek, Türk dilinin özleşmesine ve gelişmesine katkıda bulunmak, Türkçenin özleşmesini bütün bilim ve teknik, sanat kavramlarını karşılayacak yolda gelişmesini devrimci bir anlayışla ve bilimsel yöntemleri uygulayarak sağlamaya çalışmayı amaçlamaktadır, denmekte olduğundan anayasamızın 134. maddesine istinaden 2876 sayılı kanunla Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu oluşturulmuş ve bu kanunun 4, 6, 35 ve 37. maddeleri ile Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak görevi Türk Dil Kurumu'na verilmiştir. 2876 sayılı kanunla Dil Kurumu'na verilen bir yetkinin bir dernekle sürdürülmesi söz konusu olamayacağından ve anayasamız başkalarına böyle bir yetki kaynağı olabilecek hüküm taşımadığından, derneğiniz 2908 sayılı Dernekler Kanunun'nun 5. maddesinde yer alan, kurulması yasak derneklerden olduğundan aynı kanunun 10. maddesinin 3. fıkrasına istinaden faaliyetiniz 4.6.1987 tarihli onayımızla durdurulmuştur.»

Bu çetrefil yazıdaki düşüklükleri bir yana bırakırsak, yazı özetle şunu demek istiyor: *«Mademki anayasaya konulmuş olan bir maddeye dayanılarak Atatürk'ün kurduğu özel dil ve tarih kurumları kaldırılıp, onların yerine, ayrı bir yasa ile devlete bağlı resmi dil ve tarih daireleri niteliğindeki kamusal kuruluşlar geçirilmiştir, o halde artık aynı amaçla yeni bir dil derneği kurulması yasaktır.»*

Dil Derneği Başkanı Sayın Prof. Cevat Geray'ın aynı günkü gazetede dediği gibi, bu gerekçeye çocuklar bile güler. Türkiye'de bir Orman İşleri Dairesi vardır, orman üzerine resmi yayınlar da yapar; bir veteriner dairesi vardır, o da zaman zaman broşürler çıkarır. Burada saymaya gerekli görmediğim daha nice alanlarda resmi daireler, türlü konularda iş görürler, ama bunların dışında aynı amaçla çalışan özel dernek ve vakıflar da vardır ülkemizde. Çünkü bu res-

mi daireler var diye özel kişiler, örneğin bir ormancılar derneği, bir veterinerler derneği, bir hukukçular, bir hekimler, bir eğitim derneği kuramayacaklar mıdır? Bunlar yayın yapamayacak mıdır? Kurulmuş olanlara: «Devletin böyle kurumları zaten var, bu işlerle onlar uğraşıyor, sizin bu alanlarda ve aynı amaçlar doğrultusunda çalışmamız yasaktır» denmekte midir?

Hangi yönden bakılırsa bakılsın, Ankara Valiliği'nin bu uygulaması hukuka ve yasalara aykırıdır. Eğer ülkemizde tarafsız ve bağımsız bir yargı ve adalet örgütü varsa, valiliğin bu kararı kesinlikle bozulacaktır.

Aydınlara soluk aldırmak istemeyen ve sadece «kapı kulu» yetiştirmek amacını güden bir devlet, yirmi birinci yüzyıla yaklaştığımız şu dünyadan er geç haritadan silinmeye mahkûmdur. Tarih bunun örnekleriyle doludur. (14 Haziran 1987)

"DİL"SİZ KALAN DİL KURUMU VE BİR MEYDAN KONUŞMASI

Bugün 12 Temmuz 1987. Evlerimizde oturup seçmen kütüklerine kaydımızı yaptıracağız. Eğer 12 temmuz gününün Türk kültür ve devrim tarihinde çok önemli bir yeri olmasaydı evlerinde görevlileri bekleyen okurlarımın boş dakikalarının bir bölümünü doldurmak için neşeli bir yazı kaleme almak isterdim; ama ülke sorunları dururken kişisel anılarımızı sergilemenin yeri değil.

*

Tam 55 yıl önce bugün 12 Temmuz 1932'de, Atatürk'ün direktifi ile (sonradan «Türk Dil Kurumu» olan) «Türk Dili Tetkik Cemiyeti» adı altında özel bir dernek kuruldu. Bu girişimin -Osmanlıca'da «evveliyat» denilen- bir ön evresi vardır:

1) İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kurulan ilk bakanlar kurulunun, Meclisin 9 Mayıs 1920 günlü toplantısında okunan -Benim de dinleyici balkonunun merdiveninde ayakta izlemiş olduğum- programının milli eğitim ve kültür hedeflerini açıklayan bölümünde harfi harfine şu sözler yer almıştı:

«Halk kitlesinden lugatleri toplayarak dilimizin kamusunu (sözlüğünü) yapmak» (1).

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın bütün sertlik ve acımasızlığıyla sürmekte ve içteki hayınların türlü yerlerde çıkardıkları ayaklanmalarla uğraşılmakta olduğu bir dönemde kurulan ilk hükümetin programında yukarıki cümlenin yer alması, Atatürk'ün bu konuya ne denli önem verdiğinin bir kanıtıdır. Bilindiği gibi, Meclis'in ilk kuruluşundaki yasal düzenlemeye göre, TBMM'nin Başkanı Mustafa Kemal Paşa, aynı zamanda İcra Vekilleri Heyeti'nin (yani Bakanlar Kurulunun) da başkanıdır.

2) Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı kesin zaferle sonuçlandıran Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Yunanlıların 9 Eylül 1922'de denize dökülmesinin üzerinden daha altı ay bile geçmeden ve henüz Cumhuriyet ilan edilmeden, 7 Şubat 1923'te Balıkesir'de Zagnos Paşa Camii'nin mimberinden yaptığı konuşmadan sonra halkla yaptığı söyleşide şöyle demiştir:

«Hutbe okuyanların herhalde halkın kullandığı dille konuşması gereklidir. (...) Hutbeler tamamen Türkçe ve halkın ihtiyaçlarına uygun olmalıdır ve olacaktır» (2).

3) 1930'da Profesör Sadri Maksudi Arsal'ın *Türk dili için* adını taşıyan bir kitabı çıktı. Ankara Hukuk Fakültesi'nde bizim Türk Hukuku Tarihi profesörümüz olan Arsal bu kitabının başında *«Dili değiştirme»* sorunu ile *«dili düzeltme»* sorununun ayrı ayrı şeyler olduğunu belirterek, vaktiyle Arap ve Fars dillerinin etkisi altında kalma olgusunun «dili değiştirme» işi olduğunu belirtmiş «dili düzeltme» sorununu da şöyle açıklamıştı:

«Bir milletin halk dilinde, halk edebiyatında kullanılmakta olup, fakat türlü sebepler neticesinde münevverler lisanında istimali metruk olan sözleri toplamak, dizmek, bu sözlere edebi ve ilmi eserlerde yer vermek, bu sözlerden dilin sarf ve nahiv (gramer ve söz dizimi) kaidelerine uygun bir surette yeni edebi ve ilmi ıstılahlar yaratmak, bu ıstılahları yabancı milletlerin dillerinden alınmış sözlerin yerine koymak» gerekir.

Atatürk bu kitabı beğenmiş ve buna ilişkin düşüncelerini küçük bir yazı ile açıklamıştır. Yazı şu cümlelerle bitmektedir:

«Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk Milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.»

Ağâh Sırrı Levent 1972'de üçüncü basısı çıkan *«Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri»* adlı değerli yapıtının 408. sayfasında şöyle yazar:

«Dil konusu üzerinde çalışmalar sürdükçe, işin büyüklüğü ile genişliği daha açık olarak beliriyordu. Sözlük ve terim işleriyle etimoloji araştırmalarını, bir gramer ve sentaks (söz dizimi) hazırlığı izlemeliydi. Daha sonra dilimizin başka dillerle olan ilişkisi üzerinde durmak, filoloji ve lengüistik çalışmalarını bir temele bağlamak gerekiyordu. *Milli Eğitim Bakanlığı'nda Harf Devrimini hazırlamak için kurulan Dil Encümeni, bu derece geniş bir işi başaramazdı. Daha temelli bir kuruma ihtiyaç vardı. Atatürk'ün direktifi ile* Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne eş olarak, *12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kuruldu.* Cemiyetin reisi Samih Rıfat, umumi kâtibi Ruşen Eşref, üyeleri de Celal Sahir ile Yakup Kadri idi.»

Bu bilgi gösteriyor ki, Milli Eğitim Bakanlığı'nda o tarihte bir Dil Encümeni (yani dil komisyonu) var. *Ama Atatürk bir devlet dairesi olan bu resmi komisyonu yeterli ve yetenekli görmüyor, dil konusuyla uğraşmak ve dilimizi geliştirmek için özel bir dernek niteliğinde olarak Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ni kurduruyor. Bu dernek sonradan Türk Dil Kurumu adını alıyor.*

*

Bu kurum eylemli olarak çalışmalara girişmeden önce Atatürk bütün yazın ve düşün adamlarından oluşacak bir kurultay toplamayı uygun buluyor. Bu kurultayda Türk dilinin geçmişi, bugünü ve gelecekteki gelişmesi görüşülerek bilimsel sonuçlara varılıp bir temel program hazırlanacak ve böylece dil işinin ulusal bir iş olduğu bütün halka duyurulacaktı.

Kurultay'a yabancı dil bilginleri de çağrıldı. 26 Eylül 1932'de -ki bu tarih biz Atatürkçüler için "Dil Bayramı"dır- Dolmabahçe Sarayı'nın büyük tören salonunda, Atatürk'ün de katıldığı Birinci Türk Dil Kurultayı toplandı ve bu kurultayda iki tez çarpıştı. *Birincisi,* dilin zorlama ile değişmeyip ancak kendi akışı içindeki gelişme ile değişeceği; *ikincisi* de, yabancı dillerin salgınına uğramış olan Türk dilinin devrimci bir müdahale ile geliştirilebileceği yönünde idi.

Birinci görüşte olan ünlü yazar *Hüseyin Cahit Yalçın,* tezini şöyle savunuyordu:

«Son yirmi beş yıl içinde gittikçe kuvvetlenen sade lisan cereyanı bugün Arapça ve Acemce terkipleri dilimizden söküp götürmüştür denilebilir. Yakın bir zamanda ecnebi dillere ait kaidelerin tamamen maziye karışacağından şüphe edilemez. Bunun için bir şey yapmaya da lüzum yoktur. Çünkü zaten kendiliğinden olmaktadır ve olacaktır. Cereyan o kadar kuvvetli ve tabiidir ki, koca bir akademi olsa ve aksini temin için uğraşsa bile muvaffak olamaz...»

Görülüyor ki, bu tez günümüzde resmi bir devlet dairesi durumuna getirilmiş olan dil kurumunu ellerine geçirenlerin tezidir. Onlar da dilde devrimci değil, evrimcidirler. Sayın Cumhurbaşkanı'nın da aynı düşüncede olduğunu, Romanya gezisi dönüşünde yapmış olduğu bir konuşmadan öğrenmiştim. Demişti ki:

«Romen Devlet Başkanı bana Romen dilinde yedi bin kadar Türkçe kökenli kelime bulunduğunu söyledi. Şimdi bunun

böyle olması o dile ne zarar veriyor. Bizde de elbet yabancı dillerden gelme kelimeler yer alacaktır...»

Evet, ama dört yüz yıl boyunca Türklerin işgali altında onlarla birlikte yaşamış olan Romenler için bu durum doğaldır. Fakat bin yıldan beri Arapça ve Farsça'nın salgınına uğramış ve varlığını yitirme noktasına gelmiş Türkçe için bu salgına göz yumma asla doğal değildir. Eğer Türkçe'de fiillerin güçlü bir yapısı ve başta *Yunus Emre* olmak üzere halk ozanlarımızın çaba ve direnmeleri olmasaydı, Türkçe bu gün ölü diller arasında yer alacaktı. Arapça sözcükler dilimize tek başına gelmiyor, bütün soyu sopu ile birlikte yerleşiyor: «Kamil, kemal, ikmal, mükemmel, tekmil, tekamül, mütekâmil» sözcüklerinin hepsi aynı Arapça kökten oluşmakta ve sırasıyla *«Yetkin, yetkinlik, bütünleme, eksiksiz, bitirme,* (askerlikte: «Oldu») *evrim, gelişmiş* anlamlarına gelmektedir. Ben en yalın örneklerden birini verdim. Pırıl pırıl güzelim Türkçeleri dururken Arapçalarını niçin kullanalım?

«Efendim, hem bunları hem de onları kullanırsak ne çıkar» derlerse, «Türk-İslâm sentezi çıkar» derim.

Türk Dil Kurultayı'nda *devrimci* tezi savunanlar, *Samih Rıfat, Hasan Âli Yücel, Ali Canip Yöntem, Fazıl Ahmet Aykaç, Prof. Fuat Köprülü* ve daha birkaç öğretmen ve yazın adamı idi. Ben bunlardan özellikle Profesör Fuat Köprülü'nün konuşmasından şu satırları alıntılayacağım:

«Burada söz söyleyen bir hatip (Hüseyin Cahit Yalçın) *tekamül nazariyesine ve determinizm esaslarına istinat ettiğini ileri sürerek, içtimai bir müessese olan dilin tabii bir tekamül takip ettiğini, onu değiştirmek insanların kuvveti dahilinde olmadığını,* akademilerin ve ilmi heyetlerin bu tekamülü tesbitten fazla bir şey yapamayacağını söyledi ve muhafazakâr kuvvetlerin ve kanaatların ifratları tadil suretiyle bu işte hayırlı bir vazife gördüklerini de tasrih etti. *Zahiri bir ilim cilasına bürünen bu iddia, bütün inkilap hareketlerine karşı daima kullanılan eski bir silahtır.»*

Böylece Fuat Köprülü bu konuşmasıyla, evrim tezine

karşı çıkarak *«dilde devrim»* yanlısı olanların başlarında yer almıştı.

Aradan on sekiz yıl geçti ve aynı Fuat Köprülü tutucu Demokrat Parti saflarında bu devrimciliğini bir yana atıp Türkçe ezanın yeniden Arapçalaştırılmasında ve yedi yıldır uygulanmakta olan öz Türkçe metinli anayasanın yeniden «Teşkilatı Esasiye Kanunu» durumuna getirilerek Osmanlıca'ya dönüştürülmesinde önayak olanların başta gelenlerinden biri oldu. Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu'nda uzun yıllar «devrimci kimliğiyle» çalıştıktan sonra bugün kapatılmış olan o kuruma sırt çevirerek resmi Dil Dairesi'nde görev alıp devrim tezinden dönen yeni «Fuat Köprülü»ler de vardır.

*

Yazıyı bitirmeden önce bir üzüntümü de belirtmek isterim Cumhurbaşkanı Sayın Evren 25 Haziran 1987 günü Elazığ'da yaptığı meydan konuşmasında birden öfkelenerek şöyle dedi:

«Atatürk'ün vasiyetini bu yönetim, askeri yönetim ortadan kaldırdı diyorlar. Atatürk'ün vasiyeti bellidir. Atatürk, gelirlerinden bir kısmını belli kişilere bıraktı. Kalan yarısını da Dil Kurumu ve Tarih Kurumu'na verin dedi. Biz vasiyetini bozmadık. Aynı şekilde İş Bankası'ndaki hisselerinin yarısını dil, yarısını da tarih kurumlarına veriyoruz. Biz İş Bankası yarın iflas etse, batsa ne olacak, diye bu iki kuruma kanunla bütçeden de para verilmesini sağladık. Biz iyilik yaptık, kötülük yapmadık. *Amaçları çamur atmak, başka bir şey değil...»*

Bu sözleri TV karşısında dinlerken gerçekten çok üzüldüm. Çünkü Atatürk'ün kurmuş olduğu Dil ve Tarih Kurumlarının devletleştirilmesine başından beri kesinlikle karşı çıkanlardan biri de bendim. Hatta 16 Ocak 1983 tarihinde bu karşıtlığımızın hukuksal nedenlerini açıklayan yazımın başına, saygılı bir şekilde «Sayın Cumhurbaşkanı, Ge-

nelkurmay Başkanı ve Fahri Hukuk Doktoru Orgeneral Kenan Evren'e arz olunur» ithafını koymuştum. Duygusal değil, bilimsel bir yazı idi bu. Ömrünün çok uzun bir bölümünü Türk Dil Kurumu çalışmalarına adamış olan büyük dostum Sayın *Ömer Asım Aksoy* da «Türk Dil Kurumuna Kıyılır mı?» başlıklı bilimsel bir yazı yayımladı ve o sırada.

Bunları yazarken ne onun ne benin ne de bu kurumları savunan öteki Atatürkçülerin aklına «çamur atmak» diye bir şey gelmedi. Çamur atmak «kara çalmak, iftira etmek» demektir. Oysa ortada iftira yok, gerçek var: O da Türk Dil ve Tarih Kurumları ve Atatürk'ün vasiyetnamesi hakkında uygulanan işlemin, hukukun temel ilkelerine aykırı olduğudur. Bu yazının başında gördük: Atatürk bu çalışmalara başladığında, Milli Eğitim Bakanlığı'nda bir *«Dil Encümeni»* vardı; Atatürk onu yeterli görmedi. *Bugün hayatta olsaydı, Dil ve Tarih Kurumlarını resmi daire durumuna getirerek vasiyetnamesini değiştirip gelirlerinin bir bölümünü bu devlet dairelerine bırakır mıydı?* İyilik bu mudur? İş Bankası gibi bir banka batarsa devletin mali dengesi altüst olur. Böyle var sayımlarla, yasalarda yazılı kapatma nedeni olmadan özel Dil ve Tarih Kurumları kapatılarak mallarına devletçe el konulması ve Atatürk'ün vasiyetinin, amacından saptırılarak yok edilmesi, yine söylüyorum, hukuka aykırıdır. *Bu düşünce «çamur atmak» değildir.* Çamur atmak veya kara çalmak için eli çamurla veya kara ile bulaştırmak gerekir. Bu yaşımıza geldik, çok şükür elimizi çamura bulaştırmadık ve kimseye çamur atmadık, çünkü atılan çamurun er geç geri sıçrayarak sahibini bulacağını bilenlerdeniz. Devletimizin başında bulunan zat ile bir polemiğe girmeyi, saygı ve nezaket gereği olarak, kendimize yakıştırmayız. Ama hakkımızı, düşüncemizi ve onurumuzu sonuna değin savunup korumayı da kendimize karşı görev biliriz. Sayın Cumhurbaşkanı'ndan büük ricamız, böyle hukuksal konuların tartışmasını meydanlarda kendilerinin yapmaması, bu işi kendi görüşlerinden yana olan kişilere bırakmasıdır. Öfke hem kendilerine hem de dolaylı olarak, ülkemize zarar verir. (12 Temmuz 1987)

ÜNİFORMA...

Latince kökenli birleşik bir sözcük olan ve uzun süreden beri dilimize yerleşmiş bulunan «üniforma», «tek biçim» demektir. Bizde, başta askerler olmak üzere, her dereceden güvenlik görevlileri, gümrükçüler, orman koruyucuları, belediye zabıta memurları, demiryolu ve İETT görevlileri; kadınlardan da, hastane hemşireleri tek biçim ve tek örnek giysi taşırlar. Gerek nicelik, gerek nitelik bakımından en önemlisi askeri üniformadır.

2 Temmuz 1987 Perşembe akşamı televizyon ekranında, Genelkurmay Başkanlığı ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı devir ve teslim törenlerinde konuşan Sayın Cumhurbaşkanı Kenan Evren, 45 yıl hizmet etmiş bir askerin üniformayı çıkarıp ondan temelli ayrılmasının gerçekten çok güç olduğunu, dokunaklı bir sesle, Türk kamuoyuna duyurdu. Haklıydı. Ben bunu bazı asker yakınlarımın emekli olduktan sora geçirdikleri sarsıntıdan biliyorum. Albay ya da tuğgeneral oluncaya değin emir ve komuta zinciri içinde yetişmiş bir askerin sırtından üniformasını çıkarıp sivil giysi taşıması -onlardan birinin bana söylemiş olduğu gibi- «giran geliyor».

Her türlü alışkanlıktan temelli ayrılmak duygulu insanları sarsar. Tam yedi yıl süren ortaöğrenimimi, öğrenci üniforması ile devlet okullarında yatılı olarak yapmıştım. Yatılı öğrenciliğin kendine özgü, çok ilginç yönleri vardır. Onu yaşamayanlar bilmez. Lise diplomasını alıp kendimi birdenbire arkadaşlarımdan ayrılmış, dışarıda bulunca ne kertede sarsıldığımı hâlâ anımsarım. Çok uzun yıllar sonra öğretim üyeliğinden emekli olduğumda, dekanlıkça düzenlenen ayrılık töreni bitince, 40 yıldan çok içinde çalıştığım fakültemden son kez çıkıp giderken de üzüntüye kapılmıştım.

Şu var ki, ben ve benim gibi olanların işi gücü kitap, kalem ve kâğıtla uğraşmak ve de türlü toplumsal konular üze-

rinde bol bol düşünmek olduğundan, emeklilik bizleri o kadar çok sarsmıyor. Ama daha okul sıralarında kitap okumaya alıştırılmamış bir subay, kimi zaman ülkenin çok uzak köşelerinde, dağda, kırda, bayırda küçük veya büyük çaptaki kıt'asının başında kâğıt kalem ve kitapla uğraşmayı nasıl düşünsün de emekli olduktan sonra kitap okuma alışkanlığı kazansın, bu alışkanlığı sürdürerek boş zamanlarını doldurabilsin ve böylece emekliliğin getirdiği bir tür ruhsal yalnızlık ve boşluğu içinde duymasın!...

Burada çok önemli bir noktaya dokunmuş bulunuyoruz; o da askeri eğitimde, mesleki ve teknik öğretimin yanı sıra sosyal ve kültürel eğitimin de aynı derecede ve boyutlarda önemli olduğudur. Bilindiği gibi, gençlerin algılama yeteneği, yaşlanıp meslek sahibi olanlara oranla daha güçlüdür. Gençlikte belleğin de daha sağlam ve güçlü olduğu kesindir. Dikkat ederseniz, çocukluk ve gençlikteki olayları çok canlı ve ayrıntılı olarak anımsadığınız halde yaşlılıkta kimi zaman 5-10 yıl önceki olayları aynı belirginlik ve netlikle anımsayamadığınızı görürsünüz. O halde çok dikkatli ve çok ince tekniğe dayanan bugünkü askeri eğitimin yanında, askeri okul öğrencilerine toplumsal ve kültürel eğitim vermek, son sınıflarda ciddi bir biçimde evrensel felsefe eğitimiyle onları düşünmeye alıştırmak gerekiyor. Böyle yetişen bir subay, nerede bulunursa bulunsun, yalnız mesleğinin gerektirdiği yayınları değil, bunun dışında kendisini yine kendisine «çağdaş insan» olarak tanıtacak, kendisine kendi kişiliğini duyumsatacak çağdaş kültür yayınlarını da okuyup izlemeye vakit bulabilir. Bu alışkanlık, spor alışkanlığı gibidir. Gençlikte düzenli spor yapmaya alışmış kişi yaşlılığın her evresinde bu alışkanlığı nasıl sürdürürse, kafa sporu yapmaya alışmış olan kişi de, mesleğinin her aşamasında ve emekliliğinde bu alışkanlığı sürdürür. Geçen yıl bir yazımda bu noktaya *politika açısından* değinmiş, «Askeri okullarda ayrıntılı sosyal ve politik eğitim ve öğretim yapılması zorunludur. Çünkü tarihimiz gösteriyor ki, Türkiye'nin politika yaşamında asker kö-

kenli kişilerin oynadığı roller büyük oluyor. Bundan sonra da böyle olacaktır» demiştim.

*

Sayın Cumhurbaşkanı, sözünü ettiğim törendeki konuşmasının bir yerinde de 'artık asker-sivil ayrımını ortadan kaldırmalı' düşüncesini ileri sürdü.

Türkiye'de asker sivil ayrımı kişisel genlerimize değil, sanki tarihsel ve toplumsal genlerimize de işlemiştir bizim. Çünkü eskiden beri asker, elindeki silaha dayanarak, kendisini öncelikli ve ayrıcalıklı saymış, tek örnek üniformasına ve tek örnek kavuk, kalpak veya kasketine bakarak da sivillere *«başıbozuk»* demiştir. Başıbozuk nitemi, kişinin kafasında taşıdığı başlığın asker başlığına benzememesi durumundan doğmuştur. Öyle ya, eskiden külâh, yün sargı, fes, takke, abani, şal veya bez sarık taşıyan halkın başı -askerlere oranla- gerçekten «büzuk» bir görünüm sergiliyordu.

Ayrıca «başıbozukluk» nitelemesi, askerin düzenli davranış ve yürüyüşü karşısında sivillerin, doğal olarak, dağınık hareketlerini de simgeliyordu. Sonraları dilimizde bu söz, genel olarak, düzensizlik, derbederlik, aldırışsızlık ve -argo dilinde- sallapatilik anlamında kullanılır oldu. Her ne olursa olsun, önemli olan nokta, asker veya sivil kişilerin kafalarının dışındaki değil, içindeki başıbozuk belirti ve görüntüdür.

Cumhurbaşkanı'nın, 'ülkede artık asker -sivil ayrımı olmamalıdır' yolundaki görüşüne hak vermemek ve katılmamak olanaksızdır. Biz gerek askerlik görevimizi yaparken, gerek daha sonra bu ayrı gayrılık zihniyetinin büyük sakıncalarını, dahası, acılarını gördük, yaşadık. Burada kendimizle ilgili olanları anlatmaya gerek görmüyoruz. Genç ve yiğit dost ve meslektaşım *Uğur Mumcu*'nun *«Sakıncalı Piyade»* adlı kitabını okuyanlar, onda bu sakıncanın bir çok örneğini bulmuşlardır. Asker-sivil ayrımı ortadan kalkmaz; belki sivil kuruluşlar tek örnek duruma getirilerek bu ayrımın gideril-

mesine çalışılabilir. Nitekim 12 Eylül 1980'den sonra toplumsal kuruluşlarda bir «tek örneklik» uygulaması başladı.

*

Önce üniversiteler tek örnek oldu ve hepsi *YÖK* denilen ve üyeleri Cumhurbaşkanınca atanan Yükseköğretim Kurulu'na bağlandı. Kendini yalnız ulusal değil, uluslararası bilim alanlarında tanıtıp kabul ettirmiş olan nice bilim adamımız bu yüzden üniversitelerden ayrıldı ya da ayrılmak zorunda bırakıldı. Üniversitelerin temel işlevi olan «bilimsel araştırma» düzeyi düştü. Yeni kurulan üniversitelerden pek çoğunda böyle araştırmalara yetecek kitaplıklar, laboratuvarlar yok. Olanlarda da genç araştırıcılara yol gösterecek, kendini bilime adamış yetenekli bilim adamları ya hiç yok ya da çok eksik. Özgür düşünce sahiplerinin üniversitelerde tutunması ise gerçekten çok güç.

Üniversite öğrencilerinde de durum pek farklı değil. Öğrenci dernekleri tek örnek olacakmış.

Demokrasi, bilindiği gibi, çoğulcu düşünceye dayanır, tek örnek görüşe değil. Böyle bir görüş totaliter ülkelerde istenir. Hitler Almanya'sında, Mussolini İtalya'sında ve Stalin Rusya'sında bunları yerinde ve kişisel olarak gördüm. Franko İspanya'sındaki durum ile Salazar Portekiz'indeki durumu ise kitaplardan öğrendim. Bunların hepsinin er ya da geç fiyasko ile sonuçlandığını yalnız ben değil hepimiz gördük.

Durum böyleyken ülkemizdeki bu «tek örnek» tutkusu neden?

Ortaokulda iken «El-mücerreb lâ yücerreb» diye Arapça bir tekerleme söylerdik. Anlamı, «Denenmiş, denenmez»dir. Bu söz belki bilimsel ve teknik konularda geçerli değil; onlarda denemeler, türlü yöntemlerle yinelenir durur. Buluşlar böyle çıkar ortaya. Ama toplumsal ve tarihsel konularda, kötü sonuçlar doğurmuş deneyimlerden yararlanmak, onları yinelememek gerekir.

Gazetelerde okuduğuma göre, askeri nitelikli «Güçlendirme Vakıfları» da birleştirilip tek örnek olacakmış. Oysa, başta «Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı» olmak üzere «Deniz Kuvvetlerini ve Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıfları» ayrı ayrı ne güzel çalışıyor ve yurttaşlardan ona göre de bağış topluyorlardı. Bunlar birleştirilip tek örnek duruma getirilirse bağışların azalacağına kesin gözle bakılabilir. Bırakınız, kardeşçe çalışma ve yarışma ruhu yaşasın aralarında. Yalnız parasal denetim mekanizması dikkatli ve sıkı biçimde işlesin, yeter.

Özel hukuka göre yeni bir dil derneği kuruldu. Anayasa hükmüne uyularak devlete bağlı bir dil kurumu zaten mevcut olduğundan aynı amaçla yeni bir dernek kurulamayacağı gerekçesiyle bunun çalışması valilikçe durduruldu. Demek yalnız üniversite öğrenci derneklerinin değil, dil derneği gibi kültür derneklerinin de «tek örnek» olması ve hepsine -bu yazının başında anlamını belirttiğim- üniforma giydirilmesi isteniyor. Neyse ki mahkeme yürütmeyi durdurdu.

Sayın Cumhurbaşkanı «asker-sivil ayrımı artık ortadan kalkmalı» diye istediği kadar dilekte bulunsun, «tek biçim» alışkanlığı her alanda egemen olmak eğilimindedir.

Evet, 45 yıl taşınan üniformayı sırttan temelli çıkarmak gerçekten çok güç; ama onu kafanın içinden çıkarmak daha güç!... (26 Temmuz 1987)

DEMOKRASİ KILIFLI DİKTA

Devrimlere sahne olan her ülkede, adalete aykırı birtakım eylem ve uygulamaların olması kaçınılmazdır. 1789 Fransız, 1917 Sovyet Sosyalist devrimleri bilindiği gibi, çok kanlı olmuş ve Kurtuluş Savaşı'nı da kapsayan 1920/1924 Türk devriminde de az kan dökülmemiştir. Elbette gönül böyle olmamasını ister, ama ne denli insansal amaçlara

yönelik denirse densin, devrimler silaha ve şiddete dayalı siyasal, ekonomik ve toplumsal bir değişim eylemi oldukları için, bu eyleme geçenler tarafından adalet duygusunu incitecek birtakım davranışlarda bulunulması her yerde az çok doğal görülür.

Fakat sözü edilen silahlı eylem, kapsamlı bir devrim, toplumsal bir değişim niteliğinde olmayıp, bir askeri darbe niteliği taşıyorsa, hele hele böyle bir darbe Türkiye gibi köklü siyasal ve toplumsal devrim geçirmiş bir ülkede, sağa yönelik bir karşıdevrim olarak sahneye gelmişse, o darbeden şu veya bu yolda büyük ya da küçük ölçüde çıkar sağlayanların bu çıkarlarını genişleterek sürdürmek için yapmayacakları zulüm, etmeyecekleri haksızlık, göz yummayacakları adaletsizlik yoktur.

Türk halkı, son 6 Eylül Halkoylaması'nda böyle adaletsiz bir seçimle karşı karşıya bırakıldı. Adaletsizdi, çünkü -daha önce birkaç kez yazdığım gibi- siyasal yasakların kaldırılması sorununun anayasaya göre Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde olumlu bir çözüme bağlanması olanağı varken, Özal hükümeti, milyarlarca lira harcamayı göze alarak sorunu halk oylamasına götürdü. Bu para nereden çıkıyordu?

Çoğunluğu yoksulluk içinde bulunan ve gittikçe de yoksullaşan Türk halkının cebinden...

Önce bu durum korkunç bir haksızlık değil miydi?

Sonra, radyo ve televizyonu kendi tekeline alan bir başbakanın, yasaklı liderlerin adlarını «Türkeş, Erbakan, Demirel Ecevit» diye açık açık söyleyerek, onları 12 Eylül 1980 öncesinin tek sorumluları gibi gösterip, dolaylı yoldan bütün Türk toplumu karşısında suçlaması ve bu liderlere TV'de savunma hakkı tanımaması, yüce adalet kavramını ayaklar altına alan çok haksız bir eylem olmadı mı?

Neyse ki Türk halkı bu haksızlığın yanıtını -kılpayı da olsa- oluşturduğu bir çoğunlukla verdi ve ANAP Başkanı ile onu destekleyenleri hüsrana uğrattı.

*

Ama adaletsiz siyasal oyun bitmedi. Bu kez ANAP Başkanı, 12 Eylül darbesinin ürünü olan partisinin TBMM'deki çoğunluğuna dayanarak ivedi seçim yasasını (Uğur Mumcu'nun pek haklı olarak birkaç kez anlattığı gibi, «yasa» değil «karar» olması gerekirdi) kabul etti. Amaç, muhalefet partilerine ve eski liderlere derlenip toparlanacak ve soluk alacak zaman bırakmayıp seçim kazanmaktı. Bununla da kalmadı; kullanılacak oyların yüzde 35'i ile Mecliste ezici bir çoğunluk elde etmeye olanak sağlayan bir seçim yasasını -kendi partisinin Meclisteki çoğunluğuna dayanarak- bir gecede çıkardı ve Cumhurbaşkanı Sayın Kenan Evren de yasayı hemen onayladı. Oysa bu yasa ileriki toplumsal yaşamımızda tehlikeli dalgalanmalara neden olabilecek ve bunun sonucunda da yeni «tenkil», yeni kıyım ve işkenceler ve böylece katmerli adaletsizlikler yaratabilecek nitelikte adaletsiz bir yasa idi. Cumhurbaşkanlığı makamında oturan devlet büyüğünün görevi ise, böyle dalgalanmalar oluşturabilecek en küçük davranışları önceden frenleyip dengelemek, katmerli adaletsizliğe dayanan aceleci bir seçimi önlemek için bütün ağırlığını koymak değil miydi?

Ne var ki başlangıçta kendilerini ayrı ayrı doğrultuda sanan iki siyasal akımın, daha doğrusu bazı kişi ve gazetelerce «Evrenizm» ve «Özalizm» olarak nitelenen iki yönetimsel görüşün ayrı değil, aynı doğrultuda olduğu pek çabuk anlaşıldı. 12 Eylül darbesinin lideri Sayın Evren, Sayın Özal'dan daha uysal ve geniş yürekli, daha «karşıdevrimci» bir başbakan bulamazdı. Birbirine böylesine denk düşen durumlarda halkımız, «Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş» der. Sayın Özal da, kaynattığı kazanın koruyucu kapağını Sayın Cumhurbaşkanında buldu. Özal'ın, sırası geldiğinde, eski «koruyucu kapak»larına nasıl davrandığını düşünmekten kendimi alamıyorum, bu satırları yazarken!...

*

Parlamentodaki son işlem ve eylemler ve Meclis Başka-

nı Karaduman'ın, parlamentonun, olağanüstü toplantıya çağrılma önergesi karşısında anayasanın açık kuralını uygulamaktan kaçınarak ülkenin bu temel yasasına karşı durması; Sayın Özal'ın da Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararını hiçe sayması, 12 Eylül diktasına demokrasi kılıfı geçirildiğinin yeni kanıtlarıdır. Düşünülsün bir kez, ileride bir gün bu sayın baylardan biri, Tanrı esirgesin, cumhurbaşkanı seçilirse, anayasayı hangi tarafsızlıkla uygulayacak?

27 Eylül 1987'de çıkan «Katmerli Adaletsiz Seçim veya Hakkın Suiistimali» başlıklı yazıda kendisinden söz ettiğim anayasa profesörü (27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonraki tutumunu bu sütunlarda eleştirmiş olduğum) rahmetli Ali Fuat Başgil'in yaklaşık yedi ay önce burada yer verdiğim, «Çoğunluk istibdadı» görüşünü şimdi yeniden alıntılamayı zorunlu görüyor ve onun, «İlmin Işığında Günün Meseleleri» başlığı ile yayımlamış olduğu broşürün 84 ve 85. sayfalarındaki bazı bölümleri bugünkü dile çevirerek buraya alıyorum:

«Tarih ve mukayeseli hukuk gösteriyor ki, zorbalık ve tutsaklık rejimi, her zaman gücün ve yetkinin sayılı birkaç elde ve bir başta toplanmasından doğmuştur. Eski rejimlerde egemen olan zorbalık ve baskı politikası, yoğunlaşan kuvvet tekelinin ürünüdür. Ancak, bu durum yalnız diktatörlüklere özgü değildir. Bir tek noktada toplanan, kabına sığmaz bir güç, her zaman hakkın ve özgürlüğün en büyük düşmanıdır. *Bu kurala demokrasiler bir istisna oluşturmaz:* Demokrasilerdeki çoğunluk da rakipsiz ve denetimsiz bir kuvvet merkezi durumuna gelince aynı sonucu verebilir; yani o da zorbalık yoluna sapabilir. Temsil ettiğine inandığı ulusal istencin (iradenin) kutsallığına dayanarak, en kıyıcı diktatörlere rahmet okutacak bir yolda hareket edebilir. Bir hükümdardan veya bir diktatörden gelen hak ve özgürlük düşmanlığı ile (parlamentodaki) bir çoğunluktan gelen hak ve özgürlük düşmanlığı arasında hiçbir nitelik ayrımı yoktur. Kötülük kimden gelirse gelsin kötülüktür. Kötülüğü yapan çoğunluğun demok-

ratik olması ve ulusal egemenliğe dayanması, yaptığı kötülüğü katlanılmaz bir duruma sokar. Çünkü çoğunluk, uyguladığı zorbalığı yasallaştırmak için ulusal istence dayandığına ve böylece zulüm yapmakta haklı olduğuna inanır. Şu halde, çoğunluğun yönetimi demek olan demokrasi, efsanelerdeki, kuyruğunu ısıran canavara benzememek için kendi iç yapısında saklâdığı bu tehlikeyi karşılamak için önlem almak (...) zorundadır. Ancak bu güvence sayesindedir ki demokrasi, özgürlük ve haklılık rejimi durumuna gelebilir.»

*

Daha önce bir kez daha vurgulamış olduğum gibi, kişi kendi ülkesinde kendisini özgür olarak duyumsamalı, dürüst bir vatandaş olduğu sürece devlet karşısında, yani jandarma erinden devlet başkanına kadar herkesin karşısında korkusuz yaşayabilmeli ve çalışanlar da emeklerinin tam hakkını elde ederek kimseye muhtaç olmadan uygar, insanlığa yaraşır bir yaşam sürebilmelidir. Çağdaş devlet dediğimiz toplumsal varlık, bütün bunları sağlayan varlıktır.

Oysa demokrasi kılıfına bürünmüş dikta rejimleri, bir oyun ve aldatmacadan başka bir şey değildir. (11 Ekim 1987)

KATMERLİ ADALETSİZ SEÇİM VEYA HAKKIN SUİİSTİMALİ

Bilindiği gibi *«Siyasal partiler, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.»* Bu anayasal ilke, yalnız ülkemiz için değil, çok partili gerçek Batı demokrasilerinin tümü için geçerlidir.

Durum bu olunca, seçimle iktidara gelen partiye veya partiler koalisyonuna düşen büyük görevlerin en başında, muhalefetteki partiyi veya partileri türlü yollarla ve politika oyunlarıyla ezmemek, etkinliklerini ortadan kaldırmaya ça-

lışmamak, politika arenasında onlarla ülke çıkarları doğrultusunda dürüst bir diyalog sürdürmek gelir. Hele hele, parlamentoda sahip olduğu çoğunluğa dayanarak, ince ince hesaplanmış seçim mekanizmalarıyla dolu bir seçim yasası çıkarıp kendi iktidarını olabildiğince sürdürmeye çalışmak gibi «kör kör parmağım gözüne» türünden tasarruflarda hiç bulunmaması gerekir.

Ne yazık ki, bugünkü ANAP iktidarının izlediği «Özalizm felsefesi» bu söylediklerimizin tam tersi doğrultuda bir yol tutturmuştur.

Milletvekilleri seçimi yasasında art arda yapılan değişikliklerin iç yüzünü, sakıncalarını ve getireceği adaletsiz sonuçları hukukçu-gazeteci, sevgili ve yiğit dostum *Uğur Mumcu* birkaç kez vurguladı.

Türk Hukuk Kurumu Başkanı ve Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenciliğinden beri hukukun ve hukuk devletinin savunucusu Sayın Prof.Dr. *Muammer Aksoy* da 19 Eylül 1987'de Cumhuryet'te çıkan *«Erken Seçim ve Siyasal Ahlâk»* başlıklı özlü yazısıyla iktidarın bu gidişindeki adaletsizliği ortaya koydu.

Sayın Doçent Dr. *Hikmet Sami Türk* ise, kendine özgü her zamanki ince eleyip sık dokuma yöntemi ile hazırladığı *«Seçim Hukukumuz ve Sorunları»* başlığı altındaki (Cumhuriyet 17-20 Eylül 1987) dört bölümlük yazı dizisi içinde verdiği somut hesap ve örneklerle, sözü edilen yasa değişikliklerinin sakıncalarını gözler önüne serdi.

Böylece bütün dürüst hukukçular, insaflı gazeteler ve özellikle Cumhuriyet, kendilerine düşen görevi yaptılar. Çünkü bu seçim yasasıyla yapılacak bir seçimde, örneğin 24 milyon seçmenden 8 milyonunun oyunu alan, yani yaklaşık % 34 oy kazanan bir parti parlamentoya 350 milletvekili sokabilecek, % 20, yani –yukarıki hesaba göre– dört milyon sekiz yüz bin oy alan başka bir parti ise parlamentoda grup kurma olanağına bile sahip olmayabilecektir.

Özalizm'de bunun adına «kuvvetli icra» (yürütme orga-

nının güçlülüğü) ilkesi denilmektedir. Bazı gazete ve politikacılar tarafından «Evrenizm» olarak nitelenen 12 Eylül felsefesinin özü de bundan başka bir şey değildi. 1983 seçimlerinin vetolu, yasaklı ve kısıtlı olarak yapılmasıyla güdülen amaç «kuvvetli icra» değil miydi?

Ulusun temsilcisi parlamento birkaç kişinin buyruğunda çalışan bir «yasa makinesi» durumuna getirilirse o ülkede demokrasiden söz edilebilir mi? Demokrasi, *parlamentoda* «çoğunluk» *görünümünde olan* millet azınlığının, *parlamentoda* «azınlık» *görünümünde olan* millet çoğunluğuna hükmetmesi demek değildir; buna demokrasi değil «parti istibdadı» derler. İstanbul Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Profesörü rahmetli Ali Fuat Başgil 1941 yılında bu fakültenin dekanıydı; o tarihte henüz Atatürk Devrimi'ne ve bunun en önemli eserlerinden biri olan Türk Medeni Kanunu'na (Yurttaşlar Yasası'na) karşı değildi; öyle ki, 4 Ekim 1926'da yürürlüğe girmiş olan bu Devrim Yasası'nın XV. yıldönümünü kutlamak için İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinin türlü konulardaki incelemelerinden oluşan bir *«ARMAĞAN»* çıkarılmasına öncülük etmiş, bu kitaba yazdığı önsözde Türk Yurttaşlar Yasası'nı (Medeni Kanun) bir *«Devrim Anıtı»* olarak nitelemişti (Devrim anıtı deyişi aynen onun kullanmış olduğu bir deyiştir). Ali Fuat Başgil'in, parlamentodaki çoğunluk istibdadının niteliğini ve korkunçluğunu çok güzel bir anlatımla vurgulayan sözlerine 6-7 ay önceki bir yazımda yer vermiştim. Belki seçimlerden önce çıkacak başka bir yazıma yeniden alırım o sözleri.

Şimdi milletvekilleri seçimi yasasında, Mecliste çoğunlukta bulunan ANAP oylarıyla kabul edilen ve muhalefetin parlamentoda hakkıyla temsilini – bu yazının başında anlattığım gibi– tehlikeye koyan değişikliklerin *«hakkın suiistimali»* kavramı içine girip girmediği noktası üzerinde durmak istiyorum:

Her parti, *kendi programını uygulamak için,* çoğunluğu kazanıp iktidara gelmek ister. Örneğin programında devlet-

çilik ilkesi bulunan bir parti seçimler sonunda parlamentoda çoğunluğu sağlarsa, bütün büyük üretim araçlarının ve kamu yararıyla ilgili – ormanlar gibi – ulusal varlıkların devletleştirilmesi için muhalefetteki liberallerin bütün itirazlarına karşın, bir yasa çıkarırsa, ya da, liberal bir parti çoğunluğu kazanıp bunun tersini oluşturmak için – bugün İngiltere'de olduğu gibi – bir «özelleştirme» yasasını yürürlüğe koyarsa, bu tasarruflarda hakkın veya yetkinin «suiistimali» söz konusu olamaz.

Buna karşılık, hukuka bağlı çağdaş bir demokrasi rejimini uygulamak savında bulunan bir devlette *ister sağ, ister sol olsun, iktidardaki parti parlamentodaki çoğunluğuna dayanarak, muhalefeti işlemez duruma sokacak bir seçim yasası çıkarırsa, bu yasama tasarrufu, hakkın suiistimalinden başka bir nitelik taşımaz;* çünkü bu duruma iktidar partisi «yasama» hak ve yetkisini muhalefet partilerine zarar verecek biçimde kötüye kullanmış olur. Hele hele bizdeki ANAP gibi, yasaklı, vetolu, kısıtlı bir 12 Eylül ürünü olan 6 Kasım 1983 seçimleriyle rastlansal olarak parlamentoda çoğunluğu kazanan bir parti böyle bir tasarrufta bulunursa, – ki bulunmuştur – o zaman adaletsizlik de, hakkın suiistimali de katmerli bir ağırlık kazanır.

Türk Yurttaşlar Yasası'nın (Medeni Kanunu'nun) ikinci maddesinin ikinci fıkrası:

«Bir hakkın sırf gayrı ızrar eden suiistimalini kanun himaye etmez» kuralını koymuştur. Bu Osmanlıca anlatımın Türkçesi şudur: «Bir hakkın ancak başkasına zarar verecek yolda kötüye kullanılmasını yasa korumaz.»

Bir kimsenin: «Benim mülkümün yöresini, belediyenin tanıdığı hakka göre, dilediğim gibi yüksek bahçe duvarıyla çevirmek hakkımdır» diyerek hiç *alışılmamış ve gereksiz yükseklikte* bir duvarla arkadaki komşu evin deniz manzarasını kesmesi nasıl ki mülkiyet hakkının kötüye kullanılması kapsamına girerse, parlamentodaki bir parti çoğunluğunun sadece muhalefet partilerinin Mecliste hakkıyla temsil edilme-

lerini ortadan kaldırıcı bir seçim yasasını yürürlüğe koyması da, yasama hak ve yetkisinin kötüye kullanılması kavramının kapsamına girer.

İsviçre'nin dünyaca ünlü büyük hukukçularından Ord.-Prof.Dr. *August Egger* «Zürih Şerhi» adını taşıyan beş ciltlik Medeni Kanun Şerhi'nin birinci cildinde yukarıda sözünü ettiğim ikinci maddedeki *«Hakkın suiistimali yasağı»* ilkesinin *yalnız bir özel hukuk ilkesi olmayıp, evrensel nitelikli bir kamusal hukuk ilkesi olduğunu özellikle vurgular.* Buna göre, yalnız özel tasarruflarda değil, yasama tasarrufları gibi kamusal tasarruflarda da hak ve yetkiler kötüye kullanılamazlar; kullanılırsa yasa bu tasarrufu korumaz ve yetkili yargı organı onu iptal eder.

İşte devlet organlarının hak ve yetkilerinin kötüye kullanılmasına olanak bırakmayan ve bütün insan haklarını tam bir güvence altında bulunduran devletin adına «hukuk devleti» denir. (27 Eylül 1987)

KEMALİZM SUÇ MU OLDU?

Bu yazıyı bugün seçilecek olan milletvekillerinin dikkatle okuyarak üzerinde düşünmeleri ricasıyla kaleme alıyorum. *Çünkü sorun, kişisel görünümler içinde yatan toplumsal bir nitelik taşımaktadır:*

Sayın Mehmet İsa Karaca, birkaç satırlık mektubu ile bana gönderdiği *«Türban ve Ötesi»* adlı kitabında (Ankara, Varol Matbaası 1987) şöyle diyor: «Türban (baş örtüsü) isteyenlerin ne karakterde kişiler olduklarını bu millet çok gördü, sözlerine, davranışlarına tanık oldu. Milli Marşı protesto eden, 'din elden gidiyor' diyerek fikir ve düşünceyi kurşunlayanlar onlardı. 'Bize okul değil cami lazım' diyenler de onlardı. Atatürk için, 'O, çarşafı kaldırttı, Türk kadınını gâvurlaştırmak istedi. Milleti frenkleştirdi, dinimize kastetti, o

Deccal'dır' gibi saçma sapan suçlamalarda bulunanlar da» yine onlar.

Üniversitelerin bu yılki açılışlarında üniversite kapılarında baş örtüsüyle oturan ve böylece «türban yasağı»nı protesto eden genç kızlarımızın resimlerini gazetelerde izledik. Bunların kafalarını yıkayıp kadınlarımızı yeniden köle durumuna getirmek isteyenler var. Sayın Mehmet İsa Karaca, bu gibiler için -bizim de tümüyle katıldığımız- şu yargıya varıyor: *«Bu ihanet tuzaklarını kuranlar, planlayanlar, hangi cepheden olursa olsunlar, vatan hainliği düzeyinde suç işlemiş sayılırlar; bunları koruyanları, destekleyenleri, taviz verenleri de en azından onlar kadar vatan ve millet haini olarak kabul ediyoruz, böyle biline.»*

Sayın Karaca, inanmış bir Kemalisttir, ama bu vatansever kişi, bu gericilere göre suçludur.

*

1985'te üçüncü basısı çıkan *«Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük»* kitabının (Teknokratik Matbaacılık, İstanbul 1985) yazarı Âsım Aslan, Hukuk Fakültesi mezunudur. Orta ve Doğu Anadolu'nun birçok ilçesinde kaymakamlık yaptıktan sonra Yozgat İli Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne atanır; daha sonra oradan alınarak kendisine Ankara'da Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nde bir büro memurluğu görevi verilir, az sonra da disiplin kurulu kararı ile devlet memurluğundan çıkarılır. Âsım Aslan, bana yolladığı mektupta şöyle diyor: «İçişleri Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu'nca devlet memurluğundan çıkarıldım. Suçum: (İnsan haklarının çiğnenmediği, düşünce suçunun olmadığı, demokrasinin tüm kurumlarıyla işler hale geldiği, emekçi sınıfların da kapitalist sınıflar gibi örgütlenip devlet yönetiminde söz sahibi oldukları, milli gelirin adil dağıtıldığı, sosyal adaletin gerçekleştiği, ekonomimizin İMF'nin, holdinglerin, para babalarının çıkarlarına göre değil, çalışan geniş halk kitlelerinin çıkarlarına göre yönetildiği, kalkınmış, çağdaş uygarlık düzeyi-

ne ulaşmış, tam bağımsızlığın, özgürlüğün, barışın, kardeşliğin, dostluğun, sevginin egemen olduğu yepyeni bir Türkiye özlemek). 1986 yılbaşında arkadaş, dost, akraba ve tanıdıklarıma bu özlemimi dile getiren bir yılbaşı kartı göndermiştim. Yılbaşı kartım ..... gazetesinin muhbirliği üzerine, İçişleri Bakanlığı'nca soruşturma konusu yapılmıştı. Soruşturmayı yürüten mülkiye müfettişlerine yılbaşı kartımdaki özlemlerimi, görüşlerimi yıllardan beri savunduğumu, aynı görüşlerin, sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük adlı kitabımda da yer aldığını söyledim (....). Sevk edildiğim Kayseri Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı «Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük» kitabımda ve yılbaşı tebrik kartımda suç unsuru bulmadı ve hakkımda takipsizlik kararı verdi. Buna rağmen İçişleri Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu, beni şu gerekçeyle devlet memurluğundan çıkardı: 'Yeni yıl tebrik kartının basında yayımlanması ile kamuoyunda ve kamu görevlileri arasında çeşitli söyentilere yol açtığı, valilik makamı ve kamu görevlilerinin bu nedenle, huzurunun bozulduğu anlaşıldığından .....', Yılbaşı kartı bir bildiri olmadığı halde, bildiri kapsamına sokuldu.»

Âsım Aslan, şimdi idari yargıda hakkını arayacakmış. Bana Bakanlık Yüksek Disiplin Kurulu kararının bir örneğini de göndermiş. Bu kararın altındaki imzalar şöyle: Başkan Galip Demirel (Müsteşar-vali). Üyeler: Hasan Pakir (Teftiş Kurulu Başkanı), Muammer Özcan (Sivil Savunma Genel Müdürü), Bekir Aksoy (Personel Genel Müdürü). (Bu disiplin kararını günümüzdeki siyasal havayı yansıtan bir örnek olarak saklayacağım.) İşte, bu dört kişilik disiplin kurulu, Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'nın takipsizlik kararı verdiği bir eylemde suç unsuru görerek, bunca yıllık bir memuru devlet hizmetinden çıkarıyor.

Zaman zaman, Âsım Aslan'ınkine benzer dilekleri içeren bayram veya yılbaşı kutlama kartları gelir bana. Demek ki ben ihbar etsem, onlar arasından devlet memuru olanlar da aynı yazgıya uğrayacaklar.

İşte, ülkemizde bugün böyle bir hava esiyor. Gerçek Atatürk'çü ve sosyal adaletçi görüşleri yansıtmak ne zamandan beri suç oldu?

Âsım Aslan, yukarıda sözünü ettiğim kitabının başına Atatürk'ün şu sözlerini koymuş:

«Gerçeği konuşmaktan korkmayınız.» «Vaziyeti muhakeme ederken ve tedbir düşünürken, acı da olsa, gerçeği görmekten bir an geri kalmamak lazımdır. Kendimizi ve birbirimizi aldatmak için lüzum ve mecburiyet yoktur.»

Âsım Aslan, bütün kitabında Atatürk'ün bu öğütlerine bağlı kalmış, ülke gerçeklerinin yanı sıra Atatürkçülüğün ve Atatürk'ün son 35 yıldan beri nasıl sömürüldüğünü sergilemiş. Kitabın 100. sayfasından aktardığım şu alıntı, bunun örneklerinden biri:

«... Bazıları Atatürk öldü diye ağlayıp sızlanıyorlar ve bir mucize olup Atatürk'ün dirilmesini veya yeni bir Atatürk'ün, ikinci bir Atatürk'ün ortaya çıkmasını bekliyorlar. Zaman zaman bazı kişiler de, ortaya çıkıyorlar ve kendilerini ikinci Atatürk ilan ediyorlar. Bazıları da bu işi, çevrelerindeki dalkavuklarına yaptırıyorlar. Kiminin kaşı gözü Atatürk'e benzediği için kendini ikinci Atatürk olarak görüyor. Kimisi Atatürk'ün sesini, konuşmasını, tavrını taklit ederek Atatürk'e benzemeye çalışıyor. Kimisi ise, Atatürk'ün giysilerine benzer giysiler giyince kendini ikinci Atatürk sanıyor. Atatürk'ün sesine, konuşmasına, tavrına öykünerek, onun gibi giyinerek Atatürk olunsaydı, herkes Atatürk olurdu. Atatürk olmak o kadar kolay değil... Atatürk'ün dirilmesini veya ikinci bir Atatürk'ün ortaya çıkmasını bekleyerek boş hayaller peşinde avunmak, bizi tembelliğe, uyuşukluğa ve miskinliğe sürüklemekten başka hiçbir işe yaramıyor. Yaramadığını yıllardan beri görüyoruz işte...»

*

Âsım Aslan da, Atatürk devrimcisi bir idealisttir. Geleceğe umutla bakar. Kitabının en sonundaki satırlar bunun

kanıtıdır. Geleceğin saygın «Büyük Türkiye»sini böyle çağdaş kafalı, Atatürk'çü ve sosyal adaletçi gençler kuracaktır. Onları ezmek bu kurulmayı geciktirmekle kalmaz, yurdumuzun varlığını da tehlikeye koyar. Namık Kemal, yüz yılı aşkın bir süre önce şöyle yazmıştır:

«Bulunmazsa adalet milletin efradı beyninde
Batar bir gün zemine, arşa çıksa pâye-i devlet.»

İstediğimiz kadar zengin olalım. Boğazlara köprüler, topraklarımızda oto yolları, kentlerimizde gökdelenler yapalım. Ülkede hak ve adalet, hukuk devleti ve insan hakları ilkeleri egemen olmazsa, sonumuz karanlıktır.

Bu konuda iyimser olan Âsım Aslan, sözünü ettiğim kitabını şöyle bitiriyor: «Büyük kurtarıcı Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde emperyalist ülkelere karşı savaşarak tam bağımsızlığını bütün dünyaya ilan eden; fakat onun ölümünden sonra tekrar emperyalizmin kucağına itilen ve ortaçağ karanlığında bırakılan Türkiye, bir gün mutlaka, ama mutlaka tam bağımsızlığa, gerçek demokrasiye ve çağdaş uygarlığa ulaşacaktır. Çünkü Türkiye ve Türk halkı geri kalmışlığa, ortaçağ karanlığında yaşamaya değil, tam bağımsızlığa, gerçek demokrasiye ve çağdaş uygarlığa ulaşmaya layıktır ve bunu başaracak güçtedir. Türkiye'yi geri bırakan tüm engeller -ne kadar zor olursa olsun- bir bir aşılacak ve halkın egemen olduğu yepyeni bir Türkiye kurulacaktır bir gün...»

Bu dileğe katılmamak mümkün mü? Kemalizm suç sayılsa bile!... (29 Kasım 1987)

CUMHURBAŞKANLIĞI GELENEĞİ

Geçen haftaların bence en ilginç olayı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın Turgut Özal'ın durup dururken ortaya bir cumhurbaşkanlığı seçimi sorunu çıkarmasıydı. Soru-

nun iki yönü vardı: Birincisi, cumhurbaşkanının genel oylama ile doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi, ikincisi de Sayın Özal'ın cumhurbaşkanı olup olmayacağı idi.

Birinci nokta anayasal nitelikte olup Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın bu yönde değiştirilmesini gerektiren bir konuyu gözler önüne seriyor. İkinci nokta ise kişisel olup Özal'ın kendi isteğini belki de özlemini ve partisinin durumunu ilgilendiriyor. Bunları sırasıyla ele alalım:

Altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra o imparatorluğu oluşturan türlü milletlerden biri ve başta geleni olan Türkler, (yaklaşık dokuz yüz yıldan beri yurt edindikleri) Anadolu ve Trakya üzerinde kanlı bir bağımsızlık savaşı verdiler. Kesin utku sonunda, Atatürk tarafından kurulmuş olan çağdaş, laik Türkiye Cumhuriyeti ilk günden beri anayasal bir gelenek oluşturdu: Bu, cumhurbaşkanlarının, ulusun gerçek temsilcisi olan TBMM'ce seçilmesi geleneğidir. Atatürk böyle seçilmişti, İnönü böyle seçilmişti, Bayar böyle seçilmişti, ondan sonraki cumhurbaşkanları da yine böyle seçildi. Taaaa ki 1982 yılına gelinceye kadar.

12 Eylül 1980 askeri darbesini yapan generaller, başta Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet Halk Partisi olmak üzere onun özel hukuk kuralları uyarınca oluşturduğu bütün çağdaş kurum, kurul ve dernekleri nasıl ortadan kaldırdılarsa, sözünü ettiğim cumhurbaşkanlığı seçimi geleneğini de öylece bozdular. Kendi felsefelerine göre hazırlattıkları yeni anayasanın yürürlüğe girmesini ve bu anayasaya göre TBMM'nin toplanmasını beklemeden, anayasa için yapılan halk oylamasının yanı sıra ve aynı oylama ile rakipsiz aday Orgeneral Kenan Evren'i cumhurbaşkanı seçtirdiler.

Görülüyor ki Başbakan Turgut Özal'ın ortaya attığı bu anayasal sorun yeni olmayıp 12 Eylül 1980 darbesinden kaynaklanıyor.

Ülkemizde son dönemlerde iktidar dümenini ellerine geçirenler hep *«birlik ve beraberlik»*ten, *«ülkede istikrarın kurulması»*ndan söz ederler. Ama istikrar lafla kurulmaz, cum-

huriyetin anayasal geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmakla kurulur.

Ne yazık ki, bizde tersi oluyor. Atatürk ve İnönü, asker kökenli oldukları halde bütün yaşamları boyunca çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nde sivil yönetimin kurulması ve bu geleneğin yerleşmesi için çaba harcadılar. Sonunda da başarı sağladılar. Çünkü dünya devletlerinin siyasal gidişlerine bakınca hep şunu görmüşlerdi: Batının uygar ülkeleri, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak hep sivil nitelikli siyasal iktidarlar sayesinde gelişmişlerdi. Bu gelişme Anglo-Saksonlarda ve küçük Baltık devletleri ile İsviçre'de çok daha önceki tarihlerde başlamış ve 20. yüzyılda istikrarlı bir durum almıştı. Böylece oralarda sivil yönetim gelenekleşti. Buna karşılık Latin Amerika ülkelerinde çoğunlukla askeri yönetimler gelenekleşti ve bu yüzden darbeler birbirini izledi.

Anglo-Sakson kökenli Kuzey Amerika'da ve Kanada'da (ABD iç savaş dönemi dışında) sivil yönetim gelenekleştiği halde Güney Amerika'nın Latin kökenli devletlerinde aynı gelenek niçin bir türlü yerleşemedi ve bu ülkeler hâlâ bugün bile sivil yönetimi yerleştirme çabalarının sancısını çekiyorlar?

Bunda Kuzey Amerika'ya İngiltere'den geçen Anglo-Sakson siyasal kalıtının (mirasının) Güney Amerika'da ise İspanya ve Portekiz'den geçen Latin siyasal mirasının büyük etkisi elbette yadsınamaz. Ne var ki, bu siyasal mirasın neden olduğu kargaşadan yararlanarak Latin Amerika ülkelerini komprador ekonomi politikasıyla 19. yüzyılın başlangıcından beri sömürmeye başlayan ABD'nin de bunda çok büyük etkisi var. Daha Amerikan iç savaşı bu ülkeyi gerçekten tam birleşik duruma getirmeden yaklaşık 40 yıl önce 5. Cumhurbaşkanı *James Monroe* (1758-1831) şu birkaç satırla özetlenebilen ünlü doktrinini 1823'te bütün dünyaya ilan etmişti:

«Amerika kıtası Amerikalılarındır; başka devletler bu kıtanın işlerine karışamaz. Buna karşılık Amerika Birleşik Devlet-

leri de Amerika'daki devletlerin işlerine karışmaz.»

Bu doktrin ilan edildiği zaman, bağımsız ABD devleti henüz 40 yaşında bile değildi, ama orada İngiltere'den gelen kapitalizm ve emperyalizm ruhu pek çabuk gelişmiş ve yöneticiler Güney Amerika'nın kendileri için siyasal (sömürge değil ama) ekonomik sömürü alanı olduğunu pek çabuk anlayarak o kıtada milliyetçilik ve tam bağımsızlık bilincine sahip devletlerin oluşmasını başından beri istemediler ve böyle bir oluşmaya hiç izin vermediler. 21. yüzyıla ayak basmak üzere olduğumuz şu dönemde bile aynı siyasal ve ekonomik politika sürüp gitmektedir. Bu politikanın değişik görünümler altındaki özü şudur: *«Güney Amerika'nın her konuda bağımsız ve iktisadi sömürüye karşı olan milliyetçi bir politika izleyen devlet adamlarını o ülkelerde iktidara getirmemek, eğer gelirlerse* (Allende örneğinde olduğu gibi) *her türlü önleme başvurup onları düşürmek.»*

İşte Güney Amerika'daki darbeci askeri gelenek böyle oluştu ve günümüze dek süregeldi.

*

Türkiye'nin tarihinde yeniçeri başkaldırmaları sık sık görülmüş ise de, bunun nedeni büsbütün başkadır. Yani tarihimizde dış müdahaleler ve dışa bağımlı ekonomik sömürüye dayalı bir askeri darbeler geleneği yoktur. Bu nedenle sağ basında «27 Mayıs Profesörleri» olarak örtülü bir yergi ile anılan 1960 Anayasa Bilim Kurulu üyelerinden biri olarak ben, 27 Mayıs 1960 müdahalesini derin bir kaygı ile karşıladım ve önceki yıllarda bu sütunlarda bir kez daha yazmış olduğum gibi, bu müdahalenin ikinci lideri durumunda olan o zamanki Ankara Komutanı, sayın dostum emekli Korgeneral Cemal Madanoğlu'nun Çankaya'daki evinde bir gün onunla başbaşa çay içerken kendisine şöyle dedim.

«Paşam, Cemal Gürsel Paşa'yı Mısır'daki askeri darbenin lideri General Necib'e, sizi de bir süre sonra onu evine hapsedip iktidarı ele alan Albay Nasır'a benzetiyorlar. Eğer gerçek-

ten böyle ise ve bu askeri yönetim devam edip gidecekse, bu günden tezi yok, lütfen beni şu evin kapısında darağacına çekin ve ne yapacaksanız ondan sonra yapın. Çünkü ben Anayasa Komisyonu'nda askeri yönetimin bir an önce sona ererek sivil yönetime geçilmesi için var gücümle çalışıyorum.»

Çok şükür sağlıklı olarak emekli yaşamını sürdürmekte olan açık ve tok sözlü Cemal Madanoğlu hemen:

«Bunu kim söylediyse b... yemiş; ben bir an önce şu işten kurtulmak ve emaneti sahibine, yani millete teslim etmek istiyorum, askeri yönetimi devam ettirmek değil» yanıtını verdi.

Gerçekten de öyle yaptılar. 1961 Anayasası'nda yer alan «tabii senatörlük» kurumu 1960 askeri müdahalesinin geçici bir kalıntısıydı ve bu kurum 1961 anayasasındaki sosyal nitelikli kurallara, devrimcilik, milliyetçilik ve sosyallik gibi Atatürk ilkelerine karşı olmayıp bu ilkelerin savunucusu durumundaydı. Bununla birlikte Bayar-Menderes iktidarının sivil yönetimi (salt iktidarlarını sürdürme hırsı yüzünden) devam ettiremeyip işi askeri müdahaleye kadar dayaması hiç iyi olmamış, Cumhuriyet tarihinde *«askeri müdahaleler dönemi»*ni açmıştı. Ayrıca 27 Mayıs 1960 devriminden sonra hiçbir sivil cumhurbaşkanı gelmemiş, cumhurbaşkanlarının hep asker kişilerden seçilmesi, neredeyse anayasal bir gelenek olmuştu.

12 Mart 1971 darbesi, yine sağ bir iktidar olan Demirel iktidarının aczi ve Ecevit muhalefetinin uyuşmazlığı yüzünden olmuş, ancak bu kez darbenin arkasında ABD'nin gölgesi belirmişti.

12 Eylül 1980 müdahalesi ise, hemen hemen tümüyle Amerika'da eğitim görmüş generallerin işi olmakla birlikte, bunlar doğrudan doğruya aldıkları direktif sonucunda değil, ABD'nin «Barış Gönüllüleri» aracılığıyla, taradıkları Türkiye'nin iç yapısını iyice öğrendikten sonra yavaş yavaş hazırlattığı terör ortamının yaygınlaşması sonucunda olmuş ve müdahaleciler «vatanı kurtaran aslan» olarak kent meydanlarında halkın karşısına çıkmıştır.

Cumhurbaşkanı Sayın Evren, Halkla İlişkiler Dairesi aracılığı ile yaptığı açıklamada, bazı çevrelerin Türk Silahlı Kuvvetleri'ni politikaya çekme ve karıştırma girişimlerine karşı uyarıda bulunmuştur. Bütün dileğimiz bu uyarının silahlı kuvvetler ortamında etkili olması ve Türkiye'nin, Güney Amerika devletleri gibi, askeri darbeler kısır döngüsü içine düşmemesidir. Bu ise Atatürk Cumhuriyeti'nde kurulmuş olan geleneğin, yani cumhurbaşkanlarının halkın gerçek temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce seçilmesi sisteminin bozulmamasına bağlıdır. Devlet yönetiminde yaz boz tahtası gibi değişken içerikli anayasal kurallarla istikrar sağlanamaz *ve bu yaz boz sistemi ile ülkenin gelecekte hangi siyasal ve toplumsal tuzak ve uçurumlara düşürülebileceği şimdiden kestirilemez.*

*

Sayın Turgut Özal'ın kişisel özlemine gelince: Kendisi «Cumhurbaşkanı adayı olurum da, olmayabilirim de» demekle, ülke çapında almış olduğu oya güvenerek tek dereceli seçimle cumhurbaşkanı olabileceğini, bunun kendi istemesine bağlı olduğunu açıklaması yadırganmamalıdır. Ülkemiz ANAP iktidarı döneminde öyle durumlarla karşı karşıya geldi ki, artık hiçbir şey yadırganmıyor. Herkesin gönlünde bir arslan yatar, derler. Kendisini cumhurbaşkanlığına layık görüyorsa ne denir? Olmasına olsun, ama kent meydanlarında şatafatlı kürsülerde, şatafatlı konuşmalarla değil, Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde, devlet adamına yaraşır, ağırbaşlı açıklamalar sonucunda bu Meclis tarafından seçilerek, yani Atatürk Cumhuriyeti'nin anayasal geleneğini bozmadan olsun, ülkemizi tehlikeli dalgalanmalarla karşı karşıya bırakmadan olsun. Halkı kandırmanın «Benim güzel vatandaşım» diyerek ikna etmenin TBMM'yi kandırmaktan daha kolay olabileceği düşüncesinden hareket etmeyerek olsun! (17 Ocak 1988)

İŞKENCE ÜZERİNE

Cumhuriyet tarihinin hiçbir evresinde 12 Mart 1971 faşizmi ve 12 Eylül 1980 darbesi dönemlerinde olduğu kadar sistemli ve metotlu işkence yapılmadı. Bu nedenle bu hafta yine aynı konu üzerinde duruyorum. Yalnız ben değil, Cumhuriyet gazetesinin Hasan Cemal, İlhan Selçuk, Oktay Akbal, Ali Sirmen, Mustafa Ekmekçi, hele sevimli dostumuz Mehmed Kemal gibi bütün yazarları işkenceyi lanetleyen birçok yazı yayımladılar. Bu arada Mehmed Kemal, Nihat Sargın'ın eşi Sayın Yıldız Sargın'dan almış olduğu mektubun bir bölümüne de yer verdi köşesinde. Çok da iyi etti. Hayat arkadaşına yapılan işkence ve kötü muamele yüzünden bir kadının duyduğu büyük acı, o satırların her sözcüğünden yansıyordu.

Dilimizde *«demir tavında dövülür»* diye bir söz vardır; Türkiye'deki son gelişmeler, işkenceyle savaşımda kesin sonuç alınacak zamanın geldiğine birer gösterge sayılabilir (1).

Avrupa Topluluğu'na üye olmak için başvurmuşuz. Bu topluluğu oluşturan devletlerde, bizdeki gibi sistematik ve metotlu işkence uygulanmıyor günümüzde. Bu noktayı hiçbir zaman gözden uzak tutmamalıyız (2). Ülkemiz Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 25. maddesi uyarınca kişisel başvuru hakkını geçen yıl Türk yurttaşlarına da tanıdı (3). Türkiye, «Avrupa Konseyi İşkence ve Öteki Kıyıcı, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme»yi bu yılın başlarında, 11 Ocak 1988'de imzaladı (4). Şimdi de 10 Aralık 1984'te Birleşmiş Milletler'in 19. Genel Kurulu'nda kabul edilmiş olan «İşkence, İnsanlık Dışı Küçültücü Muamele veya Ceza ile Mücadele Anlaşması»nı imzalamak için siyasal ve diplomatik hazırlıklar içine girdi.

Böyle olumlu girişimler için, hangi partiden olursa ol-

sun, iktidardaki hükümetleri desteklemek ve yüreklendirmek gereğine inanıyorum. Çünkü sistemli ve metotlu işkence, askeri müdahaleler sonucunda ve özellikle -hiçbir uygar ülkede bulunmayan- fikir suçu sanıklarına karşı uygulandığı için, yalnız güvenlik görevlilerinin değil, bunların yanı sıra, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bütün uygar insanlık dünyasındaki saygınlığına çok büyük gölge düşürdü. Eğer Özal hükümeti, (Dışişleri Bakanı Sayın Mesut Yılmaz tarafından geçenlerde açıklanan ve basında yer alan) bu siyasal ve diplomatik girişimden ve sözleşmelerin imzalanmasından sonra, ülke içinde işkenceye karşı sistemli ve sürekli bir denetim yöntemi kurarak bu canavarlığın kökünü kazıyabilirse, az önce sözünü ettiğim gölgeleri silecek, ülkemizin, sivil ya da asker, güvenlik görevlilerinin ve Silahlı Kuvvetlerimizin uygar insanlık dünyasında kırılmış olan saygınlığını onarmaya başlamış olacaktır.

*

Şemsettin Sami, *Kamus-u Türki*'sinde işkencenin Farsça kökenli bir sözcük olduğunu belirttikten sonra, onu şöyle betimler: *«İşkence, evailde* (eskiden) *mücrimlere ve mazlumlara verilen azap ve ukubet* (aşırı eziyet) *ki envai olup, mahsus* (özel) *âlât-ı iblisaneleri* (şeytanca veya canavarca aygıtları) *de var idi.»*

Özel hukuk tüzel kişiliği niteliğini taşımak üzere 1932'de Atatürk tarafından kurulup, 12 Eylül 1980 darbecilerince kapatılan Türk Dil Kurumu'nun çıkardığı Türkçe Sözlük'te, işkence için şu tanım verilmiştir: *«Düşüncelerini öğrenmek amacıyla bir kimseye maddi ya da manevi olarak yapılan aşırı eziyet.»*

Hukuk alanında işkence, *«Bir kimseye devlet güçleri tarafından maddi veya manevi olarak yapılan aşırı eziyet»* biçiminde betimlenir. Bu eziyet, üç değişik amaçla uygulanır: *1) Suçluyu, acı çektire çektire cezalandırmak, 2) Suçlu sanılan kişiyi itirafa zorlayarak kanıt sağlamak. 3) Herhangi bir konuda*

bilgisi olduğu sanılan kişiyi (örneğin bir tanığı, bir casusu) *söyletip bilgi elde etmek.*

1) Bir ceza yöntemi olarak işkence günümüzde artık terk edilmiştir. Eskiden durum başkaydı; cezanın ibret verici olması ve herkesi yılgınlığa uğratması istendiği için, işlenen suçun ağırlığı ile orantılı olarak işkenceye başvurmak suretiyle cezalandırmakta yarar görülürdü. Sonraları pek çok ülkede idam mahkûmlarının ölümle cezalandırılmasında cezanın vahşice uygulanması, olabildiğince hafifletilmek istendi. Günümüzde birçok uygar ülkede idam cezası da artık kaldırılmış bulunmaktadır.

2 ve 3) Kanıt sağlamak ve bilgi elde etmek için işkenceye başvurma yöntemi antik çağlarda yaygındı. Ortaçağda da işkence gündelik yaşamda sık sık görülen bir ceza idi. Fakat Batı Avrupa hukukunda yavaş yavaş ortadan kalktı; yalnız İspanya'da engizisyon yöntemleri uzun zaman sürüp gitti.

Eski Roma'da suçlu sanılan köleleri itirafa zorlamak için ona yapılan bedensel eziyete işkence deniyordu. Özgür Roma vatandaşlarına işkence uygulanmazdı. *Stier-Somlo ve Alexander Elster*'in yedi ciltlik Büyük Hukuk Ansiklopedi-'nin 2. cildinde okuduğumuza göre, işkence, eski Roma'ya, antik Doğu ülkelerinden gelmiş bir yöntemdir. Önceleri kölelere uygulanırdı; çünkü onların serbestçe verdikleri ifadeye inanılmazdı. İmparatorluğun ileriki dönemlerinde siyasal suçlulara, büyücülere, kâhinlik (gelecekten haber verme işi) yapan özgür kişilere de işkence uygulanmaya başlandı.

Roma'daki işkence uygulaması Cermenlere de örnek oldu ve onlarda da önce kölelere yapılmaya başlandı. Ortaçağın ilerlemiş döneminde işkence Almanya'da özgür kişilere de uygulanmakta idi. İşkenceyle alınan bir itiraf, ceza vermek için yeterli görülüyordu. «İtiraf»ın kanıtlayıcı gücüne öylesine inanılıyordu ki, sanık tarafından itiraf edilmiş olayın tersi, gerçeğe daha yakın olsa bile, yargıç tarafından göz önüne alınmıyordu.

Kilise başlangıçta işkenceye karşıydı, sonraları engizis-

yon mahkemelerinde dinsizlerin yargılanmalarına, *şeytanın hilesini ve gücünü kırmak amacıyla* işkenceye izin verilirdi. Özellikle büyücülerin yargılanmasında çok acımasız işkenceler uygulanırdı. *«İtiraf olmadan idam olmaz, işkence olmadan da itiraf olmaz»* kuralı, o dönemin görüşlerine egemendi, düşünülmüyordu ki işkence yapılınca, istenen her türlü «itiraf!» elde edilebilirdi.

İşkenceyle savaşım ancak 18. yüzyılda başarıya ulaşabildi Batı devletlerinde. İşkencenin kaldırılması, aydınlanma çağının en büyük sorunlarından biriydi. Büyük Frederik adıyla anılan Prusya Kralı İkinci Frederik işkenceyi, *hukuk alanından kaldırdı* ve onu yavaş yavaş öteki devletler izledi. Hukuk alanındaki işkence yöntemleri şunlardı: Başparmağın veya bacağın burulup ezilmesi, hayaların burulması (Mithat Paşa'nın yargılanmasında tanıklardan kimisine bu işkecenin uygulandığı kitaplara geçmiştir), el ve ayak gibi organların şiddetle çekilerek ayrılması, işkence çarkına gerilip ıstıraplı bir şekilde döndürmek, İspanyol çarkı denilen alete germek, terleme sandığına koymak, ucunda batıcı küçük demirlerin bulunduğu köseleden yapılmış kamçı ile çıplak bedene vurmak vb. gibi çok vahşi yöntemler.

Osmanlılarda böyle sistematik işkence cezaları görülmemiştir. Zaman zaman uygulanmış olan «kazığa oturtmak», «gözlere kızgın mil çekmek» gibi cezalar Osmanlılara Bizanstan geçmiştir.

*

Batı'da aydınlanma çağı, ceza hukukunda da reform hareketlerine yol açtı. Aydınlar işkencenin hepten kaldırılmasını istiyorlardı. İşkenceye şiddetli biçimde karşı çıkanlara *Beccaria* (1735-1794), *Sonnenfels* (1733-1817), *Montesquieu* (1689-1755), *Voltaire* (1694-1778) gibi düşünürler öncülük etti ve sonunda az önce belirttiğim gibi işkence, Batı hukukundan silindi, ama *eylemli olarak* silinmesi için daha yüzyıllar geçmesi gerekiyordu.

Uyuşturucu ilaçlar verilerek sorguya çekilen kimsenin direncini kırıp, ona gerçeği itiraf ettirme eylemi de işkencedir.

20. yüzyılın totaliter ülkelerinde işkence yeniden hortladı; insancı ve ahlâkçı görüşlere uymayan işkence yöntemlerinin sistemli olarak uygulandığı bir dönem yaşandı.

İşte Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi ve bu yazının başında belirttiğim uluslararası sözleşmeler, eylemli işkenceyi de bütün dünyadan kaldırmak amacına yöneliktir. Çünkü bunu önlemeye anayasalarda yer almış olan hukuk kuralları yetmiyor. Nitekim bizim 1876'dan beri çıkarılmış olan bütün anayasalarımızda işkence yasağı yer aldığı halde, bu insanlık dışı uygulamanın günümüze dek sürmesi bu gözlemi kanıtlıyor. Bütün dileğimiz Türkiye'de artık işkence gören ve işkenceden yakınan kimsenin kalmamasıdır ve bu da başta belirtmiş olduğumuz önlemlerin hükümetçe alınmasına bağlıdır. (7 Şubat 1988)

HUKUKÇULAR VE MUKUKÇULAR

1987 geride kaldı. Yeni yılın ilk yazısında bence çok önemli olan bir konuya parmak basmak, bir de gençliğe seslenmek istiyorum.

Mühendis, asker, mimar, doktor, veteriner, jeolog, biyolog, arkeolog ve bunlar gibi türlü meslek sahipleri, meslekleri severler ve onun kurallarına içten inanırlar; birçoğu mesleğine dört elle sarılır. Bu nedenle; bir köprünün, bir yapının projesini, statik ve dinamik hesaplarını düzenleyen mühendis veya mimarın ya da hastasını ameliyat eden bir operatörün uyguladığı yöntemlere biz hukukçular hiç karışmayız, karışmayı da aklımızdan geçirmeyiz; çünkü bu yöntemler, türlü teknik verilere dayanan bilimsel yöntemlerdir; biz onları bilmeyiz, bilemeyiz.

Ama her nedense mühendis, asker, doktor ve mimardan tutunuz da her meslekten kişilerin hukuk kurallarına karışmasını doğal buluruz; karışanlar da doğal bulurlar *Bunun suçu onlarda değil, hukukun bir bilim dalı, hem de toplumu düzenleyen en önemli bilim dalı olduğunu, onun da yöntemleri bulunduğunu, hele işkence yasağı gibi bazı kuralların evrensel nitelik taşıdığını onlar karşısında savunmayız. Dahası, onların isteklerine hizmet ederiz, yardım ederiz. Eğer bir hukukçu, mesleğinin yüceliğine ve hukuk biliminin de öteki bilimler gibi kesin kuralları, kesin yöntemleri, evrensel önemi olduğuna kendisi inanmazsa (örneğin; tutukevinde dayak atmak işkence değildir) derse, başkalarını nasıl inandırabilir?*

Osmanlının batış döneminden miras kalmış olan *«kitabına uydurmak»* sözü, ne yazık ki, toplumsal yaşamımızın birçok alanında bugün de geçerlidir. «Kitabına uydurmak» sözünün anlamı, «Haksızlıklar karşısında bir yolunu bulup kitabın (yani yasaların) boşluklarından yararlanarak onun yaptırımından kurtulmak ve böylece dilediğini gerçekleştirmek» demektir. Oysa toplum yaşamımızda hukuk ve sosyal adalet kurallarını, insan hak ve özgürlüklerini egemen kılmadıkça, huzursuzlukların, karışıklıkların ardı arası kesilmez.

*

Ülkemiz bir süreden beri çok büyük tehlikelerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bunu yaklaşık 18 yıl önce rahmetli İsmet İnönü, 23 Nisan 1970'teki bir radyo röportajında açık açık dile getirdi. Şöyle diyordu İnönü:

«İçeride ve dışarıda, 1920'de Milli Mücadele'nin başlangıcındaki aynı sorunlar, yine çözüme bağlanmamış olarak ve aynı tehlikeler yine ve daha da ağır biçimde bizi tehdit ederek karşımızda duruyor.»

Aradan 18 yıla yakın bir süre geçtiği halde, durum değişmemiş, daha da ağırlaşmıştır. Örgütlü bir kafa yıkama faaliyeti ile Türkiye'yi yeniden yarı sömürge durumuna getir-

mek ve bunun sağlanması için Atatürk devriminin ruhu ve temeli olan laiklik devrimini, ulusalcılık ve tam bağımsızlık ilkesini yok etmek doğrultusunda çok sinsi ve hayınca bir saldırı karşısındayız.

Ayrıca yurdumuzu bölmek, Lozan'da yırtılan Sevr Antlaşması'nı yeniden gündeme getirmek çabaları hiç durmuyor. Milliyetçilikten, ulusal ekonomiden, bağımsız ulusal irade kavramlarından nasibi olmayan, laiklik ilkesini ille de yok etmek için uğraşan ve ne yazık ki bu çabayı kimi gençlere «milliyetçilik» olarak yansıtan irtica hortlakları ve onları besleyen çıkarcı zümreler, masum ve dindar halk yığınlarını etki altında bırakmaktadırlar. Dışarıdan yönetilen metotları, örgüt, gazete ve dergileri ile gericiliği rahat rahat toplumsal yapımıza yaymakta, daha önce bir kez daha yazmış olduğum gibi, kör testere ile boğazlanacak yeni Kubilay'ların listelerini hazırlamaktadırlar. *«Boğazlayacak»* olanlar geri kalmış halk yığınları, *«boğazlanacak»* olanlar ise o yoksul yığınların mutluluğu için her tehlikeyi göze alarak çırpınıp uğraşan sosyal görüşlü, gerçek Atatürkçü aydınlardır.

*

Kafası yıkanmışlardan çoğu, kimin kesesine ve hangi kişi, zümre ve devletlerin çıkarına hizmet ettiklerinin ayırdında bile değildir. İslâm dinini korumak için çalıştıklarını sanıyorlar. Onlara göre vatan, millet, geniş halk kitlelerinin mutluluğu, tam bağımsızlık, anayasal güvence, insan hakları gibi kavramlar bir anlam taşımaz; çünkü yıllardan beri öyle yetiştirildiler; çünkü Türkiye'nin hiçbir döneminde dinsel duygular son otuz yılda ve özellikle son sekiz yılda olduğu kadar politika ve çıkarcılık matahı durumuna getirilmedi. Bu iş şimdi Türk devletinin bağımsızlığına kast eden çirkin bir sanat durumuna geldi. Her meslekten genç ve yaşlı, bütün namuslu aydınlar bunun bilincindedirler. Evet, rahmetli İsmet İnönü'nün dediği gibi; bu defaki saldırı 1920'dekinden daha tehlikelidir; çünkü pek çok gözün fark edemediği çok sinsi,

çok hayınca bir saldırıdır bu.

Ne yazık ki, kız ve erkek, Türk gençlerinden önemli bir bölümü bunun ayırdında değildir. Ortalığı güllük gülistanlık görmekte, türban-mürban gibi kıvır zıvır işlerle uğraşmakta, asıl tehlikeyi görmemektedirler.

1920'de, yani 68 yıl önceki ölüm kalım savaşında bizler, öğretmenlerimizin öncülüğünde, hem kendimize düşen görevi -herkes kendi ölçüsünde- yerine getirmeye çalıştık, hem de birçok yoksulluk ve yoksunluklar içinde ve türlü engellere karşın, öğrenimimizi sürdürdük. Savaş alanında şehit düşen liseli arkadaşlarımız vatan toprağında sonsuz uykularına daldı, kurtulup gelenler ise öğrenimlerini tamamladılar ve kendi çaplarında düşün savaşımı verdiler.

Düşün savaşımında öğrenimsiz, bilgisiz insan, düşmanla çarpışılan savaş alanında silah ve cephanesi olmayan askere benzer, kolayca harcanır gider.

*

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı başından beri görüp yaşayan ve 1922'de bozguna uğrayan can düşmanlarımızın perişanlığını izleyen, bunun ardından ağır ve zahmetli bir öğrenimden sonra üniversite kürsüsünde ve bu sütunlarda kendine düşen görevi yapmaya çalışan bir kişi olarak bilgisizlik ve emperyalistlerle işbirliği sonucunda boğazımıza kadar borçlanmak yüzünden karşı karşıya bulunduğumuz tehlikeyi, yılın bu ilk yazısında belirtmeyi bir vatanseverlik görevi saydım. Yurdumuzun tam bağımsızlığını, geri kalmışlıktan kurtulmasını sağlayacak olan zaferi -30 Ağustos 1922'deki utkuyu kutladığım gibi- kutlamaya ömrüm yetmeyecek, ama Atatürk devrimcisi genç kuşakların inançlı, yürekli ve ülkücü savaşımı ile çok geçmeden bu ikinci zafer de kesinlikle kutlanacaktır; elverir ki karşı karşıya bulunduğumuz tehlikenin bilincinde olalım ve yılmayalım. (3 Ocak 1988)

NİÇİN İLLE HUKUK DİYORUZ?

Bir yakınımın İzmir'de vaktiyle çalışırken girdiği sosyal sigortalar kooperatifince, son taksidi 1992'de ödenmek üzere yaptırılmış bir dairesi var. İçinde yıllardan beri bir inşaat müteahhidi oturuyor. Ucuz kira zamanında girdiği için bundan yararlanarak bugünkü kira rayicinin 1/3 bir bedel karşılığında işgal ediyor daireyi. Çıkmıyor da. Birkaç yıl önce Ankara'da bir tanıdıkla bu konuyu görüşürken bana, «Kolayı var» dedi ve ekledi: «Birkaç arkadaş bu tutumdaki kiracılara karşı özel bir yöntem uygulamış. Bir örgüt, kararlaştırılan bir bedel karşılığında kiracıyı korkutarak evden çıkarıyormuş. İstersen araştırayım, size haber getireyim.»

Şaşırdım kaldım. Demek Özalist özelleştirme adliyeye kadar uzanmış ve özel icra memurları türemiş: Kiracı evden mi çıkmıyor, ya da kirayı mı ödemiyor işi bu özel icra memurlarına havale edersin, bir ay geçmeden istediğini yaparlar ve ücretlerini alırlar. Batmış bir alacağın mı var, yine aynı yöntemle yarı yarıya kırışarak bu özel icra memurları aracılığı ile paranın hiç değilse yarısına kavuşursun.

Bana bu öneriyi yapan arkadaşa, «Olmaz böyle şey, devletin adliyesi dururken mafya yöntemleri ile iş gördürmek aklımdan geçmez» dedim ve onu savdıktan sonra düşündüm. Her şeyin özeli, özeli derken meğer nerelere kadar gelmişiz. Eğer gerçekten böyle karanlık uygulamalar varsa, devlet otoritesi yok demektir. Çünkü devlet otoritesi polis baskısına değil, güvene ve saygınlığa dayanır. Bu ise hukukun egemen olması ile olanak içine girer. Eğer parlamentodan çıkan yasalar hakça, adaletçe önlemler getirmiyorsa, onların adı «yasa»dır, ama kendisi hukuk değildir.

Hukukun önemini birçok dürüst ve namuslu hukukçular hep yazdı ve söyledi. Geçen yıl Yargıtay Birinci Başkanı Sayın Ahmet Coşar 1987-1988 Adalet Yılı açış konuşmasında hukukun önemi ve türlü yasalarda yapılan değişiklikler

üzerinde durdu ve yol gösterici ipuçları verdi. Hukukçu dostum Avukat Halit Çelenk'in hukuk savaşımı uğrunda çıkarmış olduğu kitaplara eklediği *«12 Eylül ve Hukuk»* adlı kitabını da (Orun Basımevi- Ankara) dikkatle okumak gerekir. Bu yapıt 12 Eylül'den günümüze anayasal, yasal, hukuksal düzenlemeleri, toplumsal - ekonomik nedenleri ile birlikte inceleyen, hukukun toplumsal yaşamdaki önemini türlü yönleri ile göz önüne koyan bir kitaptır.

Şunu da söyleyeyim: Büyük Ankara Oteli cinayetinde katilin bir avukat olması, yani hukuk diploması taşıması da üzerinde derin derin düşünülecek önemli bir noktadır. Hukuka inanmış bir hukukçu böyle davranışlardan her zaman uzak kalır. Amerikan filmlerindeki mafya cinayetlerini anımsatıyor bu olay. Ülkemiz hesabına ne yazı, ne yazık!...

*

Osmanlının son döneminde Selanik savcısı iken ün kazanan Necmettin Molla, adalet bakanlığına atanır. Dönem -o zaman Harb-i Umumi denilen- Birinci Dünya Savaşı dönemidir. Kabinede asker sivil birtakım bakanlar yer almıştır, ama asıl, hatta tek söz sahibi Harbiye Nazırı Enver Paşa'dır. Bir gün Paşa, Adalet Bakanı'nı makamına çağırır, devlete ait bir işin kendi isteğince yerine getirilmesini ister. Necmettin Molla, «Paşam, mevzuat müsait değil» deyince, Paşa hemen «Bu söylediğiniz ne demek» diye sorar. Adalet Bakanı, «Yani efendim, bu konuda uygulanabilecek bir kanun yok, bu nedenle mesele sizin buyurduğunuz biçimde çözümlenemez» yanıtını verince Enver Paşa ayağa kalkarak «Yok kanun, yap kanun» diyerek dosyayı Adalet Bakanı'na verir.

Meşrutiyet tarihinde çok önemli bir anlam taşıyan bu olayı, o günlerin tarihi ile az çok uğraşanlar hep bilirler. Uzun yıllar önce bu sütunlarda bir kez daha yazmış olduğum bu olayı ben doğrudan doğruya rahmetli Ebulula Mardin'den dinlemiştim. Mardin, Necmettin Molla'nın damadı

olduğu için o da kendisinden dinlemiş.

Olay niçin bu kadar önemli? Şundan: Bir tek kişinin istenci (iradesi) yasa niteliği taşıyacak da ondan.

Gerek Osmanlı tarihinde, gerek Cumhuriyet tarihimizde, hele hele anayasanın askıya alındığı dönemlerde biçimce başka, ama anlamca bu tür olaylara çok rastlanmıştır. Ve rastlanmaktadır. Batı'da Aydınlık Dönemi'nden ve reformasyondan sonra düşün adamları hep hukukun yolunca oluşturulup yolunca uygulanması için savaşım vermişlerdir ve vermektedirler. İkinci Dünya Savaşı'ndan ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisi'nden sonra bu savaşım daha da somut bir duruma gelmiş, artık bir devleti oluşturan bireyler o devletten hesap sormakla kalmayıp, insan hakları konusunda devletler birbirinden hesap sorar olmuşlardır. Ama yine de ideal uygulama aşamasına varılamamıştır. Gün gelecek elbette varılacaktır. Görülüyor ki, Avrupa'da bugünkü aşamaya öyle kolay kolay ulaşılmamıştır. XII. yüzyıl düşünür ve din adamlarından Petrus Abelardus'un *«Bir Mutsuzluk Öyküsü»* adlı kitabı geçende Betül Çotuksöken tarafından güzel bir anlatımla Türkçe'ye çevrildi ve Remzi Kitabevi'nce yayımlandı. Kitabın 41 ve 42. sayfasında, kendi yapıtının dinsel Konsil tarafından yakılmasına karar verildiğini, bu yakma işinin Abelardus'un kendisince ateşe atılarak yapılması gerektiğinin öyküsünü okuyoruz. Kişiliğine bir şey yapmadılar, çünkü dinsel çevrelerde düşmanları olduğu kadar saygınlığı da vardı. Konsil'de onu savunan Chartres Piskoposu Geoffroi şöyle demişti: *«Yasalarımız ne zamandan beri bir adamı dinlemeden ve yaptığı şeyi kanıtlamadan yargılamaktadır?»* Aslında Geoffroi bu söylevi Yuhanna İncili'nden almış bulunuyordu. Ama yine de *«kanunsuz suç olmaz, kanunsuz ceza olmaz»* ilkesine erişebilmek için Abelardus'tan sonra tam altı yüzyılı aşkın bir sürenin geçmesi gerekti.

Bizde bir kişi hakkında savunmasız işlemlerde bulunmak günümüzde bile 1402 sayılı yasada olduğu gibi, sık sık görülmektedir. Üstelik görevden çıkarılanların ne ile suçlan-

dığı kendilerine bildirilmeden.

Hukuktan anlayamayanlar ve rahmetli Enver Paşa'nın sandığı gibi hukuku iki satırlık bir yasa maddesi sananlar «İşte efendim» diyeceklerdir, «Bu hususta bir yasa maddesi var ya!» Eğer her yasa maddesi insan haklarına uygun olsaydı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'ne ne gerek kalırdı?

Evet, «ille ve her şeyden önce hukuk» diyoruz ve diyeceğiz. Çünkü yurdumuzda bu ilkeyi egemen kılabilirsek bir başbakan «Anayasayı bu seferlik tatbik etmeyiveririz» diyemez. Ülkede alacaklarını alamayanlar için birtakım kabadayılara ve mafyalara başvurarak alacağını ölüm tehdidi ile elde etmek yolu açılmazdı. Mahkemelerimiz, icra dairelerimiz işlemediği için bir üçüncü merci olarak mafya tehdidi boy gösterirse ülkede hukuksuzluğun en korkunç doruk noktasına varmışız demektir.

Osmanlı'da II. Mahmut döneminde padişahın bir süre en yakın danışmanı olan Halet Efendi, hukuka aykırı olarak çok icraat yapmış, çok kan dökmüş bir adamdı. Ünlü tarihçi Ahmet Rasim (tarafından öztürkçeleştirilen) Osmanlı'nın Batış Evreleri adlı kitabında daha önce bir yazımda da vurguladığım gibi şöyle bir olay anlatır: «İstanbul Ortaköy'de halk arasında bir kargaşa çıkmış ve yaralananlar olmuştu. Sarayda bu durum görüşülürken Halet Efendi, 'Âleme ibret olsun diye Ortaköy'de köşebaşındaki Yahudi berber asılsın' önerisinde bulunur. Vükela Meclisi'nde bulunanlardan biri 'Aman efendimiz, o benim berberimdir'deyince Halet Efendi, 'İlle o berber şart değil ya, onun yanındaki asılsa da olur' yanıtını verir. Hukuksuzluğa gösterilecek en ilginç örneklerden birisidir bu. Sevgili dostum, değerli edebiyatçı ve gazeteci Mehmed Kemal'in, bir fıkrasında eski bir paşa hikâyesi anlatması üzerine, dönemin sıkıyönetim komutanının kişisel buyruğu ile bir aya yakın içeri alınarak özgürlüğünden yoksun bırakılması da hukuksuzluğun bizde binlerce örneğinden birisidir, hem de en hafiflerinden biri. Biz, birey ola-

rak böyle hukuksuzlukları kendi özümüzde duyumsamazsak ve bir kişinin uğradığı haksızlık karşısında on bin, yüz bin kişi, dahası (uygar) ulus olarak hepimiz yürekten ve eylemli olarak tepki göstermezsek, hukuksuzluk sürer gider. Kırkaltı yıl içinde bu sütunlarda en az elli kez yazmışımdır: Hukukun özü, cevheri, *«kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma»* temeline oturur. Olağanüstü bir dönemde senin bir insanı sorgusuz sualsiz özgürlüğünden yoksun bırakma yetkin varsa günlerden bir gün başkasının da bu yetkiyi sana karşı kullanabileceğini düşünerek adaletli davranmalısın. Bir kimseyi sorgusuz sualsiz ve savunmasız işinden atma, dolayısıyla (kısa bir süre için bile olsa) onun çoluğunu, çocuğunu aç ve perişan bırakma yetkin olsa, bu yetki yasaya dayanır, ama hukukun temel ilkesine ve adalete dayanmaz. O halde «yasa» adını taşıyan birtakım kurallarla olağanüstü birtakım yetkilere sahip olanlar, bu yetkilerin hukuka dayandığını sormak ve hukuk ile yasa arasındaki çok önemli ayrımı anlamaya çalışmak zorundadırlar.

İşte bu nedenledir ki, hukuk kuramında, bilginler, hukuku da "De lete lata" ve "De lege Ferenda" olarak ikiye ayırırlar. Birincisi, "uygulanan hukuk", ikincisi "olması gereken hukuk", yani "ideal hukuk" olarak çevrilebilir dilimize. İnsanlığın amacı, uygulanan hukuku olabildiğince ideal hukuka yaklaştırmak ve böylece adaletsizlikleri önlemek olmalıdır.

Bu yazıyı okuyanlar duyunçlarını (vicdanlarını) namuslu ve yansız olarak işletirlerse hangi davranışlarının ideal hukuka aykırı olduğunu açık seçik görebilirler. (19 Haziran 1988)

NEDEN İLLE ATATÜRKÇÜLÜK?

Sürekli okurlarım hele bunların yaşlıları bilirler ki bu sütunlarda tam 46 yıldan beri, karınca kararınca yayımladığı-

mız yazıların odak noktasını hukuk egemenliği ve Atatürkçülük konuları oluşturur.

Hukukun önemini bilen, hukuk ve adalet kavramına yürekten inanmış olan bir hukukçunun yapması gereken, daha doğrusu böyle bir hukukçuya düşen görevi yerine getirmek için yazdım, yazıyorum ve bundan böyle de yazacağım bu hukuk konusunu.

TC Devleti Atatürkçülük ideolojisi üzerine kurulmuştur. Çünkü bu temelde, ilk gününden, yani 23 Nisan 1920'den beri tam bağımsızlık ilkesi ve bu ilkeyi gerçekleştirmek için girişilen Milli Mücadele'nin ruhu yer almaktadır. Cumhuriyetimizin öteki bütün ilkeleri, yani Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik, Halkçılık, Devletçilik ve Devrimcilik ilkeleri bütün boyutlarıyla ancak tam bağımsız olan bir Türkiye'de gerçek yönlerini bulur. *Tam bağımsızlık,* Milli Mücadele'nin ve Kuvai Milliye ruhunun bunca Türk insanının kanına mal olan bir ürünüdür. Bu soylu kavramın yüceliğini kavrayamayanlar, bizi ve bizim gibi tam bağımsızlık ilkesini savunan gerçek Atatürkçü yazarlar için «Birtakım solcu yazarlar, tam bağımsızlık diye bir şey tutturmuşlar, ikide bir onu ileriye sürüyorlar» derler. Eğer bir yurttaşın böyle yazdığını veya konuştuğunu görürseniz; bilesiniz ki o, 1918 Mütareke Dönemi'nin teslimiyetçi ve Atatürk düşmanı yöneticilerinden ve yazarlarından farksızdır. Anımsayacaksınız, ben böylelerine hep «Mütareke Dönemi'nin gayri meşru mirasçıları» derim yazılarımda

Atatürkçülük ideolojisini oluşturan ilkelerden *Milliyetçilik ilkesi,* ulusal onur ve ulusal bilince dayandığı için, ulusal bağımsızlığın vazgeçilmez öğesidir. Ama bu milliyetçilik -daha önce birçok kez yazdığım gibi- ırk milliyetçiliği değil, *Ulusal Ant* sınırları içinde kurulmuş cumhuriyetimizde geçerli olan birleştirici milliyetçiliktir. Onun için buna Atatürk Milliyetçiliği diyoruz. Bugünkü vatanımız Osmanlı İmparatorluğu ülkelerinden Türklerin çoğunlukta olduğu toprak parçasıdır; Atatürk milliyetçiliği yazgısını ve bu topraklarda yaşa-

yan insanların mutluluğunu ya da mutsuzluğunu paylaşan, bu vatanı kendi vatanı bilen kişilerin ruhunda yaşayan milliyetçiliktir. Birinci Dünya Savaşı sonunda başka ırklara mensup topluluklar ve özellikle Araplar İmparatorluktan ayrılıp kendi devletlerini kurmuş oldukları için, Ulusal Ant sınırları içinde kalan halk, Türk halkı, daha doğrusu Türk ulusu olarak kabul edilir. Gerçi imparatorluktan miras kalan türlü etnik gruplar bu sınırlar içersinde yer aldıysa da onlarla Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında yazgı birliği ve ruhu içinde çarpıştık ve Türkiye Cumhuriyeti öyle kuruldu. Çevremize, daha doğrusu, artık çok küçülen dünyaya baktığımızda hemen her ülkede birtakım etnik grupların bulunduğunu görürüz. Bu kaçınılmazdır. Ulusların ve halkların birbiri içine geçtiği çağımızda saf ırk temeline dayalı devlet kurmak olanaksızdır. Bu nedenle günümüzde dış düşmanlarımızın kışkırtmalarıyla bölücülük davası güden birtakım gençler, jeopolitik bakımından kendilerine de karşı olan düşmanlarımıza hizmet etmektedirler. Bunun bilincine vardıkları gün ve bizim kimi yöneticilerimizin de şovenlik kafasını bırakıp sevencenlik anlayışına ulaştıkları zaman, hiç kuşkum yok ki Türkiye'de yaşayan bütün insanlar arasında yeniden kardeşlik ve Milli Mücadele ruhu canlanacak, acımasız ve kıyıcı eylemler son bulacaktır.

Sayın Baskın Oran'ın Atatürk Milliyetçiliği (Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme) başlıklı 252 sayfalık ilginç kitabını dikkatle okudum. «Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme» betimlemesi, Atatürk'ün kişiliği ve yaptıkları hiçbir ölçüye sığmayan abartılmış övgülerle ya da ona karşı yöneltilmiş haksız yergilerle değil gerçekler ve yanılgılarla birlikte objektif irdeleme yanlısı bir düşünce üzerine kurulmuştur. Şimdiye değin Türkiye'de Atatürk üzerine objektiflik doğrultusunda yazılmış, belki de ilk kitaptır bu.

Ne var ki, Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün yanılgıları böyle bilimsel açıdan ele alındığında, Atatürk düşmanları bunlara bir yerine bin ekleyerek dört elle sarılıp Atatürk'ü küçült-

mek, dahası yok saymak yolunda rahatça ilerlemek için bir yardımcı, bir dayanak olarak kullanabilirler. Günümüzde bir yandan Amerika'nın ve Batı Dünyası'nın bir yandan ülkemizi çevreleyen laiklik düşmanı devletlerin, bir yandan da Türkiye'nin çağdaş ve pozitif bilim yolunda ilerlemesini istemeyen kuzey komşumuzla kimi Balkan ülkelerinin açık veya sinsi çalışmalarla Türkiye'de ortaklar bularak gerçek Atatürkçülüğü yok etmek için büyük çaba harcadıkları bir dönemde, bilimsel ve objektif yöntemlerle bile olsa Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün yanılgıları üzerinde durmanın biraz erken olduğu düşüncesindeyim. Çünkü Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin herhangi bir devlet adamı değildir. «O» cumhuriyeti bu yazıda sözünü ettiğimiz ilkeler temeli üzerinde kuran adamdır, kısacası devletin kurucusudur. O halde kendisine yönelteceğimiz eleştirileri iç düşmanlarının eline bir silah gibi vermenin doğru olmadığı düşüncesindeyim. Zaman gelecek Atatürk'ün kişiliği ve yaptıkları daha geniş boyutlarda incelenecek, böylece onun düşmanlarının elindeki saptırılmış yorumlar çok rahat çürütülecektir. Tarih yazmak, hele objektif olma bakımından zaman ister. Bu ise ancak belki yüzyıl sonraki araştırıcılarla başarılı olabilir.

Atatürkçülüğün temel taşlarından biri olan *Laiklik ilkesi* aynı zamanda Atatürk milliyetçiliğinin de özü ve ruhunu oluşturur. Çünkü laik olmayan bir ülkede ulus yok, ümmet vardır. Başka bir deyişle topluma *«ulusal kardeşlik»* ilkesi değil, *«dinsel kardeşlik»* ilkesi egemen olur. TC için en tehlikeli ideoloji, uluslararası nitelik taşıyan bu «dinsel kardeşlik» ilkesidir. O zaman, örneğin teokratik amaçla kurulmuş bir partinin mitingine katılan yabancı ırktan ve yabancı uyruklu kişiyi o partinin mensupları, teokratik yönetime karşı olan bir Türk'ten daha yakın görür kendisine. *«İslâm ittihadı»* dedikleri evrensel ilke, dünya tarihinin İslâmiyetten bu yana hiçbir döneminde gerçekleşmiş değildir. Bırakınız başka başka ulusları, Araplar arasında bile bir Arap birliği kurulamamıştır, nerede kaldı Türk, Arap, İran, Pakistan, Nijerya ve

öteki Müslüman uluslar «İslâm birliği» çatısı altında birleşebilsinler. Bu bir ütopyadır. Irksal, geleneksel, toplumsal, ahlâksal, ekonomik görüşler, alışkanlıklar ve çıkarlar o denli değişiktir ki, böyle ulusları din kardeşliği çatısı altında, bir tek devlet içinde birleştirme olanağı yoktur. Böyle bir birleşme Hıristiyanlıkta da olmamıştı. Şimdi bizde bu yolda çalışanlar eğer hain değillerse laik Türkiye Cumhuriyeti'ne çok büyük kötülük yapan gafillerdir.

Atatürkçülüğün *Halkçılık* ve *Devletçilik* ilkeleri bugünkü dünyada artık hiç göz ardı edilemeyen, edilmesine olanak bulunmayan sosyal adaletle ilgilidir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya'da gerçekleştirilen sosyalist devrim, ulusal değil, evrensel nitelik taşıyordu. Ülkelerinde bireyler arasında sosyal adaleti yalnız kendilerinin gerçekleştirdiği hangi ulustan olursa olsun bütün dünyada da kendilerinin gerçekleştireceği inancını taşıyan devrimci liderler (bizim ümmetçilerin din kardeşliği ilkesi gibi) «emekçi kardeşliği» ilkesini evrensel ve birleştirici bir slogan olarak ortaya koydular. Bu da bir ütopya idi ve gerçekleşmedi. Bunun ütopya olduğunu ilk anlayan komünist lider Yugoslavya'nın Mareşal Tito'su oldu. Onu öbür komünist ülkeler «revizyonist» diye suçladılar. Ama 20. yüzyılın sonuna yaklaştığımız şu dönemde komünist rejim altındaki devletlere bakınca görüyoruz ki katı dogmalar her toplumda birleştirici bir çimento işlevini göremiyor. Dünya değişiyor, görüşler başkalaşıyor ve bu arada dogmaların da sivriliklerini yontmak zorunluğu doğuyor. İşte Çin, işte Sovyetler Birliği, hatta işte bu konuda katının katısı bir yol tutmuş olan Arnavutluk.

O halde insan kafası, insan düşüncesi ve insan özgürlüğü ile dogmaların disiplinini ve katılığını yumuşatmak gerekiyor ve böylece yavaştan yavaştan, komünizmden özgürlükçü sosyalizme doğru, öte yandan da kaskatı ve acımasız kapitalizmden sosyal adaletçiliğe doğru bir eğilim oluşuyor. Yıllar önce bir yazımda «dünya toplumlarının geleceği özgürlükçü, hümanist sosyalizmde veya sosyalist bir hümanizma

doğrultusundadır» diye yazmıştım. O zaman bana «vay seni komünist...» diye mektup yazan kara cahiller dünyanın bu gidişi karşısında acaba şimdi ne düşünüyorlar?

Atatürk Devrimi, her zaman yazıp söylerim, olmuş bitmiş durağan bir reformlar toplamı değil, çağa dönük bir gelişme sürecidir. Başka bir deyişle Atatürkçülük, devrimciliktir. Nasıl başka ülkeler çağın gidişine göre rejimlerini yeniden gözden geçiriyorlarsa, Atatürkçülük'te de durum budur, ve Türkiye'nin geleceği ya sosyal demokraside ya da özgürlükçü sosyalizmdedir. Günümüzde uygulanmak istenen özgürlükçü kapitalizm Türkiye'yi yeniden uluslararası emperyalizmin sömürücü pençeleri arasına atar. O zaman ne milliyetçilik ne bağımsızlık ne de laiklik, devletçilik ve halkçılık hele hele devrimcilik ilkelerinin «esamisi okunmaz» olur. Bunun ne demek olduğunu söylemeye gerek görmüyorum. (10 Temmuz 1988)

LAİKLİK DEVRİMİ'NİN BAŞLANGICI İYİ BELİRLENMELİ

Laik devletin anlamını ve bunun din karşıtı devlet demek olmadığını yıllardan beri birçok yazımızda belirttiğimiz halde, sürekli olarak yapılan saptırmalar karşısında durumu yeniden ele almak ve Türk gençliğine bu devrimin nasıl gerçekleştirildiğini bu küçük yazı çerçevesinde anlatmak istiyorum.

Saptırmalar şöyle oluyor: Kimileri diyor ki Osmanlı devleti Tanzimat'tan (1839) sonra Batı Avrupa, özellikle Fransız yasaları örnek alınarak hazırlanan yasalarda zaten laiklik yoluna girmişti. Çünkü yeni gereksinmeler toplum düzenini, özellikle ticaret, sanayi alanlarında aksaksız sağlamak ve işletmek için akılcı yeni yasaların kabülünü gerektiriyordu.

Bu görüş, belki laik devlet sürecine yönelik bir basamak niteliğinde yorumlanabilir. Ancak laik devrim, hatta laik reform olarak bile yorumlanamaz. 1876'da İkinci Abdülhamit tarafından yürürlüğe konmuş olan *Kanunu Esasi*'nin onbirinci maddesinde *«Devleti Osmaniyenin dini, dini İslâmdır»* diye yazılmıştı. Böylece Osmanlı devletinin kuruluşundan bu yana ve özellikle dokuzuncu padişah Yavuz Sultan Selim'in İslâm halifeliği sanını kullanmaya başlamasından beri imparatorluk, şeriat yasalarıyla yönetilen bir İslâm devleti niteliğini taşıyordu. Gerçi şeriat yasalarının yanında *«örfi»* (yani geleneklere dayalı) yasalar çıkarılmışsa da her defasında bunların *«Şer'i Şerife»* (kutsal şeriata) uygun olduğuna ilişkin fetvalar alınmış, bu uygunluk örfi yasaların başında vurgulanmıştı.

ÖNERGELER

1876 Anayasası'nda devletin dininin İslâm olduğu konusundaki madde çok anlamsızdır. İlkin Oskmanlı İmparatorluğu'nun iç yapısında Türklerden ve imparatorluğa bağlı türlü ülkelerdeki Müslümanlardan başka Anadolu'nun ve özellikle Rumeli'nin büyük bölümünde Hıristiyan uyruklar yaşıyordu. Böyle bir devlete «İslâm devleti» denemezdi. Kaldı ki Müslümanlık *özel kişilere* ve vicdanlara özgü kutsal bir kavram olup, *tüzel kişilerin* dindar veya dinsiz olması, ibadet etmesi gibi kavramlar söz konusu olamazdı. Ne var ki 1876'daki toplumsal ortam bunu düşünüp kabullenecek düzeyde aydınlık olmadığı için bu madde anayasaya konulmuştu. Ama bunun yanı sıra öteki yaygın dinlerin serbest olduğu kuralına da yine bu on birinci maddede yer vermek zorunlu görülmüştü.

20 Nisan 1924 tarihli anayasanın ikinci maddesi de «Türkiye devletinin dini İslâmdır» nitelemesini taşıyordu. 1876 Osmanlı Anayasası'ndan gelme bu nitelemenin Türkiye Cumhuriyeti için yanlış olduğunu söylemek, anayasanın Mecliste uzun tartışmalara yol açmasını göze almak demek-

ti. Oysa 29 Ekim 1923'te ilan edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kendine özgü bir anayasa sahibi olmasında ivedi bir zorunluluk vardı; madde, olduğu gibi kaldı.

*

Şimdi burada durup Türkiye Cumhuriyeti'nin 1924'te laik bir devlet olmadığını, bu maddeye göre bir İslâm devleti olduğunu ileri sürenlerin saptırmasına gelelim. *«Saptırma»* diyorum, çünkü 20 Nisan 1924 Anayasası'nın kabulünden bir buçuk ay önce TBMM, Urfa Milletvekili *Şeyh Saffet Efendi* ile 53 arkadaşının imzaladığı önerge üzerine halifeliği kaldırmış ve Osmanlı hanedanının Türkiye sınırları dışına çıkarılmasına ilişkin bir yasayı kabul etmişti. Yine aynı gün, Siirt Milletvekili *Hoca Halil Hulki Efendi* ile 50 arkadaşının imzasını taşıyan önergeyi görüşüp, «Şeriye ve Evkaf ve Erkânı Harbiye Bakanlıkları»nın kaldırılmasını kabul etmiş bulunuyordu. Böylece Osmanlı devletindeki Şeyhülislamlık'ın Türkiye Cumhuriyeti'ndeki karşılığı olan Şeriye ve Evkaf Bakanlığı kaldırılarak, bu bakanlığın dünya işlerinde ve politikada artık söz sahibi olmayacağına karar verilmişti. Din ve dünya işleri ayrılmış bulunuyordu.

Yine 3 Mart 1924'te Saruhan (Manisa) Milletvekili *Vasıf (Çınar) Bey* ve 57 arkadaşının imzasını taşıyan bir önerge üzerine «Tevhid-i Tedrisat» (Öğrenim Birliği) Yasası kabul edilerek Şeriye ve Evkaf Bakanlığı ve özel vakıflarca yönetilen bütün medrese ve okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış bulunuyor, böylece Türkiye'de şeriat eğitimine son veriliyordu.

*

Şimdi gelelim 3 Mart 1924 günü laiklik devrimini gerçekleştiren -yukarıda sözünü ettiğimiz- önergelere. Devrim tarihimizin en önemli belgelerini oluşturan bu önergelerin, (koyu Osmanlıca ile yazılmış) metinlerini ve bunlar üzerinde yapılan Meclis görüşmelerini buraya günümüzün Türkçe-

siyle aktarmak istiyorum. Önce Siirt Milletvekili Halil Hulki Efendi ve 50 arkadaşının önergesinden başlayalım:

Yüksek Başkanlığa,

Din ve ordunun politika akımlarıyla ilintili olmasının birçok sakıncası vardır. Bu gerçek, bütün uygar uluslar ve hükümetlerce temel bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bu bakımdan yeni bir hayat varlığı sağlamak görevini üstlenen Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasal yapısında, zaten hukuksal olan Şeriye ve Evkaf Bakanlığı ile Genelkurmay Bakanlığı'nın yer alması uygun olmaz. Şeriye ve Evkaf Bakanlığı'nın kaldırılmasıyla da bütün vakıfların ulusa geçmesi ve ona göre yönetilmesi doğal bir sonuçtur. Buna göre aşağıdaki maddelerin hemen bugün ivedilikle görüşülüp yasalaştırılmasını öneririz.

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti'nde halkın işlemlerini düzenleyen kuralların konulması ve uygulanması Türkiye Büyük Millet Meclisi'yle onun oluşturduğu hükümete ait olduğundan, yüce İslâm dininin bunun dışında kalan inanç ve ibadetlere ilişkin bütün kurallarının ve işlerinin yürütülmesi ve dinsel kurumların yönetilmesi için cumhuriyetin merkezinde bir «Diyanet İşleri Başkanlığı» kurulmuştur.

Madde 2- Şeriye ve Evkaf Bakanlığı kaldırılmıştır.

Yasa önerisinin konumuzu ilgilendiren en önemli iki maddesi bunlardır; öteki maddelere dokunmayacağım. Birinci madde laikliğin temelini şöyle atıyor: Halkın dünyaya ait işlerinin görülüp çözüme bağlanması Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin koyacağı yasalarla olur. Yüce İslâm dininin inanca ve tapınmaya ilişkin bütün kurallarının ve işlerinin yürütülmesi ve dinsel kurumların yönetimi ise, yeni kurulacak olan Diyanet İşleri Başkanlığı'na aittir. Elli imzalı bu yasa önergesi TBMM'nin 3 Mart 1340 (1924) tarihli birinci oturumunda okunmuş, madde madde görüşülüp oya konularak, oybirliği ile kabul edilmiştir. Başkanlık kürsüsünde o zamanki TBMM Başkanı *Fethi (Okyar) Bey,* divan kâtipleri sandalyelerinde de *Kâzım Vehbi Bey* (Ergani) ve *Avni Bey* (Yozgat) yer almışlardır. Görüşme kısa sürmüş, Çanakkale

Milletvekili Samih Rıfat Bey ve Konya Milletvekili Mustafa Fevzi Bey «diyanet» sözcüğü üzerinde çok kısa birer konuşma yapmışlardır. Zonguldak Milletvekili Tunalı Hilmi Bey, sözcüğü sözcüğüne şöyle bağırmıştı oturduğu yerden: «Diyanet İşleri varken umuru diniye ne oluyor?» Başkan, Tunalı Hilmi Bey'in önerisini oya koyuyorum deyince «ret» sesleri yükselmiş ise de öneri çoğunlukla ve alkışlarla kabul edilerek, yasa önergesindeki «Umuru Diyaniye Riyaseti» yerine, «Diyanet İşleri Reisliği» konulup madde bu biçimiyle yasalaşmıştır. *işte Türkiye Cumhuriyeti'nde laikliğin başlangıç tarihi bu yasanın TBMM'de kabul ediliş günü olan 3 Mart 1924 tarihidir.*

TEVHİD-İ TEDRİSAT

Bu yasanın kabulünden sonra Manisa Milletvekili *Vasıf (Çınar)* Bey ve arkadaşlarının «Öğretim Birliği» (Tevhid-i Tedrisat) Yasa Tasarısı'nın görüşülmesine geçiliyor. Önerge, günümüzün diliyle şöyledir:

Yüksek Başkanlığa,

Bir devletin milli eğitim politikasında ulusun düşünce ve duygu bakımından birliğini sağlamak için öğretim birliği en doğru, en bilimsel ve çağdaş ve her yerde yararı görülmüş bir ilkedir. 1255 (1839) Gülhane Hattı'ndan sonra açılan Tanzimaz döneminde, Osmanlı yönetimi öğretim birliğine başlamak istemiş ise de başarılı olamamış, tersine bu konuda ikilik bile olmuştur. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği bakımından birçok zararlı sonuçlar doğurdu. Bir ulusun bireyleri ancak bir eğitim görebilir. İki türlü eğitim, bir ülkede iki türlü insan yetiştirir. Bu ise duygu ve düşüncede dayanışma amacını hepten bozar.

Yasa önerimiz kabul edilirse Türkiye Cumhuriyeti'nde bütün eğitim kurumlarının tek mercii Milli Eğitim Bakanlığı olacaktır. Böylece bütün okullarda bundan böyle cumhuriyetin eğitim politikasından sorumlu ve eğitimimizin birliğini, duygu

ve düşünce çerçevesinde ilerlemekte görevli olan Milli Eğitim Bakanlığı pozitif ve birleştirilmiş bir milli eğitim politikası uygulayacaktır. Önerimizin bugün hemen ve ivedilikle görüşülerek yasalaştırılmasını yüce kuruldan rica ederiz.

Madde 1- Türkiye'deki bütün bilim ve öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır.

Madde 2- Şeriye ve Evkaf Bakanlığı veya özel vakıflarca yönetilen bütün medrese ve okullar, Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilerek bağlanmıştır.

Yasa önergesinin en önemli bu iki maddesini izleyen öteki maddeleri buraya almayı gerekli görmüyorum. Ancak şurasını vurgulamak gerekir ki bu yasanın dördüncü maddesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na din uzmanları yetiştirme amacı ile üniversitede bir ilahiyat fakültesi kurulması ve imamlık ve hitabet gibi din hizmetlerini yerine getirmekle görevli memurların yetişmesi için de ayrı mektepler (imam hatip okulları) açılması görevi verilmiş bulunuyordu. Demek ki bu okullardan çıkacakların pozitif bilimlerle yetiştirilmiş aydın imamlar olması, köy ve kasabalardaki cahil imamların yavaş yavaş bunlarla değiştirilip, halkın din adına hurafeler söyleyen bağnaz hocaların elinden kurtarılması amacı güdülüyordu.

Yasa önergesi, «Tevhid-i Tedrisat Kanunu» başlığıyla okundu; biçimle ilgili çok önemsiz bazı görüşmeler sonunda oybirliğiyle kabul edildi ve oturuma başkan tarafından on dakika ara verildi.

Böylece mektep-medrese ikiliği ortadan kaldırılmış ve medreseler kapatılmış oldu.

TBMM'nin 3 Mart 1924 tarihli toplantısının ikinci oturumuna yine Başkan *Fethi (Okyar) Bey* başkanlık etti. Divan kâtipleri sandalyelerinde de *Kâzım Vehbi Bey* (Ergani), *Hakkı Bey* (Van) yer almışlardı. Hilafetin Kaldırılmasına İlişkin Yasa Tasarısı işte bu oturumda görüşülüp kabul edildi.

Yazının başında, önce bu tasarıdan söz etmiştim. Çünkü siyasal ve toplumsal bakımdan büyük önem taşıyordu.

Ancak TBMM'deki görüşülme sırası, yukarıda açıkladığım iki yasa tasarısından sonradır. Bu sıralamada politik bir amaç güdülmüştü herhalde; çünkü ilk iki yasanın kolayca geçeceği düşünülmüş, hilafetin kaldırılması yasasının muhalefetle karşılaşabileceği hesaba katılmıştı. Nitekim öyle de oldu.

Önce Urfa Milletvekili *Şeyh Saffet Efendi* ile arkadaşlarının yasa önergesini yine günümüzün Türkçesine çevirerek buraya aktaralım:

Yüksek Başkanlığa,

Türkiye Cumhuriyeti içinde hilafet makamının varlığı, Türkiye'yi iç ve dış siyasetinde iki başlı olmaktan kurtaramadı. Bağımsızlığında ve ulusal yaşamında ortaklık kabul etmeyen Türkiye'nin dış görünüşüyle ve üstü kapalı bile olsa, ikiliğe tahammülü yoktur. Yüzyıllardan beri Türk ulusunun felaketine neden olduğu ve sonuna değin eylemli olarak ve (uluslararası) anlaşmalarla Türk imparatorluğunun çöküş sebebi olan hanedanın hilafet giysisi (görünümü) altında Türkiye'nin varlığı için daha etkin bir tehlike oluşturacağı türlü deneyimlerle kesin olarak saptanmıştır. Bu hanedanın Türk ulusu ile ilgili olan her durumu ve kuvveti, ulusal varlığımız için kesinlikle tehlikedir. Zaten halifelik, İslâmın ilk zamanlarında hükümet anlamında olup bu görevle kurulmuştu; dünya ve öte dünya ile ilgili olarak kendisine düşen bütün görevleri yerine getirmekle yükümlü olan bugünkü İslâm devletlerinin yanında, ayrıca bir halifeliğin varlığı için bir neden yoktur. Gerçek bundan ibarettir. Türk ulusu varlığını korumak için gerçeğe uymaktan başka bir yol tutamaz. Birbiri üstüne biriken karışıklıkların açık ve kesin olarak çözüme bağlanması için aşağıdaki maddelerin hemen bugün ivedilikle görüşülerek yasalaştırılmasını öneririz.

Madde 1- Halife görevden alınmıştır. Hilafet, hükümet ve cumhuriyet anlam ve kavramı içeriğinde zaten bulunduğundan, hilafet makamı kaldırılmıştır.

Madde 2- Görevden alınan halife ve yıkılan Osmanlı saltanatı hanedanının erkek ve kadın bütün üyeleri ve damatla-

rın Türkiye Cumhuriyeti topraklarında oturmaları sonsuza dek yasaklanmıştır. Bu hanedanın kadınlarından doğmuş kimseler de Osmanlı ailesinden sayılırlar.

Madde 3- İkinci maddede yazılı kimseler, bu yasanın ilanı tarihinden başlayarak en geç on gün içinde Türkiye Cumhuriyeti topraklarından ayrılmak zorundadırlar.

Madde 4- İkinci maddede yazılı kimselerin Türk vatandaşlık sıfat ve hakları kaldırılmıştır.

Bu önemli maddelerini yukarıya aldığım bu yasanın öbür maddeleri üzerinde duracak değilim.

Tahmin edildiği gibi, bu yasa tasarısının görüşülüp kanunlaşması çok uzun tartışmalardan sonra gerçekleşebildi. Görüşmeler aralıksız tam dört buçuk saate yakın zaman aldı. Başlıca muhalefet, Gümüşhane Milletvekili Zeki Bey'den gelmişti. Görüşmeleri, özetle bile olsa, bu yazının çerçevesine sığdırmak olanaksızdı. Merak edenler TBMM Tutanak Dergisi'nde tam kırk büyük sayfa tutan tartışmaları okuyabilirler. Bu yazının amacı, Türkiye'de laikliğin başlangıcını kesin olarak saptamaktır. *Bu tarih 3 Mart 1924'tür.*

ÖNEMLİ BİR NOKTA

Bu yasalar yürürlüğe girince artık 1924 Anayasası'nın ikinci maddesinin *«Türkiye devletinin dini, dini İslamdır»* belirlemesinin hiçbir anlamı kalmıyordu. Nitekim 10 Nisan 1928 gün ve 1227 sayılı yasa ile bu maddeden *«dini, dini İslamdır»* sözleri kaldırıldı. Ve daha sonra 3 Şubat 1937 gün ve 3115 sayılı yasanın ikinci maddesi ile Türkiye devletinin *«Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve devrimci»* olduğu kabul edildi. Böylece 1924'te doğan laiklik ilkesinin adı, on üç yıl sonra 1937'de anayasada yer aldı; tıpkı 23 Nisan 1920'de eylemli olarak kurulmuş olan «cumhuriyet»in adının 29 Ekim 1923'te konması gibi.

Yazıyı bitirirken önemli bir nokta üzerine dikkati çekmek isterim. Yukarıya almış olduğum yasa önergelerinden ikisinin altındaki imzaların başında din adamlarının (şeyh ve hoca) imzaları vardı. Yalnız öğrenim birliğine ilişkin yasa tasarısının ilk imzasını Manisa Milletvekili Vasıf (Çınar) Bey atmıştı; bununla birlikte öteki imzacılar arasında hocalar da bulunuyordu.

Ama hepsinin arkasında Gazi Mustafa Kemal vardı. O, bu tasarıların hükümetçe değil, doğrudan doğruya halkın temsilcileri tarafından sunulmasını uygun görmüştü. Elimde buna ilişkin bir belge olmamakla birlikte yorumunun kesin olduğuna inanıyorum.

Türk gençliği yalnız Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ni öğrenmekle kalmamalı, bence Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşı olan laiklik devriminin nasıl gerçekleştiğini bilip öğrenmelidir. Büyük Ata'nın Samsun'a çıktığı bugünde yayımlanmak üzere yazıyı bu amaçla hazırladım. Yurtsever gençliğin, Atatürk'ün izinden ayrılmayacağına ve Türkiye'yi yücelteceğine olan inancım tamdır. (19 Mayıs 1989)

HAKSIZLIĞI YASALLAŞTIRMAK...

Başlığı belki biraz garipseyecek ve haksızlıklar nasıl yasal olabilir diye düşüneceksiniz; çünkü bunlar, yani «haksızlık» ve «yasallık» kavramları birbirinin karşıtıdır. Ama ne yazık ki ülkemizde bu karşıtlığa aldırış edilmeksizin haksız işlemler yasallaştırılabiliyor. İleride 12 Eylül döneminin tarihi yazıldığında bunun, *«haksızlıkların yasallaştırıldığı dönem»*

olarak niteleneceğinden hiç kuşku duymuyorum. Çünkü bu dönemde çıkarılan siyasal nitelikli yasaların büyük çoğunluğu, açıkça haksız, yani hukuka aykırı düzenlemeler içermektedir.

«Yasa» kavramı ile «hukuk» kavramının ayrı ayrı nitelikler taşıdığını, her yasanın, hukukun temel ilkelerinden olan insaf, adalet, eşitlik, *insan hakları* gibi kavramlara ters düşmediği ve anayasaya uygun olduğu sürece meşru sayılacağını bilmeyenler tarafından çıkarılan yasalar, çoğunlukla haksız yasalardır.

Konuyu biraz açalım: Genel bir tanım ile yasa, her ülkenin kendi anayasasına göre yetkili organ (parlamento, kral, imparator, diktatör, cunta) tarafından toplum düzenini sağlamak için konulmuş olan kurallardır. Bunların özünde, yukarıda vurguladığım insaf, adalet, eşitlik, insan haklarına uygunluk öğeleri yatmıyorsa o yasa haksızdır. Çünkü kişilere ve topluma haksızlık getirmektedir. Eğer o ülkenin anayasasında da az önce vurguladığım temel ilkeler egemen değilse, haksızlığın kaynağı doğrudan doğruya anayasadadır. Yok eğer anayasa, insan haklarına tümüyle uygun olduğu halde yetkili kat tarafından çıkarılan yasa, yukarıki temel ilkelere ve dolayısıyla anayasa aykırı olursa, haksızlığın kaynağı onu çıkaran yetkili kattır. Bu bakımdan bir parlamentodan çıkan yasa ile bir diktatör ya da cunta tarafından çıkarılmış yasa arasında ayrım yoktur; çünkü parlamentoca konulan yasaların tümüyle adaletli ve dolayısıyla haklı olacağını kimse garanti edemez. Mecliste her nasılsa çoğunluğu ele geçirmiş olan bir siyasal partinin çıkardığı yasalar da haksız, yani hukuka aykırı olabilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün dünya ulusları için Birleşmiş Milletler'ce kabul edilip yayınlanmış olan İn-

san Hakları Evrensel Bildirgesi ve ona bağlı olarak daha sonra kabul edilmiş olan birçok antlaşma devletçe yapılacak haksızlıkları önleme gereksemesinden doğmuştur. Ayrıca demokrasiyle yönetilen birçok ülkede ve bizde anayasa mahkemelerinin kurulması, danıştayların yetkilerinin genişletilmesi, hukuka aykırı yasaların çıkarılmasına ve yürürlüğe girmesine engel olmak içindir.

Düşün özgürlüğü olan ülkelerde parlamentodaki muhalefet partilerinin çabaları haksız yasaların kabulünü önleyemiyorsa, anayasa mahkemesinin ve danıştayın denetim yetkileri, çoğunluktaki iktidar partisi üyelerinin oylarıyla kabul edilmiş olan yasaların hukuka uygun duruma getirilmesi amacına yöneliktir. Ayrıca kamuoyunu etkileyip harekete geçirecek baskı grupları vardır. Bunlar, basın, özerk radyo ve televizyon, barolar, sendikalar, insan hakları dernekleri gibi kuruluşlardır.

Yürütmenin başında bulunanlar bu baskı gruplarından ve özellikle anayasa mahkemesiyle danıştaydan ve idari mahkemelerin yasal denetimlerinden hoşlanmazlar, bunları sempatik bulmazlar. Çağdaş demokrasi rejimini yeni yeni kabul etmeye başlamış olan bizim gibi ülkelerin politikacılarından çoğu böyle kuruluşların denetim ve manevi baskılarından hiç mi hiç hoşlanmazlar; çünkü ülkeyi yönetirken kendi bildiklerini okumak isterler. İşte o zaman da ülkede birbiri ardınca haksız yasalar çıkarılır; başka bir deyişle, haksızlıklar yasallaştırılır.

*

Yukarıda vurguladığım gibi, 12 Eylül döneminin tarihi yazıldığında bu dönem tarih yapraklarına «haksızlıkların yasallaştırıldığı dönem» olarak geçecektir. Bu dönemde katmerli haksızlıklara neden olan yasalar da çıkarılmıştır. Örneğin 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'na göre, sıkıyönetim komutanlarının istemediği kamu görevlisini sorgusuz sualsiz görevden alma yetkisi kabul edilmiştir. Savunmasız görev-

den alınma büyük bir haksızlıktır. Bu yetmiyormuş gibi, sıkıyönetim komutanlarının böyle haksız işlemlerine karşı yasal yollara başvurma hakkını ortadan kaldıran kurallar konulmuş ve böylece, az önce belirttiğim gibi, haksızlık katmerleştirilmiştir. Düşünelim bir kez: Bir kamu kuruluşunda görevli olarak çalışıp yaşamınızı kazanıyorsunuz. Bir gün elinize o kuruluşun üst yetkilisinin imzasıyla belgelenmiş bir kâğıt geliyor; size 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası uyarınca Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından görevden alındığınız bildiriliyor. Üst görevliye gidip nedenini soruyorsunuz; kendi elinde bir şey olmadığını söylüyor ve sıkıyönetimden gelen yazıyı gösteriyor.

Sıkıyönetim Komutanlığı'na gidiyorsunuz; bu işlemin nedenini, yani suçunuzu soruyorsunuz; kimse bir şey söylemiyor. Bu, büyük bir haksızlık ve adaletsizliktir.

İşlemi iptal ettirmek için yargı yoluna başvuruyorsunuz; size bu tür işlemlerin iptali için yetkileri olmadığını bildiriyorlar.

İşte böyle durumlarda haksızlık katmerli olarak yasallaştırılmış, başka bir deyişle yasa, katmerli haksızlığa alet edilmiştir.

Vetolu seçimlerle elde ettiğin çoğunluğa dayanarak parlamentoda istediğin yasaları çıkar. Yeni seçim yasasına yerleştirdiğin elektronik hesaplarla, yinelenen seçimlerde yüzde 36 oy ile parlamentoda büyük çoğunluk sağlayarak yeniden iktidara gel; Anayasa Mahkemesi'nin ve özellikle Danıştay'ın yetkilerini kısıntıya uğratabilmek için elinden geleni yap, yeni tasarılar hazırla. Yukarıda saydığım baskı gruplarını, yine çıkardığın yasalarla sindir, sustur; insan haklarına ilişkin olarak işkenceyi önleme gibi antlaşmalara imza koyduğun halde bu önlemeyi sağlamak ve işkenceyi ortadan kaldırmak için köktenci önlemler alma. 12 Eylül'ün getirdiği haksız kuralları ve anayasal kısıntıları kaldırmak için ciddi bir girişimde bulunma. Sonra da Türkiye'de demokrasi kurulmuştur diye içte, dışta övünmeyi kimselere bırakma ve

TV'yi bütün işlemlerini yasal göstermek için kullan. Bilmiyorum, bizim demokrasimiz hangi tür demokrasilerdendir!

*

Bu durumumuzla Türkiye'yi Avrupa Topluluğu'na alırlar mı? Bizim gibi gerçeği yazıp söyleyenleri, hükümeti dışarıya jurnal etmekle suçluyorlar. Jurnale gerek yok; «dışarısı» dedikleri demokratik ülkeler, içimizi dışımızı bizden çok daha iyi biliyorlar. Gerçekleri dile getirmekle bizler ülkemize kötülük değil, iyilik etmek istiyoruz; çünkü amacımız ülkede hukuk devletinin bütün koşullarıyla gerçekleşmesi ve işlemesidir. Eleştirilerimizin amacı budur. Yöneticilerimiz bunu anlamadıkları sürece her türlü aksaklık da sürüp gider. Nitekim sürüp gitmektedir. Nitekim iddianamedeki suçlamalar yayımlanıyor, mahkemedeki savunmaların yayını yasaklanıyor. Sıkıyönetimin kaldırılmış olduğu illerde, aradan uzun zaman geçtiği halde, sıkıyönetim mahkemeleri yargılama işlemlerini sürdürüyorlar. Hangi uygar Batı demokrasisinde görülmüştür böyle bir durum? Bu uygulama hukuka aykırıdır; 12 Eylül zihniyetinin sürdüğünü gösterir. Ayrıca sivil mahkemelere güvensizlik anlamına gelir. Adalet bir bütündür, sivil-asker diye bölünmez. Eğer bölünürse sivillerin de askeri mahkemelere güvensizlik beslemesi gerekir. Sıkıyönetim döneminde bu davaya ben başladım, sıkıyönetim kalkmış olsa bile bunu ille ben bitireceğim denemez; böyle bir kural yoktur. Dosyalar yetkili sivil mahkemelere devrolunur ve davalar oralarda görülüp karara bağlanır. Kural budur, hukuk devleti böyle davranmayı gerektirir.

Ama bizler suskun bir ülkede yaşıyoruz. Bilmem, eski Temsilciler Meclisi üyelerinden *Şinasi Özdenoğlu*'nun *Suskun Ülke Türkiye* konusundaki kitabını okudunuz mu? Bu suskunluk yalnız yöneticilerden ve hukuka aykırı yasalardan kaynaklanmıyor, halktan da kaynaklanıyor. Halkın sesini duyuracağı en büyük fırsat olan seçim sandıklarından suskunluğa son verecek sonuçlar çıkmıyor. Bizler yıllardan beri yazıp

çiziyoruz Hukuksuz demokrasi ve 12 Eylül hukuku üzerine kitap çıkaran hukukçular da hukuka aykırı durumu göz önüne serdiler. En son olarak, eski Danıştay Başkanı Sayın *Orhan Tüzemen,* emekli olmadan önce, aynı konuyu türlü açılardan etraflıca sergiledi ve Balıkesir Barosu'nun düzenlediği hukuk sempozyumunda en yetkili hukuk bilginleri, günümüzün hukuk düzenindeki aksaklık ve haksızlıkları birer birer gözönüne koydu. Onları eleştirmek değil,övmek gerekir.

Kırsal kesimde halkın aydınlanmasına olanak tanınmıyor. Bunu, sayın dostum *Talip Apaydın*'ın 14 Aralık 1988 tarihli Cumhuriyet'te çıkan *Köy Gençliği* başlıklı yazısı bir kez daha gözler önüne serdi. Bu durum sürdükçe, eleştirdiğimiz yasaların 12 Eylül zihniyeti içinde çıkması da sürecektir.

Kısacası, hangi yönden bakılırsa bakılsın, 12 Eylül dönemi, yine söylüyorum, «haksızlıkların yasallaştırıldığı dönem» olarak tarihimize geçecektir. (5 Şubat 1989)

DEVLET YÖNETENİN YANILGISI

«Bir kişinin yanılgısının sonuçları yalnız ona ve belki yakınlarına zarar verir; ama o kişi devlet yönetiminde önemli bir yerde oturuyorsa onun yanılgısının sonuçları bütün halkına ve ülkeye zarar verir.»

Çok söylenmiş ve yinelenmiş olan bu sözü yeryüzünde ilk kez kimin söylediğini bilmiyorum, ama çok doğru bir değerlendirme olduğu için, eskiden beri hep katılmışımdır bu yargıya. Sayın Bülent Ecevit'in tutumunu bu nedenle eleştirmiştim.

Değerli şair ve yazar Melih Cevdet Anday, Hindistan'daki şairler toplantısından döndüğü gün, ayağının tozuyla, gazeteleri karıştırmış, köşe yazılarına bakmış ve bu arada benim 28 ocak pazar günü çıkan «Taktik ve Stratejik ya da Küçük ve Büyük Politika» başlıklı yazımı gözden geçirerek,

her zaman esirgemediği övgülü nitemlerle adımı anarken, bazı yargılara varmış; şöyle diyor Sayın Anday:

«...Beni düşündüren, konunun başka bir yanı. Yanılan ya bir yönetici ise, yıllar yılı yanlışlarının ayırdına varmadı ise, çevresini korkutup sindirdi ise, kimsede ağzını açma cesareti bırakmadıysa, hep haklı olduğunu savunduysa, hapisaneleri doldurduysa (...) böyle bir adamın günün birinde çıkıp, 'Ben o zaman şu şu işlerde yanılmışım' demesini de uygarlık mı sayacağız? Halkın acı ve sefalet içinde geçmiş olan yılları böyle bir sözle unutulup gidecek mi? Bizim yanlışlarımızın sonuçları yanızca bizi ilgilendirir olarak kaldıkça özeleştirimiz güzel karşılanabilir, ama sorumluluğumuz halkı da kapsıyorsa o zaman işin rengi değişir...»

Bu son satırlar elbette Sayın Bülent Ecevit'e yönelik değil; o böyle şeyler yapmadı; ortaya söylüyor Sayın Anday. Onun dediği, bu yazının başına almış olduğum sözün daha güzel biçimlendirilmiş, somutlaştırılmış anlatımını oluşturuyor ve beni geçmişe doğru yönlendirerek belleğimde kimi olayları canlandırıyor; türlü düşüncelere kaptırıyorum kendimi...

*

Osmanlı döneminde tek buyurgan olan padişahlardan hiçbirinin halkına karşı, «Ben o zaman şu şu işlerde yanılmışım» dediğini tarih kitaplarında görmedim. Onlar ve yardımcısı olan paşalar günahlarını Tanrı katında bağışlatmak için camiler ve türlü hayratlar yaptırıyorlardı, sessiz sedasız...

Cumhuriyet döneminde de yetkili bir devlet adamının yanılgı itirafında bulunduğunu duymadım. Yalnız rahmetli İsmet İnönü, çok partili demokrasiye geçişten sonra Türkçe ezanın yeniden Arapçaya döndürülmesiyle başlayıp gittikçe genişleyerek çığ gibi büyüyen din sömürüsü karşısında kimi yakınlarına: «Ben bu konuda kesin önlem ve garanti almadan çok partili siyasal yaşama geçmekle hata mı ettim acaba?» dediğini o zamanlar fısıltı gazetesinden duymuştum;

ama bunun ne derece doğru olduğunu bilmiyorum.

Gerek 27 Mayıs 1960 devriminde, gerekse 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbelerinde (*) bir devlet yöneticisinin ortaya çıkıp «Ben şu şu noktalarda yanılgıya düşmüşüm» dediğini de duymadım ve okumadım. Tersine, Türk ulusunun ve devletinin onurunu ilgilendiren bir olayda, yani Almanya'daki Türk din görevlilerine şeriatçı Rabıta örgütünden aylık verilmesini onaylaması konusunda, Sayın Devlet Başkanı Evren'in: «Aynı koşullar altında bugün yine imzalardım» dediğini herkes gibi ben de gazetelerde okudum. Yunanistan'ın, NATO'nun askeri kanadına dönmesini Amerikan generali Rogers'in hatırı için onaylayarak elimizden büyük bir diplomatik kozun yitirilmiş olması, o gün bu gün birçok kez eleştirildiği halde, bu yanılgının, yanılanın ağzından açıklanmaması olayını da anımsattı bana Sayın Anday'ın yazısı.

Hitler, Mussolini, Salazar ve Stalin gibi zorbalardan yanılgılarının itiraf edimesi elbette beklenemezdi. Bununla birlikte Hitler'in intihar etmesi dramatik bir itiraf değil midir? Öyledir, ama bu ölüm onun insanlık gözünde bağışlanmasına bir neden oluşturabilir mi? Ne yazık ki Almanya'da bazı kişilerin kafasında bu bağışlama düşüncesi oluşmaya başlamış; orada yer yer Neo-Nazi denilen gençler, ırkçılar türüyor. İşin acı yanı, Batı Berlin gibi kuşatılmış bir yörede bu türemenin filizleri boyverdi ve Neo-Nazi'ler son seçimlerde barajı aşarak Berlin Parlamentosu'na girmeyi başardı. Buna karşılık Batı Almanya'nın Hamburg ve Schlezwig Holstein eyalet meclisleri yabancılara belediyelerde seçme ve seçilme hakkını tanıdılar, ama onların da karşısına Federal Alman anayasası dikildi. Eyaletlerin kararlarının geçerli

(*) 27 Mayıs için *«devrim»* 12 Mart ve 12 Eylül için *«darbe»* terimlerini kullandım, çünkü birincisi ilerici ve oldukça çağdaş bir anayasa getirmiş, ötekiler ise bu anayasanın ilerici kurallarını kısıtlamanın yanı sıra, özellikle 1980'den sonra, Atatürkçülüğün temel ilkelerine de darbe vurmuşlardır.

olması için bu anayasanın değiştirilmesi gerekiyor.

*

İktidarları döneminde yaptıkları kıyıcı eylemlerinden ötürü ömürlerinin sonunda «vicdan azabına!...» düşerek pişmanlıklarını türlü yollardan belirten bazı örneklere ortaçağda rastlanmıştır. O feodalite döneminde her senyör, minyatür bir devlet başkanı idi. Jacques Castelnau'nun «La vie au Moyen Age» adlı kitabında (sh. 77) okuduğuma göre, Roussillon kontu Guinard, yaşadığı sürece çeteler kurarak birçok kasabayı yakmış, yıkmış soymuş, insanlarını öldürmüş, kilise ve manastırların mallarını bile talan etmiş acımasız bir zalim imiş. Yaşamının son yıllarında pişmanlığa düşerek 1172 tarihinde bir vasiyetname hazırlamış; bunda «kendilerine karşı işlediğim haksızlıklar ve verdiğim zararlar için Pallestres Kasabası'nın kilisesine ve halkına 2000 sous (o zamanki para birimi); kendilerine yaptığım kötülüklerden acı duyan Ceret halkına 1000 sous, hayvanlarını gaspettiğim Candeill hakkına 100 sous» bıraktığını belirttikten sonra şu itiraf da bulunuyor: «Eşkıyanın Pons-de-Novaga soygunundan benim payıma düşene karşılık olmak üzere 1000 sous bırakıyorum ve bu para ile yoksullara 100 giysi alınmasını istiyorum.»

İlginç bir belge bu!...

Çağımızda da dikkati çeken bir olay oldu. Halkına uzun yıllar boyunca kan kusturan zorba bir devlet başkanının yanılgısını itiraf etmesine tanık olduk: Geçen yıl Güney Kore'nin eski devlet başkanı görevinden çekilip malından mülkünden vazgeçerek ve halkından özür dileyerek bir manastırda inzivaya (çile doldurmaya) çekilme kararı verdi. Ama yıllarca süren zorbaca baskılarla halkına gerçekten kan kusturduğu için onun bağışlanma dileğini gençler kabul etmediler, ona karşı günlerce süren gösterilerde bulundular. Sanırım kendi ülkesinde onun yaptıklarını bağışlayan bir tek kişi çıkmamıştır.

Üzülerek «ne yazık ki» sözünü kullanacağım, biz Türkler, çok duygusal bir milletiz; düştükleri zaman zalimlere de acırız. Hele suçunu itiraf edip bağışlanma dileğinde bulunsa, çoğumuz hemen affederiz. Oysa ben oldum olası devlet adamlarının sorumluluğu konusunda duygusallığa yer vermenin doğru olmadığı kanısındayım. İktidar sorumluluğunu taşıyan kişi ya da kişiler, gördükleri işlerin sorumluluğunu da birlikte taşımalıdırlar. Bu nedenle biz yazarlar yapmış olduğumuz eleştirilerle ülkeye ve yöneticilere hizmet ediyoruz. Ama eleştirilerimiz hoş karşılanmıyor. Oysa özgür ve bağımsız basının görevi, doğru bildiğini yazmaktır. Devlet işlerinde her şey yazıya dökülmeli «hafıza-i beşer nisyan ile malul» olmaktan kurtarılmalıdır.»

Bu yazımı Sayın Melih Cevdet Anday'ın sözünü ettiğim yazısındaki şu tümcelerle bağlamak istiyorum: *«Yöneticiler, bütün yöneticiler demokrasiyi içtenlikle istemelidirler ki, onlara yanlışları boyuna söylensin, açık seçik olarak söylensin, böylece yanlışın ömrü uzun sürmesin, halk bu yüzden perişan olmasın.»* (12 Şubat 1989)

KARŞI DEVRİMİN PROGRAMI

Karşı devrimciler Kemalizmi, özellikle laiklik devrimini yere vurmak için hangi yolu izlediler?

Bunun kısa yanıtı şudur: Atatürk, gerçekleştirdiği devrimi, özellikle laikliği, ulus tabanında yerleştirmek için hangi yolu izlediyse karşı devrimciler de o yolu izlediler.

Atatürk'ün «halk mektepleri»ne karşı «Kur'an kursları»nı; halkevleri ve halkodalarına karşı tarikatları; İnönü döneminde açılan köy enstitülerine karşı imam hatip liselerini kullandılar. Böylece hem halk tabanında yerleşmeye başlamış olan devrim ilkelerini kökünden kazımak hem de bu ilkelerin yeniden canlanmalarını önlemek için uzun vadeli bir program izlediler. Bu doğrultuda içeriden ve dışarıdan destek gördükçe palazlandılar.

*

Her şey İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Stalin'in Doğu illerimizden toprak ve Boğazlar'da üs istemesiyle su yüzüne çıkmaya başladı. Türkiye, İsmet İnönü'nün büyük politika yeteneği ile bu savaşta tarafsız kalmayı başarmıştı; ancak yan tutmadığı için yalnızdı. Savaştan sonra oluşan iki süper güçten birisi ile karşı karşıya kalınca, öteki süper güce dayanmak zorunluğunu duydu ve ABD ile 1947'de ikili anlaşma yapıldı.

Osmanlı döneminde misyonerleriyle, ülkenin türlü yörelerinde açtığı kolej ve hastaneleriyle içimize girmiş olan ABD; 1947'den sonra da siyasal ve askeri yönden ülkemize ayak basıyordu.

1946'da tek partili dönemden çok partili döneme geçildi. ABD, bu dönemlerde ülkemizin her yanına yolladığı «barış gönüllüleri»ne yaptırdığı anketlerle Türk halkının demografik, dinsel, düşüncesel haritasını çıkarttı ve bu ülkenin laiklik doğrultusunda gelişip, öteki İslâm ülkelerine örnek ol-

masını önlemek için birtakım anahtarlar elde etti. Çünkü kilit noktalarını öğrenmiş bulunuyordu. Amaçları bir yandan Türkiye'yi ekonomik yönden sömürmek, öte yandan da Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'e inme tehlikesi karşısında onu güçlü bir tampon olarak kullanmaktı. Bunun için çok partili dönemde İsmet İnönü'nün önderlik ettiği Atatürkçülerle değil, Bayar - Menderes'in önderlik ettikleri tutucularla işbirliği yapmak, kapitalist ve emperyalist bir devlet olan ABD için çok doğaldı.

Ne yazık ki Türk kamuoyu, ABD'yi oldum olası zararsız, uygar, dahası dost olarak tanıyordu. Anadolu, Trakya kasaba ve köylerinde Amerikalı barış gönüllülerinin büyük bir içtenlikle ve dostça karşılanmaları bundandı. Oysa ABD hükümeti, Türkiye'yi kapitülasyonlardan kurtaran ve tam bağımsızlığına kavuşturan Lozan Konferansı'nda bulunduğu halde Lozan Barış Antlaşması'nı yıllarca imzalamamış olan tek devlet idi.

ABD, Türklerin iç yapısını öğrenmiş olduğu halde Türk kamuoyu ABD'nin tutum ve durumundan habersizdi. Dahası Türk aydınlarının bir bölümü de aynı durumdaydı. Bilindiği gibi bunlar Sıvas Kongresi'nde Amerikan mandasını, yani ABD'nin siyasal korumacılığı altına girmeyi savunmuşlardı. Bu durum varlıklı kesimin de işine geliyordu. «Malvarlığımın torunlarımın torunlarına geçeceğinden emin olmalıyım» diyenler, ABD'ye kucak açıyorlar ve karşı devrimi onun desteği ile gerçekleştirecekleri bilincini taşıyorlardı. Nitekim öyle de oldu.

*

Türkiye'de 1946 seçimleri gölgeli geçmişti. Valilerden bir bölümü ve kimi yerel yöneticiler, iktidardaki CHP'ye yaranmak için birtakım baskılar yapma yoluna gitmişlerdi. Muhalefette bulunan Demokrat Parti, Mecliste 60 sandalye kazanabilmişti. Baskılar olmasaydı, o dönemde 120-150 sandalyeden fazla alamazdı. Bu baskılar kamuoyu üzerinde kö-

tü etki yapmış üstelik Demokrat Parti'nin sürdürdüğü geniş boyutlu ve din sömürüsüne dayalı propaganda, iktidardaki CHP'yi sarsmaya başlamıştı. 1950 seçimleri yaklaşırken, Başbakanlıkta büyük bir talihsizlik eseri olarak medrese kökenli Şemsettin Günaltay ve kabinesi vardı. DP'nin din sömürüsüne karşı onlar da Atatürk'ün gerçekleştirdiklerinden ödün verme yolunu tuttular. İlkin, her yıl yapılan cumhuriyet balolarını kaldırdılar. Ardından köy enstitülerinin programlarını bozup, onları birer köy ilkokulu durumuna soktular. Oysa köy enstitüleriyle -halkevleri ve halkodalarına koşut- çağdaş bir eğitim ve öğretim köylere dek ulaştırılmıştı. Bu enstitülerde, köylerde çalışacak öğretmenler yetiştiriliyordu. Bunların görevi yalnız okuma ve yazmayı öğretmek değil, tarım, küçük el sanatları, el becerileri ile köy çocuklarını donatmak, üstelik onların kafalarını çağdaş ve devrimci düşüncelerle bezemek idi. *Yurdumuzun toprakları altında nasıl henüz el değmemiş maden cevheri ve enerji kaynakları yatıyorsa, bu toprakların üstündeki köylerde de henüz işlenmemiş ve zengin bir zekâ gizil gücü (potansiyeli) yaşıyordu* Bunu gün ışığına çıkarıp işlemek ve böylece kişilik sahibi, bilgili, kültürlü kuşaklar yetiştirmekle, Atatürk devriminin ülkemizde açmış olduğu çağdaşlık yolunun tıkanmasını önlemek amacı güdülüyordu.

*

1950 Mayıs'ında yapılan seçimlerde tutucu Demokrat Parti, büyük çoğunlukla iktidara geldi. Bu iktidarın yaptığı ilk iş, uzun yıllardan beri Türkçe olarak okunan ezanı yeniden Arapçalaştırmak oldu. Bu ilk adımdan daha da cesaret alan karşı devrimciler, yavaş yavaş örgütlerini genişletmeye başladılar. Daha önce belirttiğimiz gibi Atatürk, çağdaş doğrultudaki devrimin kök salıp yaşaması için onu halk mektepleri, halkevleri ve halkodaları yoluyla topluma mal etme yolunu tutmuştu. Karşı devrimciler de karşı devrim hareketini Türk toplumuna yaymak için önce gizli, sonraları açık ola-

rak Kur'an kursları açtılar. Bu kurslar büyük bir hızla ülkeye yaydırıldı. Atatürk ve İnönü döneminde sinmiş olan tarikatlar yeniden harekete geçti ve şeyhler yörelerine topladıkları müritleriyle karşı devrim karanlığını bütün ülkeye yayma yolunu tuttular. DP iktidarı bu gidişe göz yumuyordu. Dahası Atatürk'ün kurmuş olduğu halkevlerini ve halkodalarını kapattılar. Oysa bilindiği gibi bunlarda okur yazar olmayanlara okuma yazma öğretmenin yanı sıra kültür etkinlikleri de gerçekleştiriliyor, birçok kentimizde kültür ve edebiyat dergileri çıkarılıyor ve bu dergilerde çok ilginç yazılar, şiirler yer alıyordu. Örneğin, bizim Çorum Halkevi'nin «Çorumlu» adıyla çıkardığı dergide Çorum tarihine ilişkin, oldukça derin araştırmalar yer almıştı. Bu derginin ve köy enstitüleri dergilerinin koleksiyonları bugün hâlâ kitaplığımı süsler.

Gerek 19 mart tarihli yazıda, gerekse yukarıda fırça vuruşlarıyla belirttiğim kurum, kuruluş, yayın ve türlü uygulamalarla yeni Türkiye Cumhuriyeti «aydınlanma çağı»na adım atmıştı. Oysa İslâm toplumlarında katı din bilginlerince akılcı felsefe çoktan söndürülmüş, İbn-i Rüşt ile az çok ışıldayan felsefe hareketi, onun ölümüyle de büsbütün durmuştu. İslâmın dogmaları akılcı felsefenin yeşermesine izin veremezdi. bu felsefe, ancak laik ya da az çok laikleşmeye yüz tutmuş ve dinsel reformlarını yapmış toplumlarda yeşerebilirdi. O halde Türkiye'de doğrudan doğruya Aydınlanma Çağı'na adım atmakla işe başlamak gerekiyordu. Çünkü Atatürk'ün toplumda gerçekleştirdiği değişimler reform değil, bir devrim niteliği taşıyordu. Bu bir toplumsal uyanış demekti.

Karşı devrimcilerin bu uyanışı ne yapıp yapıp söndürmesi gerekiyordu.

Söndürdüler.

Bu eğitim ve kültür ocaklarının yerine -sonradan lise adını taktıkları- imam hatip mezunlarını üniversitelere alarak adalet ve yönetim kadroları yetiştirdiler. Sonunda, açık

açık şeriat kurallarının uygulanmasını isteyecek kertede güçlendiler ve karşı devrim hareketini yalnız halka değil, aydın olması gereken yükseköğrenim görmüşlerin saflarına kadar getirdiler.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra karşı devrim büsbütün güçlendi. Atatürk'ün vasiyetnamesini, hukuk ilkelerine aykırı olarak yok ettiler ve onun kurmuş olduğu özel Türk Dil ve Tarih Kurumları'nı da birer resmi devlet dairesi durumuna getirip gerçek Atatürkçülüğe karşı olan Türk-İslâm sentezcilerinin ellerine teslim ettiler. Böylece bugünkü noktaya geldik.

Bütün bunlar laik Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkabilir mi?

Genel yayın yönetmenimiz *Hasan Cemal*'in 13 mart tarihli Cumhuriyet'te çıkan *«Ortaçağ Karanlığına Karşı»* başlıklı yazısında dediği gibi, *«Yılgınlığa kapılmaya, umutsuzluğa düşmeye gerek yoktur; zira Humeyni kafasının bu ülkede başarı şansı yoktur.»*

Nitekim 26 Mart yerel seçimlerinin sonuçları bunu göstermiştir. Bu bir uyanıştır, sürmesini dilerim. (2 Nisan 1989)

ANAP GRUBUNA DÜŞEN GÖREV

Halk oylaması havası içinde geçen bu yerel seçimlerde halkımızın neredeyse yüzde sekseni şimdiki iktidara ve onun başı Özal'a "Hayır", yani "Seni istemiyorum" demiştir.

Niçin demiştir bunu? Yalnız günde üç öğün sıcak yemek yiyemediği için mi?

Elbette hayır. Türk halkı, iktidardakilerin hakka, adalete, emeğin hakkına, ulusal gelirin hakça bölüşümüne, insan

haklarına önem vermedikleri, dahası, buna karşı oldukları için, onları birinci olmaktan çıkarıp üçüncü parti durumuna getirmiştir. bu nedenle seçim sonuçlarını «uyanış» olarak niteledim.

Ülkemiz bakımından ne büyük bir talihsizliktir ki, hükümetin başında, halkın belirlenen istencine (iradesine) karşın, 1992'ye değin koltuğunda oturmak isteyen Özal; «Seçim sonuçlarına göre genel seçimleri erkene alacağız» demek efendiliğini (doğrusunu isterseniz efendilik değil, demokrasinin gereğidir bu) gösterecek yerde, «Hayır, gitmeyeceğim, millet beni 1992'ye kadar görevlendirmiştir, o zamana kadar iktidarda kalacağım» demektedir. Bu, neye benzer biliyor musunuz? İki yıl önce beş yıl için vekâletname verdiğiniz bir avukatın sizin aleyhinize usulsüz işlemler yaptığını görünce kendiniz duruma el koyup o işlemleri iptal ettiğiniz halde, avukatın bir türlü vekillikten çekilmemesi ve kendisinin azledilmesini beklemek gibi bir vurdumduymazlığa kapılmasına benzer. Ben nazikçe söyledim. Özal'ın davranışı «vurdumduymazlık»tan da öte bir tutumdur.

Şunu hemen belirteyim, bu benzetmede küçük bir ayrım var. Şöyle ki, vekâlet veren kişi avukatını her an azletme yetkisine sahip olduğu halde, Özal'ı iktidara getiren halk onu her an azledip iktidarını elinden alamaz. Onu ancak genel seçim ile yapabilir. İşte Özal, bu anayasal kurala dayanmak istiyor. Oysa demokrasilerde bir de politikacıların onurlarına dayalı, yazılmamış anayasal kural vardır ki, o da halkın güvenini yitiren iktidarların hemen erken seçime gitmesidir.

Koltukta kazık kakmaya çalışmak, böyle durumlarda, bir dikta hevesinden başka bir şey değildir. «Efendim, halkın oylarıyla seçilmiş bir parlamentomuz var, orada iktidar ve muhalefet partileri yer almış. Böyle bir durumda diktadan nasıl söz edilebilir?» diye düşünülebilir.

Buna karşı hemen şunu söyleyeyim ki, parlamenter rejimlerde de çoğunluk diktası kurulabilir. Taşıdığı düşünce-

lerden bir kısmına katılmadığım Anayasa Profesörü rahmetli Ali Fuat Başgil, 1960 yılında yayımlamış olduğu «İlmin Işığında Günün Meseleleri» başlıklı broşürün 84/85. sayfalarında bu noktaya değinmiştir. Yazdıklarını günümüzün Türkçesine çevirerek aşağıya aktarmak istiyorum. Onun görüşüne bu sütunlarda yıllar önce yine yer vermiştim. Şöyle diyor Başgil:

«Tarih ve mukayeseli hukuk gösteriyor ki, zorbalık (istibdat) ve tutsaklık rejimi, her zaman gücün ve yetkinin sayılı birkaç elde ve bir başta toparlanmasından doğmuştur. Eski rejimlerde egemen olan zorbalık ve baskı politikası, yoğunlaşan kuvvet tekelinin ürünüdür. Fakat bu durum yalnız diktatörlüklere özgü değildir. Bir tek noktada toplanan kabına sığmaz bir güç, her zaman hakkın ve özgürlüğün en büyük düşmanıdır. Bu kurala demokrasiler bir istisna oluşturmaz. Demokrasilerdeki çoğunluk da, rakipsiz ve denetimsiz bir kuvvet merkezi durumuna gelince aynı sonucu verebilir; yani o da zorbalık yoluna sapabilir. Temsil ettiğine inandığı ulusal istencin (iradenin) kutsallığına dayanarak en kıyıcı diktatörlere rahmet okutacak bir yolda hareket edebilir. Bir hükümdardan veya bir diktatörden gelen hak ve özgürlük düşmanlığı ile bir çoğunluktan gelen hak ve özgürlük düşmanlığı arasında hiçbir nitelik ayrımı yoktur. Kötülük kimden gelirse gelsin kötülüktür. Kötülüğü yapan çoğunluğun demokratik olması ve ulusal egemenliğe dayanması, yaptığı kötülüğü dayanılmaz bir duruma sokar. Çünkü çoğunluk, uyguladığı zorbalığı yasallaştırmak için ulusal istence dayandığına ve böylece zulüm yapmakta haklı olduğuna inanır. Şu halde çoğunluğun yönetimi demek olan demokrasi, söylencelerdeki kuyruğunu ısıran canavara benzememek için kendi iç yapısında sakladığı bu tehlikeyikarşılamak ve önlem almak, vatandaş hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak ve bunun için güvence kurumları oluşturmak zorundadır. Ancak bu güvence kurumları sayesindedir ki, demokrasi, özgürlük ve haklılık rejimi durumuna gelebilir. Bu konuda alınacak önlemlerin başında ve güçlüklerin anahtarı olarak, kuvvet ve yetkilerin tek elde toparlanması yerine, bölünüp birbirine karşı birer özerk organ durumuna konulması gelir.»

Başgil böylece hukuka bağlı devletin koşullarını, diktaya dönüşmeyecek biçimde devlet yapısına yerleştirmek istiyor. Bir yandan devlet organlarını denetleyecek «güvence kurumları»ndan (Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve Sayıştay) söz ediyor, öte yandan da devletin yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirinden tümüyle bağımsız olmasını vurguluyor ki, bütün bunlar elbette yerindedir. Ne var ki, bu koşullar da hukuka bağlı devletin var olması için yeterli değil. *Hukuksal adalet* ve denetimin yanında *sosyal adalet,* yani ekonomik adalet yerleştirilmedikçe, emeğin hakkı verilmedikçe, yalnız siyasal ve hukuksal alanlardaki önlemlerle hukuk devleti kurulamaz ve kurulsa da sürekli olamaz. İşte bu nedenledir ki, 1961 Anayasası'nın ikinci maddesi ile 1982 Anayasası'nın yine ikinci maddesi, *«Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına dayalı* (saygılı) *demokratik ve sosyal bir hukuk devletidir»* kuralını içermektedir.

Demokratik ve sosyal hukuk devleti ilkesi Türkiye'de artık onsuz olmaz, vazgeçilmez anayasal bir kural olarak yerleşmiş bulunmaktadır. Üstelik 1982 Anayasası'nın beşinci maddesi -tıpkı 1961 Anayasası'nda olduğu gibi- devlete «kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya çalışmak» görevini yüklemiştir.

İşte Özal iktidarı 1983'ten beri bu görevi yerine getirmemiş, hukuk ilkelerine aykırı bir seçim yasasıyla yapılan 1987 seçimlerinde azınlık oylarıyla iktidara geldiği halde yine bu anayasal görevi yerine getirmekten, ekonomik ve sosyal adaleti kurmaktan, insan haklarına aykırı yasaları değiştirmekten kaçınmış, işkence olaylarının üstüne ciddiyetle yürümemiş, bütün bunların yanı sıra, her yıl indireceğine söz verdiği enflasyonu kırmak yerine «Her kalkınmanın bir bedeli vardır» gerekçesiyle yükseltmiş, varsılı daha varlıklı, yoksulu daha yoksul duruma getirmiştir. Ustelik düşünce özgürlüğünü kısıtlayarak, bütün bu gerçeklerin gereği gibi ortaya çıkmasını, göz önüne konulmasını önlemek için elinden geleni ardına koymamıştır.

26 Mart seçimlerinde halk, bütün bu nedenlerle ondan yüz çevirmiş, hanedan iktidarını yıkmak için oy kullanmıştır. Şurasını da önemle vurgulamak isterim ki, *hukuk devleti* ya da *hukuka bağlı devlet* kavramları Özal'ın hiç sevmediği kavramlardandır. Yasama ve yürütmenin yargısal denetimini de sevmez. Anayasa Mahkemesi'ni «parlamentonun üstünde bir organ» diye tanıtmak ister.

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçimleri denetleme yöntemini ileri sürerek, «Seçimlerde adli teminat»tan hoşlanmadığını da açıklamış olmaktadır.

Sözün kısası, Sayın Özal her türlü denetimden uzak kalarak, elinden gelse, devleti sivil bir dikta altında yönetmek arzusundadır. 26 Mart'ta aldığı çok düşük oylara karşın «1992'ye kadar iktidarda kalacağım» demesi, onun sivil dikta hevesini açığa vuruyor.

Bu durumda ne olur?

Bence, Özal'ı yola getirmek için, önümüzdeki salı günü yapılacak olan güven oylamasında muhalefetten önce, ANAP'ın onurlu milletvekillerine çok önemli iş düşüyor; eğer ülkenin yeni huzursuzluklara ve kargaşaya sürüklenmesini istemiyorlarsa... (9 Nisan 1989)

ULUSAL EGEMENLİK BAYRAMI DA ELDEN GİDİYORDU!...

Evet, 12 Eylül darbesinden sonra Atatürk'ten kalan bir çok kurum, kuruluş ve ilkelerin elden gittiği gibi, az kalsın Ulusal Egemenlik Bayramı da elden gidiyordu. Kişiler ve özellikle ülkede iktidarı eline geçirenler yakın tarihimizi iyi bilmezlerse, daha doğrusu tarih bilincinden yoksun olurlarsa, o ülkenin geleceği için çok dokuncalı (zararlı) icraat yapabilirler. Nitekim, 12 Eylül darbesinden sonra Milli Güvenlik Konseyi üyeleri toplumsal yapımızda, kendilerine göre köklü değişimler yapmak hevesine kapılmışlar, Atatürk diye diye Atatürkçülüğü yok etme yolunun kapılarını ardına kadar açmışlardır. Ağızlarından Atatürk adını düşürmedikleri halde Atatürk'ün laiklik ilkesini -ki, Cumhuriyetimizin te-

mel ilkesidir- kökünden sarsacak icraat yapmışlar, Atatürk'ün kurduğu partiyi kapatmışlar, vasiyetnamesini yok sayarak, dahası, iptal ederek O'nun ikiz evlat gibi oluşturup geliştirdiği özel dernek niteliğindeki Türk Dil ve Tarih Kurumları'nı kapatmışlar, ilk ve orta öğretime zorunlu din dersleri kovarak, din işlerini dünya işlerinden ayrı tutan, öğretim birliği ilkesini kökünden oynatmışlar ve sonunda şeriatçılığın üniversitelere kadar yayılmasına neden olmuşlardır. Bugün gerek normal liselerde, gerek imam hatip liselerinde din öğretiminin ağırlığı neredeyse pozitif bilimler öğretiminin üstüne çıkmış, bu bilimleri öğreten öğretmenleri güç duruma sokmuştur.

Efendim, varsın dinsel nitelikli okullardan yetişenlere bütün devlet kadroları açık bulunsun, bundan ne çıkar; halk çocukları dinsel eğitimi cahil ve bilinçsiz hocalardan göreceklerine, yetişkin ve din konularında yetenekli öğretmenlerden görsünler, diyenler var. Bu mantıkla Atatürk'ün ilkelerini bozmanın laik Türkiye Cumluriyeti'ni çok tehlikeli açmazlara götüreceği hesaplanmamıştır. Bir tek noktaya dikkat edilmiştir, o da, harp okullarına imam hatip çıkışlılarının alınmamasıdır. Madem bütün devlet kadrolarında din -ve hatta şeriat- eğitimi görmüş olanların yer almasında sakınca yoktu, o halde askersel kadrolarda da böyle bir sakıncanın olmaması gerekirdi. «Subayları Atatürkçü olarak yetiştiriyoruz» diye düşünüyor ve bunu laik Türkiye Cumhuriyeti'nin -kendilerince- garantisi sayıyorlar. Ama silahlı kuvvetlerin tabanını oluşturan er ve erbaşları kökten Atatürkçü yetiştirebiliyorlar mı? Onlardan çoğu Kur'an kurslarında, yatılı tarikat yurtlarında şeriat eğitiminden geçktikten sonra gidiyorlar orduya. Ordu kendi içinde üst yöneticileri ve tabanı ile birlikte kendine özgü toplumsal bir bütündür. Ülke genelinde siyasal kadrolar tabanının nasıl bir rol oynadığını ve bugünkü parlamentoda çoğunluğu oluşturan ANAP'ın tabanı çekiliverince nasıl havada kaldığını 26 Mart seçimleri göstermedi mi? Abdülhamit döneminde 31 Mart olayında İstanbul'daki askeri birliklerin Hamdi Çavuş adında bir erba-

şın yönetim ve komutasına geçerek Harbiyeli subayları öldürmelerinin üzerinden yalnızca 80 yıl geçti. İran Şahı'nın subayları onu koruyabildi mi?

Bütün bunlar düşünülmeden devlet kadrolarını imam hatip liselerinde şeriat öğrenimi görmüş ve oralardan üniversitelere geçip mezun olmuş kişilerin eline teslim etmenin bir sakıncası olmadığını söyleyenler, yukarıda belirttiğim gibi, tarihsel bilgi ve bilinçten nasiplerini almamış olanlardır. Atatürk devriminin, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşı niteliğindeki laiklik ilkesinin önemini kavramamış olanlardır. Şeriatçıya verilen ödünlerin sonu gelmez; her ödünden sonra yeni ödünler istenir. Çünkü amaçları Türkiye Cumhuriyeti'ni din dogmalarına dayanan bir İslâm devleti durumuna getirmektir. Bu amaca ulaşıncaya dek uğraşacaklar, üst üste verilen ödünlerle güçlenecekler ve bir gün silahlı kuvvetlere de meydan okuyacak duruma geleceklerdir. Bunu şimdiden görmemek için kör veya uykuda olmak gerekir.

*

12 Eylül darbesinden sonra bir çok kez bu sütunlarda yer alan yukarki düşüncelerimi niçin yineledim biliyor musunuz? 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın da yine 12 Eylül darbesinden sonra kaldırılmasındaki bilinçsizliği vurgulamak için belirttim bütün bunları.

12 Eylül 1980'den önce ülkemizde resmi tatil günleri şunlardı: Şeker Bayramı (3 gün), Kurban Bayramı (4 gün), Yılbaşı (1,5 gün), Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı (1,5 gün), Bahar Bayramı (1 gün), Gençlik ve Spor Bayramı (1 gün), Hürriyet ve Anayasa Bayramı (1,5 gün), 30 Ağustos Zafer Bayramı (1 gün), Cumhuriyet Bayramı (2,5 gün). Böylece resmi bayram günlerimizin toplamı 17 ediyordu. Bunlardan yarısına yakın olanı, yani yedi günü, dinsel bayramlardır. Milli Güvenlik Konseyi'ni oluşturan beş general bu bayramların getirdiği on yedi günlük tatili çok gördüler. Onlara göre tatilleri azaltıp çalışmayı çoğaltmak gerekiyordu. Bunu nasıl yapacaklardı? Ramazan ve Kurban bayramlarına doku-

namazlardı. Bunlar Müslüman Türk toplumunda bin yıllık geleneği olan, oturmuş dinsel bayramlardı. Bir tek gününe bile dokunmayı göze alamazlardı. Geriye kalan on günden yılbaşı tatili de artık yerleşmiş ve gelenek halini almıştı. Gençlik ve Spor Bayramı da bu nitelikteydi. 30 Ağustos Zafer Bayramı, Türk kurtuluşunun bayramıydı. Ona da dokunulamazdı. Cumhuriyet Bayramı ise çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ulusal bakımdan kutsal simgesini oluşturyordu. Buna dokunmak da doğru olmazdı. Geriye 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı, 1 -Mayıs Bahar Bayramı, 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı kalıyordu. Bunlar kaldırılınca bir yılda toplam dört gün kazanılmış olur diye düşündüler. Güçleri bunlara yetti.

Oysa adı Bahar Bayramı olmakla birlikte 1 Mayıs, bütün uygar ülkelerde İşçi Bayramı'ydı; emekçinin nefes alma günüydü. Bir bakıma bu nefes almanın buhar makinelerindeki emniyet süpabı gibi bir işlevi vardı. Büyük gerginlikleri patlamaya çevirmeyen bir işlev. Ayrıca *emekçinin toplumsal yapıdaki önemini belirten bir işlev.* bunu kaldırdılar.

27 Mayıs Anayasa ve Özgürlük Bayramı, Türkiye'de ilk kez sosyal ve sendikal haklara anayasal düzeyde yer veren, yasamanın hukuka uygun olmasını denetlemekle görevli Anayasa Mahkemesi gibi yüksek yargı kurumunu kabul eden, insan hak ve özgürlüklerini güvence altına alan çağdaş bir anayasanın halk tarafından onaylandığı günün bayramıydı. 12 Mart 1971'de bu anayasayı Türk ulusu için «lüks» bulup şurasından burasından zedelediler. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra da büsbütün kaldırdılar, bayramını da sildiler.

Şimdi gelelim 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı'nın kaldırılmasına; düşünmemişlerdi ki 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı halk egemenliğinin kurulmuş olduğu günün bayramıydı. İstanbul'da bir padişahlık bulunduğu halde Mustafa Kemal Paşa Anadolu'daki savaşımını millet adına sürdürmüştü. O'nun Sıvas'ta ilk kurduğu gazetenin adı «İradei Milliye» *(Ulusal İstenç)* Ankara'ya gelince çıkardığı gazetenin adı da «Hâkimiyeti Milliye» *(Ulusal Egemenlik)* idi. Mil-

li Mücadele'nin sesini Türkiye'ye ve bütün dünyaya bu gazeteler duyurmuş ve duyuruyordu. En önemlisi, 23 Nisan 1920 Cuma günü Ankara'da bütün öğeleriyle bir ulusal devlet kurulmuştu. Hukuk bakımından bir devletin kurulmuş olabilmesi için üç öğenin bulunması gereklidir: 1) Ülke, 2) O ülke üzerinde yaşayan halk, 3) İktidar (yani hangi siyasal biçimde olursa olsun yönetimi elinde bulunduran güç). Bu öğelerden biri bulunmazsa devlet de olmaz. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılırken başkanlık kürsüsünde bulunan en yaşlı üye, Sinop milletvekili Şerif Bey'in çok kısa açış konuşmasının iki yerinde *«istiklâli tam»*, bir yerinde de *«istiklâl»* kavramı vurgulanmıştır ki, bunlar ulusun yazgısına el koymuş olan TBMM'nin tam bağımsız bir devlet kurma yolundaki ilk açıklamasıydı. O gün, ülke--millet-siyasal güç birleşmiş, (adı o zamanki koşullar dolayısıyla söylenmemiş olan) yeni Türk Devleti, daha doğrusu, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu. Bu cumhuriyetin ülkesi vardı, milleti vardı ve siyasal organize gücü (Türkiye Büyük Millet Meclisi) vardı. Bu güç yeni devletin işlerini ele almış, bir kaç gün sonra geçici kabineyi, çok geçmeden de normal bakanlar kurulunu oluşturmuştu. «Erkler birliği» kuralı gereğince TBMM hem yasama, hem yürütme, hem de yargı erklerini kendinde topladığı için, yürütme organı (ve bu organı tek tek seçimle oluşturan) bakanlar her an Meclis'in denetimindeydiler. Üstelik, yeni kurulan devlet ulusal egemenliğe ve tam bağımsızlığa dayalı bir kuruluş olduğunu bütün dünyaya ilan etmiş bulunuyordu. Bu nedenle 23 Nisan 1920'nin ilk yıldönümünde Saruhan (Manisa) milletvekili Refik Şevket'in (İnce) vermiş olduğu bir yasa önerisi üzerine oldukça uzun süren tartışmalar sonunda o günün ulusal bayram olması Meclis'ce kabul edilmişti. Bütün bunları gözden kaçıran 12 Eylül'ün beş generalı 23 Nisan gününü Ulusal Egemenlik Bayramı ve resmi tatil günü olmaktan çıkardılar. Oysa Atatürk, cumhuriyetin ilanından sonra bu bayramı, geleceğin yöneticisi olacak çocuklarımızı da düşünüp, «Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı» olarak perçinlemişti. Bu resmi bayramın kaldırılmasının ertesinde, *18 Nisan*

1982 günü bu sütunlarda çıkan ve durumu eleştiren *«İlk Ulusal Bayram ve Bir Anı»* başlıklı yazımı şöyle bitirmiştim:

«Bence öteki bütün bayramlardan bir tek gün alınabilir, daha 1921'de kabul edilmiş ve ilk kez TBMM'ce uygulanmış olan bu en büyük Ulusal bayram resmi tatil günleri dışında bırakılmayabilirdi. Belki bunu ileride (bugün 23 Nisan'ı kutlayacak olan) *bu günkü ilkokul çocukları düzeltir.*

Neyse ki, Milli Güvenlik Konseyi işin farkına varıp bir yıl geçtikten sonra 23 Nisan gününü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak yeniden kabul etti; böylece daha önce düşmüş olduğu yanılgıyı düzeltti. Keşke yalnız bu bayram günleri için değil, öteki konular, özellikle Atatürk'ün kurumlarını birer resmi devlet dairesi durumuna getirip vasiyetnamesini yok eden: *ve öğrenim birliği ve laiklik ilkesine ters düşen uygulamalarındaki yanılgıların da hemen ayırdına varıp bunlardan da geri dönmüş olsaydı, günümüzdeki çok yaygın şeriatçılık ortamı oluşamazdı. Tarihimiz şunu gösteriyor ki, bu ülkede iktidardakilerin göz yumması ve din sömürüsü olmadıkça, şeriatçılık asla baş kaldırmamıştır. (23 Nisan 1989)*

KENAN EVREN'İN ULUSAL EGEMENLİK ANLAYIŞI - I

Danışma Meclisi Erzincan üyesi emekli Kur.Alb. Abdülbaki Cebeci'den 25 Nisan 1989 tarihini taşıyan ilginç bir mektup aldım. Bu mektubu aşağıya geçirmeden önce Baskın Oran ve Fadıl Kocagöz'ün *«Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları»* adını taşıyan kitabından söz etmek isterim. Bir solukta okunan bu kitapta Kenan Evren tarafından dış politika, dil ve tarih, din ve laiklik, ekonomi, gençlik ve anarşi, insan hakları ve işkence, Atatürkçülük, komünizm, ordu, özgürlükler ve demokrasi, Rabıta Örgütü, Rogers Planı, sansür ve basın, sendikalar, üniversiteler, siyasal partiler ve il-

keler, kendi kişiliği ve kişisel sorunları konularında söylenmiş (söylenmemiş) «vecizeler» yer almaktadır. Başka konular da var. Ben önemli gördüklerimi not ettim. Ünlü yazar Aziz Nesin «keyifle okuduğum kitap» başlığı ile bu yapıt için kaleme aldığı, o erişilmez esprileriyle dolu, sunuş yazısında şöyle diyor:

«Kitabın türünü belirleyemedim. Roman değil, ama roman. Anı değil, ama anı. Günce değil, ama günce. Özyaşam öyküsü değil, ama özyaşam öyküsü. Bir araştırma değil, ama bir araştırma (...)».

Bence bu kitap Sayın Kenan Evren tarafından 12 Eylül darbesinden sonraki dönem üzerine söylenmiş ve yazılmış bir öykü, 12 Eylül 1980'in hazin öyküsü. Aziz Nesin'in dediği gibi ben de *«keyifle»* ama -demek mümkünse- acı bir keyifle okudum bu kitabı. Bütün aydınlarımız da okumalıdır, yalnız keyif için değil, Türkiye'nin geleceği bakımından düşünmek ve sağlıklı önlemler almak için.

*

Şimdi gelelim, Sayın Abdülbaki Cebeci'nin mektubuna:

«Sayın Hocam, 23 nisan 1989 günü Cumhuriyet gazetesinde 'Ulusal Egemenlik Bayramı da Elden Gidiyordu...' başlıklı yazınızı okudum. Bu yazınızın sonunda 'Neyse ki, Milli Güvenlik Konseyi işin farkına varıp bir yıl geçtikten sonra 23 Nisan gününü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak yeniden kabul etti. Böylece daha önce düşmüş olduğu yanılgıyı düzeltti...' diyorsunuz.

Milli Güvenlik Konseyi'nin resmi tatil günlerinden çıkarak sadece ana ve ilkokullar düzeyinde kutlanacak bir çocuk bayramına dönüştürdüğü 23 Nisan gününün yeniden resmi tatil günlerine dahil edilmesi aşağıda arz ettiğim şekilde olmuştur:

Sizin 18 Nisan 1982 günkü Cumhuriyet gazetesinde çıkan ve «Belki bunu ileride (bugün 23 Nisan'ı kutlayacak olan) ilkokul çocukları düzeltir» cümlesiyle sona eren yazınızı okumuş

ve bu yazınızdan da esinlenerek hazırladığım kanun teklifini 61 arkadaşıma da imzalatarak Danışma Meclisi Başkanlığı'na sunmuştum. Teklifimin Genel Kurul'a gelmeden evvel görüşüleceği Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Komisyonu'nda da kabul görmesi için o komisyondaki arkadaşlardan beş üyeye de teklifimi imza ettirmiştim.

Komisyon, teklifim hakkında hükümetin mütalaasını sormuş, hükümet de bayramların çokluğu nedeniyle Başbakan Sayın Bülend Ulusu imzası ile olumsuz mütalaada bulunmuştur.

Bunun üzerine komisyon üyelerinden teklifimi imza edenler bile imzalarını geri çekmişler ve teklifim komisyonun oybirliğiyle reddedilmiştir.

Teklifim reddedilmekle birlikte, genel kurulun gündemine girmiştir. Ben ise Milli Güvenlik Konseyi'nce kısa süre önce çıkarılan kanunun o Konsey'in oluşturduğu Danışma Meclisi'nde değiştirilmesinin pek de mümkün olmayacağını, değiştirilse bile Konsey benimsemediği takdirde kanunlaşamayacağını düşünerek, kanun teklifini Danışma Meclisi Başkanlığı'na sunduğum günlerde Devlet Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ile Konsey üyelerine gönderdiğim mektup ve ekleri ile de 23 Nisan gününün gerçek niteliğini belirtmiş ve bugünün, eskiden olduğu gibi, resmi tatil günleri arasına alınmasını öngören kanun teklifini kendilerince de uygun görülmüş olduğuna ilişkin olarak kamuoyunun bilgilendirilmesinde, halkla ilişkiler yönünden toplumsal yarar gördüğümü arz etmiştim.

İlgili komisyonca oybirliği ile reddedilen teklifimin genel kurul gündemine girdiği ve orada görüşüleceği, gündem Milli Güvenlik Konseyi'ne de gönderildiğinden, Konsey'ce de biliniyordu. İşte bu sıralarda benim kendilerine bildirdiğim gerekçeye dayanan teklifim aynen benimsenerek Milli Güvenlik Konseyi üyesi Sayın Sedat Celasun tarafından hazırlanan aynı nitelikteki teklif 5 Nisan 1983'te Danışma Meclisi Başkanlığı'na sunulmuştur. Bu teklif de Danışma Meclisi Genel Kurulu gündemine alınmıştır.

Kurucu Meclis'in iki kanadından gelen aynı nitelikteki iki teklifin Danışma Meclisi Genel Kurulu'nda, ilk teklif sahibi Erzincan üyesi Abdülbaki Cebeci tarafından birleştirilerek görüşülmesi önerilmiş ve Meclis'ce kabul edilerek 18 Nisan 1983 günkü birleşimde görüşülmüş ve kabul edilmiştir.

Kabul edilen metin görüşülmek üzere Milli Güvenlik Konseyi'ne gönderilmiş ve Konsey'ce 20 Nisan 1983'te kabul edilerek yasalaşmıştır.

Ancak bu teklifin Milli Güvenlik Konseyi'nde görüşülmesi sırasında Konsey Başkanı Sayın Kenan Evren'in konuşmasından, bugünün niteliğinin anlaşılmadığı, hâlâ çocuk bayramı niteliğinde görüldüğü anlaşılmaktadır. Başkanın konuşması, teklifin reddi, maddelere geçilmemesi yönünde belirirken maddelere geçilmesi kabul edilmiş ve yasalaşması sağlanmıştır. Derin saygılarımı sunarım.»

Bu mektubu alınca bazı incelemelerde bulunmam gerekti. Kaldırılmış olan 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı'nın iki yıl sonra yeniden, tıpkı eskiden olduğu gibi, resmi bayram ve tatil günü sayılmasına ilişkin girişimin, benim daha önce sandığım gibi, Sayın Kenan Evren'den gelmemiş olduğu anlaşılıyordu. O zaman durumu yeterince inceleme olanağı bulamadığımdan, 23 Nisan 1989 tarihli yazımda, *«Keşke Milli Güvenlik Konseyi öğrenim birliğini kaldırıp laikliği zedeleyen yasa ile Atatürk'ün vasiyetnamesini bir yana itip onun kurduğu dernek niteliğindeki Türk Dil ve Tarih Kurumları'nı birer devlet dairesi durumuna getiren yasa ve anayasa maddelerini de değiştirseydi ne iyi olurdu»* yollu, geçmişe yönelik bir dilekte bulunmuştum. Yukarıya almış olduğum mektup gösteriyor ki, 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı'nın geri getirilmesine ilişkin ilk öneri Sayın Kenan Evren'in başkanı olduğu Milli Güvenlik Konseyi'nden gelmemiştir.

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi'nde yer alan belgeler de tamı tamına Sayın Cebeci'nin sözleri doğrultusundadır. Orada okuduğuma göre, Cebeci ve 61 arkadaşının yasa önerisinin gerekçesi özetle şöyledir:

«23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın, adından da anlaşıldığı üzere, iki anlamı vardır. Temel olan ve ulusallığın ağırlığını taşıyan anlamı, egemenliği Türk ulusunun kayıtsız şartsız eline aldığı gün olmasıdır. Bayramın bu anlamında Türk ulusu kutsallık görmektedir. İkinci (tali) anlamı, geleceğin büyükleri olacak Türk çocuklarının körpe beyinlerinde ulusal egemenlik bilincini yaratmak amacını gütmektedir. Atatürk, ulusal egemenlik gününü, aynı zamanda çocuk bayramı yapmakla pedagojik bir düşünceye de dayanmıştı. 23 Nisan gününün, Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü olarak Ulusal Egemenlik Bayramı anlamında kabulü, 23 Nisan'ın milli bayram addine dair 112 sayılı kanunla olmuştur. (Ceride-i Resmiye ile neşir ve ilanı 2 Mayıs 1337- No: 13) (1921). Adı geçen kanunun Saruhan mebusu Refik Şevket (İnce) ve arkadaşları tarafından 23 Nisan 1921'de verilen teklifinde ve aynı gün görüşülmesi sırasında hatiplerin belirttikleri bu bayramın ulusal ve kutsal anlamı bugün de o günkü coşku ile ruhlarımızı doldurucu niteliktedir. (...) Konunun otoritesi olan bilim adamlarımız da 23 Nisan'ın yalnızca ilkokul çocuklarının şenlik günü yapılarak genel tatil günlerinden sayılmamasını içtenlikle ve bilimsel olarak eleştirmişlerdir. (...) 12 Eylül 1980'den evvel çıkarılan bir yasa ile dinsel tatil günleri, her iki bayrama yarımşar gün arife tatili eklenerek, toplam sekiz güne çıkarılmıştır. Bu sekiz gün büyük çoğunlukla dinsel amaçla, yani ibadet ve ziyaret için kullanılmamaktadır. Kırsal otel ve motellere, mevsiminde plajlara uzaklaşılmaktadır. Çalışma saatlerini arttırmak amacı ile en büyük ulusal bir günden tasarrufa gidimesi, ekonomik bir fayda değil, ulusal duyguları gevşetici etki yapar.» (4 Haziran 1989)

*

KENAN EVREN'İN ULUSAL EGEMENLİK ANLAYIŞI - II

Geçen haftaki yazımda Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın eskisi gibi, yeniden resmi bayram ve tatil günlerinden sayılmasına ilişkin Sayın Abdülbaki Cebeci ve 61 arkadaşının Danışma Meçlisi Başkanlığı'na sunduğu yasa önerisini ele almıştım. Bu öneri sırasıyla şu işlemleri görüyor:

1) Danışma Meclisi Başkanlığı öneriyi, Bülend Ulusu başkanlığındaki hükümete göndererek görüşünü istiyor. Hükümet, 1 Mart 1983 gün 18/103-87 sayılı yazısı ile şu gerekçeye dayanarak öneriyi benimsemiyor: «... *2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun'un uygulama süresinin henüz iki yılı dahi doldurmamış ve tatil günlerinin ülkemizde çok oluşu sebebiyle söz konusu kanun teklifi hükümetimizce olumlu karşılanmamıştır*». Görülüyor ki, hükümet başkanı *Bülent Ulusu* dahi ulusal egemenlik kavramının taşıdığı büyük önemin farkında değildir.

2) Başbakanlığın yazısı ve yasa önerisi, 4/3/1983 tarihinde Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonu Başkanlığı'na gönderiliyor.

3) *Eşref Akıncı* başkanlığında, sözcü *Halit Zarbun* ve dokuz üyenin katılmasıyla toplanan bu komisyon, Danışma Meclisi Başkanlığı'na sunduğu 16 Mart 1983 tarih ve 2/89-31 sayılı raporunda: «...Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun, 23 Nisan gününü bayram olmaktan çıkarmamıştır. Belli ölçüde ve yerlerde törenlerle kutlanmasını önlememiştir. Ancak genel tatil olmaktan çıkarmıştır. Bunun da yerinde olduğu görülmektedir. Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun'da 17/8/1981 tarihinde değişiklik yapılmış, *geçen bu süre içerisinde yeni bir değişikliği gerektirecek neden görülmemiştir.* Bu sebeplerle komisyonumuzda benimsenmeyerek tümüyle reddedilmiştir» deniliyor. (Danışma Meclisi Tutanak Dergisi -S. 355).

4) Bunun üzerine öneriyi imzalamış olan ve aynı zamanda Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonu'nda da üye bulunan Halit Zarbun, Avni Müftüoğlu, Remzi Banaz, Aydın Tuğ ve Necdet Geboloğlu yasa önerisindeki imzalarını geri alıyorlar.

5) Bir süre sonra Milli Güvenlik Konseyi üyesi Org. Sedat Celasun, Abdülbaki Cebeci'nin önerisi doğrultusunda Danışma Meclisi Başkanlığı'na bir öneri sunuyor. Bu öneri Danışma Meclisi üyesi Abdülbaki Cebeci ve 61 arkadaşının önerisiyle birleştirilerek tek öneri halinde yine Eşref Akıncı'nın başkanlığındaki komisyona gönderiliyor. Bu kez yine aynı üyelerden oluşan komisyon *17/4/1983* tarihli toplantısında. *(16/3/1983) günlü raporunun tam tersine bir rapor* hazırlayarak şu karara varıyor. Bunu Danışma Meclisi Tutanak Dergisi'nin 18 Nisan 1983 tarihli toplantısının ikinci oturumundan (sayfa 524) olduğu gibi alıyorum:

«...Teklifler ve gerekçesiyle konuya ilişkin hükümet görüşleri yeniden değerlendirildi. Yapılan görüşme sonucu her iki teklif genel kurulumuzun iradesi doğrultusunda birleştirilerek kabul edildi. Komisyonumuzda kabul edilen metin ilişiktedir. Raporumuz, Danışma Meclisi Başkanlığı'na saygı ile sunulur».

Komisyonun bir ay aralıkla, birbirine tümüyle ters düşen iki rapor vermesi çok dikkate değer. Aynı başkan ve aynı kişilerin bir ay aralıkla birbiriyle çelişen iki rapora imza koyması, bu konuda, Milli Güvenlik Konseyi'nde esen havanın yumuşamasından ve Konsey üyesi, Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun'un aynı doğrultuda bir öneri sunmasından kaynaklanıyor. *Bu demektir ki, Milli Güvenlik Konseyi'nin eğilimi ne yönde ise Danışma Meclisi komisyonlarının eğilimi de o yönde oluyor.*

Burada bir noktayı çok merak ettim ve *Abdülbaki Cebeci* ile 61 arkadaşının önerisinde de imzaları bulunan beş komisyon üyesinin, komisyonun bir ay aralıklarla verdiği raporlarda da imzaları bulunup bulunmadığını, *adlarını, tutanak dergilerindeki imzalarla tek tek karşılaştırarak* araştırdım.

Yasa önerisindeki imzalarını geri alan beş kişiden hepsinin de komisyonun *ikinci raporunda* imzaları bulunuyor. *Birinci raporda* ise bunlardan Necdet Geboloğlu ve Aydın Tuğ komisyonun 16 Mart 1983 tarihli ilk toplantısında bulunmamışlar (Danışma Meclisi Tutanak Dergisi S. 355). Demek üyelerden üçü, yukarıdan gelen işarete göre kendilerini yönlendirmişler. *Bu olay dahi o dönemin güdümlü siyasal havasını ve bazı kişilerin siyasal karakterini belgelerle kanıtlıyor.*

6) Danışma Meclisi'nin 18/4/1983 tarihli oturumunda, Abdülbaki Cebeci'nin 23 Nisan gününün önemini belirten kısa bir konuşmasından ve sözcüklere ilişkin önemsiz tartışmalardan sonra öneri kabul edilip yasalaşıyor.

*7) Ancak yasalaşmanın kesinlik kazanması için, yasanın Milli Güvenlik Konseyi'nin onayından geçmesi gerekiyor. Konsey 20 Nisan 1983 tarihinde Cumhurbaşkanı, Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren'*in başkanlığında, Kara Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Konseyi Üyesi *Nurettin Ersin*, Hv. Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Orgeneral *Tahsin Şahinkaya*, Dz. Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Konseyi Üyesi *Sedat Celasun'*dan oluşan toplantısında, Başkan: «Milli Güvenlik Konseyi'nin 141. birleşimini açıyorum. Gündemimize göre kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmesine başlıyoruz» diyerek toplantıyı açıyor.

İhtisas Komisyonu Başkanı Tuğgeneral Cumhur Evcil, kısa konuşmasının bir yerinde: *«Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunun vurgulanacağı bu anlamlı günde kutlama törenlerinin amacına uygun ve görkemli yapılabilmesi için 23 Nisan gününün genel tatil günlerine dahil edilmesi gerekli ve yararlı görülerek, hazırlanan kanun teklifi, Danışma Meclisi'nde kabul edilmiş ve şimdi yüksek onaya sunulmaktadır, arz ederim»* diyor.

Bundan sonra *Konsey Başkanı Kenan Evren* şöyle konuşuyor: *«Esasında yine görkemli olarak kutlanıyor, görkemliymiş mörkemliymiş yok. Bu, bir çocuk bayramıdır ve vilayetler-*

de, kazalarda vali ve kaymakamların nezareti altında toplanılır, bir geçit resmi yapılır. Görkemlisinden falan değil, velilerin katılması da değil; maksat memur velilerin katılmasıdır. Bugün şoför olan 23 Nisan'da işini bırakıp gidiyor mu, kasap kapatıp gidiyor mu, bakkal kapatıp gidiyor mu, dışarıda çalışan serbest meslek erbabı tatil edip gidiyormu? Gitmiyor, işine devam ediyor. Bu, sırf memur olanların, kamu sektöründe çalışanların isteğinden neşet etmiştir. Biz de peki buna uyalım demişizdir. Yoksa zaten çocukların bayramıdır. İlgili kurumların değil, yani okulların, öğretmenlerin ve saire, onlar için de bayramdı, diğerleri mesaiye devam ediyordu. Efendim, tümü üzerinde başka söz almak isteyen var mı? Yok. Tümü üzerindeki görüşmemiz tamamlanmıştır, maddelere geçilmesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.» (Birleşim: 141, 20 Nisan 1983, Oturum: 1, Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi S. 609).

1981'de Milli Güvenlik Konseyi'nce kaldırılmış olan Ulusal Egemenlik Bayramı'nın, başta belirttiğim istekler doğrultusunda yeniden kabul edilmesine ilişkin yasa tasarısı, *Başkan Evren'in konuşmasından sonra söz alan olmadığı için,* maddelere geçilip kabul ediliyor ve böylece bayram geri geliyor.

Burada birkaç nokta dikkatimi çekti. Sayın *Cebeci*'nin önerisinden sonra Danışma Meclisi Üyesi kimliğiyle bu Meclis'e sunmuş olduğu önerge ile 23 Nisan gününün yeniden ulusal bayram ve tatil günü olarak kabul edilmesini isteyen M.G.Konseyi Üyesi Org. *Sedat Celasun,* Başkan'ın konuşmasının ardından söz alıp önerisini savunma gereğini duymamıştır.

Neden?

İkinci ve asıl önemli olan nokta, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı, Genel Kurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Sayın Evren'in, 23 Nisan 1921'de kabul edilmiş olan Ulusal Egemenlik Bayramı'nı, *sadece bir çocuk bayramı sanmasıdır. Tutanaktaki konuşması öyle gösteriyor. Bu konusmada «Ulu-*

sal Egemenlik» üzerinde tek bir sözcük yer almamıştır. Sayın Evren ya ulusal egemenliğin önemini bilmiyordu ya da ulusal egemenliği önemsemiyordu. Her konuşmasında Atatürk'ü ağzından düşürmeyen Evren'in, ülkemize Atatürk'ün getirmiş olduğu Ulusal Egemenlik kavramını bilmemesi olanaksızdır; çünkü kendisi ulusal egemenlik sayesinde yapılan seçimlerle cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştur. Demek, makamını borçlu olduğu bu egemenliği önemsemiyor ve 23 Nisan gününün yalnız «çocuk bayramı» olması üzerinde duruyor.

«Ne yanından bakılırsa bakılsın, yukarıki belgeler gösteriyor ki, Milli Güvenlik Konseyi döneminin Atatürkçülük ve Ulusal Egemenlik anlayışı hazin ve yürek karartıcı durumdadır.

Geçen pazar yazıma aldığım 25 Nisan 1989 tarihli mektubu ile bana, şu günlerde benim için hiç de kolay olmayan bu incelemeyi yaparak tarihsel bir gerçeği açık seçik gözler önüne sermek fırsatını veren Danışma Meclisi Erzincan Üyesi Sayın Em.Kurmay Albay Abdülbaki Cebeci'ye yürekten teşekkürlerimi sunarım. (11 Haziran 1989)

«ŞEREF-İL MEKÂN BİL-MEKÎN»

26 Mart 1989 yerel seçimlerinde, Özal'ın partisi ANAP 67 ilden yalnız bir tekinin (Özal'ın seçim bölgesi olan Malatya'nın) belediye başkanlığını kazandı (Bitlis sonradan geldi). Öteki illerin büyük şehir başkanlıkları, çoğu SHP'nin olmak üzere bu parti ile DYP arasında bölüşüldü. Gazetelere bakıyorum yeni belediye başkanlarının yakınmaları birbirini izliyor. Usulsüzlüklerin, kimi yerde yolsuzlukların, gereksiz borçlanmaların çorap söküğü gibi ardı ardına ortaya çıktığı söylenip yazılıyor, belki daha da çıkacak. Ama bu çorap söküğü, benim çocukluk anılarımda olduğu gibi, zevkli bir tat

vermiyor insana.

Belediyelere ve yerel yönetimlere ANAP iktidarınca çok geniş olanaklar sağlanmış, yetkiler verilmiş, bunun karşılığında elde edilen sonuçlar iç açıcı olmamış. Ben bu sütunlarda çok eski yıllardan beri hep kamu görevlerinde *yetki* ve *sorumlulukların* birlikte işlenmesini savunmuşumdur. Ne yazık ki, bugüne değin bu iki kavramdan yalnız «yetki»ye önem verilmiş, iş sorumluluğa gelince yan çizilmiştir. Ülkemizin geri kalması nedenlerinden biri de budur.

Yerel seçimlerde yüzde 21.80 dolayında oy aldığı halde Meclisteki çoğunluğuna dayanarak tabandan ve temelden yoksun, neredeyse havada kalmış bir iktidar niteliğiyle 1992'ye kadar hüküm süreceğini ve cumhurbaşkanının da, kendi partisinin çoğunlukta olduğu şimdiki Meclisçe seçileceğini her vesileyle açıklayan Özal, acaba bu cesareti ve gücü nereden alıyor, diye düşünüyorum. «Halktan alıyorum» diyemez, çünkü 26 Mart seçim sonuçları ortada. Temel kaymıştır, iktidar yapısının duvarları çatlamıştır. Böyle çürük çarık bir yapı ile iktidar sürdürülemez. Hiçbir demokratik ülkede bunun örneği görülmemiştir. Acaba diyorum, 12 Eylül hükümetinin başbakan yardımcısının kulağına «Sen aldırma, yeni seçimlere gitme, 1992'ye kadar iktidarını sürdür» diye «hafiften» bir şeyler mi fısıldanmıştır. Yoksa konuşmasında ağzından «Allah'ın izniyle» sözünü eksik etmeyen Sayın Özal, bizim bilmediğimiz bir yoldan, doğrudan doğruya Tanrı ile iletişim mi kurmuştur!...

Gizemli olasılıkları bir yana bırakalım. Yukarıda belirttiğim doğrultuda bir fısıltı varsa, bu hangi iç ya da dış odaktan gelmiştir? Acaba bunların hiçbiri değil de Özal'ın davranışı yanızca kendi ihtirasından mı kaynaklanmaktadır?

Ne yönden bakılırsa bakılsın Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı Sayın Turgut Özal, 26 Mart seçimlerinden sonraki tutumuyla bu cumhuriyeti yeni bir bunalıma sürüklediğinin ayırdında değildir (Belki «ayırdında» sözcüğünü anlamaz diye onun konuştuğu dille yineleyeyim). Türkiye Cum-

huriyeti'ni yeni bir buhrana sevk edeceğinin farkında değildir.

Türklüğü ile övünür, konuştuğu dil Türkçe değildir.

Demokratlığı ile övünür, tutum ve davranışı demokratça değildir.

İşine geldiğinde -1924 Anayasası konusunda olduğu gibi- Atatürk'e sımsıkı sarılır, ama, 12 Eylül darbesinin uzantısı olan icraatı Atatürkçülük doğrultusunda değildir.

Ustası gibi zaman zaman «Benim halkım» diye konuşur, ama güttüğü sosyal ve ekonomik politika halk çoğunluğunun yararına değildir.

Avrupa Birliği'ne katılmadan söz eder, ama Meclisteki çoğunluğu ile değiştirebileceği halde bir türlü değiştirmediği birçok anti-demokratik yasa ve bunlara dayanan uygulamalar Avrupa Topluluğu standartlarına uygun değildir.

Hele hele 26 Mart seçimlerinin verdiği sonuçlardan sonra iktidar koltuğuna sımsıkı sarılıp oturmayı sürdürmesi özgürlükçü Batı demokrasilerinin siyasal gelenek ve göreneklerine koşut değildir.

Ara rejim yanlılarına (kimdir onlar, bilmiyorum) veryansın eder, öte yandan Atatürkçülüğe ve demokrasiye en büyük darbeyi vuran 12 Eylül ara rejiminin kurallarını uygulamayı sürdürerek, bu ara rejime sahip çıkar.Çok söylenip yazıldığı için enflasyon konusundaki çelişkili konuşmalarından söz edecek değilim. Ama özetle belirteyim ki, Özal, kendi kendisiyle sürekli çelişki içindedir, sözü ile özü birbirini tutmamaktadır.

*

Ne yazık ki, Meclisteki koskoca ANAP gruba da bütün bu çelişkilerin ayırdında değildir. Ufak tefek kıpırdamalardan başka, doğru bir yola yönelik hareket görülmüyor. Acaba ANAP iktidardan düşerse, kimi belediyelerde olduğu gibi birtakım aksaklıkların çorap söküğü gibi ortaya çıkacağından mı korkuluyor? Sayıştay denetiminden uzak bir maliye

sistemine dayanan fonlardan, şuraya buraya millet parasıyla bol keseden yapılan bağışlardan ötürü hesap sorulacağından mı çekiniliyor? Eğer sorulacak hesap varsa, bırakın sorulsun! Halkın kesesinden çıkan vergilerin harcanması santimi santimine denetimden geçsin. Demokratik ve sosyal hukuk devleti bunu gerektirir.

*

Bir de cumhurbaşkanlığı sorunu var. Özal, cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmak istiyormuş. Arapçada, *«Şeref-il mekân bil mekîn»* diye bir deyiş vardır. «Oturulan yer, orada oturanla şereflenir» anlamına gelir. O halde kişi, cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmakla şeref kazanmaz, kendisi onurlu ise, koltuğa şerefi o verir. Bu da ancak yeni seçimlerle belirlenecek ulusal istenci (milli iradeyi) temsil eden yeni Meclis tarafından seçilmekle olanaklıdır. Sayın Özal yalnız ülke çıkarları açısından değil, kendi onuru açısından da bunu hesaba katmalı ve ona göre davranmalıdır.

*

Çok değerli ve düşündürücü yazılarıyla yayımını sürdürerek Türkiye'nin düşünsel yaşamında büyük bir boşluğu dolduran FELSEFE DERGİSİ'nin 1989/1 sayısında (sayfa 37) *Yakup Şahan* «Ansiklopedi'den Seçme Maddeler» başlığı altında 1789 Devrimi'nden önce çıkarılmış olan ilk Fransız ansiklopedisinin kimi bendlerini dilimize çevirmiş. Bunlardan «İnsan» maddesini ünlü Fransız yazar ve düşünürü Didérot yazmış. Şöyle betimliyor «İnsan»ı:

«İnsan duyan, kafa yoran, düşünen, dünya üzerinde özgürce gezinen, egemenliği altına aldığı tüm öbür varlıkların önünde görünen, topluluk halinde yaşayan, bilimleri ve sanatları icat etmiş olan, kendisine özgü iyi ve kötü yanları bulunan, kendisi için efendiler yaratan, yasalar yapan v.b. bir varlıktır.»

Bu tanım içinde beni en çok düşündüren nokta *«kendisi için efendiler yaratan»* betimlemesi oldu. Gerçekten öyle mi-

dir? Tarihe baktığımızda görünüm buna uyuyor, ama özgür insan olarak düşündüğümüzde bu betimlemeyi kabul edemeyiz.

Yazıyı bitirirken «sürü» kavramına da değinmek istiyorum. Bu kavramın içinde çoban, kaval, dağarcık, yamçı, çokça koyun, keçi ve birkaç çoban köpeği bulunur. Çoban koyunları kavalı ile oyalar, köpekleriyle korur, dağarcığındaki ekmekle beslenir ve kalın keçeden yapılmış yamçısı ile geceleri soğuktan korunur. Gerek çoban, gerekse koyunlar ve köpekler kime ne kazandırdıklarının farkında değildirler. Çoban yalnızca yılda eline geçecek ücreti düşünür. Köpekler belirli zamanlarda çobanın hazırladığı «yal» denilen donyağı ve un karışımından yapılmış yiyeceklerini yerler ve koyunlar doğadan beslenirler.

Lisedeyken bir öğretmenimiz sıralı sırasız «Hükemâi Yunaniyundan feylesofu şehîr Aristetalis'e göre, insan hayvanı nâtıktır» (konuşan hayvandır) sözünü yinelerdi. Anlatımdaki cafcafa kapılır, anlamını düşünmezdik. Bu sözün tanımını bazı gözlemlerime dayanarak, *«İnsan, düşünmeden konuşan hayvandır»* biçimine çevirmek istiyorum. Bilmem siz ne dersiniz?! (23 Temmuz 1989)

ŞU ANAYASA VE CUMHURBAŞKANLIĞI SORUNU

Bizde anayasa geleneği, uygar Batı ülkelerine oranla, çok yeni sayılır. Gerçi ilk Osmanlı Anayasası 1876'da yapılmış ise de bilindiği gibi ömrü uzun sürmemiş, ancak 1908'de ilan edilen *İkinci Meşrutiyet*'te -bazı değişikliklerle- yeniden uygulanmaya başlamıştır. O tarihten beri de anayasal gidiş bir türlü rayına oturmamıştır. Bunun özellikle iki nedeni var:

Birincisi, devleti yönetenlerin her konuda kendi istençle-

rinin (iradelerinin) egemen olmasını istemeleridir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de eylemli olarak diktatörlük yetkilerini eline alan Enver Paşa'nın bir konudaki isteğine karşı: "Paşam, bu konuda kanun müsait değildir" diyen devlet yetkilisine, *"Yok kanun, yap kanun"* demesi, yukarıda söylediğimin çok belirgin örneklerinden biridir. Oysa onun böyle söylediği tarihte Osmanlı devletinde Kanun-u Esasi (anayasa) sözde yürürlükte bulunuyordu. Beni en çok tedirgin eden nokta, devlet dizginini eline alan asker, mühendis, hekim mesleğindeki kişilerin hemen kendilerini anayasa uzmanı sanmaları ve birtakım hukuk diplomalarının da bu gibilerin isteklerine göre yasa metinlerini hazırlamalarıdır. Ülke bu kısır döngüden kurtulmadıkça daha pek çok yıllar anayasal bunalımdan kurtulamayız.

İkincisi, ülkemizde anayasal geleneğin henüz tam olarak yerleşememesinin nedeni hiç okumamış ya da az çok okumuş halk kitlelerinin uzun yüzyıllardan beri devlet başkanı, başbuğ, padişah veya halifelerin yönetimine alışkın olmaları, kendi istençlerinin (iradelerinin) bu konuda etkili olacağını hiç düşünmemeleridir. Büyük amcamın en büyük kızı (hayatta olsaydı şimdi 110 yaşında olacaktı), cumhuriyet döneminde bile Abdülhamit'ten söz açılınca, çok doğal bir söyleyişle hemen "Abdülhamit Efendimiz padişah iken her işimiz çok iyi gidermiş" derdi. Bu gözlemimi şunun için anlattım: Halkımız, "yeryüzünde Tanrı'nın gölgesi" (zıl-ullahi fil-arz) sayılan ve "peygamber postunda oturduğuna" inanılan padişahın her sözünün doğru, her istediğinin yasal, her yaptığının doğal olduğuna, yeryüzünde kendi mutluluğu için kendisinin ya da toplum temsilcilerinin değil, devlet başkanı olan halifenin düşündüğüne yürekten inanırdı; o kadar inanırdı ki, akılcı yasalarla ülkeyi yönetmek hemen hemen kimsenin aklına gelmezdi. Zaten İslâm hukukunda devlet, "ulülemre itaat" (devlet başkanına ve onun tarafından yetkili kılınanlara bağılsız koşulsuz boyun eğme) temeline dayanıyordu. Bu nedenledir ki bütün Müslüman ülkelerde halkın katı-

lımıyla çağdaş anlamda anayasal yönetim bir türlü yerleşememiştir.

İlk kez Türkiye'dedir ki halka, kendi yönetimi işinin, başkalarının değil doğrudan doğruya kendisinin düşünmesi gerektiğini Mustafa Kemal Atatürk öğretmiştir. O, Anadolu'nun göbeğine kadar ilerleyen Yunan salgınını; ulusal istenç (milli irade) temeline dayanan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Ankara'da toplayarak, ondan ve bütün halktan aldığı destek ve güçle iç ayaklanmaları ezmiş, düşmanı da yurttan atmayı başarmıştır. O zamandan beri politikacılarımızın ağzından "milli irade" sözü eksik olmamaktadır. Ancak seçimle veya darbe ile iktidara gelenlerden büyük bir bölümü ulusal istenç (milli irade) kavramını içtenlikle benimsemedikleri için (belki de buna inanmadıkları için) ülkemizde bir *anayasa sorunu* günümüze dek süregelmiştir.

*

1876 tarihli Osmanlı Anayasası'ndan sonra Türkiye'de ilk büyük anayasa (Cumhuriyet Anayasası olarak anılan) 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu'dur, 105 maddedir.

İşte şimdi yüksek elektrik mühendisi Başbakanımızın "Atatürk Anayasası" diye özlem duyduğu *"kısa"* anayasa budur. Sayın Başbakan, kendi mantığınca, böyle bir anayasa ile yürütme gücüne büyük yetkiler verilmesi ve bu yetkinin anayasal denetime bağlı olmaması görüşündedir. Kendileri Türkiye'de *"istikrarın sağlanmasının ve çağ atlamanın"* ancak böyle bir anayasa ile mümkün olabileceğini sanmaktadır; bilmem 1924 Anayasası'nı bir boş vaktinde ele alıp enine boyuna okumuş mudur? Hele hele o anayasada *yürütme erkinin* 1982 Anayasası'ndakinden daha zayıf olduğunun ayırdında mıdır? Şunu da öğrenmek isterdim; Sayın Özal, TBMM tutanak dergilerinde 1924 Anayasası'nın Meclisteki görüşme ve tartışmalarını okuyup bunlar üzerinde düşünmek için vakit bulabilmiş midir ki Atatürk Anayasası olarak nitelediği

bu anayasa konusunda öyle ulu orta yargıya varabilmektedir. O sırada Meclis memuru olarak bu tartışmalardan çoğunu izlemiş olduğum için hemen belirtebilirim ki bu anayasa hazırlanırken TBMM, cumhurbaşkanının yetkilerini olabildiğince dar tutma eğilimini göstermiştir; savaş alanlarının muzaffer başkomutanı, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın karizmatik kişiliğinden gelebilecek dikta tehlikesini bir an bile gözden uzak tutmamıştır. Ayrıca bu anayasa tek parti yönetimine göre yapılmıştır; gerçi çoğulcu sisteme açık ise de partiler sistemi anayasada açık seçik belirlenmemiştir. Bununla birlikte Atatürk, 23 Nisan 1920'de kurulan ilk Meclisten başlayarak, ömrünün sonuna değin TBMM'ye dayanmadan icraat yapmamış, gerek cumhuriyetin kuruluşunu, gerekse laiklik başta olmak üzere büyük toplumsal devrimi hep bu anayasa ile "milli iradeye" dayanarak, TBMM ile gerçekleştirmiştir. En bunalımlı günlerde bile Silahlı Kuvvetler kesimindeki büyük saygınlığına dayanıp Meclisin kapısına kilit vurmayı aklından bile geçirmemiştir; tersine, tek partiden çokpartili sisteme geçmeyi 1924 ve 1930'da iki kez denemiş, Türk devrimini, özellikle laiklik ilkesini tehlikede görünce bu denemeleri ertelemiştir; çünkü laikliğin egemen olmadığı toplumlarda demokrasinin de gerçekleşip yaşayamayacağını çok iyi biliyordu. Bu nedenle bütün çabasını Türk devriminin değerlerini koruyup yerleştirmek için gerekli kurum ve kuruluşları oluşturmaya adamış, başka bir deyişle, toplumsal ortamı çokpartili sistemi özümseyip benimseme aşamasına eriştirmek için uğraşmıştır. (20 Ağustos 1989)

*

Atatürk'ün ölümünden ve ikinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Fransa büyük bir yenilginin ezikliğinden, Almanya ve İtalya'da korkunç faşist dikta rejimlerinin toplumsal değerlerdeki yıkımından kurtulmaya başladıktan sonra, kendilerine yeni ve çağdaş anayasalar hazırladılar. Önceki

rejimlerin olumsuz deneyimlerinden yararlanarak yasama ve yürütme erklerinin yargısal denetimlerini sağlamak için, başta anayasa mahkemeleri olmak üzere birtakım yargı kuruluşları oluşturdular. Böylece yasama, yürütme ve yargı erkleri karşılıklı denetim mekanizması içinde devlet yönetimini sürdürmeyi başardılar.

Bizim 1924 Anayasası'nda böyle bir denetim sistemi olmadığı için Demokrat Parti iktidarı, özellikle, 1957'den sonra TBMM'de bir çoğunluk tahakkümü (baskısı) kurdu, dilediği yasaları kendi çoğunluğuna dayanarak dilediği koşullarla çıkarmaya başladı ve en sonunda da ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi'ni kapatmak için Meclis içinde bir Tahkikat Komisyonu kurarak çok partili demokrasinin gelişmesine en büyük darbeyi vurdu. Hukuksal bakımdan da yargı yetkisini "gasp etmek" yolunu tuttu. Bir anayasal bunalım doğdu, Meclis saygınlığını yitirdi ve böylece bir iktidar boşluğu oluştu. O zaman iktidarda bulunanlar bunun tehlikesini görmediler, üniversitelerde gençlerin üzerine güvenlik güçlerini gönderip ateş açtırdılar, bunu önlemek isteyen İstanbul Üniversitesi Rektörü rahmetli Ord. Prof. Sıddık Sami Onar, üniversite bahçesinde güvenlik güçlerince tartaklanıp yerlerde sürüklendi; üniversite gençleri, kız erkek ayrımı yapılmaksızın askeri araçlara doldurulup kışlalara kapatıldı; halk arasındaki öfke ve heyecan son sınırına varmıştı.

Böylece doğan iktidar boşluğunun ardından 27 Mayıs askeri müdahalesi geldi. Aslında bu müdahale, Genelkurmay Başkanı en başta olmak üzere, silahlı kuvvetlerin emir ve komuta zinciri içinde yönetime el koyması değildi; hareket, gerek halk kesiminde gerek silahlı kuvvetler kesiminde dipten, tabandan geliyordu; silahlı kuvvetler kesimindekine "genç subaylar hareketi" de denilebilirdi; bunun yanında onu destekleyen bir halk hareketi de olduğu için silahlı kuvvetlerin müdahalesi gerçek bir devrim niteliği taşıyordu. Nitekim 27 Mayıs 1960 Devrimi'nden sonra hazırlanıp kabul

edilen 1961 Anayasası, Batı'nın yukarıda vurguladığım örneklerinden yararlanarak insan hak ve özgürlüklerine, sendikal ve derneksel örgütlenmelerin yanı sıra yasama ve yürütmenin yargısal denetimine yer vermiş çağdaş ve devrimci bir anayasa idi; Atatürk'ün gerçekleştirdiği büyük devrimi korumak için her türlü önlemi almak doğrultusunda yürüyordu.

Bence 1961 Anayasası'nda eleştirilebilecek iki nokta vardı:

Birincisi, gerek cumhurbaşkanlığı, gerek TBMM başkanlığı seçimlerindeki oylamada anayasaca konulmuş olan çoğunluk sağlanamayıp tıkanıklık olursa, seçim kilitlenirse bunu açmanın yolunu gösterecek kural 1961 Anayasası'nda yer almamıştı; böyle bir olasılık ne anayasa öntasarısını hazırlayan Bilim Kurulu'nun ne de Kurucu Meclis'in aklına gelmişti. Nitekim 12 Eylül 1980 darbesinin nedenlerinden biri olarak TBMM'deki bu kilitlenmeler gösterildi.

İkincisi, anayasada yer alan ve 27 Mayıs askeri müdahalesinin bir devamı sayılan "tabii senatörlük" kurumunun belirli bir süreye bağlanmamış olmasıdır; çünkü ömürboyu sürecek olan bu tabii senatörlük kurumu bir süre sonra hem halkın hem de silahlı kuvvetler kesiminin gözüne batmaya başlamıştı. Böylece 1961 Anayasası gelecekteki anayasal bunalımların tohumunu, bu iki nokta yönünden, kendi özünde taşıyordu. Yazık oldu; çünkü 1961 Anayasası, Atatürk Devrimi'nin ileri bir aşaması durumundaydı; içeriğinde hemen hemen bütün dünya ülkeleri anayasalarının geçirmiş olduğu evrimlerden, gerek faşist rejimlerin, gerekse parlamentolardaki çoğunluk diktalarının yıkımlarından sonra bu rejimlerden doğan sakıncalardan yararlanılarak hazırlanmış maddeler yer almıştı. Şimdiye kadarki yazılarımda bir çok kez vurgulamış olduğum gibi, halkın ve silahlı kuvvetler kesiminin tabanından gelen bir hareketin ürünü olduğu için halkın istencine ve yükselmesine uygun nice çağdaş kurallar içeriyordu. Ne yazık ki yukarıda vurguladığım iki eksiklik onun eleş-

tirilmesine, taşlanmasına ve sonunda yıkılmasına neden oldu. Çünkü toplumsal uyanışı istemeyen iç ve dış odaklar bu anayasayı yıkmak için bahaneler arıyordu. Bir yandan terör koyulaştırıldı, öte yandan bütün suç bu anayasaya yüklendi. İşte sonuç ortada. Fransızların bir atasözü vardır: "la santi n'est pas contagieuse", (sağlık bulaşıcı değildir). Bu sözün gerçek anlamı hastalığın bulaşıcı olduğudur. 1961 Anayasası'ndaki onca sağlıklı kurallar yukarıda belirttiğim iki eksikliği düzeltmemiş, o iki eksiklik güzelim 1961 Anayasası'nın ortadan kaldırılması nedenlerinden biri olarak kullanılmıştır.

*

Eğer Sayın Demirel son yıllarda, özellikle son haftalarda yapmış olduğu konuşmalarda ve art arda verdiği demeçlerde gerçekten samimi ise, 1965'te iktidara geldiği zaman 1961 Anayasası'ndaki ve içtüzükteki cumhurbaşkanlığı ve Meclis başkanlığı seçimi yöntemlerinde tıkanmayı önleyecek değişiklikleri yapıp, yasama organında bunalım yaratmaz, demokrasiyi güçlendirir, böylece 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbelerine yol açmazdı. 27 Mayıs 1960 Devrimi Atatürkçü doğrultuda olduğu halde 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri bu doğrultuda olmamış, tersine, karşı-devrim olarak gerçekleştirilmiş; böylece ülke yeniden karanlıkların eşiğine gelmiştir.

1982 Anayası ve ona dayanan seçim yasaları, bilindiği ve görüldüğü gibi, 12 Eylül darbesinin uzantısı olan bugünkü hükümeti-biçimsel yasalar yönünden- beslemekte ve desteklemektedir. Bunun sonucunda şimdi halk tabanında yaklaşık yüzde yirmilik oy potansiyeli bile olmayan ANAP lideri, 1924 Anayasası'nı överek Çankaya'da Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmaya hevelenmektedir. "Şeref-il mekân bil-mekîn" başlıklı yazımda belirtmiş olduğum gibi, kişiler zorla oturdukları koltuktan şeref almazlar ve o koltuğa şeref de kazandırmazlar. Sayın Özal diyecektir ki,

"Ben zorla değil seçimle oturacağım". Eğer oy tabanı yeterli olsa buna kimsenin diyeceği olmaz. Yüzde yirmilik bir tabana dayanarak Çankaya'ya çıkmaya kalkışmak ile silah zoru ile oraya çıkmaya kalkışmak arasında ayrım yoktur. Üstelik kendi iktidarı, bir askeri darbe ile iktidara gelmiş olanların uzantısı niteliğindedir; çünkü hukuk ilkelerine ve insan haklarına aykırı birçok yasa hâlâ yürürlüktedir. Durum böyle olduğu halde Özal'ın sivil iktidardan söz etmesi çok tuhaf kaçıyor.

*

Askeri yönetimler durduğu yerde gelmezler; siviller iktidar boşluğu yarattıkları zaman gelirler. Atmosferde bir hava boşluğu olan yerin dışarıdaki hava tarafından doldurması gibi bir olaya benzer bu. Bütün iş yönetimde bir iktidar güçsüzlüğü ya da boşluğu yaratmamaktadır. Askerlerin darbe ile iktidara gelmesinin ülke bakımından çok büyük sakıncaları vardır. Darbelerin alışkanlık haline getirilmesi birçok kurmay subayın düşünde Çankaya koltuğunun görüntüsünü yaşatır. Oysa silahlı kuvvetlerin asıl görevi politika değil, büyük tehlikelerle çevrili yurdumuzun güvenliğini sağlamaktır. Ben daha 1960 Devrimi'nden ve 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra aynı konuyu ele alarak bu sütunlarda birkaç kez; *"Cumhurbaşkanlığı makamı, genelkurmay başkanları için yeni bir terfi makamı durumuna getirilmemelidir"* görüşünü vurgulamıştım. Bu görüş, askerler politika yapmamalıdır, anlamına gelmez. Onlar da herkes gibi bu ülkenin yurttaşıdırlar. Emekli olduktan ya da askerlik görevinden çekildikten sonra siyasal partilere yazılıp her kademede deneyim kazanarak ve özellikle askerliğin gereği olan kategorik ve buyurgan düşünme ve konuşma alışkanlığından arınarak kendilerini sivil yaşama alıştırırlarsa elbette politikayla uğraşabilirler, dahası, politika arenasında çok yararlı işler görebilirler; bu arada devlet yönetiminde yüksek makamlara da seçilebilirler. Halk tabanına dayandıkça buna kimsenin bir di-

yeceği olamaz. Benim karşı olduğum nokta, silahlı kuvvetlerin devlet yönetimine zorla el koymalarıdır. Sayın Özal da konuşmaları arasına sıkıştırdığı bazı sözlerle sanki aynı düşüncede olduğunu anlatmak istemektedir. O halde ilk yapacağı iş erken seçime gitmek, eğer çoğunluğu sağlarsa o zaman cumhurbaşkanlığına talip olmaktır. Ya da şimdiki Mecliste belirli bir kişi üzerinde muhalefet partileriyle tam bir anlaşmaya varıp cumhurbaşkanlığı bunalımını geçici bir süre için atlatmak ve öne alınacak seçimlerle demokrasiyi havada kalmaktan kurtarıp gerçek yörüngesine oturtmaktır. İktidarını tabandan yoksun olarak zoraki sürdürmekten ancak böyle kurtarabilir. Ondan sonra da anayasa sorunu yeni Mecliste ele alınıp, çağdaş gereksinmeleri karşılayacak, 1961 Anayasası'nda olduğu gibi, insan hak ve özgürlüklerine, sendikal ve derneksel özgürlüklere, yasama ve yürütmenin yargısal denetimine dayalı çağdaş bir anayasa hazırlanır; böylece demokrasimiz artık yeni iktidar boşluklarına ve kesintilere meydan vermeyecek biçimde sağlam temellere oturtulup ikide bir ortaya çıkarılan anayasa sorunu kesin bir çözüme bağlanmış olur. (3 Eylül 1989)

ÖZAL GÖZÜKARA GİDİYOR

Özal, gerçekten gözükara gidiyor. Hiçbir eleştiriye katlanamıyor. Bütün icraatının doğru olduğuna inanıyor. Belki inanmıyor ama keyfi öyle istiyor. Eleştiride tam can alıcı noktaya dokunan yazarlar için de "gelsin 158'inci madde" diyor. Savcılıklar, mahkemeler harekete geçiriliyor, ifadeler alınıyor. Adalet Bakanlığı sanki Özal'ın buyruğunda. Bu bakanlığın ünlü(!) müsteşarını, nedense, kimse yerinden oynatamıyor. Bakanlar değişse de müsteşar değiştirilemiyor. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi savcısının değiştirileme-

diği gibi. Bunlar hakkında yapılan haklı eleştirilerin, yüksek katlara başvuruların hiç etkisi yok.

Parlamentoda hükümetin denetlenmesi de hep ANAP çoğunluğunca önleniyor. Oysa bu çoğunluğun halk tabanından desteği yok. Ama ne sakıncası var; bir kez seçimlerde yüzde otuz beş oy almışlar ya, bu yeter. Geçen yılki 26 Mart yerel seçimlerinde bu oy oranı yüzde yirminin altına düşmüş, şimdi belki daha da düşük. Parlamentodaki ANAP çoğunluğunun halk desteği havada kalmış. Ne önemi var!.. "Bir kez halktan 1992'ye kadar vekâlet aldık" deniyor. Halk bu vekâleti geri aldığını açık seçik belli etse de onlarca önemi yok, "Biz bu vekâleti sonuna kadar kulanacağız" düşüncesi egemen. Bir de buna çağdaş demokrasi, Batı demokrasisi diyorlar. Oysa çağdaş demokrasilerin hiç birinde böyle bir durum görülmez. Halk desteğinden yoksun kalma kuşkusu doğar doğmaz genel seçime gidilir. İktidardakiler bunu ya kazanırlar, ya da kazananlara iktidarı teslim ederler. Demokrasi dediğimiz mekanizma böyle işler.

Bütün bu tutumlarda en kötü olan yön, yapılan kanunsuz işlerin hep "milli irade" adına olduğunun ileri sürülmesidir. Bu sütunlarda bir kaç kez belirtmiştim, bir daha belirterek ANAP milletvekillerinin kafalarına sokmayı gerekli görüyorum. Anayasa profesörü rahmetli Ali Fuat Başgil, milli irade kalkanı ardında gizlenen çoğunluk diktasını şöyle anlatmıştı:

***

"Tarih ve mukayeseli hukuk gösteriyor ki, zorbalık ve tutsaklık rejimi, her zaman gücün ve yetkinin sayılı birkaç elde ve bir başta toparlanmasından doğmuştur. Eski rejimlerde egemen olan zorbalık ve baskı politikası, yoğunlaşan kuvvet tekelinin ürünüdür. Ancak bu durum, yalnız diktatörlüklere özgü değildir. Birtek tek noktada toplanan, kabına sığmaz bir güç, her zaman hakkın ve özgürlüğün en büyük düşmanıdır.

Bu kurala demokrasiler bir istisna oluşturmaz. Demokrasilerdeki çoğunluk da denetimsiz bir kuvvet merkezi durumuna gelince, aynı sonucu verebilir; yani o da zorbalık yoluna sapabilir. Temsil etitğine inandığı ulusal istencin (iradenin) kutsallığına dayanarak, en kıyıcı diktatörlere rahmet okutacak bir yolda hareket edebilir. Bir hükümdardan veya bir diktatörden gelen bak ve özgürlük düşmanlığı arasında hiçbir nitelik ayrımı yoktur. Kötülük kimden gelirse gelsin, kötülüktür. Kötülüğü yapan çoğunluğun demokratik olması ve ulusal egemenliğe dayanması, yaptığı kötülüğe katlanılmaz bir duruma sokar. Çünkü çoğunluk, uyguladığı zorbalığı yasallaştırmak için ulusal istence dayandığına ve böylece zulüm yapmakta haklı olduğuna inanır. Şu halde, çoğunluğun yönetimi demek olan demokrasi, efsanelerdeki, kuyruğunu ısıran canavara benzememek için kendi iç yapısında sakladığı bu tehlikeyi karşılamak ve önlem almak, vatandaş hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlamak zorundadır. Ancak bu güvence kurumları sayesindedir ki demokrasi, özgürlük ve haklılık rejimi durumuna gelebilir".

Bunu okuduktan sonra işin başka bir kötü yanını da gözönüne koymak isterim: İktidar milletvekilleri kendi partilerine egemen değildirler. Egemen olan yalnızca liderleri Özal'dır. Herşey onun dediği gibi olur. Muhalefetin son seçimlerden beri vermiş olduğu gensoru önergeleri hep reddedilir. Muhalefet partileri Meclis'teki seçimlere katılmasa da, Özal kendisini ANAP milletvekillerinin oylarıyla cumhurbaşkanı seçtirir.

O halde görünürde, düşün özgürlüğüne dayalı ve demokratik geleneklere bağlı çağdaş bir demokrasi olmadığı gibi, ANAP iktidarı da yoktur, yalnızca Özal ve (basında yerleşmiş olan bir deyişle) hanedan iktidarı vardır. Hanedan üyelerinin de ne denli etkin ve yasadışı işlere ne denli yatkın olduklarının bir örneğini, İstanbul büyük kent eski Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın açıklamaları gösterdi. Elmalı Ba-

rajı sınırları içinde yaratılan yasak kente su verilmesi için Özal kardeşlerden Korkut Özal'ın ağabeyi Turgut Özal aracılığı ile yaptığı baskıyı, Dalan apaçık bir biçimde dile getirdi.

Ne önemi var. Böyle haberlere Özal aldırmaz, yanıt bile vermez. Çünkü, sıradan yasalara şöyle dursun, anayasaya bile sırt çevirir. Çıkartmış olduğu yasa kuvvetinde kararnamelerden bir kısmı Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmedi mi?

Edildi ama ne çıkar!

Meclis'teki ANAP grubu Özal'ın elindedir.

Devletin televizyonu Özal'ın buyruğundadır. Günde birkaç kez ekranda görünmese olmaz. Nerede bir okulun, nerede bir sağlık yuvasının ya da beş yıldızlı bir otelin açılışı olacaksa Özal, kurdeleyi kesmek için oradadır. Emrindeki ekranın bütün bunları ayrıntılarıyla görüntülemesi, önde gelen görevlerindedir. Sanki bu açış törenleri için devletin milli eğitim, sağlık, turizm ve tanıtma bakanları yokmuş gibi. Gerçekten de yoklar!

Başbakan'dan itibaren bütün bakanlar Özal'ın şahsında temsil edilmektedirler. O, Türk halkına her türlü iktidarın kendi elinde olduğu imajını vermek istiyor ki, 1992'de halk yine kendisini seçsin. Bu tarihe kadar kim bilir daha kaç köyü ilçe, kaç ilçeyi il yapacak?

Bir ülkenin oturmuş düzenini bir tek kişinin nasıl altüst edebileceğinin örneklerinden biridir Sayın Özal; kendisinin iktidarını hazırlamış olan Evren'in izindedir. Güya yeni bir anayasa hazırlandı, genel seçimler yapıldı, parlemonto kuruldu ama 12 Eylül'ün hukuksuz, olumsuz ve zararlı etkinliği sürüp gidiyor ülkede.

Turgut Özal gözükürü gidiyor.

Durum böyle iken bir de tutmuş kendisinin sivil bir cumhurbaşkanı olduğunu, ülkede sivil iktidarın kurulduğunu zaman zaman ileri sürüp duruyor. Celal Bayar ilk sivil cumhurbaşkanıydı, bu anlamda Özal da ikincisi imiş.

Bayar -cumhurbaşkanlığı asası gibi kullandığı bastonuna Demokrat Parti iktidarının simgesi olan **DP** harflerini kazdırmıştı; böylece **"İktidar, Ben'im"** demek istiyordu. Şimdi Özal'ın **"Devlet Ben'im"** demediği kalıyor. Bunun karşısında ANAP milletvekilleri, ufak tefek ve etkisiz bir iki örnek dışında, suspus.

Özal, ülkedeki geniş boyutlu irticanın hızla yaygınlaşmasını küçümseyerek de ateşle oynuyor. İrtica bir kez azgınlaşırsa, kendisi ve refikalarını ne hacılıkları ne de küçük birader Korkut Özal'ın tarikatçıları kurtarabilir.

Öte yandan halkın büyük bir bölümü, emekçiler, kamu görevlileri, emekli memur ve işçiler kan ağlıyor, lanet okuyor. Özal'ın aldırdığı yok. Düşünmüyor ki, kurnazlık ve türlü kombinezonlarla uzun süre iktidarda kalınamaz. Bilmem tarihte okumuş mudur? Sultan İkinci Mahmut'u yıllarca avucunun içine alan, rakiplerini acımasızca yok ettiren, askerin ve feodallerin hatırını hoş ederek halkı ezen bir Halet Efendi vardı. Yıllar sonra onun tutum ve davranışlarını öğrenen İkinci Mahmut, kendisini saraydan uzaklaştırıp sürgüne yolladı; bir süre sonra da idam ettirdi. Dönemin şairlerinden biri Halet Efendi'nin ölümünü öğrenince şu dizeleri söylemiş:

"Ne kendi eyledi rahat, ne halka verdi huzûr / Yıkıldı gitti cihandan, dayansın ehl-i kubûr"

Sayın Özal için Halet Efendi'nin yazgısı gibi bir yazgı dilemem; zaten rahmetli babamın vasiyetine uyarak, hiç kimsenini ölümünü istemem, ama hepimiz gibi o da bir gün bu dünyadan ayrılacak, ardından böyle lanet okunmasını istemiyorsa, Sayın Özal, gözükara gitmekten vazgeçmeli, hemen seçimlere gitmenin ve partilerarası uzlaşmanın yolunu açmalıdır. Ceza Yasası'nın 158. maddesini işletmekle ülkenin hiçbir sorunu çözüme bağlanamaz.

Sansürün kaldırılmasının yıldönümü nedeniyle türlü kuruluşların gazetelerde yayımlanan bildirisinden anlaşıldığına

göre, yalnız Özal ailesinin basına açtığı davaların sayısı 41'e ulaşmış. Vaktiyle Demirel çok eleştirildi; dahası, hakaret derecesine varan yazılı saldırılara uğrayan bir başbakan oldu. Ama Özal gibi davranmadı, hoşgörülü olmayı yeğledi. Eğer Türkiye'de bir gün gerçek demokrasi olacaksa, o demokraside Özal zihniyetindeki politikacılara hiçbir zaman yer olmayacaktır.

Bugün, yasal olarak, sözde bir hukuk devletiyiz. Parlamentomuz, iktidar ve muhalefet partilerimiz, bir anayasamız, yargı organlarımız var. Ancak, eylemli olarak, bir polis devleti görünümündeyiz.

Özal gözükara gidiyor!

(29.7.1990)

MİTSOTAKİS ve EVREN

Yunan Başbakanı Mitsotakis, temmuz ayı içinde verdiği bir demeçte Türkiye'yi **saldırgan** bir politika gütmekle suçladı. Bunun üzerine "Acaba saldırgan kim?" diye düşündüm. Eğer Sayın Mitsotakis eski Osmanlı dönemini kastediyorsa - ki sanmam- o dönemdeki politikanın yayılmacı ve saldırgan olduğunu kabul ve teslim etmek gerekir. Çünkü bütün Balkanlar ve Viyana'ya kadar Avrupa'nın bir bölümü Osmanlılarca böyle ele geçirilmişti. Ancak şurasını unutmamak gerekir ki, eski ve yeni çağlarda bütün imparatorluklar saldırganlıkla kurulmuştu; o dönemler "fütuhat" dönemleriydi. Osmanlı İmparatorluğu buna bir istisna oluşturmuyordu. Yunanlılar, bu imparatorluğun sınırları içinde dört yüzyıl yaşamış, onların geleneklerine, din ve vicdan özgürlüklerine dokunulmamıştı.

Yunanistan 19. yüzyıl başlarında bağımsızlığını kazanınca bu ülkede çok şiddetli bir Türk düşmanlığı havası yaratıl-

dı. İmparatorluğun egemenliği altında iken kendilerine saygı gösterilen Ortodoks papazları bu düşmanlığın ön saflarında yer aldılar.

İşte o zamandan beri saldırganlık Yunanlıların değişmez politikası oldu. 1896'da Osmanlılara karşı açtıkları savaşta yenildiler, ama o tarihten 16 yıl sonra, 1912'de başlattıkları savaşta, müttefikleri Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ ordularıyla birlikte Osmanlı ordusunu yendiler, Batı Trakya ile bütün Ege adalarını topraklarına kattılar. Böylece onların **Panhelenizm** ve **Megalo İdea** düşleri, gerçekleşme yoluna giriyordu. Bu doğrultuda ilerlemeyi sürdüreceklerdi.

Osmanlı İmparatorluğu Anadolu'daki Rum azınlıklarının geleneksel ve dinsel özgürlüklerine hiç dokunmadığı için Ege'deki birçok yöreyi Türkleştirmemişti. Öyle yerleşim birimleri vardı ki, oralarda oturan Rumların sayısı Türklerle eşitti. Kimi yerlerde Rumlar daha da çoklukfaydı. Örneğin, 1900 başlarında Urla ilçesi nüfusunun üçte ikisine yakın bölümü Rumlardan oluşuyordu. Üstelik, gerek İzmir'de gerek Ege'nin öteki yörelerinde Rumlar ticaret ve küçük sanayi alanlarında egemen bulunuyorlardı. Türkler yalnız tarım alanına itilmişlerdi. Üreticinin elde ettiği ürünleri, özellikle kuru üzüm, incir ve tütünün dış ve iç pazarlaması çoğunlukla Rumları elindeydi. Bu nedenle o bölgenin en varlıklı insanları onlardı, en güzel yerlerde onlar oturuyorlardı.

İşte bu durum nedeniyle Yunanlıların gözleri artık Ege'ye ve Anadolu'ya dikilmişti. Yunanistan'da okullar, kiliseler halkın gözünü hep hedefe yöneltmek için yarış ediyorlardı.

Saldırganlık birdenbire orduları harekete geçirerek gerçekleşmez, düşünsel ve ruhsal bir eğitimle insanların beynini bu yolda hazırlamak gerekir. Yunanistan bağımsızlığını ilan ettiğinden beri bu ön hazırlık sürüp gidiyordu. İlk Yunan Savaşı, Balkan Savaşı bu ruhsal hazırlığa dayanır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine Yunanlılardaki saldırganlık ruhu büsbütün beslendi ve Batılılar, özellikle İngilizlerce desteklendi. Onlara göre artık **Megalo İdea** yolunda son darbeyi vurmak, İzmir'i ve Ege'yi ele geçirmek zamanı gelmişti. 15 Mayıs 1919'da İzmir'e yapılan kanlı Yunan çıkarması bu zamanlamanın sonucudur.

***

Ama can çekiştiği sanılan Türkiye'de bir Mustafa Kemal çıktı, Türk halkını vatan savunması doğrultusunda derleyip toparladı, Yunanlıların büyük umutlarla başlattıkları saldırıyı onlar için büyük bir felaket durumuna dönüştürüp Ege Denizi'nin sularına gömerek, onların Anadolu'daki **Megalo İdea** emellerine son verdi. Türk ve Yunan halklarının karşılıklı değişimi anlaşması ile de güzel Ege, tarihinde ilk kez olarak Türkleşti. O yöre halkından kimilerinin nasıl olup da Atatürk düşmanlığı yaptıklarına bir türlü akıl erdiremiyorum. Yunan işgalinin can, mal, ırz ve namusa karşı ne korkunç saldırı sahneleriyle dolu olduğunu okulda öğrenmedilerse, dedelerinden de duymadıları mı, diye düşünüyorum.

Atatürk vaktiyle can düşmanımız olan **Venizelos**'a Türklerle Yunanlıların coğrafyadaki konumları dolayısıyla, birlikte ve kardeşçe yaşamalarının tarihsel bir zorunluluk olduğunu anlattı, Türk-Yunan dostluğunu kurdu.

***

Ne var ki Yunanistan'da bir süre ortadan kalkmış gibi görülen saldırgan politika sonraları yeniden depreşti. Bu kez gözlerini Kıbrıs'a dikmişlerdi. Sivri burnu İskenderun Körfezi'ne doğru bir hançer gibi uzanan bu adayı da Yunanistan'a katmak isityorlardı. Bu yoldaki saldırganlığın sloganı **"Enosis"** (birleşme, katılma) idi. Az kalsın bunda başarıya ulaşacaklardı. O sırada Türkiye'de başbakan olan Sayın Bü-

lent Ecevit'in Zürih Garanti Anlaşması'ndan yararlanarak güttüğü uyanık, kararlı ve yürekli politikası, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de kahramanlığı sayesinde "Enosis" oyunu bozuldu.

Ama Yunanistan'ın saldırgan politikası durmak bilmedi. Onların dışişleri bakanı şimdi de Kıbrıs'taki Maraş'ın Rumlara verilmesini ve Türk Silahlı Kuvvetleri Barış Gücü birliklerinin yarısının Kıbrıs'tan çekilmesini istiyormuş.

Ayrıca yıllardan beri süregelen bir inatla Ege Denizi'nde Yunan karasularının 12 mile çıkarılmasını istiyorlar. Yaklaşık üç yıl önce **"Papandreu Bizden Ne İstiyor?"** başlıklı yazımda (8.11.1987), bu noktaya değinmiş, eğer Ege adalarında karasuları 6 milden 12 mile çıkarılırsa Yunanistan'ın sanki Anadolu'ya abanmış bir ülke durumuna geleceğini, kaynaklarını gösterdiğim birkaç küçük harita ile belirtmiştim. Bunlardan yalnız ikisine bu yazıda da yer veriyorum. Bu haritaların birisinde Ege Denizi'ndeki adacıklar görülüyor, öbüründe ise irili ufaklı bu yüzlerce adanın her birinin karasuları 12 mile çıkarıldığında Ege Denizi'nin tam bir Yunan gölü durumuna geleceği ve Türkiye'ye, ancak ayaklarını denize sokabilecek bir kıyı şeridi kalacağı görülmektedir.

Hukuksal bakımdan olur mu böyle şey?

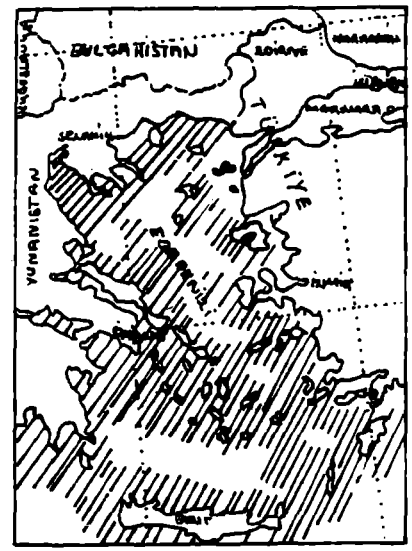
İşte Türkiye Kıbrıs'taki soydaşlarını koruduğu, Kıbrıs'ta, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında imzalanmış olan Zürih Antlaşması'nın uygulanmasını istediği, Ege Denizi'nde ise Yunan karasularının 6 milde 12 mile çıkarılmasını Ege adalarının Lozan Antlaşması'na aykırı olarak silahlandırılmasını kabul etmediği için Mitsotakis onu saldırgan politika gütmekle suçluyor ve ABD ile bir savunma anlaşması imzalıyor.

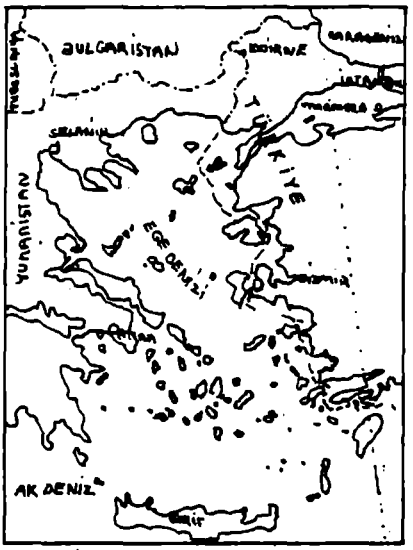
Bir Yunanlı olarak Mitsotakis kendisini haklı çıkarmak için çürük de olsa, gerekçeler bulabilir. Ya Kenan Evren'e ne diyelim?

Yazının başından beri anlattığım tarihsel gelişimi, daha sonra Yunan'ın saldırgan politikasını ve Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı kimliğiyle Devlet Başkanı olarak bilmiyor mu idi ki, gerek Ege Denizi'ndeki karasuları ve FIR hattı, gerek Anadolu Kıt'a Sahanlığı, gerekse Kıbrıs konularında hiçbir sağlam garanti almadan Yunanistan'ın, NATO askeri kanadı üyeliğine geri dönmesini, Amerikalı General Rogers'ın hatırı için, tek başına kabul ediverdi. Evren şimdi ne düşünüyordur? O şimdi, babasının bağından üzüm bağışlar gibi, elimizdeki bu ulusal politik kozu Yunanlılara bağışlamanın sorumsuzluk ve rahatlığı içinde, Marmaris'teki villasının bahçesini düzenlemektedir. Ama Türkiye, bu siyasal hatanını sıkıntısını daha uzun zaman çekeceğe benziyor. Bu tarihsel hata hiçbir zaman bağışlanamaz. Günümüzde gerçek saldırganın hangi taraf olduğunu saptarken, Kenan Evren'in hatası yüzünden bu saldırganlığın daha da rahatlıkla yapılabildiğini gözardı etmek olanaksızdır(×).

(×) Sözünü etitğim 8.11.1987 tarihli yazının en sonuna koymuş olduğum notu olduğu gibi buraya da aktaracağım:

"Bu yazıyı, yurttaşlarımızı uyanık tutma amacıyla kaleme aldım. Çünkü şimdiki yöneticilerimiz, 'kırk bir buçuk maşallah', her konuyu, herkesten iyi bildiklerini sana kişilerden oluşmakta ve uyarı kabul etmemektedirler."

12 Eylül Karşı - Devrim sürecini anlatan bu kitap kısa sürede tükendiği için 2. basımını yapmak zorunda kaldık. Velidedeoğlu'nun usta kalemiyle anlatılan bu süreç günümüze kadar sürmektedir.

İkinci basının bir özelliği de kitabın başına devrim ve karşı devrim kavramlarını anlatan bir bölümün eklenmiş olmasıdır. Kitabın sonunda ise 12 Eylül sürecinin günümüzdeki durumunu gösteren yazılar yer almıştır.

Yayınevimiz okurlarına ülkemizin çok önemli bir tarih parçasını günce gibi adım adım, gün gün izleyen yazılardan oluşan bu kitabın ikinci basısını sunmakla onur duyar.

Evrim Yayınevi

EVRİM
Basım-Yayım-Dağıtım
Kadıköy İş Merkezi Caferağa Mah.
Neşet Ömer Sok. 10/74 - 78
Kadıköy-İSTANBUL
Tel: 347 49 63 - 347 76 12